ELEMENTE

DE

HISTORIA ROMÂNILOR

SAU

DACIA ŞI ROMÂNIA

DE

J. HELIADE R.

A DOA EDIŢIO

BUCURESCI

TVPOGRAPHIA STATULUI

1869

www.dacoromanica.ro

ELEMENTE
DE
HISTORIA ROMÂNILOR

PERIODUL ANTÊIU

DACIA

EPOCHA ÂNTÊIA

I

Dacia, Dacii, — Zamolxe.

Țérra Românească, Moldavia cu Bassarabia și Bucovina, Transylvania, Bănatul Temisvarului și o parte din Ungaria în antichitate se numià Scythia europeană; mai la urmă fu numită Dacia și Davia.

Dunĕrea sau Danubiul, quare este quel mai mare riu al Europei, în antichitate se numià Ister sau Istru.

Locuitorii din partea drépță a Dunĕrii sau cum ḑicem noi quei de dincolo de Dunĕre se ḑicea Getti, iar quei de dinquaci în genere Scythi de scriitorii antichităţii. Mai la urmă o mare parte luarŏ numele de Daci, quari se ḑicea și Davi sau Daii. Se ḑice quŏ Gettii erà de aqueași stirpe cu Dacii.

www.dacoromanica.ro

Dacii au fost un popol valoros, simplu și gelos de libertățile salle; buni săgetători și buni călăreți; quea mai mare parte eră păstori sau nomadi că Mocanii de astădi. Zamolxe fu legiuitorul lor, le instituì datine și serbători, îi făcù a crede într'un singur Dumnedeu și în nemurirea sufletului. Unii dic quŏ a fost discepol al lui Pythagora. Erodotu dice quŏ Zamolxe a existat înaintea aquestui philosophu grecu. Dacii atât onorà pe Zamolxe, în quât dupŏ mórtea lui îl divinisarŏ și îl adorarŏ cà pe un deu.— Dacii dupŏ instituțiunile lui Zamolxe erà împărțiți în patru stări: familliele principilor sau regali; preoții que nu erà însurați, bĕtrânii din quari se formà senatul, și popolul în genere din quare se recrutà quâte trelle clasile de sus.

II.

Dariu—și Dacii.

Scriitorii antichităţii :ncep a vorbì de Daci de pe la annul 500 înainte de Christu, de quând Persii trecurŏ din Asia și venirŏ spre a batte pe locuitorii Daciei sau Scythiei.

Dariu filiul lui Hystaspe regele Perșilor întreprinse pe la annul 503 o expediţiune în contra Dacilor, sub pretext quŏ strămoșii Scythilor cu o sută de anni mai 'nainte ăr' fi eșit din Tatari t, și ar' fi deprădat multe părți alle Asiei și prin urmare și Persia. Așà trecù din Asia în Europa Dariu pe o ponte de vase que o construì peste Hellespont; străbătù Thracia și țérra Gettilor, și cu aquestia, dupŏ que îi înfrânse, trecù Dunărea, la Daci spre a'i batte, pe o punte que construì în dreptul Silistrei.

Locuitorii Daciei, pe de o parte se retraserŏ spre locurile quelle mai sĕlbatice, și acolo attraserŏ dupŏ dênșii pe Perși spre a'i face a cădé în curse, iar pe de

www.dacoromanica.ro

alta, fiind în relațiune de vecinătate cu Hellenii de pe lîngŏ Dunĕre, se înțelleserŏ cu aquestia spre a arde puntea de pe aquest rîu, que Persii lăssasserŏ în urmă, și a'i lăsà fărŏ base în mâna lor.

Dupŏ aqueasta trimisserŏ soli la Dariu que îi addusserŏ un cocoș, o bróscă, un șórice și cinci săgete, fărŏ să explice nimicu. Persul în orgolliul și vanitatea sa crediù quŏ prin aqueste semne i se offere țérra sau pămêntul și apa Dacilor spre suppunere. Un devin ânsĕ îi explicŏ aqueste embleme în înțellesul următor: "Perși! Daqua stați ca *cocoșul* fărŏ a puté sburà, și apoi daqua nu vĕ puteți ascunde sub pămênt cà *șóricii*, nici vĕ cufundà în apă cà *bróscele*, să sciți quŏ nu veți puté scăpa de *săgetele* nóstre."

Aqueastă explicațiŏ împlù de spaimă pe Dariu, mai vîrtos quând audì quŏ în urmă'i are să i se ardă puntea, și plin de fricà se înturnó în apoi răpede în Asia.

III.

Phil'ppu—Alexandru—Lysimachu—Dromichete

Mai târdiu dupŏ o sută de anni, dupŏ mai multe lupte alle Gettilor cu Thracii și cu Macedonii. Philippu respinse pe Getti și'i făcù a trecce Dunĕrea unde coprinserŏ multe locuri alle Dacilor sau se unirŏ cu aquestia.

Alexandru quel mare, filiul lui Philippu nu dette repaos Gettilor și'i făcù a se refugià la Dunĕre în insula Peuce. Regele macedon trecù pînŏ acolo spre a'i batte; Gettii ânsĕ sciurŏ nù numai a se retragge ci și a se appĕrà bărbătesce, însufflând respect falangilor macedone. Curagiul lor nu fu umilit nici ênsuși quând furŏ nevoiti d'a trimitte soli la Alexandru.— De quine vĕ temeți voi mai mult? îi întrebŏ unele rege, crednd quŏ va aflà un respuns curtenitor.

www.dacoromanica.ro

—De ceru numai, să nu cadă pe noi, respunseră solii Gettilor.

După mórtea lui Alexandru, Lysimachu deveni regele Thraciei. Antigon din preună cu mulți popoli ai Thraciei și Helleni se sculară assupra lui; aquesta îi învinse și suppuind țêrrele pînă la Dunêre, vol a trecce și peste rîu în contra Gettilor sau a Dacilor.

Peste Getti sau Daci domnià attunci regele Dromichete, om plin de curagiu și de energie, prudent și cumpĕtat în viața sa, cu un cuvênt bun căpitan. Aquesta reuși prin spioni și prin îndemânările salle strategice a tragge pe Lysimachu în locuri deserte și fără apă. Acolo după multe nevoi și lipse, Macedonii furĕ nevoiți a se dà prinși în mâinile Dacilor. Dromichete cà vingĕtor dusse pe Lysimachu dinpreună cu oștirea lui în cetatea Elia. unde prin eloquința sa, făcênd pe ai sĕi a iertà pe prisonier, îl tractô cu generositete după tóte datinele ospitalității. Dând apoi un ospĕț Macedonilor, îi pusse pe toți la o masă fórte splendidă, cu mâncări rare și vinuri generóse. In faça aquestiea se pusse Dromichete cu căpitanii și demnitarii sĕi la o altă masă simplă și frugale unde de bĕut li se servì numai apă Dacii erà fórte avuți; luxul îl avea în horróre cà un viției al străinilor, și vinul îl urrà din principiu religios. Aqueste doĕ mese furĕ mai mult emblematice qua să arate Macedonilor quĕ ómenii que se mulțumescu pe puçin sunt independinți," quĕ sciu a se batte și a muri pentru independința lor, și quĕ prin urmare fiind de temut, mai bine ar' fi pentrn Macedoni să'i aibă de amici.

După aquestu ospĕț Lysimachu cu ai sĕi fu liberat și i se dette voie d'a se înturnà în patria sa, făcêndu-i-se onorile unui óspe infortunat

Aquestea s'au întêmplat pe la annul 318 înainte de Christu.

www.dacoromanica.ro

IV.

Brenul—Gallii—Bastarnii. Orole sau Rolu—Perseu.

Pe la annul 282 înainte de er'a christiană, Seleucu ucidênd pe Lysimachu, cuquerù Thracia. Attunci Brenu regele Gallilor venind în părţile aquestea, lăssò vre-o 20 mii oşteni la Dunĕre; şi trecu în Hellada. Hellenii uniţi în contra lui Brenu, îl înfrânserŏ dupŏ un resbel sprunt. Gallii rospinşi şi unindnse cu quei que remässesserŏ pe lûngŏ Dunĕre, se retrasserŏ în locurile unde rîul Stava se unesce cu Dunĕrea, unde se şi stabilirŏ fondând cetăţile Taurunul, Singidinul, Noviodinul şi altele. Gallii se colonisarŏ şi în alte părţi alle Daciei, şi îşi communicarŏ limb'a lor. Multe vorbe gallice remasserŏ în dialectele aborigenilor Daci sau Getti. Este de creḍut quŏ şi Gallaţii să'şi aibă începutul de pe attunci.

Mai târḍiu pe la anuul 170 înainte de Christu venirŏ Bastarnii în contra Dacilor. Pe attunci regele şi ducele aquestora în resbelle erà Orole sau Rolu. Oşteniı sĕi nu se purtarŏ quât se cuvenià de bărbătesce în aquest resbel şi furŏ înfrânţi. Spre pedépsă pentru aqueastă lipsă de curagiu necunoscentă pînŏ attunci Dacilor, Orole îi condamnŏ să nu mai dórmă nóptea de quât la piciórele femeilor lor şi să le serve cà nisce suppuşi. Aqueasta împunse pe Daci şi deşteptò înpr'ênşii orgolliul bărbătescu que îi făcù să'şi spele rusinea print'o nuoă victorie.

Pe attunci Romanii se bătea în Thracia în contra Macedonilor, şi Perseu regele Macedoniei, în allianţă cu popolii Helladei, învitò şi pe Orole să'i viiă în ajutor. Resbellul ânsĕ cu Bastarnii nu'l lässò să ia parte în contra Romanilor.

www.dacoromanica.ro

EPOCHA A DOA

ROMANII şi DACII.

I.

Boirebiste, Cineu—Boii şi Bohemia—Iuliu Cesar—Antoniu—Octavian.

Sub republica romană şi apoi subt imperiu căduró multe naţiuni din Europa, Asia şi Africa. In rêndul aquestora furó şi Helleni. Hellada devenì provinţie romană sub nume de Achaia. De aquì Romanii se appropiarò de Istru sau Dunĕre şi vonirò în contract cu toţi popolii din drépta şi din stânga aquestui rîu. Ei pe locuitorii aquestor ţĕrre quâţi erà din josul cartaractelor Dunĕrii (porţele de ferru) îi numià Getti; iar pe quei din sus de aquì îi numià Daci.

Pe la anul 50 înainte de Christu domnià peste Daci regele Boirebiste. Aquesta avea pe lângó sine pe înţelleptul Dicineu sau Cineu, revestit cu demnitate de mai mare preot şi onorat în genere cà un devin sau prophet. Sub consilieie aqestuia Boirebiste sterpì viiele din Dacia, exercitò pe Daci la arme, îi disciplinò şi 'i reorganisò dupó multele resbelle que avussesserò. Prin aqueste midlóce înţellepte şi organisatóre ajunse a suppunne rigatului sĕu şi a unì popolii de dinquaci de Dunĕre, stinse popolii din Panonia de st rpe gallică que se numià Boi şi dela quarii 'şi-a luat póte numele Bohemia, suppuse pe Gallii de dinquaci şi de dincolo de Dunĕre, şi dominò multe cetăţi hellenice de pe lângó Marea Négră.

Aqueste victorii alle Dacilor în provinţiele romane supperarò mult pe Iuliu Cesar, quare dupó que învinse pe

www.dacoromanica.ro

Pompeiu, înturnânduse la Roma, se determinò a facce o expediţiune în contra Dacilor şi a Parthilor în Asia. Mórtea ânsĕ que îl supraprinse, făcù a remâné jos cugetele aquestui mare căpitan.

Aflând de mórtea lui Cesar, Dacii luarĕ curagiu nuou şi reîncepurĕ a deprădà provinţiile romane de dincolo de Dunĕre. Antoniu, cu tóte prepusurile Senatului despre cugetele salle, reuşì a se unmì frate-seu Caiu prefect al Macedoniei spre a se luptà în contra Dacilor. Expediţia aquestuia fu disgraţiată, quĕci fu bătut de Daci la cetatea Istrianilor. Arme, drapelle, aquile romane, tóte semnele militare luate în resbel dela Romani furĕ duse de Daci cà nisce trophee şi depuse în cetatea lor Genucla.

Dupĕ quáţi-va anni începurĕ certele între Antoniu şi Octavian. Boirebiste regele Dacilor prin soli se offerì lui Octavian de ajutor în contra luì Antoniu, propuindu'i nisce condiţiuni la quare nu se putù învoì Octavian, cà unele que erà contrarie intereselor Romei. Boirebiste attunci se declarĕ în favórea lui Antoniu. Nu putù ânsĕ facce nimicu nici în interesele Daciei nici în alle lui Antoniu: quĕci într'o revoltă que se întêmplò între ai sĕi, regele Daciei îşi perdù viaţa.

II.

Orole II, Dapige şi Ziraxe — Câinii şi Lupul. — Octavian numit August. — Liciniu Crassu — Dacii mor şi nu se predau. — Spelunca Titanilor. — Ziraxe scapă la Scythi.

Dupĕ mórtea lui Boirebiste, Dacia se desbinò în trei părţi alle quărora capi erà Orole sau Rolu II. Dapige şi Ziraxe. Audind ânsĕ Dacii de certele din Roma, formarĕ o armată cà de 50 mii oameni, şi invitarĕ pe Orole a se punne în capul lor şi a trecce în provinţiele romane.

www.dacoromanica.ro

Aquesta, sau qua să facă pe Daci a se uni mai mult. sau qua să'i întorcă dela nn assemenea cuget temerariu, se servì cu limbagiul semnelor que este natural și fórte expresiv la popolii primitivi. Pusse să adducă înaintea Dacilor doi câini que nu se sufferià unul cu altul, și quând aquestia erà încăierați și se mâncà cu învierșunare, ordonò să dea drumul unui lupu. Câinii, cum îl vĕdurŏ, încetarŏ d'a se mai mâncà și se luarŏ amêndoi dupŏ dênsul, allungându'l. Orole disse attunci către Daci: "Or încetați dela certele civili, și să ne luăm cu toții pînŏ la unul dupŏ Romani; or, de ne vom arătà noi aquestora în micu numĕr, vor lăssà ei certele lor și se vor luà dupŏ noi. Daqua nu suntem între noi uniți, să lăssăm pe inemicii nostri să se mănânce între sine."

Dupŏ bătaiea decisivă din Epiru la promontoriul Actiu, și dupŏ que Octavian prefăcênd republica romană în imperiu, își dette nume de Augustu[1], ordonò lui Liciniu Crassu que commandà în Macedonia și Hellada spre a dà resbel Dacilor que se declarasserŏ de partisani ai lui Antoniu. Aquesta se înțellesse cu Orole que erà în cértă cu ai sĕi connaționali de dinquaci de Dunĕre, și trecênd rîul cu legiunile romane înfrânse pe Daci și'i allungò pînŏ în cetatea lor. Romanii împresurarŏ ceta'ea, și prin trădarea unui grecu militar intrarŏ într'ênsa.

Dacii vĕdênduse trădați, qua să nu cadă în mâinile inemicilor, sciurŏ a murì invitând unul pe altul a se uccide între sine.

Mulți din Daci se refugiasserŏ în spelunca numită Circa și se închisesorŏ din preună cu averile lor quelle mai prețiósĕ. Crassu pusse și astupò tóte eșirile spe-

1 Adică, sânt, divin. neattins. inviolabil, alles de dei.

www.dacoromanica.ro

luncei, și prin fame constrânse pe Daci spre a se dà prinși.

De aqui Crassu propâșì în contra cetății Genulca unde se ținea tropheele luate dela Antoniu. Capul sau ducele aquestei cetăți erà Ziraxe. Mult se luptarŏ Romanii pînŏ să ia aqueastă cetate, pentru quŏ erà quea mai fortificată din cetățile Daciei. Ziraxe scăpò cu fuga și se dusse la Scythi spre a quere ajutor. Liciniu Crassu se returnò la Roma victorios. Aquestea s'ău întêmplat între annii 30 și 20 în ainte de Christu.

III.

Cotyson. — Drussu și Tiberiu. — Cneu Lentulu.

N'appucarŏ bine Romanii să ésă din Dacia, și pe quând Liciniu Crassu intrà în Roma cu triumf, Dacii se unirŏ cu toții și își allessero de rege și duce pe Cotyson. Trecurŏ în dată Dunĕrea și începurŏ a prădà provințiele romane. Octavian August trimisse în contra Dacilor la Dunĕrea de sus pe doi fiiastri ai sĕi, pe Drussu și pe Tiberiu, iar la Dunĕrea de jos pe Cneu Lentulu.

Dacii furŏ respinși peste Dunĕre, și Cneu Lentulu construì pe lûngŏ aquest rìu d'a drépta și d'a stânga castre și forțerețe, și le întărì cu oștri spre a ținne în respect pe Daci de a mai trecce peste hotarele romane Dacii ânsĕ attacarŏ tóte întăririle. Romanii resistarŏ cu cu vigóre în contra inemicilor, și în luptele que ținurŏ uccisserŏ trei duci d'ai Dacilor între quari fu și însuși regele Cotyson.

Intĕrrîtați și mai mult Dacii, se unirŏ cu Pannonii și cu Sarmații și tot se luptarŏ în contra Romanilor pînŏ la annul 10 înainte de Christu. Attunci erà statuți cu totul de lungile lor lupte quât și de armele lui Tiberiu que făcurŏ a mai plecà capul.

www.dacoromanica.ro

IV.

Eliu- atu —Ovid upole — Vespa ian.— Mar u l — Titu.— Domit'an —A piu Sab'n.— Dura.— Decebal.— Pacor. — Cattii.— Fuscu, Ju ian. Arbu i armați — Pacea ruşinó a a lui Domițian. — Roma tributară Da c'ci. Va itatea lui Domician. — Uccciderea aquestuia.

La annul 3 după era christiană Eliu-Catu strămută vre o 50 mii de Daci peste Dunĕre în Moesia que astădi se dice Bulgaria.

In timpii aquestia Ovidiu poetul roman erà exilat în părțile aquestea în cetatea Tomì quare se numià şi Milete. Astădi se dice Ovidiupole.

După mórtea lui Octavian Augustu, urmară nisce imperatorii fórte viţioşi sau desfrênați. Unde intră viţiul acolo puterea se deséca. Dacii profità de viţiurile şi desnervarea Romanilor, nu încetà de a se întinde peste hotarele imperiului şi d'a i deprădà provințiele.

Subt imperatorul Vespasian pe la annul 69 după Christu, prefectul Moesiei, Marcu Plautin pusse obstacol Dacilor; şi altor Barbari que făcea incursiuni în provințiele romane, şi strămută vre o sută de mii de ómeni în Moesia, făcêndu'i tributari Romanilor.

In timpii lui Titu toți popolii din părțile aquestea s'etterŏ în pace.

Sub Domițian se sculară iar Dacii în contra Romanilor avênd în capul lor de duce pe Dura. Domițian trimisse în contra lor pe Appiu Sabin. Dura vĕdêndi quŏ nu erà în stare d'a commandà, fiind pré june şi neîncercat, abdicò la demnitatea de rege şi reveste cu dênsa pe Decebal, quel mai valoros şi mai experimentat dintre Daci din timpul sĕu. Alliânduse cu Pacor regele Parthilor şi unindu-se cu Sarmații şi cu un popol feroce

www.dacoromanica.ro

que se numiă Catti [1], bătù pe Appiu Sabin şi'i nimici tótă armata.

Domiţian trimisse dupŏ aqueasta pe Fuscu prefectul pretoriului quare fu şi el sfărmat înaintea oştirilor lui Decebal. Se vĕdù atunci nevoit Domiţian a se punne singur în capul legiunilor salle şi a veni assupra ferocilor inemici ai Romei. Cum ajunse în Moesia, îi veni mai neted a se dà desfătărilor de quât a se ducce la bătaie. Trimisse dar pe Iulian în contra Dacilor. Aquestia întêmpinarŏ pe Romani dinquóci de Dunăre la Tape Bătendu-se aqui, se retrasserŏ în regulă din aintea inemicilor. In retragere, Decebal pusse a tăià în drumu'i arburii unei selbe întinse, şi lăssându'i numai trunchiuri quât statura de ómei, le pusse arme cum să semene a oştire din depărtare. Şi în adevĕr, Romanii vĕdêndu'i, credurŏ quŏ sunt un câmpu formidabil de inemici, şi se retrasserŏ în apoi.

In aquellaşi timp, Domiţian fu attacat în Pannonia de Marcomani şi se vĕdù nevoit a încheià pace cu Dacii. Decebal, fiind invitat la negociaţiunea de pace, trimisse pe frate-sĕu Diege, quare în condiţiunile salle querù de la Romani fabricatori de arme şi de castre cum şi un tribut annual, daqua voiescu pacea. Domiţian erà constrîns şi se învoì la tóte, şi pe lùngŏ aquestea, trimisse lui Decebal şi o diademă, qua adicŏ să arate quŏ ellu din generositatea şi graţia sa dă dreptul lui Decebal de a domnì cà rege şi quŏ'i dăruiesce ţérra. Spre a'şi acoperì apoi ruşinea, quând se returnò în Roma, intrò pe carru triumphal într'ênsa, dându'şi singur numele de *vingĕtor al Dacilor şi al Cattilor*. Toţi mişei sunt vanitoşi şi ridicoli. Romanii înţellepti rîsserŏ de dênsul

1 Dela *Cattu* şi *Huni* nu e de miraro să fi romas numele horribil de *Cătcăhuni* (?)

www.dacoromanica.ro

ér nebunii strigară cu toţi: să trăiască vingĕtorul Dacilor! ênsuşi pe quând Romanii ajunsesserŏ tributari lui Decebal! Aquest tribut s'a respuns regulat doi-spre-ḑece anni, adicŏ dela 88° pînŏ la annul 100 după Christu.

Domiţian a fost unul din quei mai cruḑi şi desfrênaţi imperatori ai Romei, persecutor al primilor chreştini: numele lui se pune d'alăturea cu al lui Neron. La annul 96 după Christu fu uccis de un sclav liberat.

IV.

Nerva. — Traian. — Buretii, Burrii. — Luptă ḑecisivă. — Traian îşi umpe vestmintele să lege plagele vulneraţilor. Traian victorios dă audienţă lui Decebal, accordă pace Dacilor. Solii aquestora în Roma susĕmeză pacea în zintea Serati lui,

Mântuindu-se Roma de aquest tyran desnervat şi astuţios, advenì Nerva la imperiu. Aquesta cunoscênd virtuţile şi qualităţile militare alle lui Marcu Ulpiu Traian, îl adoptò de filiu şi de successor la imperiu. Traian nu putea sufferì opprobriu de a scì pe Romani tributari la Daci, după cum îi redussesse Domiţian, şi în dată que devenì imperator, se preparò în contra Dacilor, şi la annul 100 după Christu plecò assupra lor.

Decebal quare scià mai bine quŏ nu învinsesse pe Romani ci pe Domiţian, auḑind quŏ acum vine Traian în fruntea legiunilor romane, se speriò fórte şi luò mĕsure serióse de appĕrare, pentru quŏ aflasse despre virtuţile şi bărbăţia lui Traian âncŏ de pe quând aquesta erà guvernator în Germania:

Traian petrecù iarna în Moesia, şi în primăvéra annului 101, trecênd Dunărea, ajunse la Tape. Acolo sacrificò ḑeilor, şi quând erà a începe resbellul, i se addusse un discu cu un burrete pe dênsul şi cu inscrip-

www.dacoromanica.ro

țiune cu littere latine: *"Burrii cu toți socii lor spun lui Traian să se întórne înapoi și să țiiă pacea.„* Ómenii mari nu sunt superstițioși; aqueastă amenințare sau consiliu nu făcù lui Traian nici o impressiune; commandò să sune semnalul departului și al luptei, și la primul attacu înfrânse pe Daci puindu'i pe fugă.

Decebal trimisse attunci deputați din clasile de jos que se numià *comați*, spre a quere pace. Traian nu vol nici să'i véḍă, și comandò a nu mai dà pas Dacilor; ii attacò și de a doa óră și îi bătù atât pe ei quât și pe Sarmați. Decebal, vḗḍêndù'și orgolliul umilit și începênd a se teme serios, trimisse deputați din clasile mai 'nalte; Traian nu le accordò pacea, și îi bătù și de a treia óră. Resbellul încetò cu venirea iernei și difficultățile ei.

In primăvéră, resbellul reîncepù, și de amêndoĕ părțile se bătură cu disperațiune și bărbătesce. Bătaiea fu cruntă, Romanii învinserŏ, ânsĕ numĕrul quellor vulnerați fu așa de mare în quât nu se mai ajungià cârpe și alte stofe cu quare să le lege plagele. Traian de durere își tăià vestmintele dându-le a le facce legĕture. Aqueasta învederḍă inima marelui capitan și presența spiritului qua să dea exemplu la toți căpitanii sĕi să facă assemenea cu soldații lor.

Dupŏ aqueastă victoriă, Romanii devenirŏ domni peste castrele Dacilor de prin munți și venirŏ pînŏ în aintea residinței lui Decebal. Aquesta descuragiat cu totul și umilit, trimisse la imperator o numerósă deputațiune de bărbați, femei și copii din clasile quellor mi notabili qua să'l róge a le accordà grația și pacea. Aquestia, dupŏ datinele de attunci, mai 'nainte de a se presentà la' Traian își offerirŏ armele, se lăssarŏ a li se legà mâinile cà la nisce prisonieri. Traian se învoì a'i lăssà a se arătà ast-fel înaintea lui și a'i ascultà. Cum e înfățișarŏ înaintea imperatorului, armele lor furŏ de-

www.dacoromanica.ro

puse la pământ şi cădură cu toţii în genuchi querênd graţie şi pace. Invoirea lui Traian de a'i asculta dette curagiu şi lui Decebal de a se înfăţişà şi el, quare asemenea îşi depusse armele la pământ jos, şi îngenuchiò înaintea vingĕtorului, promitênd suppunnere.

Traian le accordò pacea cu condiţiune de a dà înapoi pe toţi fabricatorii romani trimişi de Domiţian, şi tóte machinele de resbel, precum şi pe toţi quâţi disertasserò din câmpul roman, pe lângò aqueasta mai adaosse condiţiune de a derimà fortereţele, de a cede imperiului roman tóte pământurile que le luasse Traian şi d'a considerà de amici pe toţi amicii Romei, cum şi de inemici pe toţi inemicii ei.

Decebal se învoì la tóte, şi spre învederare trimisse din parte'i soli la Roma spre a mărturì înaintea Senatului suppunerea Daciei şi a susemnà acolo condiţiunile păcii. Solii Dacilor se înfăţişărò înaintea Senatului cu tótă suppunerea, cu mâinile legate din apoi cà nişce prisonieri. Vorbele. dupò datine le furò fórte puţine şi umile Dupò închieierea păcii, li se detterò armele spre a se înturnà în apoi în Dacia. Attunci se serbò triumphul lui Traian şi fu numit, prin decretul Senatului, cu supranumele de *Dacicu*. Aquestea s'au întêmplat la annul 103 dupò Christu.

V.

Cu qtât Decebal è de mare cu atât Traian devine mai mare. — Decebal scuturà Jugul roman. — Traian appare din nuou în Dacia. — Puntea de pétrà pe Dunăre. — Apollodor architectul ei.

Decebal nu erà om să suffere îndelung rusinea sa şi opprobriu sub quare vedea popolul Daciei. La prima occasiune căutò să scuture jugul que îl appĕsà şi să calce în picióre ori-que condiţiune de pace odiósă. Departe de a criticà pe Decebal, aflăm un simtiment mare într'ên-

www.dacoromanica.ro

sul; pentru quŏ è mare capul unui popo sau națiuni que nu suffere jugul quellor que 'l au alles. Împilarea, nedreptatea, răpirea nu pot fi respectate. Decebal erà dator sieși și populului sĕu să scuture jugul roman; și Traian n'ar fi fost așà de mare, de n'ar fi avut un adversariu assemenea de mare și redutabil cà Decebal. Pe lîngŏ aquestea, cată să scim quŏ Decebal erà un conservator al instituțiunilor Patriei salle, al Națiunii salle, un appĕrător al aquestora.

Decebal, cum se retrasserŏ legiunile romane, începù a se preparà din nuou spre resbel, a ardicà cetăți întărite, a dà ospitalitate fugarilor romani, a învità popolii vecini la independință, și a nu dà pace quellor que voià a ținne cu imperiul și a fi tributari Romei imperiale. Venind aqueste sciri la Roma, Traian se decisse din nuou a se punne în capul unei a doilea expediținni în contra Dacilor, determinat de astă dată de a prefăce Dacia în provință romană. Intreprinsse dar un resbel de exterminațiune, după cum mai făcusserŏ Romanii și airea cà la Ierusalem și la Corinthu.

Venind Traian pînŏ la Dunĕre, stette în Moesia, și pusse a se construì o punte de pétră peste Dunĕre, demnă pe mărirea română. Architectul însărcinat cu planul și executarea aquestei construcțiuni grandióse fu Apollodoru Damascen. Puntea începù a se construì din josul cataractelor Dunĕrii între Tierna și Egeta, apprópe de Turnul Severinului. La annul 105 fu terminată.

www.dacoromanica.ro

VI.

Complot în contra lui Traian. — Complicii se descoperu. — Legionarii Romani mor mai voioşi pe câmpul luptei de quât pe patul frigurilor. — Longin că un alt Regulu. — Disfata complectă a Dacilor. — Sinuciderea lui Decebal. — Thesaurele aquestuia.

Intr'aquestea Decebal se preparà cu activitate. Popolii vecini furŏ chiemaţi la arme. Pre quât mulţi din Daci transfugiâ la Romani, sau qua să scape de sarcinele resbellului sau pentru quŏ prevedea victoria legiunilor romane. Decebal sciù a profità de tolerenţa Romanilor către Dacii fugari. Trimisse dar înadins quâţiva inşi devotaţi, quari prefăcêndu-se că fugari, şi introducênduse între Romani să uccidă pe Traian quând vor aflà occasiune. Nu reuşì ânsĕ în aquest cuget; quŏci unul din aquesti fugari, prin imprudenţa sa ajunse a fi prepus, şi luat la cercetare, suppus la torture, mărturì adevĕrul, şi arătò pe toţi complicii sĕi quari furŏ daţi morţii.

Trajan trecù Dunerea la annul 105, şi lupta începù cu furóre din amêndoĕ părţile. Nu era soldat roman quare să nu'şi facă onóre de a murì pe câmpul bătăiei. Se scrie despre un legionar quŏ fiind accoperit de plage, dupŏ que 'l au tras din luptă şi 'l au dus la tindele quellor vulneraţi spre a fi căutat, nu mai putù şedé acolo, şi readunându'şi puterile, allergò iar în luptă unde se bătù pînŏ remasse mort pe câmpul bătăiei. Romanii în genere par'quŏ voià a 'şi facce o patriă nuoă; voià a'şi cumpĕrà pământul Daciei cu sângele lor, şi

www.dacoromanica.ro

de pe câmpul gloriei a 'şi trimitte ultimele suspine la Roma.

Intre faptele de heroismu şi devotament se scrie şi despre Longin prefectul unei legiuni. Aquesta fu chiemat de Decebal la o conferinţă şi încreḑêndu-se, se dusse a tractà dupŏ datinele resbellului. Decebal vru să afle dela dênsul despre planurile lui Traian. Longin tăcù cà o statuă ameninţătóre de bronz. Decebal atunci câlcând fedea cuvenită, pusse la închisóre pe Longin şi-l trimisse la Traian a 'i propunne quŏ numai de se va tragge din Dacia şi de va respunde spesele resbellului, atţunci numai îi va dà înapoi pe credinciosul sĕu Longin. Imperatorul roman stà în cumpĕnă; pentru quŏ victoria o dorià cà un herou, nu ânsĕ şi cu preţul de a'şi abandonà în mâinele inemicului elita bravilor Romani. Longin îl trasse din aqueastă nevoie în quare îl obligà datoria que tot-d'auna suffletele mari 'şi o impun singure. Longin reuşì din închisórea sa a dà de scire lui Traian să nu dea pas inemicului, să nu asculte nici una din propunerile lui; quŏci el Longin îşi scurteaḑà ḑejà viaţa în carcere prin veninul de quare erà provĕḑut. Longin sciù să móră cà un alt Regulu în miḑlocul inemicilor Romei, deslegând pe Traian de o datorie que 'şi o impunea singur, şi dându'i cuvênt tare pentru o îndoită vindictă.

Traian îndată propăşì către residinţa lui Decebal. Capul lui Longin cu alle altor Romani erà ḑejà înfipte pe murii cetăţii. La aqueastă vedere Romanii se înfuriarŏ; de tóte părţile attacarŏ cetatea cu impetuositate şi îi detterŏ focu. Dacii furŏ învinşi, quei mai mulţi căḑurŏ în luptă, alţi se avelinarŏ; mulţi căḑurŏ prisonieri. Oştirea lor tótă fu desfăcută, şi din luptători nu mai scăparŏ de quât cu fuga. Decebal, vĕḑênduse apprópe de a cădé în mâinile Romanilor, se sinucisse; unii ḑicu prin venin. Artistii ânsĕ îl representă, spărgêndu'şi

www.dacoromanica.ro

peptul printr'un pumnal. Cadavrului lui, căděnd în mâinile vingětorilor, i se trunchiò capul, și dupò que 'l expusserò spre vedere qua să afle toți Dacii quò a perit ducele lor, fu trimis la Roma, la annul 106 dupò Christu.

Unul din credincioșii lui Decebal a nume Vicol qua să scape de rigorile resbellului și de servitute, descoperì lui Traian locul unde Decebal își ascunsesse thesaurile Mai 'nainte de începerea resbellului mulți prisonieri furò puși a sěpà un canal și a abatte rîul Sergenția; apoi în vechiul canal desecat fu sěpată o grópă unde se depusse tot aurul și argintul și tóte nestimatele lui Decebal, accoperind cu petre thesaurul. Dupò aqueasta rîul fu îndreptat pe vechiea lui calle peste thesaurul ascuns; și prisonierii que laborarò la aqueasta furò uccișì qua să nu trădee secretul. Tradiția despre aquest thesaur pînò astădi se conserve între sătenii Români.

Vicol pe lûngò aquest thesaur descoperì și alte averi que fussesserò ascunse într'o speluncă. Traian făcù a se erige dupò aqueastă aflare o colónnă cu inscripțiune latină que se traduce în vorbele următóre:

DESCOPERINDUSE THESAURELE DACIEI, DIVINUL NERVA TRAJAN, CESAR AUGUSTUL DETTE MULȚUMIRE ȘEULUI AVUT. TERREI MATER.

VII.

Dacia provințiă romană. — Sarmisegetusa numită Ulpia Traian Augusta. — Nicopole, cetatea Victoriei.

Dupò respândirea și exterminarea Dacilor, Traian prefăcù, dupò cum își propussesse, Dacia în provințiă romană, addusse o multitudine de colonni romani din tot imperiul, și mai vîrtos din Italia, și stăbilì doĕ legiuni

www.dacoromanica.ro

pe a cincia macedonică şi pe a trei-spre-ḑecea spre a o custodì şi appĕrà.

Sarmisegetusa residinţa lui Decebal, una din cetăţile capitale alle Daciei fu numită Ulpia Traiana Augusta quare remasse tot capitală a Daciei que începù a luà numele de *Terra Romana.*

Traian pusse a edificà pe malul drept al Dunării cetatea Nicopole que însemnéḑă cetatea Victoriei; în Daţia centrale edificò Apulul şi Salinele, Tiviscul în Temesiana, Romula în Românìa, Paloda, Sucidava, Petrodava, Carsidava şi Patridava în Moldavìa. Pusse a se construì drumuri aşternute cu pétră spre facilitarea communicaţiunii; ardicò turnuri; se stabilirŏ băi, fôntânele şi pêraele quelle mai limpede se îndreptarŏ prin cetăţi prin apeduci grandióse; se edificarŏ templuri, theatre şi amphiteatre; se deschîsserŏ sînurile munţilor şi începurŏ a se scótte minele: aurul, argintul, arama, ferrul Carpathilor nu mai furŏ ascunse. Dacia peste puţin devenì una din quelle mai frumóse şi avute provinţie alle imperiului roman.

Prefectul legiunii a trei-spre-ḑecea fu numit guvernatŏr al Daciei que represintà pe imperator..

Părţile Daciei furŏ guvernate de prefecţi subordonaţi guvernatorului general. Tribunalele şi tóte funcţiunile publice furŏ create dupŏ alle imperiului; în Ulpia Traiana se stabilì foru, şi furŏ numiţi Consoli cà la Roma.

VIII.

Térra romană. — limba rustică latină. — Limba Dacilor. — Românii sunt Romani cà Italienii. — Moscanii pot să fiă descindenţi ai Dacilor.

Dacia, cum am ḑis, fu numită *Terra Romana* (ţérra romană). Iar Dacii, dupŏ un resbel de exterminaţiune,

www.dacoromanica.ro

parte furŏ uccişi, parte allungaţi şi refugiaţi unii pe la popoïi vecinii, şi alţii prin munţi şi spelunce, iar parte remasserŏ póte între Romani cà prisonieri sau sclavi. De aquì înainte elementul domnitor în Dacia fu quel roman.

Limba rustică romană, sau dialectele popolilor Italieï furŏ întroduse în Dacia şi se conservă pînŏ astădi în tótă primitivitatea lor. Romanii ânsĕ aflând în Dacia objecte locali necunoscute în Italia, precum producte. vestminte, instrumente, şi adoptându-le spre utilitatea lor; le adoptarŏ cu numele que le dà Dacii. Se află dar în limba română de astădi vorbe que nu sunt nici latine, nici grece moderne, nici slave, nici de alle vre unuia din popolii vecini; nisce assemenea vorbe, daqua arată nisce objecte locali alle Daciei, ne dau tot dreptul de a affirmà quŏ sunt resturi din limba Dacilor, [1]) despre quare ómenii sapienţi ai Europei nu pot âncŏ affirmà.

Mulţi cu tóte aquestea vor să arate quŏ Dacii au fost de stirpe slavonă, şi quŏ Românii de astădi sunt nisce popoli produşi din amestecul Romanilor cu Dacii; şi quŏ prin urmare sunt Romano-Slavi.

Românii sunt aşà de Romani precum sunt şi Italie-

1 Cum spre exemplu *pădure παν-δούριον (δοῦρα) — lacuriciu λυκορις. — ielèga τηλήγα (τελέγα δορ.) — grămadă γραμμας. γραμμαδα, — sarica σισύρα (sisirică saric) — próspĕt πρόσφατον, — drum δρόμος, — frica (φρικα δορ.) maloté μηλοτή, μαλοτή — argat ἐργάτης, argellă argè'ἐργαλεῖον. — fel de fel, φυλα φυλῶν*, şi alte assemenea que popolul român le cunóscefăro a sci quo a existat vre un Orpheu sau vre un Homeru, şi fără a sci nici carte. Quât pentru declinaţiuni şi conjugări quine nu vede quo *Ῥώμη, Μουσῃ* este egal şi în formă şi în pronunţiatiune lui *Romei* şi *Musei?* şi quo *τιμάσαιμι τιμάσαις, τιμάσαι* este egal lui *stimassem, stimasseşi, stimasse;* cà şi arassem, arasseşi, arasse. Lăssăm quo la multe rădĕcine hellenice cà *σεμ* dela *σημεῖον*, Hellenii le-au perdut şi înţellessul, unde Românul le păstrédă întrege cà *semn;* lăssăm quo *gn* latin que în hellenica se face *μν* cà la *agnus ἀμνὸς* şi tot assemenea facu şi Români dupo vechi tradiţiuni, *semn, lemnu, demn* etc.

www.dacoromanica.ro

nii, cu tóte quŏ s'au aquestia ammestecat cu alte ginți; sunt așà de Romani, precum sunt și Grecii Helleni, cu tóte quŏ s'au ammestecat cu alte ginți vecine; precum sunt și Ungurii Magyari, cu tóte quŏ s'au ammestecat cu Germani Slavi și Români. Quând vorbesce quine-va de stirpe, de popoli și de națiuni, înțellege elementul predomnitor în limbă, în character, în dreptul de a guvernà și d'a legiuì. — Pentru quŏ alt-fel natura nu are a cunósce de quât ómeni.

Dacii, de au mai remas în Dacia între Romani, n'au putut remâné de quât cà un element passiv, inferior și cu quantitatea și cu qualitatea, au remas putem dicce, daqua nu sclavi cà pînŏ mai deunădi Țiganii, quel puțin isolați. Și într'un cas și în altul n'au putut a se încuscrì cu Romanii așà de facil. Dacii au remas cu datinele lor, cu costumele lor, cu meseriele lor, și fiind quŏ autorii antici dicu quŏ Dacii erà mai mult păstorĭ, este probabil qua Mocanii să fiă din descendenții Dacilor refugiați la munți, mai vîrtos quŏ portul lor ne rechiamă portul Dacilor que se vĕdu representați pe colónna lui Traian. Mocanii pórtă mai mult căciulla de țuțueni [bonet phrygian) sarica și gluga; meseria lor è de păstori; și Românii agricultori pînŏ astădi nu se încuscră voioși cu dênșii.

IX.

Limba Dacilor, vestmintele, armele lor, originea lor. — Mosaicul dela Hațig. — Culturi, Mithra, Iside. — Vestminte romane, datine romane, Limba romană.

Vorbind de limba și de costumele Dacilor cată să consacrăm un micu capitol despre vestmintele lor, armele lor, religia lor, quare póte ne va facce a affirmà și despre originea lor.

www.dacoromanica.ro

Dacii cum am arătat s'au numit și *Davi* sau *Dai*. Numele aquesta arată o origine asiatică pelasgă. Pelasgii respândinduse în Grecia și de aquì spre Dunĕre puturŏ trece și Dunĕrea. *Δανῶν* sau *Δάων*, *δαΐς* de unde póte și *δάϊμων*, *δαίμων*. însemnédă cà și *Ῥωμαῖος*, *tare, potent*. Dela *δάων δαΐς* se vede și vorba asiatică *caba-daiu* (tare, fórte, herou). Cetățile dace quelle mai multe se terminà în finalul *dava* (burg, tărie, fortereță) cà Decidava, Sigidava, Petrodava, Utidava și ênsușì Moldava. — Vorbele iar arătate în nota de sus sunt de origine archaică hellenă sau ionică și dorică que se află mai mult în poeții antici și din quare unele se și uitasserŏ pe timpul lui Demosthene și Alexandru. — Ovidiu ênsuși ne spune din exiliul sĕu quŏ se află multe vorbe hellene în limba Dacilor. — Mulți din autorii antici dicu quŏ Gettii erà o ramură de Thraici, și quŏ Dacii erà de aqueeași origine cu Gettii și prin urmare cu Thracii. Thracii iar, sau Macedonii nu erà așà departe de limba și de datinele Hellenilor. Alexandru macedon fù educat de Aristotele, și unì Grecia subt un imperiu cu dreptul de Hellen.

Pe lûngŏ aquestea Zamolxe fù legiuitorul Dacilor; se vedea littere și vorbe hellene cà *ΣΑΡΜΙΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΣΩΝ*. Monettele iar tóte alle Dacilor se vĕdu de styl macedon.

La Hațig, din colo de Tîrgul Jiiului peste Vulcan, unde a fost capitala Daciei Sarmisegetusa, s'a aflat acum pe la annul 1824 în pămênt doĕ camere alle unui edificiu cu parchetul de mosaicu. Pe un parchet erà representat Priam regele Troiei, querênd dela Achille corpul filiului sĕu Ector; pe altul sunt quelle trei dee, Junone, Minerva și Venere sau Aphrodita, din quare quellei din urmă i se offere de Paris, ca jude, mĕrul Discordiei. — Cultul lui Hercule iarŏși altele învedereadă tradițiuni și mythi hellenici.

www.dacoromanica.ro

Pe lîngŏ aquestea cultul Isidii, al lui Mithra înveder-ĕdă datine Egypto-persane, que trecurŏ şi la Greci şi la Romani. — Dacii aveau şi nisce divinităţi alle lor particulare, precum geniuri tutelare alle Daciei. — Dacii pretutindeni sunt representaţi pe colónna lui Traian cu bonete phrygiane; diadema sau benda regale şi sacerdotale cu quare se vede representat Decebal, precum şi vestmintele lui întregi sunt cu totul hellenice, afarŏ de ciórici şi forma opincelor que Dacii furŏ nevoiţi a adoptà din causa climei mai friguróse. Sarica ênsuşi è un vestmênt vechiu hellenicu pentru locurile friguróse. Acconciatura femeilor Dace se vede mai mult de styl şi de gust hellenothracu.

Originea sau stirpea Dacilor se vede dar quŏ a fost pelasgă în mare affinitate cu a Hellenilor. Distanţa ânsĕ dela unii la alţii, influinţa legiuriilor differinţi, şi apoi a datinelor şi deprinderilor, dupŏ mai mulţi secoli au cătat a formà nisce popoli diverşi, modificând şi limba şi datinele şi characterul.

Intre armele dace se vĕdu lancea şi barda sau alebarda. Paloşul sau spada lor se vede mai des înconvoiat în sus şi în întru cà cósa sau mai bine cà cosorul. Pavĕsa, arcul şi curcura se vĕdu de gust schythicu sau tătar. Coifurile tóte imită forma bonetului phrygian. Nimicu cà capul nu distinge pe om spre a fi cunoscut din quei-lalţi. Tót assemenea şi la vestminte, căciulla dă mai mult să înţelleagă despre originea unui popol, daqua el îşi conservă vestmintele primitive. — Drapellul Dacilor erà în formă pătrată şi încadrată cà steagurile bisericelor rĕsăritene. Stindardele lor formau un dragon sau un balaur svolător înflal de vênt. (Veḑi tóte aquestea pe colónna lui Traian, alle quării desemne se află în bibliotheca Naţionale).

Multe din vestmintele Dacilor le adoptarŏ Romanii pentru causa climei, şi se pórtă âncŏ de Români pînŏ

www.dacoromanica.ro

astădi pe alocurea; şi multe iar din alle Romanilor antici se pórtă în quelle mai multe părţi alle Românieĭ. Cingĕtórea sau brêul lat de curelle cu treĭ, patru şĭ cinci chiotori se vede la legionarii Romani pe colónna luĭ Traian. Toga romană que o revestiă junele ajuns la etatea de bărbat se conservă încŏ şi cu fapta şi cu vorba.*)

Jocul trabiţional al călluşarilor sau al cavallerilor se conserva în commemoraţiunea jocului flăcăilor luĭ Romulu la quare trasserŏ pe filiele Sabinilor şi le răpirŏ. — Jocurile de cu séra annului nuou prin quare filiele Românieĭ îşi întrébă sórta, sunt resturi din serbările lui Ian, de unde derivă şi vorba Ianuariu — Brăzaia cu moşul ei este un rest din Saturnale. — Sărbările Joilor dupŏ pasci adicŏ alle primăverei, sunt resturi alle serbărilor lui Joie ardicătorul de nori şi tunătorul, în favórea semĕnăturelor. — Prin sărbarea Vinerilor de femeĭ se conservă încŏ cultul que fetele şi temeile adduceau Venerii, deeĭ frumuseţeĭ.

Tăierea pe *răboj* cu çiffre latine sau romane I, II, III . . . X, o multitudine de fabule sau basne remase în popol, cà a Daphnei urmărite de Apollon**); fabula lui Castor şi Poluce, a Vacei sau Io, şi alte assemenea sunt tradiţiuni romane sau hellenice. Limba tótă, afarŏ de vorbele que le-au addus moda şi popolii străini, è întrégă romană sau rustică latină.

*) Expressia îi *lipsesce din tógă*, adicŏ bărbăţia nuĭ è întrégă, adicŏ de şi è bărbat, însŏ nu è tot âuso, se conservă între Bănăţeni. In alte locurĭ perdênd traditiunea togeĭ şi nesciind que însemnêdă, se tradusse aqueastă expressio prin assemănare *sau* analogiă, dicênd îi *lipsesce o dógă*.

**) Daphne, Daphne, deschide-te Daphne, să intre fată curată, de sóre nevĕdută, de june neattinsă etc.

www.dacoromanica.ro

Nume romane se conservă încŏ în popol nu din imitaţiune ci din tradiţiuni, cà Ţullea (Tullia) Cornea (Cornelliu), Albu, Negru, Maxim, Titu. Viḍu (Ovidu) Marin, Florea, Stan, Sóre, Mâinea, etc.

X.

Cristianismul în Dacia. — Apostolul Andreiu — Martyrii Daci Ianul, Pînul şi Rimul. — Clemens.

Fosta republică romană, perḍênd simplitatea şi virtuţile que făcusserŏ mărimea ei, căḍù desnervată subt imperiu. Despotismul şi conrupţia ajunsesserŏ în culme.

Cruḍimea domnilor assupra sclavilor cruḍimea împrumutatorilor assupra quellor împrumutaţi; dreptul que avé domnul assupra vieţeì sclavului, dreptul que avea creditorul de a vinde pe debitorul seu, neomenia usurei sau cametei; amphiteatrele scandalóse în quare se dà ómenii a se luptà cu férrele şi a fi devoraţi de dênsele; baile de sânge uman que îşi permitea patricianele creḍênd quŏ îşi ţin sănĕtatea sau îşi înfrumuseḍă pellea; spectacolele de a vedé, philosophi, mathematici, retori, poeţi, artisti, barbaţi ai sciinţelor vênduţi şi cumpĕraţi cà sclavi, spre a formà cu dênşii shóle, lycee, în quare se istruià copii cumpĕraţi, de amêndoĕ sexele, spre a'i puté apoi vinde cu preţu mare, cà architecţi, professori, istrioni, meretrici şi curtişane; traficul cu corpurile şi sufletele ómenilor; dreptul quellui mai tare peste quel debil; dreptul suveran al Cesarului assupra tutulor, fiă sclavu fiă, plebe, fiă cetăţeanu, fiă patrician; naţiunile tóte subjugate, terrorismul şi horrórea pretutindeni, din palate pînŏ în colibe, şi pînŏ la marginile imperiului făcea tótă lumea înspăimêntate să aştepte un liberator.

Ancŏ din ḍillele lui Tiberiu doctrina egalitară a lui

www.dacoromanica.ro

Christu appărù că un sóre al Charitaţii şi al consolaţiunii, chiemând pe ómeni la fraternitate, annunţând bucuria quellor que plângu, numind filii ai lui Dumneḍeu pe quei que ardea de setea dreptăţii.

Nisce assemenea principe unite cu adevĕruri divine se întinserŏ, şi că fulgerul electrisarŏ popolii în tot imperiul.

Vechii republicani, toţi quâţi suspinà dupŏ libertăţile perdute, intelligința romană, pînŏ în quelle mai illustre famillie, Hebrei, Greci (sub nume de Corinthieni, Ephesseni, Colosseni:) Galati; Thraci, Daci etc. sclavii mai vîrtos din diversele naţiuni subjugate, toţi desmosteniţii pămêntului nu putea de quât să asculte cà la o voce din ceru la cuvintele Apostolilor; cu toţii adoptând christianismul, cu toţii trecênd cà din mórte la viaţă, li se părea quŏ scuturà de pe dênşii linçioliele păgânismului pe quare îl numià *Omul-Vechiu* şi se revestià cu *Omul Nuou*, cu omul Adevĕrului şi al libertăţii.

Din strămoşii nostri que venirŏ cu Traian în Dacia şi o colonisarŏ fiind mulţi chrestini baptesaţi de Apostolii Petru şi Pavel şi de discepolii lor, aflarŏ în Dacia alţi chrestini între locuitorii ei, îndoctrinaţi de discepolii Apostolului Andreiu que propagasse Evangeliul în părţile aquestea. Dacii Innul, Pinnul şi Rimmul, discepoli ai aquestui Apostol furŏ primii missionari şi martyri ai christianismului în Dacia.

Legiunile que colonisarŏ Dacia se scietquŏ nu putea fi nici cohorte de pretorieni, modele de streliţi şi de ianiciari, nici recrutate din lupanalele patricienilor desnervaţi, ci din inima naţiunii, din popolul necorrupt âncŏ que făcusse gloria romană. Aquestia chrestinaţi în quea mai mare parte scià să se lupte cu heroismu şi să brave mórtea în numele Crucii.

Philosophi, moralisti, toţi bărbaţii virtuoşi ai Imperiului studià cu interes şi ardóre doctrina evangelică. Cle-

www.dacoromanica.ro

mens barbat din familiele imperiali, descindent al Tiberiilor, din familiia Vespassienilor și Octaviilor, adoptând christianismul devenì archiereu que succedù la episcopatul Romei cà al patrulea episcopu dupŏ Petru Exilat de Traian în Chersona pentru nuoa doctrinà que propagà în Roma și quare se întrodussesse pînŏ în palatul seu, murì în părțile aquestea lăssând doi discepoli pe Cornelliu și Fivul spre a propagà Evangeliul.

Considerând quine-va tăria Daciei pe quând Roma imperialĕ ajunssesse a se sfemeià, și a devenì tributară lui Decebal, nu póte presuppune de quât quŏ legiunile que învinserŏ pe Daci au fost în adevĕr din elita oștirei romane commandate de quei mai buni generali, și aquei heroi nu putea fi complici desnervați ai despotismului. Tot que fu mai heroicu și mai răpede spre è înfruntà mórtea venì în Dacia spre a o cuquere, a·o colonisà, și a o appĕrà mai pe urmă.

Dupŏ colonisarea Dacieĭ de Romani, nicăiriș cà în aqueste coprinsuri nu se întinse christianismul cu atâta curagiu și ardóre. Propaganda în întrul țĕrrei, de parte de preveghierea sbirilor Romei, facea păși răpeḍi și fórte sicuri; pe de altă parte toți chrestinii persecutați alergà în Dacia spre a aflà refugiu și a 'și professà în pace convicțiunile și credința.

Descindenții vechilor republicani, toți aspiratorii la mântuire și libertate nu întârḍiarŏ dupŏ cum vommu vedé, a facce din Dacia, din terra romana o nuoă Terră promisă.

Legea nuoă a Omului Nuou, de unde erà persecutată pretutindeni, în Românìa pentru prima óră avu drept de cetate.

www.dacoromanica.ro

EPOCHÀ A TREIA.

I

Mórtea lui Traian. — Adrian, gelosia lui. dis...ția puntii. — Albagreca, sau Belgradul. — Marcu Turbinul, guvernator al Daciei și Panoniei. — Papiru Aelian propretorul Daciei. — Plautin-Cesian.

Traian murì în Cylicia în annul 117 după Christu. Pe lângă marile salle tallente în arta militară și de a guverna, unià și o bunětate din quelle mai rare în quât remasse în tradițiune. Quând Senatul roman felicità pe imperatori, n'avea que dicce mai mult de quât: *să fii mai ferice de quât August și mai bun de quât Traian!*

După Traian advenì la imperiul lumii vĕrul și filiul sĕu adoptiv Aeliu-Adrian. Ambițios cà un Roman, și gelos cà un imperator, Adrian cu tóte bunele lui qualități, erà adesea ros în rĕrunchii sĕi de invidie. I se părea quŏ îl eclipsià gloria lui Traian. Se determinò a abandonà țĕrrele cuquerute de predecessorul sĕu, si prin urmare, lâssând trei provinții din Asia, adicŏ Armenia, Mesopotâmia și Asyria, rechiemò legiunile roma-

*) Aqueste capitole VIII IX și X sunt cà nisce note pentru cititori. Profesorii le pot spunne din gură copiilor.

www.dacoromanica.ro

ne din aquestea, și tot assemenea voià să facă cu Dacia. Aquì ânsĕ i se oppusserŏ amicii sĕi observându'i quŏ nu se cuvenià a abandonà colonniele, compuse de atâția cetățeni romani, în voiea și puterea Barbarilor.

Adrian de și ascultò de consiliurile amicilor sĕi, de a nu tragge legiunile romane din Dacia, nu putù ânsĕ sufferì quel mai mare monument, que purtà cu sine la posteritate semnele ḑillelor grandióse alle lui Trajan: pusse și distrusse puntea de pétră de peste Duněre que erà un cap-d'-operă de architectură și de mărime romamană; și ast-fel împedicò mult comunicația Romanilor din Dacia cu quei de peste Duněre și din alte provinții romane. Ḑicu unii din scriitori quŏ Adrian de urră ar' fi și uccis pe Apollodor architectul aquestei punți.

Adrian, afarŏ de defectnl sau viținl gelosiei, a fost bun oștean. Atât exercitasse călărimea Patavilor în quât aquestia putea trecce Dunĕrea în not; și aqueasta ținea tare în respect pe Barbari. Adrian a fondat o cetate între Duněre și rîul Sava, dându'i nume de Albagréca, și quare astădi se numesce Bĕlgrad, adicŏ cetatea albă.

Subt Adrian la început un singur guvernator guvernà și Dacia și Pannonia quare fu Marcu Turbinu. Se despărți apoi Dacia și se numì assupra ei de propretor Papiriu Aelian, quare administrò cu dreptate și bună voință; făcù a se construì multe edificiuri și căi. Intre altele apeducile dela Sarmisegetura furŏ resultatul admisistrațiunii aquestuia. Comanda milliției din Dacia de jos a fost încredințată lui Plauțiu Cesian quare aședò în Dacia mulți veterani din militari romni. — Sub Adrian Dacia fu consolidată și ferice dupŏ mărturia multora. Se află monette cu inscripția: *Adrian întemeietorul Daciei.*

Adrian împĕrăți 25 de anni și murì la annul 128 dupŏ Christu.

www.dacoromanica.ro

II.

Titu-Aeliu. — Marcu Aureliu. — Marcomanii, Geții, Illirii sunt bătuți de Marcu Aureliu. — Rău și Baptu bântue Moldova. — Mórtea lui Marcu Aureliu, — Commodu.

Advenì la imperiu după Adrian filiul aquestuia adoptiv Titu-Aeliu-Antonin quare pentru virtutea pietatea lui și dorința de pace, fu supranumit *Piul*. Nici un imperator n'a suppus atâta popolii străini cu arme că Titu prin blândețea și virtuțile salle. Popoli din depărtare trimitea la Roma ambasadori și querea la Titu să le trimită el domni după allegerea sa spre a 'i guvernà. Titu erà chiemat de ênsuși Barbari qua să le fiă jude arbitru; și avù titlu de *Pater al Omenirii*. Titu séra quând erà să se culce își resumà faptele ḑilei, și adesea suspinà: *mai éccĕ o ḑi perdută! astăḑi n'am putut facce nici un bine*. A împărățit Titu 22, de anni și a murit în etate de 75 anni, lăssând de successor în locu'i pe ginerele sĕu Marcu Aureliu la annul 161 după Christu.

Nimicu nu légă pe ómeni mai strîns de quât Adevĕrul și Virtutea Titu a fost pietos și plin de bunĕtăți. Marcu Aureliu erâ Instruit și philosophu în adevĕr, adicŏ amicu al sapienței. Marcul Aureliu sciù a pricepe pe Titu, a 'l admirà și a 'l imità. Marcu Aureliu pe lângŏ sciințele și virtuțile salle reunià și curagiul și geniul heroilor și marilor capițani, cum și arta și qualitățile marilor administratori.

www.dacoromanica.ro

Marcomanii, Gettii Iasigii, Cuadii și Sarmații popoli barbari cum și quei de pe marginile Illirei pînŏ în Gallii se sculasserŏ și deprădau provințiele romane și prin urmare și Dacia. Pe atunci Astrigii un popol sarmaticu avênd în capul lor de duci pe Rau și Raptu bântuirŏ partea de sus a Moldaviei. Se vede într'o inscripțiune în quare Marcu Aureliu onóră cu diademă sacră pe Cneiu-Rutilu-Cocletu, prefectul legiunii XIII pentru expedițiunea Dacică. La Apparițiunea lui Marcu Aureliu în părțile aquestea furŏ bătuți și speriați toți Barbarii, și se vĕdurŏ constrênși a quere pace; ânsĕ pe quând se afla în Pannonia de sus murì în midlocul legiunilor victorióse la Carnunt în etate de 59 anni, lăssând de succesor pe fiiul sĕu Marcu-Aureliu-Commodu, la annul 180 dupŏ Christu. Lui Marcu îi ardicŏ Senatul în onóre statuă de aur; și supranumele de Aureliu îl luŏ dela cetate dupŏ virtuțile salle.

IV.

Commodu face pace cu Barbarii. — Albin și Nigru. — Commod supranumit Sarmaticu. — Commodu actor, gladiator. —Commod tyran desnervat. Commodu ucciș de Martia complicea pĕcatelor salle.

Commodu abandonŏ forteretele que ardicasse Marcu Aureliu pe marginile Dunĕrii despre inemici; și închieênd pace cu mulți barbari precum cu Marcomanii și cu Burii, în condițiunile de pace suppuse pe aquestia să dea înapoi prisonerii que luasserŏ în resbel; cum și ostatici adicŏ ómeni din quei mai scumpi ai lor quarii, dați în mâna Romanilor, să fiă garanți cu viața lor despre credința connaționalilor lor și despre ținerea jurĕmêntului quŏ nu vor mai călcà în pĕmêntul Daciei. Assupra Sarmaților trimisse Commodu în capul legiunilor romane

www.dacoromanica.ro

pe Albinu și pe Nigru. Aquestia bătură pe Sarmați, și după aquestă victoriă querù Commodu dela Senat supranumele de *Sarmaticu*.

Commodu advenisse la imperiu fórte june după mortea tatălui séu. Educat spre a cunósce și appreția artele și sciințele; corrupt ânsĕ de adulătorii curtesani que tot d'auna împresóră pe principii juni și neîncercați, lăssò guvernul în mâinile unor assemenea coraruptori și de principi șipopoli, și se occupò cà dilectante întru a se arătà pe theatru da Apollon cu lyra, în amphithétru da athlet sau gladiator, la vînătóre cà Diana sau alt Apollon. Fără a fi póte din natură tyran, lăssò imperiul pe mâna micilor tyranni quari sunt adulatorii și intriganții curților, se dette la tóte commoditățile vieței, și la tóte desmierdările, de unde póte fu supranumit și Commodu (dela tată-séu moștenise numele de Marcu Aureliu; faptele lui ânsĕ îi detterŏ supranumele de Comodu). Romanii sații de modul aquesta de tyrnnie a desfrêului, furŏ nevoiți a se mântuì de dênsul prin ori-quare midlocu. O femee de viață pĕcătósă a nume Marția, complice desfrênarilor lui Commod, se înțellesse cu un domesticu al aquestuia a nume Narcissu, și aquesta îl înnecò în baie și scăpò Roma și lumea de un despot, sclav al passiunilor și al tyranniscilor, curtesanilor séi. Mórtea lui fu la annul 194.

www.dacoromanica.ro

IV.

Pertinace. — Iulian. — Nigru. — Albinu. — Sever.

Imperiul roman, proiectat de Cesar, se începù cu Augustu, iar cu mórtea lui Marcu Aureliu începù a decliná. Domnirea lui Neron, a lui Domițian și a lui Commodu, săturasse lumea de impériu. Patricianii Rómei se desfrênasserŏ și ei, imitând qualitățile aqueslor trei imperatori.

Dupŏ mórtea lui Commodu; o mare parte de ostení proclamò de imperator pe Pertinace, bărbat cu qualități bune, și cunoscințe mari în arta de a commandá. De aquì înainte ânsĕ imperiul erà în mâinà ostenilor pretorieni, que ajunsesserŏ ast-fel în quât să fiă de model la toți ostenii de systema streliților Rossiei și Ianicearilor Turciei. Pretorienii înălță și desthronà de aquì înainte Imperatorii.

Pertinace, pentru quŏ se pussesse a sterpì abusurile și a reorganisà imperiul, dupŏ 87 dille fu uccis și tăiat de pretorieni; și Imperiul ajungênd de vîndare fu cumpĕrat de Julian. Omul que cumpĕră un objet, îl pŏte și vinde. Julian fu un imperator din quei mai libertini și miserabili: abiă împĕrăți 66 de dile și fu condamnat la mórte de către Senat.

Pretorienii și Senatul înălță și condamnà imperatorii. Romanii din Dacia, coloni din provinții ne orrupte ancŏ, departe de corruptia Romei, mulțumiți de qualitățile lui Albin și Nigru, *) sub cuvênt quŏ vor sa resbune mór-

www.dacoromanica.ro

tea lui Pertinace, legiunile din provinciele nóstre proclamară de imperatori pe capii lor Nigru și Albin. In contra aquestora legiunile din Pannonia proclamă pe Luciu Septimu Severu. Aquesta atrăgênd la sine legiunile din Moesia, din Illiria, Dalmația și Germania, batte pe Nigru la annul 195, și dupŏ doi anni la 197 batte și pe Albinu, și constrânge pe Senat de a'l recunósce de imperator. Impĕrățind tot în lupte, móre la annul 211 în Gallia, în cetatea Evorac. Severitatea sau asprimea cu quare împĕrăți 18 anni apprópe îi de terŏ supranumele de Sever.

*) Dela aquesta se trage póte Negri Basarabi, dela quari sa numi poi și România-Neagră *Maiari Bizaie*. Vedi Cantemir pag. 9.

www.dacoromanica.ro

V.

Antoniu-Caracalla și Geta. — Caracalla ommóră pe frate-sĕu Geta. — Cetatea numită Caracal. — Pe Caracalla îl uccide un centurion pus de Belliu Macriu. — Pe Macriu îl uccidu complicii lui Heliogabal. — Pe Heliogabal îl uccida viţiurile. — Alexandru Sever. — Severinopole, Turnul Severinului. — Romanicul sau Romnicul. — Maximin Gothul. — Gordian.

Septimu Sever lăssò de moştenitor pe doi fillii ai sei Bassian-Antoniu supranumit Caracalla, şi Geta. Caracalla qua să remêie singur împerator ommóră pe fratele sĕu Geta ênsuşi în braçele mamei salle que voià a 'l appĕrà. Caracalla venind în Dacia, dă tutulor locuitorilor dintr'ênsa drepturi de cetăţeni Romani, şi batte şi allungă de aquì pe Gothi que se întinsesserò în aqueste locuri. Venind la cetatea Buridava din judeţul Romanaţilor, unde se aflà o mare colonnie de Romani, dă numele sĕu aquestei cetăţi quare pînò astădi se numeşte Caracal. Trecênd apoi în Orient, un centurion din guardia imperiale a nume Marţial, îl uccide ḑicêndu'i: "astfel mor fratuciḑii: cum ai uccis tu pe frate-tĕu, vei muri şi tu uccis." Uccidetorul Marţial a fost pus de Belliu Macriu spre a committe aquest ommor, la annul 217.

Dupò mórtea lui Caracalla se proclamò de ai sĕi Belliu Macriu de imperator. Nu împărăţi ânsĕ mult, quòci Marcu Varu Heliogabal fu proclamat prin alt partit de imperator, şi în lupta que se întêmplò din aqueasta,

www.dacoromanica.ro

Belliu Macrin învins, vru a scăpa cu fuga şi fu uccis lângă Byzanţiu.

Heleogabal împĕrăţi că un copillu fórte desfrênat şi miserabil; commisse tóte neomeniele; excesul desfrêului îl făcù a devenì un typu după quare se asseméná toţi junii desfrênaţi. Typ al viţiului june. Nu putea împĕrăţì mult, quŏci, de nu'l uccidea quei nemulţumiţi, 'l ar fi uccis ênsuşi viţiurile salle că pe toţi junii desfrênaţi. Pe lângă altele îşi făcù şi chipul radios că Sórele, şi 'l dette drept ḑeu la quare forţò pe Romani a se închinà şi sacrificà. De aquì i se dette şi numele de Heliogabal.

După dênsul fu proclamat Alexandru Sever june plin de energie şi vîrtuos. După o expediţiune que întreprinse în contra Perşilor, venind în Dacia sau Ţĕrra Romană, fondò o cetate în judeţul Mehedinţilor, dându'i numele de Severinopole, pe quare apoi Slavii numind-o Cerni-grad, adicŏ cetatea négră, o numescu şi astăḑi Români cu numele de Cerneţi; conservă ânsĕ turnului numele de Severin, şi Episcopiei de peste Oltu, Episcopia Severinului sau a Romanicul or pe Slavonie a Rômniculu. Alexandru Severin fu uccis de militarî din preună cu mumăsa la anul 226.— Aquesta appĕrò pe Chrestini. Mama lui se ḑice quŏ erà chrestină.

Maximin Gothul quare urmò aquestuia, bătù pe Sarmaţi que infestà Dacia, Moesia şi Pannonia; şi la annul 238 fu uccis şi aquesta de soldati în Stiria.

Antoniu Gordian succede la imperiu după Maxim, şi batte pe Sarmaţi şi pe Gothi în Dacia, dincolo de Olt; quând ânsĕ trecù în Oriente, perdù acolo viaţa la annul 244.

www.dacoromanica.ro

VI.

Philipu. — Monnette dăco-romăne. — Annul 4000 dela fondarsa R - mei. — Chrestinii incepu a fi appĕraţi. — Deciu. — Gallu. — Emilian. — Valerian Gallian. — Claudiu-gothicu.

Philippu advenind la imperiu, batte pe Cărpi, un popl sarmat şi assigură că nici o dată libertăţile Daciei. Pe lângă altele se dette Românilor dreptul de a batte monetă, că şi colonniei Biminaciului que se află unde este Vidinul astădi. Vedc-se pe aquelle monette Dacia ,stând între insemnele legiunilor a XIII-a şi a V-a. — Philippu la annul 247 serbò anniversara annului una mie dela fondarea Romei. Chrestinii dela appariţia Christianismului furŏ persecutaţi subt imperatorii Romani, mai virtos sub Neron şi Domiţian. Subt Philippu incepurŏ a fi to'eraţi şi ênsuşi appĕraţi. In luptă cu Deciu pentru imperiu şi pentru Chrestini Philippu cădù la Verona din prenună cu filiul sĕu. Dupŏ mórtea lui, Gothii iar se respândirŏ în Dacia.

Deciu quare advenì la imperiu dette resbel Gothilor şi mântuì Dacia; pentru quare i se dette titlu pe monette de restauratorul Daciei. Murì înnecat într'o baltă din preună cu filiul sĕu, pe quând allungà dupŏ urmă pe Kniva Domnul şi ducele Gothilor la 251.

Dupŏ dênsul advenì la imperiu Gallu, quare fu nevoit a cumpĕrà pacea dela Gothi. Pela anuui 251 Gothii iar se scólă în allianţă cu Boranii, Carpii şi cu Burgundii şi încep a depradà Moesiea si Pannonia. Prefectul

www.dacoromanica.ro

Mocsiei Emilian îi învinge, și uccidènd pe Gallu și pe filiul aquestuia se proclamă ellu împerator; și peste currênd cade și ellu subt aqueeași sórtă, fiind uccis,

Advenirŏ apoi la imperiul Valerian și Gallian la annul 253. Attunci căpitanul general al oștirilor din Thracia și Illiricu erà Aurelian quare allungò pe Gothi din părțile aquestea. Probu iar din parte'și allungò pe Sarmați și pe Cuadi. Pe quând Valerian imperatorul se bătea în Orient assupra Persilor, iar Gallian nu se occupà de quât de plăcerile salle, Barbarii în cepurŏ a infestà Italia și mai vîrtos Alanii. Gothii trecurŏ Istru și căḑurŏ assupra Greciei, Macedoniei și Pontului. In aquea epochă tóte provințiele cuquerute de Trajan începurŏ a se sbucinà și a se rumpe de sub dependința Romei. Restul Dacilor începurŏ a avé pretențiuni assupra Romanilor. Pe attunci Valerian căḑù în Cesaria în mâinile persului Sapor și fu uccis la annul 263; iar Gallian avù aqueeași sórtă fiind uccis de ênsuși soldații sĕi apprópe de Milan. Amêndoi aquesti imperatori persecutarŏ pe Chrestini.

La annul 268, Claudiu quare succedù la imperiu, se sculò asupra Gothilor que infestà Illiria și Macedonia, și învingêndu'i în Thracia, luò supranumele de Gothicu. Pe quând erà să trécă în Dacia spre a batte și acolo pe Barbari și a restabilì pe Romani în drepturile lor, Claudiu se simți quŏ viața îl lassà. Spre a împlinì quâte întreprinsese ellu, chiemò pe Aurelian a 'i succede la imperiu.

www.dacoromanica.ro

EPOCHA A PATRA.

I.

Intinderea Christianismului în Dacia.— Aurelian.— Dacia nouă împărțită în vipiană și mediterană.— Ratigra, sardica.— Sava Campodux.—Dacia lui Traian chrestină se emanicipă de Roma păgână.— Colóniele lui Aurelian din colo de Dunere.

In interval de 170 de anni dela Traian, pînŏ la Aurelian christianismul făcù marĭ naintări în Dacia. Pe lungŏ vechii Chrestini stabiliți și îmmulțiți între colóniele romane, toți quei presecutați din Italia și quelle lalte părți alle Imperiului își căută refugiu în aqueste locuri alle nóstre depărtate de lumea păgână; pe de altă parte iarŏ, mulți vor să arate quŏ Dacia devenise că o altă Siberie a Romei imperiale unde se trimetea crminali de Stat, și quei mai mari criminali pe attuncĭ erà considerați chrestinii, pentru quŏ se iertà Barabii nu ânsĕ și Christ și adoratorii lui.

Vede-se iarŏ în annelele Ecclessiei primitive, că în Raynaldus, unde se scrie despre îmmulțirea chrestinilor în Dacia quŏ adessea se declarà legiuni întrege de chreștine și quŏ imperatorii și Senatul neputènd extermină atâția bravi osteni prin róță, prin rugu, și prin cruce,

www.dacoromanica.ro

eau dându'i în prada férelor, îi trimetea în Dacia spre a se stinge în luptele cu Barbarii.

Așa cu cuât se immulțià chrestinĕtatea în parțile nóstre cu atâta Roma păgână devenià odiósă. Deprinderile, credințele chrestinilor de cinci șése generațiuni nu mai avea nimicu d'asseměnare și d'amesticu cu alle idolatrilor; și apoi jugul imperialismului îngenuchiasse și chrestini și păgâni.

Cu advenirea lui Aurelian la Imperiu și cu împregiurările din dilele lui nu mai întârdiarŏ Romanii din Dacia a profità de resculărea ginților vecine.

Aurelian s'a fost născut în părțile danubiene, la Sirmium que astădĭ se dice Zemlin. Acolo. fu și proclamat impera'or la annul 270. Cunoscĕtor al locurilor aquestea, crescut în câmpurile de resbel, deprins în arta militară, nu întârdiŏ d'a combatte cu vigóro și succes pe inemicii Imperiului; curățì provisoriu Dacia de Gothi și Italia de Allemani, intărì Roma cu muri, și întorcêndu'și armele spre Orient batù pe Zenobia regina Syriei și suppusse Egyptul.

Pe când ânsĕ se aflà implicat în aquelle resbele, Gothii și alți popoli barbari intrarŏ din nuou în Dacia. Legiunile romane din aqueste coprinsuri erà commandate de campoducele Sava. Aquesta erà nativ din Dacia dintr'o familie patriciană, que professà christianismul. Mumă-sa din pruncie îi însuflasse principele mari al christianismului, temerea de Dumnedeu, amorul omenirii și al patriei, curagiul în contra pericolului și consciința datoriei.

Se luptò Sava încontra inemicilor, cu bărbăție și își condusse legiunile în tótă disciplina; vĕdênd ânsĕ temeritatea Barbarilor, printr'o prudență millitară își retrasse armata dincolo de Dunĕre. și însciințò pe imperator a'i trimitte ajutóre.

Aurelian, dupŏ victoria în contra Persilor nu întâr-

www.dacoromanica.ro

dió a veni cu armatele salle în Mesia unde se află retrase legiunile din Dacia.

In părţile aquestea alle Mcesiei, Aurelian addusse şi colonie nuoĕ romane, attunci părţile de dincolo de Dunĕre furŏ numite Dacia nuoă quare se împărţî în doĕ regiuni, quea de pe ripele Dunĕrii se numì Dacia *ripiana* cu capitala Ratiaria, şi cuea dintre munţii Thraciei şi ai Macedoniei se numì Dacia *mediterrana* cu capitala Sardica. Dacia nuoă în genere se numì şi Dacia aureliana, spre distincţiune de a nóstră que se dicea Dacia Traiană.

Attunci ordonò Aurelian qua şi coloniele romane din Dacia nóstră să 'şi abandone căminile şi să trécă a se aşedà dincolo de Dunĕre în Dacia nuoă.

Romanii ânsĕ din părţile nóstre erà stabiliţi aicia de 167 de anni; atîtea generaţiuni se născusserŏ şi murisserŏ aquî; avea coprinsurile, plantaţiunile, stabilimentele şi castellele lor; aquì erà mormîntele părinţilor şi strămoşilor lor, avea suveniri scumpe, erà legaţi în relaţiuni de famillie, de vecinĕtate, de commerciu de interesse diverse. Instituţiunile, datinele, sĕrbătorile chrestine îi depărtà cu totul de alle lumii păgâne; Romani de sânge, ânsĕ religia îi despărţià mai mult de quât în ttimpii nostri pe protestanţi de catholici; simtimentul Libertăţii şi al egalităţii îi despărţia de imperialisti mai malt de quât pe francesii liberali de francesii legitimisti. Gothii que era chrestinaţi de Romanii nostri leerà mult mai sympatici, cà fraţi în Christ, de quât Romani; idolatri.

Pe lângŏ aquestea elementul Barbarilor şi mai vîrtos al Gothilor appărusse în Europă cu simtimentul libertăţii individuali quare nu erà cunoscut în lumea antică nici hellenică nici romînă. Individul sclav societăţii nu cunoscea de quât libertatea publică.

Toţi colonii Romani remasserŏ în proprietăţile lor. i e

www.dacoromanica.ro

que să fugă de Gothi correligionarii lor? de que să 'şi a bandóne mormintele părinţilor lor, de que să se ducă a trăi cu paganii şi să suppórte jugul şi împilarea lor? şi mai vîrtos când audiră decisiunea imperiale a lui Aurelian dicênd "Quine este cu Imperatorul şi cu deii, să trécă Dunĕrea„ desdemnul, agitaţia furŏ mari. Romanii chrestini din Dacia, descindenţii vechilor republicani, străbunii nostri erà saţii de mult şi de dei şi dei mperatori. "Jos cu proconsulii, strigarŏ cu toţii, şi nu se mai suppusserŏ commandei de quât o parte mică din legionari.

Sava Campoduxul din preună cu şépte deci de centurioni şi căpitani furŏ din primii que protestarŏ în contra deilor şi proclamarŏ credinţa în Christu liberatorul omenirii de religiune a Românjei. Furŏ în dată arrestaţi şi aruncaţi în Dunĕre cà şi óre-quând sub Traian episcopul Clemens în Mare.

Aquest horribil spectacol, exasperŏ pe toţi străbunii noştri, şi din momentul aquella proclamarŏ Dacia independente şi autonomă.

Romanii din Dacia, plini de credinţele şi speranţele regenerătóre, deprinşi a înălţà principul liberţăţii şi al mântuirii pînŏ la dogmă, mai currênd sau mai târdiu au cătat să facă qneea que în secolul părinţilor nostri făcurŏ Englesii colonisaţi în America de nord, scuturând jugul Albion-ei. -- Franklin al Romaniei a fost Sava Campoduxul, plus heroismul de a sufferì martyriul pentru liberarea României şi pentru legea lui Christru. Frumóse pagini alle historiei străbunilor nostri!

România venerŏ memoria heroului şi martyrului sĕu; Ecclesia chrestină îl pusse în chorul martyrilor; ei suntem datori conservarea memoriei aquestui mare martyr al libertării României, Numele lui se sĕrbĕdă pînŏ astădi în 24 Aprilie. — Quât de glorios şi de dorit ar fi, qua d'allăturea cu Sântul erimitul Sava, s'ar punne drept patron al Academiei şi campoducele Sava!

www.dacoromanica.ro

Agiographii greci scriind biographia sau legenda campoducelui martyr, tradusserŏ vorba sau gradul militar roman de campodax în *stratilat.*

Din epocha aqueasta începe un guvern nuou, chrestin și autonom în Romania, liberată.

Aurelian, stabilind coloniele în nuoa Dacie, aquestea remasserŏ acolo, și pînŏ astădi descindenții lor sunt Romanii din Macedonia, din partea mare a Thessaliei și a Epirului, pînŏ și în Moreea păstoriii fiind romani conservă limba străbunilor lor.

Aurelian fu uccis de pretorieni la annul 275.

II.

Romanii chrestini iaŭ nume de Gothi, Geti Urbe, castele, sate.—Primele societăți chrestine se dicu ecclesie. adică adunări de barbati de elibă. — Castelle și monasterie.— Republică chrestină federatibă.

Romanii din Dacia, devenind chrestini, se supra numirŏ Gohti, Geti... și se mulțumirŏ singuri cu aquest nume que îi distingea de Romanii, dupŏ cum astădi Englesii din Statele Americei își complaer ase numi Americani, abdicând la numele originar,

Urra Romanilor chrestini contra Romanilor păgâni erà și mai mare de quât aqueea que s'a vedut între Englesii din America și între quei din Bretania.

Și precum Englesii din America, de clarânduse și constiuindu-se autonomi, nu se msi puturŏ guverna nici dupŏ legile nici dupŏ regimul Engliterrei regali, assemenea și Romanii chrestini din Dacia nu mai puturŏ conservà nimicu din legile și regimul Romei imperiali și păgâne.

Instituțiunile Daciei numai furŏ de aquì înainte de

www.dacoromanica.ro

quât instituţiunile Ecclesiei primitive a Apostolilor, unite cu datine e saè tradiţiunile republicei.

Şi precum legile lui Moyse nu mai putea sufleri din quelle pharaonice, şi tóte cătà să fiă conforme cu credinţele date de pe muntele Sinai, assemenea şi legile primei societăţi sau ecclesie chrestine, numai putea sufferi nimic din alle păganismului, ci tóte cătà să fiă conforme cu spiritul Evangelielor.

Legea nuoă nu putea fi garantilă de quât prin Relegea lui Christu.

Primele soçietăţi iarŏ que se constituisserŏ în Dacia în d tă dupŏ conquistă, cà n sce colonie milhtare, n'au putut fi risipite şi nefortificate: fiă-quare legiune sau cohortă à cătat sa se întărească din castelle situate pe lungŏ lotul de pămentque te-a căḍut în parte spre a'l cultivà, şi a se nutri pe dênsui.

Resturile de pămênt erà regiuni întinse şi deserte, cà nisce dominiuri mari, căḍute în partea căpitanilor que condusseserŏ armatele, cà. Nigeri Bassarabi, cà Albinii şi alţii.

Aquelle locuinţe de osteni, de cavalleri, şi mai virtos de chrestini nu putea să aibă numele grosolan de *pagus* nici de *villa*, pentru quŏ locuitorii dintr'ênsele s'ar fi numit *pagani* şi *villani*, şi assemenea nume nu lear fi putut sufferi nici chrorii nici chrestinii.

Urbe dar şi castelle fortificate se înălţarŏ pretutindeni pe pămentul cuquerut al Daciei. Locurile ânsĕ de arătură sau térrinele din pregiurul urbelor şi castellelor se numirŏ fórte natural *sata* sau locuri de semĕnătură *(*)*.

(*) Mai têrdiu înquăci la a'âtea invasiuni de Barbari, Romanii fiind nevoiti a se trage spre appĕrare la munti, ardênd castellele spre a nu lasă inemicilor de a se stabili şi difende aquestea cu înceţul dispărură, şi cu restabilirea păcii, fiă-quare nu se mai returnă de quât la satele sau térrinele salle. Şi astfel locuinţele numai remaseră de quât nisce colibe provisorie.

www.dacoromanica.ro

Fie-quare urbă, fiă-quare castel, fiă-quare commună cum se ḑice în limba de astăḑi. în dată que se chrestinară, luară numele de Ecclesie adică adunare, însoçire de ómeni de elită sau de vase alle allegerii după limbagiul evangelicu.

In aquelle commune furŏ proscrise nu numai objectele ci şi vorbele que putea adduce a minte din instituţiunile datinele şi dregĕtoriele păgânătăţii, cu abolirea absolutismului şi a privilegilor, se proscrisserŏ din limbă şi vorbe că *patriciu, senat, dictator proconsul, plebei* şi ênsuşi numele de *republică;* ast-fel, în quât ómeni de o morala severă, evangelică, nu putea să mai audă nici de vorbe că *onóre* que presuppunea vanităţile lumii, că *glorie*, que presuppunea resbelle offensive, măcellu subjugare, sclavie.

Primii chrestini merserŏ şi mai departe: Romanii şi Grecii chrestinaţi, într'un exces de zel abandonară şi educaţia clasică, poeţi, oratori, philosophi furŏ proscrişi. Ecclesia pînŏ astăḑi quând ḑice *helleni* înţellege idolatri.

Templele la Romani şi la Greci n'avea turnuri şi quând communele sau ecclesiele primitive începurŏ a înălţa edificiuri de rugă, de adunare şi adoraţiune general, de serviciul divin, aquestea nu mai furŏ numite temple ci *Casa Domnului*. Aqueastă casă fu symbolul de unire şi de tărie, culmea ei fu încorunată de turnuri că o fortereţă, şi aqueste turnuri în locu de a susţine că un stindar aquila imperială, erà armate cu semnul Crucii.

Assemenea temple, în Dacia pentru prima óră appărurŏ, quŏci airea erà ascunse pe sub pămênt.

Mai târḑiu cenobiele furŏ communităţi destinate pentru monachi sau călugĕri, alle quăror edificiuri de rugă şi de locuinţă se numirŏ *monasterie* adică locuinţe de monachi sau de ómeni isolaţi.

In aqueste doŏ speçie de soçietăţi laice şi religióse

www.dacoromanica.ro

în quari se aglomerară şi se constituiră primii chrestini, erà fórte natural quŏ emancipate de Roma păgână, capiĭ şi diregĕtorii lor nu putea fi numiţĭ nici de Cesar, nici de vre-un proconsul, nici de vre-un dictator; aquestia dupŏ înstituţiunile Ecclesiei primitive şi dupŏ datinele republicelor grece şi romane erà allesi de communa întrégă. Capii castellelor se numià *castillani*, şi capii monasterielor se numià *egumeni* sau *duci*.

Ettŏ dar diregĕtorii primilor Romani şi Greci que abjurarŏ la tóte alle păgânismului.

Presbytenul (sau quel mai bĕtrân] al communei, şi castillanul urbei se allegea de poporani.

Episcopul peste mai multe ecclesie, or capitanul peste mai multe castelle se allegea de representanţii castellelor şi ecclesielor.

Şi aşà mai 'nainte pînŏ la archiepiscopu şi patriarchu mai târdiu.

III

Ecclesia îşi are historia sa ca tóte instituţiunile. — Historia Ecclesiei primitive este identică cu historia Românilor din secolul II, III şi IV.— In annalele Ecclesiei se află annalele Romanei—Primii străbuni ai Românilor fură Apostoli, Episcopi celebri, Martyri — Ei chrestinară Europa— Descendenţii lor susţinuro Christianismul în Orient.

Ecclesia lui Christu sau lumea evangelisată, cà tóte instituţiunile, 'şi a avut punturile de plecare, principele sale, legile salle que străbăturŏ atâţia secoli; îşi are prin urmare historia sa.

In aqueastă historie se vĕdu legiuitori luminaţi, missionari sau apostoli devotaţi, heroi sau martyri din quei mai sublimi, femei din quelle mai virtuóse recunoscute de sânte, sapienţi din quei mai modesti cu spiritul, barbaţi que avurŏ sciinţa, cà şi charitatea în inimă.

www.dacoromanica.ro

Quând dară historia Ecclesiei, de parte de a revestì forma fabulei, stă de façă şi attestă despre faptele ómenilor sĕi; quând primele ecclesie aflară ospitalitate în Dacia, quând aquì se puturŏ organisà în tótă puritatea lor primitivă; quând instituţiunile aquestei Ecclesie sunt âncŏ în vigóre, quând într'un cuvênt historia Ecclesiei în începutul ei este identică cu historia Romanilor din Dacia, nu scim de unde putú provenì errórea d'a se çicce şi a-se şi affirmà quŏ historia Românilor în Dacia este obscură în începutul ei.

Cum se întêmplò quând suntem şi am fost de opt spre-çece secoli chreştini, să nu ne căutăm historia nóstră proprie, în historia chreştinătăţii, în historia Ecclesiei, que coprinde quelle mai frumóse pagini despre fiilii Daciei sau Românie que avurŏ quel mai important şi mai evangelicu rol în luptele pentru regenerarea umanităţii?

Grecia îşi are o historie pentru quŏ din evenimentele ei s'au scris de către poeţi şi historiographi; Roma îşi are historia ei pentru aquellaşi cuvent, şi daqua Ecclesia a scris biographiele quellor mai mari şi sânţi barbaţi ai Românie, să ne întestăm a çicce quŏ începutul historiei nóstre este obscur şi necunoscut!

In historiă Ecclesiei vedem quŏ Apostolul Andreiu propagò Evangeliul în ambele părţi alle Dunĕrei, începênd a chrestinà pe Daci.

Historia Ecclesiei ne spune quŏ succesorul lui Petru Apostolul, Clemens murì cà un martyr în părţile nóstre predicând Evangeliul.

Pe quând pharaonismul restaurat şi prenoit în Roma Cesarilor cutezò a profanà divinitatea, încarnându-o în quelle mai immonde şi monstruóse individe dintre imperatori, şi făcea să tremure lumea dela patrician pînŏ la plebeu, dela mamele Cesarilor pînŏ la mamele sclavilor, din historia Ecclesiei aflăm quŏ primul popol que avù

www.dacoromanica.ro

curagiul şi puterea de a scutură jugul pagânismului cesarian fu Romanii din Dacia

In annalele Ecclesiei aflăm quŏ martyrii liberatori de popoli Mercuriu şi campoduxul Sava furŏ fillii ai Romăniei.

Din annalele Ecclesiei aflăm quŏ străbunii nostri crestinarŏ, pe Gothi, pe Teutoni, pe Germani, pe Getti, [pentru quŏ Roma erà pe attunci păgână şi Grecia âncŏ idolatră] quŏ străbunii chrestinarŏ mai în urmă pe Bulgari, pe Slavi în genere şi pe Unguri.

In annalele Ecclesiei vedem quŏ sânţii martyri Ireneu, Quintilian, Dada, Maxim, Ermilu, Stratonicu, Emilian, Capiton, quŏ martyrele Gautia şi Doclida, quŏ celebrii Episcopi Urfilla, Niceta, Theotimu, şi alţii, quŏ Dascălii quei mari ai Christianismului Sava şi Sansallu, Methodiu şi Cyrillu furŏ toţi din fillii Romaniei (*).

Pentru que historia fabulósă a Helladei cu Orpheii, Inachii, Cecropii şi Cadmii sĕi, cu Herculii şi Theseii sĕi, cu toţi Heraclidii şi semideii sĕi; pentru que historia Romei cu Eneea filliu al Venerii, cu Romulu filliu al lui Marte să fiă mai clare, basânduse pe fixiuni şi pe fabulă, şi a Românilor din Dacia să fiă obscură, quând heroii sĕi nu sunt fixiuni, ci realităţi, personage historice înregistrate în tablele Ecclesiei.

Pe lângŏ aquestea Romanii din Dacia-Traiană însufiaţi de spiritul străbunilor que propagarŏ şi susţinurŏ cu braçul şi cu mintea christianismul şi libertatea, pînŏ în urmă prin propriele lor moşii şi averi dotarŏ Sântul Mormênt şi tóte aşĕdĕmintele religióse din Orient spre întinderea şi susţinerea chreştinătăţii.

Atâtea personage historice nu sunt fixiuni, ci bărbaţi

(*) Suntem datori collecţiunea biographielor aquestor sânti martyri din annalele Ecclesiei conscliintiósei şi laudabilei elaborări a D-lui I. D. Petrescul publicată în annul 1857. intr'o remarcabilă cărticică intitulată *Martyrii Crucei*.

www.dacoromanica.ro

celebri în historia Ecclesiei: operele lor sunt facte; și daqua historia este narrația factelor, quare popol putù să aibă o historie mai mare de quât popolii Românieĭ? și unde este obscuritatea timpilor antici a strămunilor nostri? Vede-se în aquei timpi adulteriul ḑeilor cu filliele ómenilor, sau resturile de theocrație alle unui Brahmismu tradus în Abrahamismu, sau fabulele Helladei și Romei idolatre?

Originea Românilor, historia lor este basată pe facte.

Din fundul altarului vocea Ecclesiei strămbate în inimele vóstre, Românilor, și vĕ în vederĕdă quŏ prin vinele vóstre curge sânge de Apostoli, de Martyri și de Dascăli mari, sânge de heroi que neîncetat appĕrarŏ și Legea și Moșia. Pămêntul Românieĭ este adăpat și fecundat de sângele quel mai sacru al strămbunilor vostri.

IV

Pe lungo documentele conservate de Ecciesie, manuserise importante.— Republica federativă a Romaniei— Organisația ei.— Fonctionarți ei civili și militari.— Armele și vestmintele lor.

Intr'un mare interval de lupte heroice și desperate alle lumii nuoĕ cu lumea vechie, alle Omului Nuou cu Omul Vechiu, din ambele părți luptătorii nu se mai puturŏ occupà de quât întru a se conservà și appĕrà.

Sciințe, arte, industrie, tradițiuni vanitóse și ênsuși regeneratóre furŏ cu totul uitatĕ; progresul que făcusse lumea antică pare quŏ stette loculuĭ spăimentat înaintea unui spectacol horribil apocatypticu și în delungat que înspăimêntà și punea în extase geniurile quelle mai nalte; sciința tótă se ascunsesse, qua să ḑicu așà, în sanctuariul Ecclesiei que devenì singura schólă la quâți-va ómeni de elită, și quare singur mai putú conservà o

www.dacoromanica.ro

parte mică din suvenire faptelor petrecute. Agricultorul, popolul întregu n'avea timp d'a mai medità și a se instruì, nici d'a lăsă tradițiunii suvenirea faptelor și sufferințelor salle, a evenimentelor que trecură peste dênsul. Popolul remasse incult.

Din tóte quâte se puturŏ spunne și scrie despre Românii din Dacia, nu se puturŏ conservà de quât în sînul Ecclesiei, pentru quŏ acolo numai se mai putea aflà ómeni speciali que se occupà cu scriptura.

Limba latină începù a fi uitată de vulgu; dintre oșteni, dintre capii lor ênsuși puçini mai scià scrie și ênsuși limba populară; scriptele aquestora iarŏ puçine și rare, neavênd nici custodi speciali, nici locuri în adins spre conservare s'au putut perde în ammestecul atâtor evenimente, în invasiunile successive atâtor Barbari. Typarul nu existà qua îmmulțind exemplarele să mai pótă scăpà unele

Din assemenea scripte, că prin minune, se putù conservà unul que ne attestă modul de organisare al Românieì dupŏ emanciparea ei de subt jugul Imperialismului.

Aquest script este o traducțiŏ în limba populară română que se vorbià în epocha dela 1200 pînŏ la 1500.

Traducătorul este spătarul Petre Clănĕu quare a stat în ḑilele lui Stephan al Moldavei supra-numit quel mare El arată quŏ tradusse scriptul aquesta dupŏ un manuscris în limba latină copiat de Huru cancellarul lui Dragos-Bogdan vodă cu 200 anni mai nainte dupŏ un original vechiu al unui campoducĕ a nume Arbore.

Arbore dar din ḑilĕ fórte bĕtrane cu mult mai înainte de fondarea Domniatelor arată cum se organisare Romanii în Dacia-Trai nă du ŏ que se constituirŏ autonomi în republice.

Eattŏ cum începe aquel document de mare importanța.

"Modu de a țerrei nóstre regim din Traiana-Dacie

www.dacoromanica.ro

que acum Moldova numesce-se; cum ea ţinú-se si cum şĕdù la un locu cu limbele quare cu invasiunilelor a înnecarŏ, dupŏ que marele nostru regnu al Romani lor din juna Romă se împuçinò şi nu mai putù ţiné şi protege Dacia. Sî istu model de guvernare scriptu'lam eu Huru mare cancellar al lui Vodă Dragos, cum 'l aflaiu script din ḑille bĕtrâne de Arbore campoduxul.„

Reproducem în prescurtare înţellesul aquestui document historic que attestă despre regimul republican în quare se organisò şi se administrò România dela Aurelian pînŏ la fondarea Domniatelor.

„Quând se dette commanda din partea lui Aurelian quŏ quine este cu Imperatorul şi cu ḑeii, să'şi ia quelle mişcătóre, servi şi animale, şi dând focu urbelor şi castellelor să lase pămenturile şi din preună cu legiunile şi toţi diregĕtorii să trécă Dunĕrea în Moesia; legionarii sau oştenii fiind *mercenarii* (dupŏ cum îi quălificà campoduxul Arbore) neavênd coprinsuri sau averi nemişcătóre detterŏ focu pretutindeni; arserŏ Thyra şi Chilia şi Capu-Bou şi de aquì trecurŏ Dunĕrea dupŏ commanda que luasserŏ.

"Iar vătraşii (*) de pretutindeni, înspăimêntaţi de aqueastă scire, se adunarŏ la Iaşi în curtea quea mare a legiunii ḑise a lui Traian. unde aflarŏ tótă prada focului que pussesserŏ ḑisii mercenari.

"Aquì moştenii cu moşii şi cu cămine se adunarŏ din tótă ţĕrra şi se decisserŏ în unanimitate a nu abandonà pămenturile *agonisite* cu sângele străbunilor lor, cultivate de dênşii şi în quare, dupŏ propriele lor cuvinte reposà ósele părinţilor lor, Disserŏ: mai bine vommu dà ospitalitate, offerind pâine şi sare la ori-que limbă străină, şi nu o vommu allungà de se va învoì să fiă *biruită* (a fi suppusă).

(*) Proprietari cu vetre cu camine.

www.dacoromanica.ro

"Stabilirŏ republica dupŏ îndreptarea datinelor bĕtrâne alle strămoşilor Romani, şi spre a administrà, judicà şi appĕrà Ţĕrra, în trei mari regiuni sau judeţe împărţirŏ moşia (patria).

"Dela munţi pînŏ la apa Siretului un judeţu cu un Jude şi cu doispre-ḑece pretori, proprietari bĕtrêni. Capitala aquestui judeţu fu Roman.

"Dela Siret pînŏ la Prut al doilea judeţu cu un Mare-Jude şi doi-spre-ḑece Pretori, Capitala Bârlad.

"Al treilea coprins sau judeţu, fu dela Prut pînŏ la Nistru, din preună cu Basarabia tótă se institul tot sub juridicţiunea unui Mare Jude cu doi-spre-ḑece pretori. Capitala Lăpusna.

"Fortereţele sau castellele fiind la locuri nalte, communele de agricultori se numirŏ *vălli*.

"Fiă-quării commune i se dette quâte un jude cu burgarii sĕi quari ascultà de Judele quel mare.

"In capul castellelor se pusse quâte un castellan, que mai în urmă se numì Burgărab, şi în capul urbelor quâte un capitan cu burgarii lor.

"Pentru oştirea permanentă de legionari, pentru trei legiuni instituirŏ trei scaune: unul la Baia, al doilea la Iaşi, al treilea la Chilia.

"Capitanului general dela Baia i se dette numele de Consol, quellui dela Iaşi de Prefect, şi quellui dela Chilia de campodux, Aquestuia din urmă i se dette şi comanda Questorilor armatei de vasse.

"De aquesti trei căpitani generali ascultà toţi castillanii şi quei lalţi capitani.

"Oştirea întrégă se împărţì dupŏ datinele vechi în pedestri şi călări, armaţi cu arcuri, lance, toiepe sau alebarde, gladiuri, şi măciuce.— Armată sub soldă sau de soldaţi permanenţi.

"La fruntare sau la marginile ţĕrrei, cà la Vransoveă

www.dacoromanica.ro

Campu-Lugu se instituirŏ doi mari capi mărginari quari se dissерŏ Margesi sau Marchiesi, şi mai târdiu Vornici, ai quŏror oşteni erà ênsuşi locuitorii aquellor coprinsuri.

"La Colcu Tigheiu, despre Transilvania fu instituită o altă miliţie de fruntare compusă de locuitorii aquellui coprins, sub comanda unui Mare capitan margès.

"Miliţia gardiană a fruntarelor erà farŏ soldă; erà ânsĕ scutită de ori-que dare servind pe rônd, şi la timp de rosbel formà unul din contingentele întregului armatei.

"Pe lângŏ armata permanentĕ şi miliţia fruntarelor, venià urbele, castellele şi vălile cu gardia lor urbană, sub commanda unui capitan sau castellan (burgălab).

"Venià apoi toţi propriptarii sau moşotenii, quari mai târdiu se numirŏ *resboieri* sau *boieri*, que fiă-quare avea dreptul şi datoria a'şi avea la curţile şi pe dominiurile lor voinici călări armaţi cu arcuri, cu lance, cu alebarde cu săbii; şi aquesţi arcari şi lancieri se numirŏ *Curteni de Ţérră*. Aquestia la pericol general avea să accure inpregiurul Marelui Jude al regiunii din quare făcea parte, şi ast-fel, tótă ţérra erà înarmată.

"Pussero din nuou a ardică fortereţe saŭ castelle, pe munţi, în codri şi ênsuşi pe vălli şi fiă quare moşteam pe dominiul seu făcù assemenea.

"Capii aquestei gardii naţionali se numià *moşteni vecini*, commandà în timp de resbe'e, administrà şi judecà în timp de pace.

Quine ânsĕ numià pe aquei capi civili şi militari, pe aquei diregători? Să auḑim pe compoducele Arbore.

Aquesta şi dupŏ dênsul Huru Cancellarul, vorbindune de Republica proclamată şi constituită în dată dupŏ proclamarea autonomiei Romanilor chrestinĭ, adaogu.

"Şi cu consiliul tutulor se institui qua toţi diregĕtori mari şi mici să fiă alleşi de către *moşteni* şi de toţi

www.dacoromanica.ro

bĕtrânii, şi fiă-quare diregĕtor, mare sau micu, să fiă alles pe cinci anni.

"Dupŏ cinci anni se făcea nuoa allegere şi quel quare a fost servit cu *omenie*, se mai allegea pe alţi cinci anni în diregĕtorie mai 'naltă.

"Quel quare a fost jude de vălli or administrator, or perceptor. or cassier or primar de burgari, la nuoa allegere trecea, spre recompesă, la gradul de Jude Mare.

"Judicii quei mari trecea spre recompensă la gradul de consol, de prefect, de campoduce. de mare căpitan sau de Marges.

"Aquesti 'nalţi fonctionari, daqua de trei ori erà alleşi şi servià cu omenie cinci-spre-ḑece anni în aqueste mari posturi, spre recompensă erà trecuţi şi numĕraţi în corpul *veteranilor* sau bĕtrânilor, quare erà corpul quel mai 'nalt, que representà suveranitatea Naţiunii

"Numele de Senat erà pălit cu totul; rechiemà pe lungŏ păgânĕtate, şi desfrêul, desnervarea şi privillegele patricianilor Romei. In puritatea şi egalitatea evangelică nu se mai putea sufferì assemenea numiri şi privilege.

"Senatorii nuoei republice chreştine furŏ numiţi *c'ochii-vechi* adicŏ veterani que au vĕḑut si păţit multe, servind patriei *cu omenie* trecênd prin tóte gradele hierarchiei, alţi cinci-spre-ḑece anni de serviţiu recunoseut de Naţiunea întrégă, au occupat fonctiunile quelle mai 'nalte.

"Investitura senatorilor sau quellor *c'ochii vechi* erà dupŏ textul lui Arboŗe, togă albă, cusută cu serede negre, căptuşită cu roşu, şi cu nasturi de argint; pe capu erà laureaţi cu corónă de cerru. şi la gût purtà colana de aur. Aquest corpu suveran avea corónă; nu ânse şi vérgă sau sceptru.

"Aqueasta erà recompensa buuilor servitori ai Patriei.

www.dacoromanica.ro

"Ma quare ar' fi fost *hiclean* și *amĕgea* adaoge textul, or ar fi luat mită aquella se expatrià.

"Judicilor mari assemeni li se dette togă alba cu serede negre, cu nasturi de argint, la gût colane de aur și în drépta vérgă auree. Aquestora cà magisteri li se dette vêrgă de commanda nu ânsĕ și coróna.

"Pretorilor li se legiul sucmane albe, serede negre nasturi de argint și verge argintee.

"Consolul, Prefectul Campoduxul furŏ revestiți cu togă albă, mândru seredata cu negru, cu nasturi de argint, colane d'aur la gût, cà judici quei mari, măciucă ferecată în felii, și gladiu suspendat la cópsă.

"Marchesilor Campelungului și Vransovei, Marelui capitan se discernurŏ cusmane albe, cu negru seredate, nasturi de argint măciuce ferrecate în felii, și gladiuri la copsa (fără colane de aur.]

"Castillanii și căpitanii, administratorii și judicii de urbe și de vălli, burgarii, perceptorii tribunii questorii, centurionii, joimirii, cassierii, marcialii de câmpu, (sătrarii) avurŏ sucmane albe seredate cu roșu, nasturi de argint măciuce mari în felii, și gladiuri la cópsă.

"Dupŏ aquellași manuscris se arată quŏ și în țérra muntenéscă a nóstră regimul republican fu tot aquesta pînŏ la instituirea Domniatelor dicênd.

"Erà toți diregĕtorii veterani mintoși și bărbați maturi pe quari îi allegea moștenii și bĕtrânii dupŏ vechiele datine și își ținurŏ moșia și republica precum 'și o aședasserŏ bĕtrânii mintoși.„(*)

Să trecem iar la Appus a vedea cum decade și se desbină Imperiul și unde duce despotismul.

(*) Aqueste dir urmă trei sau patru capitole sunt scrise pentru professori, que potu trage extracte pentru scholari.

www.dacoromanica.ro

V

Tacitu.—Florian.—Produ.—Caru. Carin,— Numerian.— Diocletian, Maximian, Heraclin, Constanţiu, Constantin, Galeriu, Licinin.

Dupŏ Aurelian, în curs de vre-o doĕ-ḑeci de anni urmarŏ un şir de imperatori; Tacitu-Florian, Probu, Caru, filii aquestuia Carin şi Numerian, pînŏ la Dioclețian; şi Românii din Dacia, trăirŏ cà autonimi cu ducii lor, mai vîrtos din familliie Negrilor Bassarabi, nu mai avurŏ nici o relaţiune cu Roma.

Diocle ian advenind la imperiu restabilì disciplina militară, luò de ajutor pe Maximian şi pe Heracliu, şi înalţò la demnitatea de Cesari pe Constantiu Chloru şi pe Galeriu. Atâţia ómeni activi împărţind imperiul şi puterea şi devenind rivali, nu făcurŏ de quât a desfacce tăria romană a quăria emblemă erà fascele. In quelle dupŏ urmă, dupŏ multe nevoi şi victorii Diocletian şi Maximian abdicarŏ.

Imperiul Romei se guvernà de Constanţiu şi de Galeriu.

Soldaţii proclamarŏ de imperator pe Maxenţiu, şi aquesta vrĕnd a batte pe Constantin, filiul lui Constanţiu, remasse învins şi înnecat la trecerea unei punţi. Inaintea a-

www.dacoromanica.ro

questei victorie se arătò lui Constantin semnul Crucii cu vorbele: *în aqueasta vei învinge*. Remasserŏ acum Constantin şi Liciniu a'şi disputà imperiul. Pînŏ în fine Constantin învingĕtor, exilò pe Liciniu în Nicomedia unde a şi murit la annul 323.

VI.

Roma nuoă.— Christianismului i se dă drept de cetate — Românii intră în relaţiune cu imperiul Răsăritului.—Sicibida astădi Celeiu.—Religia chreştină devine religia Românici. — Primii episcopi ai Daciei.

Constantin remâind singur imperator fondò *Roma quea nouă*, în locul vechiului Byzanţiu la annul 325 pînŏ la 329. Aqueasta fu numită apoi Constantinopole. Sub dênsul Christianismului începù să aibă drept de cetate în imperiul roman; pînŏ aquì nu fussese de quât or persecutat or sufferit.

Românii din Dacia lui Traian, chreştini dejà, pentru protecţia que arătò Constantin în favórea Chrestinilor, începurŏ a fi din nuou în relaţiune cu imperiul. Constantin pusse de construì o punte pe Dunĕre la gura Oltului şi trecù în Dacia spre a batte pe Gothi. In adevĕr îi bătù şi 'i allungò peste Dunastru. Constantin edifi ò multe cetăţi în Dacia traiană, precum Constanţiola şi Recidua în Temisiana; Sicibida (astădi Celeiu). Daphine la gura Argeşului şi quare mai la urmă se nnmì Constanţa.

Religia chreştină devenì religia Statelor Românici. Dacia avea dejà patru episcopi, al Daciei propriă, al Gothilor, al Scythilor şi al Bessilor,*] aquesta din urmŏ

1) Roma fiind âncо pagână Gothii şi din Scythii furo chrestinaţi de Românii din Dacia.

www.dacoromanica.ro

la synodul dela Nicea în annul 352 luò titlu de apostol al Daciei rîpiene. *]

Constantin a murit la annul 357 în etate de 65 anni.

VII.

Filii lui Constantin.— Julian Parabatul.— Valentian şi Valente.— Hunii Theodosiu.— Episcopul Theotimu.

Constantin, Constanţiu şi Constante trei filii ai lui Constantin furŏ moştenitorii la imperiu ai tatălui lor, susţinuţi de soldaţi în aquărora mână stà sórta imperatorilor. Aquestîa uecisserŏ pe unchii şi pe verii lui Constantin. Imperiul fu împărţit în trei părţi, fiă-quare din Imperatorii fraţi îşi avea rivalii sau adversarii sĕi şi ei între dênşii se urrà ca fraţii inemici ai antichităţii.*]

La annul 353 remasse imperator numai Constanţiu, şi în expediţia que făcù în contra lui Julian supranumit parabatul quare se proclamasse Augusť, murì în aquea campanie pînŏ a nu începe resbellul, la anul 361.

Julian advenì la imperiu şi domnì pînŏ la annul 363 quând murì în resbellul que întreprinse assupra Perşilor. Sub dênsul Chrestinii iar începurŏ a fi persecutaţi, Aquestui urmò Iovian şi murì şi aquesta la annul 364.

Dupŏ dênsul advenirŏ la imperiul fraţii Valentinian şi Valente. Primul fu imperatorul Appusului şi Valente al Rĕsăritului.

(*) Se află în annii din urmă una din primele Evangelie que s'a trimis spre a se propagà în Dacia. Aquésta devenisse proprietate a reposatului Banului Mihael Ghica. Astăḑi se află în Athena.

(*) Eteocle şi Poinice.

www.dacoromanica.ro

In domnirea aquestora venirŏ peste Volga şi Tanais mulţi Barbari din Asia cu numele de Huni quari rempinserŏ pe Gothi peste Dunĕre în Moesia. Valente venind assupra Hunilor a'i batte, murì în bătaia dela Adrianopole la anul 378. Valentian murisse dejà mai 'naainte la annul 375.

Theodosiu advenind la Imperiu, îl curăţì nu numai de usurpatori, ci şi de păgânismu, făcênd a se întinde pretutindeni Christianismul. Pe timpii aquestia se aflà episcop al Românilor în Dacia Theotim bărbat fórte zelos şi erudit. Sozomen dice quŏ pe aquesta pretutindenì îl numià ḑeul Românilor.

Theodosiu împĕrăţì pînŏ la annul 395 şi lăssò Imperiul împĕrţit la filii sĕi Arcadiu şi Onoriu; sub dênşiĭ începù a declinà mult puterea romană.

VII.

Onoriu şi Arcadiu—Attila.—Filii lui Attila.

Imperiul desbinat începú a se derrîmà, şi la Occident unde domnià Onoriu, şi la Orient, al quăruia imperator erà Arcadiu. In părţile aquestea Hunii avênd de Duce pe Attila supranumit *flagelul lui Dumneḑeu*, prădă Macedonia şi Thracia şi dupŏ que domină tótă Dacia lui Aurelian, trece cu hordele salle şi se aşĕdă la Tissa de unde începe a ameninţà şi imperiul dela Occidente. La anul 450, intră cu Hunii sĕi pînŏ în Gallii, ci bătut de ducele oştirilor romane Acţiu, è nevoit a se înturnà în Italia, unde, dupŏ quŏ arse şi redusse în ruine cetatea Aquileia, devastò Italia pînŏ la Roma. Papa Leon prin rugĕminte îl făcù a graţià cetatea aquastà. De aquì Attila se înturnò înapoi la Tissa unde îşi avea quartierul

www.dacoromanica.ro

general sau reședința. Aquì înnecat în sânge murì la annul 453.

Filii lui nu trăirŏ în pace, certele lor le addusserŏ și căderea. Unul din aquestia, Elah fu uccis în resbel de regele Gepiḍilor Ardaricu; quel-allt Ḍaggisicu fu uccis de generalul roman Anagastu. Al treilea filiu fu nevoit a abandonà Pannonia și a se refugià în Scythia pe la annul 466.

VIII.

Imperiul Appusului cade. — Cu un Romulu începe Roma cu alt Romulu eade. — Cu un August începe imperiul, cu alt August pere. — Românii sunt deștinați a facce o Confederatiune cu pepolii Rĕsăritului.

Imperiul occidental, assalit de tóte părțile de Barbari căḍù în fine în puterea aquestora la annul 467 dela Christu și la 1229 dela fondarea Romei. Romulu fu primul ei fondatar, și Romul Augustu, ultimul ei imperator. Octavian August fu fondatorul imperiuiui și iar subt un Augustu se distrusse aquest mare colos de intrige, de desbinări, de crime și de mărire.

La Orient tot se mai ține imperiul susținut de Greci și mai vîrtos de adevĕrații continuatori ai Christianismului.

In epocha aqueasta Românii din Dacia lui Traian, emancipați de imperiul Byzantin și cu atâtu mai vîrtos de al Romei, n'avurŏ de quât a se susținne singuri în contra Barbarilor, quând luptânduse, quând pactisând cu dênșii, quând suppuinduse. In aqueastă epochă de desbinare a Românilor de dinquaci de Dunĕre de quei de dincolo, peste 200 de anni, sufferirŏ mult ai nostri. Situația geographică, interesele commune, inemicii de din afară par'quŏ a predestinat pe Români spre a fi în strînsă legĕtură cu popolii de peste Dunăre, cu Orientul întregu. Ei par'quŏ ar' fi chiemați de Provedință

www.dacoromanica.ro

spre a formà într'o di o mare confederațiune. De quâte ori au eșit quâte un omu de Stat mare între Români cum vom vedé la urmă cà Kyriarchi ai Bisericei, cà Mircea, cà Stephau quel mare, ochiul lor n'a fost de quât a se confederà cu Resăritul. Lumina nu vine de quât dela Rĕsărit. Dela Appus nu vin de quât tempeste și întunerecul.

www.dacoromanica.ro

PERIODUL AL DOILEA

ROMANIA MIXTA

EPOÇCA A CINCEA

—

ROMANII SI IMPERIUL BYZANTIN

I.

Se succed mul'i imperatori.— Justinian. — Dreptul roman.— Bellisariu Narses.— Barbarii se allung.— Daciele mai resuflă.— Episcopului Daciei i se dă supremanţia.— Bellisariu disgraţiat, şi apoi reintregit în drepturile salle.— Vermii de mătasse adduşi în Europa din Indii.

In curs de un secol dela mórtea lui Arcadiu la annul 408, se succedurŏ un şir de imperatori la Orient, Theodosiu II, Marcian, Leon, Zenon, Anastasiu şi Justin: La annul 521 dupŏ mórtea aquestuia din urmă, advenì la imperiu nepotul sĕu Justinian. Aquest impera-

www.dacoromanica.ro

tor instruit și occupat cu studiul dreptului sau al legilor, numì o comissiŏ de ḑece bărbati competinți spre a culege tóte legiuirile romane și a formà nisce corpuri de legi. Aquestea se terminarŏ; și pînŏ astădi servescu de base tutulor legilor civili alle Statelor civilisate.

Justinian sciù a'și allege și buui căpitani și între toți a distinge pe Bellisariu și pe Narses, pe quari îi numì capi ai oștirilor salle. Bellisariu batte la rĕsărit pe Perși, apoi pe Vandali, suppune Africa și o face din nuou pvovințiă a imperiului. Trece dupŏ aquestea în Italia, și coprinde Neapole și Roma. Se întórnă din nuou la rĕsărit spre a batte pe Perși, que reintrasserŏ în imperiu. Lassă aquì pe Martin spre a commandà oștirile; se întórnă iar în Italia infestată de Gothi, și mântue Roma din puterea aquestora.

In aquest timp de redeșteptare a spiritelor romane, luarŏ curagiu și Românii din Dacia. De mult se grămădisserŏ peste dêi șii mulțime de Barbari. Dupŏ Huni venirŏ și Avarii que predominărŏ péste toți. Justinian avênd sympathiele române din Dacia întreprinse un resbel în contra Barbarilor din ărțile noastre, luò multe cetăți din mâinile lor și le dette înapoi Românilor. Inălțò apoi pe ambele margini alle Dunĕrei o multitudine de forterețe spre appĕrarea Românilor în contra Barbarilor, pe Episcopul Daciei uoe que erà locul nașcerii salle îl inălțò la rang de Arhiepiscopu, quăruia îi dette supremanția peste toți episcopii din amîndoĕ Daciele, în Dardania, din Macedonia și din Pannonia.

Justinian avú mari qualități bune, și între errorile salle fu și aqueea de a se lăsà a crede pe quei que invidià pe Belisariu. Aquest mare herou fu fórte rĕu recompensat de Justinian. Doi anni fu în mare disgrație degradat din tóte titlurile salle. Imperatorul pînŏ în quelle din urmă își recunoscú erroarea și reîntregì pe ma-

www.dacoromanica.ro

rele căpităn în tóte drepturile salle. Puçin dupŏ aquesta murì heroul în etate 'naintată; şi peste puçin murì şi Justinian la annul 565. In timpii lui Justinian se crede quŏ s'au addus în Europa semênţa vermilor de mĕtasse de doi călugĕri que venià din India la annul 551.

II.

Justin.— Tiberiu.— Mauriciu.— Phocà usurpatorul.— Heracliu resbună torul.— Mahomet óspe la Heracliu.— Ginţii slavone.— Bulgarii.— Românii christianisă pe Barbari.

Dupŏ mórtea lui Justinian, imperiul începù a declinà din nuou. Imperatorii que venirŏ dupŏ dênsul, Justin II, Tiberiu, Mauriciu, nu sciurŏ a'l imità. Phocà unul din căpitanii quei mai obscuri ai armatei, que se trăssesserŏ dela Dunĕre spre a iernà în Thracia, sciù a facce pe soldaţi a'l allege de cap şi a'l proclamà de August. In capul aquestei armate venì cà rebel în Constantinopole şi uciçênd pe Mauriciu şi tótă familia lui, devenì imperator. La annul 610. Heracliu resbună mórtea lui Mauriciu, uccide pe usurpatorul Phocà, şi advine la thron.

In çillele lui Heracliu appărù şi Mahomet, fondatorul religiunii mahometane que se numeşce Islam. Pe la annul 622 quând Heracliu se înturnà vingĕtor dela resbellul que avù cu Perşii, întêlnì în calle pe Mahomet, quărui îi accordò ospitalitatea que îi querù.

Tot pe attunci mai multe ginţi slavone începurŏ a se mişcà căutându'şi locuri de a se stabilì. Attunci appărurŏ Serbii, attunci Curbat ducele Bulgarilor la Don, formò o potestate tare şi formidabil.ĕ Curbat murì la annul 666 şi quellor cinci fiii ai sĕi le çisse la mór-

www.dacoromanica.ro

tea sa să nu se despartă și să domnească împreună frățesce. Nn'l ascultară fillii, ci unul a nume Butaia remasse în locul unde domnisse tatăl său; al doilea a nume Contrag trecù peste Dunĕre în Assia; quei-lalți trei appucară spre Appus: unul din ei se așședò în Dacia orientale sau Bassarabia (aquesta se numià Asparucu) altul que se numià Rean trecù în Pannonia sau Ungaria și se suppuse Avarilor; al treilèa, a nume Alsecu se dusse spre Italia și se suppusse Longobardilor.

La annul 680 Bulgarii din Bassarabia conduși de Asparucu, trecură în Moesia, se stabilirŏ acolo și îi detĕrŏ numele de Bulgaria.

Rumpênduse astfel relația între Românii din ambele Dacie, quei de dinquaci de Dunĕre nu mai avurŏ nici o legĕtură cu imperiul Rĕsăritului, Ai noștri țin datinele și limba Românilor; în Byzanțiu imperiul se grecisse: altă limbă, alte datine, alte interese. Isolați și împresurați de Barbari cătà a se susține cum putea, quând luptânduse în contra ginților de quari erà assaliți, quând pactisând cu dênsele, încuscrinduse cu capii lor și chreștinându'i. Românii de dinquaci de Dunĕre chreștinasserŏ dejà o mare parte de Avari și din Germanii que venisserŏ în părțile aquestea; quei de dincolo de Dunĕre se pusserŏ a chreștinà pe Bulgari și a facce causă commună cu dênșii.

Pe la capĕtul secolului al optutea se aședà și Sîrbii și Croații în locurile unde locuescu pînŏ astădi. Părțile Slavoniei și Croației pe attunci se numià Moravia quea diu Pannonia.

www.dacoromanica.ro

III.

Românii chrestinîdă pe Bulgari. — Metbodiu și Cyrillu sunt frați și Români; aquestia propagă Christianismul între tóte ginţile slave, le dă litterile grecoromane sau byzantine cu quari scriă deja Românii.

Spre chreștinarea Bulgarilor contribuirŏ mult doi frați romani despre Severin que devenisserŏ călługĕri și quari își făcusserŏ educația la Roma. Aquestia fură Methodiu și Cyrillu. Bulgarii urrà mult pe Byzantini cu quari erà în necontenit resbel, nu putea să ia nici un misionar dela dênșii. Methodiu și Cyrillu, bărbați fórte instruiți și cuviosi, că Români se decisserŏ a trecce la Români de peste Duněre que făcea causă commună cu Bulgarii, se întrodusserŏ la curtea lui Bogore despotul Bulgarilor. Dupŏ multe încercări de a'l converti la Christianismu, venì și surora lui Bogore din Constantinopole unde fussesse îndelung prisonieră de resbel și unde la curtea Theodorei se și chrestinasse. Cu aqueasta înțellegênduse monachii români își îndoiescu puterile spre a evangelisà pe Barbari. Bogore erà fórte tenace. Advenì pe attunci și o epidemie mare peste toți Bulgarii, pestilența se încinssesse. Românii începurŏ a facce propagandă mar-quŏ rĕul nu va încetà pînŏ quând Bulgarii nu vor chiemà pe Dumnedeul Chrestinilor în ajutor. Bulgarii ascultă, și pesti-

www.dacoromanica.ro

ența încetédă.— Pe lîngŏ aquestea Methodiu fiind zugraf. fu invitat de Bogor a'i zugrăvì o casă și pentru quŏ erà amalor de vênat îi disse a'i facce quâte fére scie mai terribili. Cuviosul Methodiu, între altele îi zugrăvì și ultima judicată, representând pe pĕcătoși, pe tyranni, pe păgâni; pe diavoli cà quelle mai terribili fére Bogore se impressionò fórte, și attunci querù în adevĕr a se chrestinà din preună cu toți ai sĕi. La baptesemă, din Bogore îi pusserŏ numele Michael, sau qua să 'l assemene cu imperatorul Byzanțiului de attunci que se numià Michael, sau qua să 'l assemene cu primul ministru al cerului que a resturnat spiritele necurate, dând adicŏ lui Bogor missia de a chrestinà pe toți Bulgarii.

Aqueastă din urmă părere se póte afirmà și dupŏ revolta que s'a întâmplat din partea unor Bulgari que au sculat mulțime de popol în contra lui Bogor dupŏ chrestinarea lui. Aquesta cu 48 ómeni ai sĕi și cu crucea înainte, ajutat și de șépte clerici cu făclii apprinse, învinse pe rebelli și făcù multitudinea a cădé la pamênt și a quere baptesma. Michael dar devenì numele lui Bogore.— Annul 850.

Methodiu și Cyrillu apoi devenind archierei trecurŏ în Moravia Pannoniei adicŏ în părțile Slavoniei și Croației și chrestinarŏ pe Slavoni. Voind apoi a punne pe callea luminării și a civilisațiunii popolii aquestia, învĕțarŏ dintr'ênșii a citì și a'și scrie limba cu litterele grecoromane sau byzantine cu quari se servià dejà de mult Românii din ambele Dacie, cum și Grecii que devenisserŏ *Romei*. Aaqueste littere erà parte române (*) parte hellenice*) Românii spre a representà limba lor mai luasserŏ dela Hebrei pe ш, și mai inventasserŏ litterele phonetice cà ж,

(*) Cà а, б, ч.— a, b, q.
(*) Cà в, г, д, е, ф, к.— β, Γ, Δ, ε, Κ.

www.dacoromanica.ro

que erà un A scurtat prin mijlocu și pe z, que representà prin ochiul sĕu și pe *a*, și pe *e*, și pe *o*. Românii pe attunci făcea serviţiul divin în limba latină, Grecii în quea hellenă, Slavonilor, după que învĕţarĕ a'și scrie limba cu litterele byzantine sau române, pentru quĕ furĕ date de Cyrillu Românul, li se tradusserĕ și cărţile Bisericei pe limba slavonă spre a facce serviţiul divin pe limba lor cunoscută.

Bulgarii și toţi Slavonii, fiind în urră cu Grecii sau Byzantinii, nu puturĕ sufferì nici un episcop sau preot de acolo: Querurĕ dar dela Roma, pentru quĕ schisma neexistênd Bisericele erà una, și a le numì Episcopi și a le trimitte primii preoţi.— Annul 866.

IV

Basiliu usurpatorul.— Photiu.— Schisma Appusenilor de Rĕsăriteni

La annul 867 Basiliu uccisse pe imperatorul Byzantiului Michael III și îi usurpò coróna. Aquesta, de și usurpator, sciù a guvernà, și dette nisce legi folositóre. Mai 'nainte de Basiliu un om erudit a nume Photiu reușì a dà jos pe Ignatiu de pe thronul patriarchatului oecumenicu și a se numì el patriarchu, de și erà laicu sau mirean. Basiliu quând adveni la imperiu, adunò la annul 860 synod, și destituì pe Photiu reîntreghid pe Ignatiu în *drepturile* salle. Dicu quĕ din causa lui Photiu proveni schisma Bisericei Appusului de a Rĕsăritului. Causa principală ânsĕ a fost tendinţa Papilor de a avé suppremanţia între Patriarchi, și mai mult de tóte systema Absolutismului. Biserica Rĕsăritului represintă guvernele constituţionali, unde a Appusului a voit în tot d'auna a representà și a susţinne Absolutismul.

www.dacoromanica.ro

V.

Românî autonomi cu ducii lor.— Gellu. Mariottu, Claudiu.— Banatul Severinului și alte ducate.— Ungurii.—Tuhut.—Arpad alliat cu Românii— Românii începu a chreștină pe Unguri.

Românii, afară de quei que formà un regat cu Bulgarii, pe allocurea alții se aflà autonomi guvernați de duci ai lor. In quelle cinci județe de peste Oltu se formasse dejà ducatul Severinului. Dinquaci de Oltu și în Moldovia Românii avea mai mulți duci, sub nume de Pacinati.

Pe timpul quând Ungurii trecură între Tissa și Dunĕre, în Transilvania domnià ducele Românilor Gellu, în Ținutul Crisului între Sameșu, Tissa și Mureș, Românii avea de Duce pe Mariottu domnu ereditar din vechime. Străbunul aquestuia a fost uccis de Attila. In Rușiava quare erà între Mureș, Tissa și Dunĕre domnià Claudiu cà duce al Românilor.

Aquestia trăind de mult timp în pace fură suprapriņși nepreparați de resbel la appariția Ungurilor în părțile aquellea. Gellu perdù viața în resbel cu Ungurii que erà conduși de Tuhut; și Românii vĕdĕnduse fără duce pactisară cu Ungurii la Esculeu, și îșĭ allesserŏ de domn pe Tuhut. Ținutele ânsĕ al Mureșului și al Oltului furŏ ânc ŏ mult timp appĕrate de Români și guvernate de

www.dacoromanica.ro

duci ai lor que se numià campoduci, și quari dupŏ slavi se numirŏ Voivoți sau voți. Tot assemenea se susținea și Mariottu, iar mai în urmă vĕdĕnd quŏ nu mai póte ține lupta, încheiò pace cu mai marele peste toți Unguri Arpad,* și se alliò cu dênsul dând pe fillia sa dupŏ Zoltan filliul lui Arpad.

Murind apoi fărŏ moștenitor; adoptò chreștinându'l pe ginerele sĕu Zoltan și ast-fel ducatul lui trecù iar la Unguri.

Se mai ținea Ducatul Temisianei sub domnirea lui Claudiu, și moștenitorii sĕi îl appĕrrarŏ cà ducat român pînŏ la formarea regatului Ungariei de Stephan.

Românii începurŏ a facce propaganda christianismului între Unguri.

www.dacoromanica.ro

VI.

Tendința Românilor de a luà cu Bulgarii Constantinopole și de a regenerà imperiul Roman— Petru filliul lui Simeon.— Fraţii Români David Moyse, Aron și Samuil.— Ruşii chiemaţi de Byzantini — Români de dinquacî de Dunĕre din preună cu Ungurii vin în ajutorul Romano-Bulgarilor.. Fraţii David, Moyse și Aron mor. Samuel se proclamă rege.— Basilin II vinc tor distruge regatul Romano-bulgar și ia numele de Bulgaroctonu.

Pe quât de o parte Românii creștinând pe Unguri pactisà cu dênșii și se încorporà spre a formà un regat nuou, pe atâta pe de alta Românii que chrestinasserŏ pe Bulgari desvoltà tóte puterile spre a susținne regatul federativ al Romano-Bulgarilor subt regi de stirpe română, și a possede ênsuși thronul lui Constantin de aqueeași origine cu dênșii.

La annul 927 Simeon regele Românilor și Bulgarilor murì, și filliul sĕu Petru îi succedù și domnì pînŏ la annul 963. Attunci se scularŏ patru Remâni, David, Moyse, Aron și Samuel și puindu-se în capul Românilor dominarŏ ţĕrrele de peste Dunĕre și din preună cu Bulgarii detterŏ resbel imperiului Byzantin, ajungênd pînŏ apprópe de Constantinopole. Byzantinii chiemarŏ pe Ruşii

www.dacoromanica.ro

dela Dunapru să viiă în contra Bulgarilor și Românilor. Rușii veniră spre ajutor, adică spre a prădà țerrele dela Dunĕre, și apoi a nu mai voì a se retragge de aquì. Se făcură una cu Bulgarii, chiemară în allianță și pe Unguri cum și pe Ducii Românilor quellor lalți pe quari după mărturia lui Străbon, Rușii și Polonii îi numià Pacinați sau Pacinaciți, formară o armată de 300 mii osteni, și trecură cu toți muntele Emul spre a resturnà imperiul Bizantin.

Byzantinii sciură a desbinà aqueastă armată, quŏci luară cu binele pè Rușì, făcură pace cu aquestia, și quei-lalți remâind despărțiți furŏ constrînși a se retragge, spre a revenì întăriți.

In adevĕr, Românii appărurŏ din nuou din preună cu Bulgarii, și în luptele crunte que avurŏ, perirŏ trei dintre Români: David, Moyse și Aron. Samuel remasse singur, și fu proclamat de rege. Cà duce al ostirilor salle trecù Emul, dominò Thracia, Macedonia, Thessalia și pe locuitorii din Larisa îi strămutò în Bulgaria, unde formò dintr'ênșii un corp de oștire cu quare se bătù în contra Byzantinilor 37 de anni.

Imperatorul Basiliu II, vĕçêndu-se *fórte strimtorat*, se decise a adunà oștire mare, a o exercità bine, și quând se vĕdù mai tare de quâ Samuel Regele Romano-Bulgarilor, reîncepù resbellul cu vigóre. Samuel ținêrd resbellul, murì la annul 1013; și urmĕtorii lui mai ținură pînŏ la 1019. Attunci Imperatorul Basilliu II bătù pe Bulgari, coprinse capitala Acrida, distrus e regatu aquestu și luò supranumle de Bulgarocton (uccidĕtor de Bulgari). In testamentul sĕu lăssò qua și Românilor să facă următorii sĕi, după cum el a făcut Bulgarilor.

www.dacoromanica.ro

VII.

Stephan primul rege al Ungariei.— Ungurii adoptă Christianismul.— Magyarii nu sunt domni ci federati. Aquelleaşi drepturi şi datorii au toti popolii que formă regatul.— Septe ducate române în Ungaria.

Pe quând regatul Romano-Bulgar se aflà în luptă de mórte şi începù a declinà; Ungurii cu Românii şi cu popolii slavi formà un rigat nuou Ungro-valach, sau al Ungariei confederate. Dupŏ mórtea lui Geisa ducele predomnitor al Ungurilor. Stephan I filliul sĕu îi luò locul la annul 997. Ungurii începusserŏ dejà a se chrestinà prin contactul şi allianţa cu Românii şi popolii slavoni. Stephan fu unul din quei mai zelatori adepţi ai Christianismului. Advenind la putere, întreprinse o propagandă energică spre a converti pe toţi Ungurii. Aqueasta attrase mult sympathiele Românilor şi popolilor slavi, quari îl supranumirŏ apostol al Christianismului, şi se unirŏ cu toţii a formà un regat tare.

Elementul Magyar, chreştinat de popolii vecini, nu avù nici characterul, nici drepturile que puturŏ avea elementele domnitóre în Europa assupra pămêntenilor. In locu de a vedè quine-và pe Magyari domni şi pe pămênteni servi, cà în alte părţi, din contra formarea regatului Ungariei fu o legătură şi înfrăţire prin Chris-

www.dacoromanica.ro

tianismu a tutulor popolilor confederați. Fiă-quare popol își avù drepturile și datoriele salle egali în nuoul regat que devenì patria tutulor. Fiă-quare que luà armele spre a appĕrà patria devenià nobil, magnat, fărŏ distincțiune de națională; și dln contra quel que se codià de a servì Patriei appĕrênd-o, aquella remânea fărŏ drepturi, sau perdea pe quelle dejà avute. Ast-fel vedea quine-va nemeși și iobagi*) și între Unguri și între Români, și între Slavoni.

La formarea regatului federativ, șépte coprinsuri sau mici ducate de Remâni cu Domnii lor furŏ recunoscute.

Pe lungŏ aquestea Regele fiind ellectiv, la timp de vacanță la thron între candidați se punea toți magnații patriei commune, fărŏ distincțiune de națională ; și ast-fel, cum se vadé, furŏ alleși și dintre Români spre a se suì la thron și a guvernà țérra.

VIII.

Bănatul Severinului cu Bassarabi. —Domniate și republice române și moldave. Domniale române.—Lupu prothospătarul—Ambele țerre alliate cu Byzantiul în contra Bulgarilor.— Desbinare. — Români coprind multe locuri din Thracia.— Românii bat pe Calaman. — Bassarabenii subt commanda lui Batace ajutați de Bizantini în contra Ungurilor.— Sașii în Transilvania.

Românii din quelle cinci județe de peste Oltu își formasserŏ dejà Bănatul Severinului și se guvernà de duci români mai mult din famillia Bassarab, cu titlu de Bani Aquest Bănat remasse autonom și independent. In Mol-

(*) In Comitatul Maramureșului pinà la 483 se aflà 483 neme și Unguri 717 nemeși Slavi și 3760 nemeși Români

www.dacoromanica.ro

davia se constituisseră Românii încă mai de mult, dela emanciparea lor de Roma păgână, în republice, que pe la annul 1000 se dicea burgărăbie și pe allocurea în dom niate sau în voivodate sub nume de Pacinați și Comani. S'au aflat o monettă de aramă apprópe de tîrgul Romanului în ruinele unei cetăți que se numà Semendra. Pe aquea monettă pe o parte erà figura domnitorului cu pălărie pe capu și cu inscripția, *părintele Moldovei*(*) iară pe de alta: *heredia* de *Moldova* (românesce adică moștenirea Moldovei).

Pe la annul 1027 Moldavia și Țérra Română erà autonome, nu depindea nici de Ungaria, nici de regatul Romanc-Bulgar, que erà desființat de Byzantini, nici însuși de imperiul Byzanțiului. Un historicu Griselin dice quŏ impeiatorul Constantin Porphyrogenitul în expediția nea que a trimis assupra Siciliei, avea și un contingent de Români, Vandali Ruși și Poloni sub commanda protospătarului Lupu. Aquesta erà un contingent de duci sau condotieri volontarii cum erà datina pe attunci.

Pe la annul 1042 Românii din ambele principate se vĕdu în historie alliați cu imperiul Byzanțiului în contra Bulgarilor, pe quând împĕrăteasa Zoe erà în res el cu aquestia. Nemplinindu'și Byzantinii condițiunile allianței, disa concordie se prefĕcù în discordiă, în certe și turburari; neîncetat se urmarŏ resbelle, în quarl Românii au coprins multe locuri din Thraeia și s'au aședat acolo.

Miron chronicarul moldav, întărĕsc quŏ Românii din Moldavia și Romă ia avea dejà Domnitorii lor pe la annul 1080.

Mai tărdiu a annul 1118 și apoi la 1121 sub Ioan Comnen i Românii transdanubieni furo rĕu bătuți și uciși.

(*) Slavonesce.

www.dacoromanica.ro

Aqueasta a întărrîtat tare pe Românii domniatelor Danubiene, și sculânduse cu forță mare, au bătut pe generalul Byzantin Calaman.

Se vede apoi o împăcare între Români și Byzantini; quŏci la annul 1168 pe quând imperatorul Emanuel avea resbel cu Ungurii, Românii din Bassarabia sub comanda lui Rataca iau dat ajutor.

Tot quam pe aquel timp, cu quâți-va anni înainte, la annul 1143 venirŏ și Sașii și se aședarŏ în Transylvania.

IX.

Românii au pățit mai mult dela dișii chrești:— Rĕsăritenii se corrumpŭ.— Appuseni devin astuțioși și axclusivi.— Prima cruciată subt Urban II.— Godofred de Buillon rege al Palestinei.— A doa cruciată, Ludovic VII și Conrad. III.

Românii, resistarŏ mult cu armele în contra Barbarilor, și pe quei que nu puturŏ allungà cu puterea materiale, îi suppusserŏ și îmblânzirŏ cu puterea morală, chrestinându'i cà pe Gothi, Bulgari și pe Unguri. Pe păgâni, Românii or îi învingea or îi bapteză; rĕul lor quel mai mare le venià dela quei que se dicea chrestini.

La Rĕsărit Chrestinii se degenerasserŏ sub corrupțiunea imperiului Byzantin; și cu quât aquestia se degenerà, cu atâta Islamismul se întindea. Saracinii luasserŏ multe provinție alle Răsăritului, cum și Palestina.

La Appus, dupŏ schismă, și ânchŏ de mai naiute capii religiunii ajunssesserŏ a facce din doctrina Mântuitorului o systemă spre a domină lumea, și a nu recunósce puterea guvernelor, de nu se vor suppune puterii lor. Din aquest princip dominator plecând Papii, spre

www.dacoromanica.ro

a'şi puté impune puterea şi în Orient, aflară pretex quŏ vor să mântue mormântul lui Christu din mâinile Saracinilor, şi scularŏ popolii Europei, qua sub manta Christianismului introducênduse în Orient, să pótă desthronà mai târdiu pe imperatorii Byzantini, şi a'şi întinde acole systema şi doctrinele. Aqueastă expediţiŏ în contra Saracinilor adicŏ, o numirŏ *Cruciată*, şi tot osteanul fu însemnat cu semnul Crucii.

Prima cruciată fu proiectată de papa Grigoriu VII, şi realisată de Urban II la annul 1095. Peste 300 de mii de ómeni din popolii Europei assiguraţi de predicatori quŏ li se vor iertà pĕcatele, luarŏ armele, se însemnarŏ cu semnul Crucii şi plecarŏ spre Ierusalem, devastând ţĕrrele pe unde trecea. Prin ţĕrrele nóstre şi prin Bulgaria nu lăssarŏ de quât blesteme în urma lor; pretutindeni furŏ uiduiţi cà toţi *zavergii* şi bătuţi. Luptele de pe drum, morburile asiatice, bătăile cu Saracinii îi făcurŏ a remânea numai 3000 la Niceea dupŏ quari mai venirŏ s'alţii spre a'i ajutà. Aquestia trecênd prin Constantinopole, promisserŏ imperatorului nu numai credinţă, ci şi de a suppune lui tóte ţerrele que vor luà dela Turci. La annul 1099 luarŏ Ierusalem-a; ânsĕ în locu de a o suppune imperatorului, proclamorŏ pe Godofred de Bullion, ducule lor, de Rege al Palestinei.

Adpa cruciată spre a susţine locurile luate de la Turci fu ardicată la annul 1143. In capul aquestei armate se pusserŏ Ludovicu VII regele Francei şi Conrad III imperatorul Appusului. Quei de subt Ludovicu se purtarŏ prin ţerrele aquestea; iar quei de subt Conrad se purtarŏ fórte neomenesce cà şi quei din prima cruciată, Ostenilor aquestora li s'a diş *cruciaţi*(*)

(*) Le dicu şi staurofori sau cruciferi; alţii le dicu şi crucieri. Noi preferim numele quel mai natural cu quare şi singuri s'au numit. N'a fost nici crucieri adico făcĕtori de cruci, nici cruciferi (purtători de cruci), ci însemnaţi cu cruce adico cruciaţi.

www.dacoromanica.ro

X.

Isaciu Angel se împacă cu Ungurii, luând de femee pe fiia regelui Bela.— Impositele lui pentru nuntă rescólă popolii. — Românii din Moesia se revoltă.— Petru-Asan.— Ioan. — Biserica sântului Demetriu spital de nebuni.— Nebunii profetisă triumful Românilor şi stingerea Byzantinilor.— Isaciu orbit de frate-sĕu Alexiu în carcere.— Atreia cruciată.

Pe quând Appusul îşi îndreptò armele către Resărit prin cruciaţii sĕi qua să domine iar nu qua să libere, Emanuel imperatorul Byzanţiului da, după cum arătarĕm resbel Ungurilor. Iar după mórtea aquestuia, la annul 1186, advenind la imperiu Isaciu-Angel; şi remâind vĕduv, spre a întări o pace cu Ungurii, querù de soţie pe Constanţia filia lui Bela regelui Ungariei, âncŏ de quând erà aqueasta de ḑece anni. Isaciu om avar şi cupidu, qua să nu facă dela sine spese pentru nunta imperială, pusse imposite grelle pe toţi locuitorii imperiului. Sarcina se părù mare tutulor, şi toţi începurŏ a blestemà. Românii din Moesia şi quei din Macedonia gemeau şi mai tare, pentru quŏ de 167 de anni sufferià jugul Grecilor Byzantini.

Trei fraţi români, Petru, Asan şi Ioan din famillia ultimului rege Samuel de Comite(*) de currênd se returnasserŏ dela Constantinopole, unde fussesserŏ tractaţi cu neomenie la

(*) Grecii ḑicean aquestei famillie Bomitopulĭ.

www.dacoromanica.ro

quererile lor, aflară pe Românî şi pe Bulgari întăriţaţi de impositul quel mare. Se pusseră dar în capul lor, şi scularŏ la arme toţi popolii Români dintre muntele Emul şi Dunăre. Jugul pe quât appĕsà pe aquesti popoli, pe atâta îi şi umilisse; îi făcusse codarḑi şi superstiţioşi. Fraţii de Comite, Petru şi Asan mai vîrtos; vrênd a le apprinde inima, se adressarŏ la imaginaţiunea lor. Edificasserŏ o biserică şi o închinasserŏ Santului marelui martyr Demetriu. Acum o, destinarŏ pentru căutarea şi însănĕtoşirea quellor smintiţi. Peste currênd kiliele bisericei furŏ pline dĕ assemenea ómeni bărbaţi şi femei. Quei mai mulţi erà puşi a se prefacce quŏ sunt nebuni demoniaci. Dupŏ multe ţipete şi convulsiuni, cu pĕrul înfiorat, cu ochii rĕtăciţi cà şi cum ar vedé quelle nevĕḑute, şi cà cum ar fi fost inspiraţi, pîntre alte vorbe fărŏ şir, strigà: "Mândria, mândria!... Urrasce Domnul pe quei mândri."

— Mândria Grecilor n'o mai suffere Domnul.

— Vai ţie, Babylonia pĕcatelor.

— Ha! ha! ha! Roma quea nuoă, vai ţie!....

— Românîi şi Bulgarii sunt la porţile talle.

— Marele martyr Demetriu è ducele Românilor.

— Căpitanul Românilor şi al Bulgarilor è neînvinsul marele Mucenic.

— Uite'l quŏ s'a scîrbit pe Thessalonica, şi fuge de biserica Grecilor!...

— Românilor, Bulgarilor, uite'l, è în miḑlocul vostru d'assupra capetelor vóstre!

— Pavĕsa lui vĕ scutesce.

— La arme! la arme Români, şi Bulgari! Nici un Byzantin să nu mai remâie.

— Urrasce Domnul pe quei mândri; nici un Byzantin să nu mai remâie! „strigà apoi toţi de o dată.

Iar preoţii, închinânduse ḑicea:

Inţellepţia lumii aquesteia nebunie è la Dumneḑeu!

www.dacoromanica.ro

Din gura prunciler și a nebunilor esu adevěruri que confundă pe quei que se credu înțellepți. Tare s'au corrupt *Țěrigrădenii!*

La aquelle voci, la aquello spectacole que se repetă pe tótă ḑioa, Bulgarii se sculară la arme din preună cu Românii din Moesia, și spre ajutorul lor veniră și Românii nostri de dinquaci de Dunĕre, și băturŏ pe Byzantini fórte. In aquea bătaie imperatorul Isaciu-Angelque commandà în persónă fu supraprins de frate-seu Alexiu; quare din preună cu coróna îi smulse și ochii Conducêndu'l la Constantinopole îl pusse orbu l înch sóre la annul 1195.

In timpii lui Alexiu-Angel se sculò a treia cruciata Byzantinii pricepusserŏ dejà reaoa credință a Appusenilor și se purtarŏ cu aqueeași rea credință. Alexiu amăgì pe cruciați înțellegênduse în ascuns cu Saladin

XI.

Ivancu sau Iancu uccide pe Asan și fuge la Alexiu.— Petru devine victimă invidioșilor.— Ioan le succede, și se proclamă imperator al Românilor.— Innocențiu III îl unge de rege.— Unirea cu Appusul.— Repentirea

Petru și Asan, luptânduse ḑece anni liberă pe Români și pe Bulgari de sub jugul Byzantinilor. Scopul lor erà de a restabili din nuou regatul aquestor doŏ națiuni, și de a se reîntregì pe thronul străbunului lor Emanuel. Invidia ânsĕ nu le iertò a trăi spre a'și realisà cugetul. Asan fu uccis de ênsuși vĕrul sĕu Iancu, sau Ivancu, pentru quŏ 'la mustrat despre o immoralitate sau pentru quŏ se vênduse Byzantinilor. Petru îl alungò spre a'l pedepsì. Iancul în fine fugì la Constantinopole unde își luò salariul alliânduse cu impere-

www.dacoromanica.ro

torul que îi dette o nepótă a sa. Petru cădù şi el assassinat de un invidios tot din famillia sa, la annul 1197.

Spiritul independenţei erà ânsĕ de ajuns deşteptat între Români şi Bulgari. Aquestia, dupŏ que plânserŏ mórtea liberatorilor lor, proclamarŏ pe al treilea al lor frate Ioan de duce suprem assupra ambelor naţiuni. Spre a realisà cugetul fraţilor sĕi, Ioan, cum ajunse la putere se proclamò de Imperator al Românilor şi al Bulgarilor, spre a restabilì imperiul Roman. Alexiu imperatorul Byzanţiului dupŏ que îi declarò resbel şi se vĕdù constrîns de tóte părţile, fu nevoit a încheià pace şi a'l recunósce de imperator la annul 1200.

Evenimentul aquesta făcù o mare impresiune în tóte Statele Europei. Se arătà în lume doĕ stirpe viguróse pline de credinţe în viitor, unite prin baptesmă şi suferinţe, organisânduse şi aspirând la o viaţă nuoă. Uniele State începurŏ a se teme. Curtea Romei, que căuà să profite din tóte evenimentele, aflò cu calle în spiritul sĕu de propagandă a nu lăssà să'i trécă aquestă mpregiurare spre a desbinà pe Români şi pe Bulgari de Biserica Rĕsăritului. Nu întârdiò darŏ de a căutà în archivele Romei genealogia lui Ioan. Papa Innocenţiu al III îi scrisse quŏ s'a încredinţat quŏ Ioan se trage la inceput din familliele quelle mai illustre alle Romei imeriale, şi acum în timpii mai din urmă din casa regelui Samuel, quŏ îl cunósce demn de a domni peste popolii Români şi Bulgari şi de a fi uns de imperator, daqua va consimţì a îmbrăţişà religia catholică, a o appĕrà şi întinde în Statele lui Papa Innocenţiu voià a'si facce un br..ţu tare şi viguros spre a batte Biserica Rĕsăritului. Ioan nu putú schimbà datinele şi dogmele popolilor sĕi, ci se învoì numai întru a se unì cu Biserica Appusului, recunoscênd supremanţia Papii,— Uniaţia dată de mult că şi chatolicismul. — Attunci curtea Romei îi trimisse printr'uu cardinal a nume Leon oró-

www.dacoromanica.ro

nă și sceptru cum și un stindard pe qnare figură chiele Sântului Petru, (Aquila română figură assemenea între aqueste semne de suveranitate), și unse pe Ioan rege. Aqueastă s'a întêmplat la anuul 1202.

XII.

A patra Cruciată scapă pe Isaciu din carcere și restabilă pe fiiul aquestuia; Alexiu-duca-Mazurfle uccide pe junele imperator.— Baldovin primul imperator catholicu — Ioan Regele Românilor devine appĕrătorul Grecilor; se lepĕdă de uniație, se numesce cu Banatul Severinului, fondă Craiova.

Cu un an mai 'naite de uniația lui Ioan cu Biserica Appusului, catholicismul ardicasse o a patra cruciată compusă de Francesi și de Venețiani, sub cuvênt de a batte pe Turci, iar scopul ti era de a luà Constantinopole. Ducii aquestei expediținni erà Bonifaciu marchesul de Monteferrat și Baldovin, comitele de Flandra. Spre a avé o reușită de plin catholicismul, Papa cugetând a tragge la uniație pe Ioan, ordonò și lui Andreiu II regele Ungariei de a forță pe Românii din Banatul Severinului, din Romănia și Moldavia spre a deveni catholici, și apoi a se ducce cu oștire spre a ajutà în Oriente cruciata Venețianilor și Francilor.

Spre a fi mai bine sigûri de reușită; cruciații se făcură protectori ai filiului lui Isaciu que gemea orb în carcere. Prin aqueastă politică toți notabilii din preună cu popolul Constantinopolii, nemulțumiți de tyrannia usurpatorului, adicò a bĕtrânului Alexiu, furò attrași în favórea cruciaților și a junelui Alexiu. Se scólă cu toți, liberă pe bĕtrânul Isaciu, adducu pe împĕrătésa soția lui și fi

www.dacoromanica.ro

réstabile pe throu. Cruciaților attunci li se deschid porțile cetății. Aquestia pe de o parte adducu pe junele moștenitor spre a'l dà în brațele părinților sĕi; iar pe pe de alta sciind un ambițios scelerat, capabil de tóte; făcurŏ qua să'i intre în capu boldul de a împĕrăți și ellu, și îi inspirarŏ ideea de a sculà popolul grecu, calomniind pe junele imperator quŏ s'a vêndut la Latini spre a trădà patria și religia. Intriga reușì, ambițiosul quare se numià Alexiu-Duca-Muzurfle întărîtă popolul, l scólă și ucside nóptea pe junele Alexiu.

Cruciații nu aștepta de qu aqueasta; pretextul le fu dat. Cà înfuriați darŏ de aqueastă neomenie provocată de dênșli ênsuși și mai mult lacomi de prade și de imperiul Rĕsăritului, dau assalt cetății, o pradă de tóte părțile, și devin domni ai ei. Acum pentru prima óră Constantinopole fu violată: și prădătorii ei se dicea chreștini, și cruciați. In dioa de Crăciun annul 1202 Baldovin comitele de Flandra fu proclamat imperator catholicu al Constantinopolii.

Ioan imporatorul Românilor și al Bulgarilor promisse ajutor Grecilor quărora Latinii le confiscasserŏ averile. Vru ânsĕ mai întêiu a se înțellegge cu Baldovin și trimisse soli la dênsul. Aquesta tractò cu mare dispreț pe soli și trimisse rĕspuns lui Ioan să dea înapoi Imperiului Byzantin provințiele que luasse, și să se supuiă lui.

Ioan declarò resbel Latinilor și la 1205 în bătaiea dela Adrianopole înfrângêndu'i prinse pe Baldovin și îl pusse în carcere, unde și murì. Catholicii que occupà Byzanțiul, allesserŏ de imperator pe Henric fratele mortului.

Pe attunci darŏ Papa fu nevoit de a trimitte cum am dis pe cardinalul Leon și a'l unge de rege, invitându'l să libere pe Baldovin. Ioan promisse uniunea cu Roma pentru quŏ 'la fost sacrat de suveran; iar în quât pentru

www.dacoromanica.ro

Baldovin respunse quŏ 'l ar fi liberat bucuros, ânsĕ s'a întêmplat de a murit.

Vĕdênd ânsĕ Ioan quŏ Papismul âmblă cu forța și astuția a ș appune, iar nu a convinge; încredințânduse de întriga cu quare se luasse Constantinopole și de îndemnele que se făcecea Ungurilor spre a violà pe Români, se lépĕdă îndată de uniația cu Papa, se unesce cu Banatul Severinului(*) cu toți Românii, și cu toți orthodoxii împreună și se puone a se luptà în contra Catholicilor que venisserŏ a'i batte și dela Rĕsărit prin Cruciați și dela Appus prin Unguri.

Pe attunci în aqueastă mare confederațiune orthodoxă se fondò și o urbă în bănatul Severinului, i se dette numele de Craiova dupŏ numele regelui Ioan, edificò și o biserică pe quare o închinò marelui Martyr Demetriu, și în onórea soției b nului que îi erà filiă or suror, i se dísse Mŏnăstirea Bănésa. Tot attunci consolidò și ducatele române din Transylvania al Maramurĕșului, al Almașului și Fŏgărașului que avea ținuturi și în Muntenia și în Moldova.

Pentru ajutorul que Ioan dette orthodoxilor, și pentru buna lui administrare i se dette numele dela Patriarchie de Caloian, adicŏ de Ioan quel Bun, și dupŏ dênsul se numirŏ toți Domnii Romaniei Ioanni.

Regele Ioan Murì la annul 1207 și în locui îi succedù la thron nepotul lui de suror Borillă sau Florillă pînŏ la annul 1222, quând aquesta fu desthronat de Ioan filiul lui Asan.

(*) Erà póte attunci Ban al Severinului Theodor sau Bogdan Bassarab que avea mari dominiuri, și în Transylvania, și în Muntenia și în Moldavia (?).

www.dacoromanica.ro

INSEMNARE.

Aqueastă historie è pentru copii; cadru ei este fórte ângust, și ne restrângem quât putem. In historia universalĕ que am întreprins, avem și historia Românilor începênd dela Romulu, și mai 'nainte pînŏ la colonniele lui Traian, alle lui Aurelian și apoi alle lui Constantin, pînŏ în ḑillele néstre. Acolo se vede șirul evenimentelor și logica lor. Să ni se ierte să facèm aqueastă însemnare que nu este pentru copii ci pentru instructori și junii studioși, pentru bărbații maturi.

La toți historicii Românieĭ aquì cu mórtea regelui Ioan li se rumpe la toți firul. Noĕ nŭ ne place a fi fatalisti, nici a crede quŏ evenimentele sunt addŭse de un hazard orbu și fărŏ judĭcată. Secundele, minutele, orele, ḑillele, lunile, annii și seculii se succed fărŏ întrerumpere, și se succed tot assemenea și evenimentele; fiă quare își are logica sa, cuvêntul sĕu de a fi, fiă-quare effect își are causa sa.

Așà dar de o dată, fărŏ nici un cuvênt, fărŏ nici un alt început sau causă n'au putut resări nici bani Români în Severin, nici duci în Trasylvania, nici popoli fărŏ căpătêiu în Muntenia și Moldavia, quari, cum trecù un Radu-Negru și un Dragos, cu toți din preună cu ducii și banii și prinçipii sau archonții lor să viiă à se suppune cà prin minune și să ḑică: veniți de ne dominați. Nu, aqueste effecte au cause, aqueste evenimente

www.dacoromanica.ro

ișĭ au șirul lor, și se succed dupŏ legile naturei. Cată să aflăm aquest șĭr, pentru quŏ; aquéasta ést , missia historicului.

Terrĕmul 'lam preparat dejà. Cetatea Craiova și mŏnăstirea Băneasa sunt nodul que nu lassă a se rumpe firul historiei.

Să începem dar de unde am lăsat, și vom vedé quŏ firul nu se taie. Un Stat sau un imperiu că al lui Ioan, format dejà de predecessorii sĕi, în quare se unescu doĕ stirpe atât de numeróse, quare ajunge a ținé atâtea resbelle cu quel mai mare imperiu pe atunci al Byzantiului, quare batte peste patru-ḑeci de mii din quea mai allésă óste latină; și ține în frĕu pe Unguri que ajunssesserŏ potenți prin susținerea papalĕ, aquest imperiu vedem quŏ cu mórtea lui Ioan quel Bun nu se desființéḑă, ci îl continue nepoții lui Florillă, și Ioan Asan și dupŏ aquestia altii.

Qua să ajungă iar quine-và la thron și qua să'și încingă fruntea cu o diademă sau coróna nu de quâteva ḑille sau anni, ci de secuIi, nu è așà de facil; cată să aibă sau un prestigiu al vre unei famillie illustre, sau mari virtuți, talente și capacități qua să conducă un popol que se deștéptă dupŏ atâtea sufferințe și începe a avé consciință despre sine.

Famillia Samuelilor, Asanilor, Ionnilor se vede quŏ è una, quŏ ține un șir, și prin epistola Papii Innocențiu III se vede iar quŏ se trage din quelle mai illustre famillie din Roma. Apoi pînŏ astădi Românii nu s'au lăssat nici nu se lăssa a se guvernà așà de facil. Originea Românului din capul locului 'l a făcut pretențios; și pretențiunile lui au ajuns și în proverb. "Românul tótă ḑioa să'l porți în cârcă, sèra tot el se vaietă quŏ îl dóre picĭórele.„ Và să ḑică darŏ quŏ are quine-và să'l pórte anni și anni în cârcă și să'l conducă qua să ajungă a'i recunósce serviținl. Româ-

www.dacoromanica.ro

nii 'şi au avut capii şi ducii lor de cum au venit în Dacia, şi dedaţi cu numele lor din generaţiune în altă, ascultà numai de dênşii, dintr'ênşii mai adessea îşi allegea ducii şi căpitanii lor. Famillia lui Ioan erà vechie.

Nigru şi Albin se vêdu iar appĕrând Dacia şi conducênd pe Romăni încŏ din timpul lui Marcu Aureliu, şi Commod, bătênd pe Sarmaţi; se vĕd proclamaţi de imperatori ai Romei de legiunile din părţile nóstre. Severinopole sau cetatea lui Severin se vede iar numită de Slavi Cerni-grad adicŏ cetatea lui Negru.

Apoi Dionisiu Photinò adduce de mărturie chronice vechi alle Serbiei quŏ famillia Bassarab è de o dată venită cu colloniele lui Traian şi parte a trecut în Moesia cu colonnii lui Aurelian, parte a remas în Dacia. Aquestia detterŏ numele lor în Moesia cetăţii Bassarabiţa, aquestia detterŏ numele Bassarabiei. Radu-Negru fu Bassarab, Banul Craiovei assemenea, Dragoş şi Radu-Negru au fost fraţi cu Michaiu banul Craiovei şi filii ai lui Theodor sau Bogdan Negru Bassarab. Nisce assemenea familii illustre şi potenţi române nu se putea să nu fiă consângi sau allhate prin cuscrire cu Samuelii, Asanii, Petrii şi Ionnii. Ioan quel bun quând a fundat mŏnăstirea din Craiova, n'a putut să'i dea numele de Bănésa, daqua n'ar fi avut sau vre o affecţiune de sânge sau vre o suvenire pietósă. Bănésa de attunci a Craiovei 'i a fost sau suror, sau filiă. Florillă que 'i a succedut cà nepot de suror, Bogdan sau Theodor Negru-Bassarab tatăl lui Radu Negru, lui Dragoş şi Michaiu ţanul Craiovei, toţi 'i au fost consângi. Statele Romănilor şi Bulgarilor se vĕd allhate în ţillele lui Ioan şi solidare între sine. Firul evenimentelor dar nu se taie; cătându'l îl aflăm, şi étŏ causa cum resar de o dată ducatele quelle mari alle Romaniei-Pure que vom vedé quŏ se formă în periodul al treilea şi se ţin cu atâta tărie

www.dacoromanica.ro

Un eveniment que mai supravine, addus și aquesta din alte cause din Asia, contribue a adună pe toți Românii la un locu și a'i îndemnà a facce un pact strîns. Aquest eveniment sunt Tătarii que appar, și speriă popolii vecini.

XIII.

Tatarii.— Românii se refugiă la munți spre a se appĕrà. — Bela IV regele Ungariei. — Cavăllerii de Ierusalem. — Catholicismul prin Unguri persecută pe Români.

Dupŏ Henricu, imperatorul catholicu, mai împĕrățirŏ alti patru: Petru de Curtenai, Robert, Ioan de Brienna și Baldovin II.

Aquesta din urmă ajunse a perde tóte coprinsurile Byzanțiului și erà redus în mare strîmtorare numai în Constantinopole. Grecii își mutasserŏ residența imperiului la Niceà si pe attunci împĕrățià Ioan Batace.

Pe la annul 1228 descindurŏ cà un torrent din părțile boreale alle Asiei și se arătarŏ la Marea-Neagră o stirpe nuoă de Barbari. Aquestia furŏ Tătarii, și în capul lor avea pe Batu-Khan. Prădarŏ și devastarŏ Rossia și Polonia. străbăturŏ Moldavia și Muntenia, se revĕrsarŏ peste Dunĕre. Peste 500 de mii de assemenea Barbari feroci de quea mai crudă păgânĕtate devastarŏ țĕrrele aquestea, arserŏ tot, uccisserŏ pînŏ la femei și copii que aflà înainte.

Românii de prin tóte părțile se retrasserŏ fiiă-quare în locurile mai cu appropiare unde se aflà de ai lor connaționali și correligionari spre a se appĕrà înpreună. Quŏci de pe câmpiele Dunĕrii, trecurŏ aquest rîu la frații lor din regatul Romano-bulgar; quei appropiați de munți se retrasserŏ acolo spre a se concentrà cu quei

www.dacoromanica.ro

din Ducatele Transylvaniei și Banatul Severinului. Câmpiele Moldaviei și Munteniei remasserŏ deserte.

Tătarii vrurŏ a trecce prin Transylvania în Ungaria. Românii toți concentrați în părțile aquellea făcurŏ causă commună cu Siclerii sau cu Sĕcuii, ținurŏ tóte strimtorile, resistarŏ cu vigóre Barbarilor, îi înfrânserŏ bărbătesce și 'i făcurŏ qua în desordine și cu mari perderi a se înturnà înapoi. Cantemir arătând aqueastă luptă a Românilor, dupŏ mărturia historicului Marin, ḑice quŏ ducele que a commandat la aqueste thermopyle alle Carpaților a fost unul din ducii Transylvaniei din famillia Asanilor. Evenimentele que au se urmeḑe vor arătà quŏ aquest nuou și mai fericit Leonida a fost Radu-Negru, avênd sub commanda sa pe frații sĕi Dragoș și Michael.

Tătarii bătuți și respinși, se întorcu prin Moldavia și Polonia și pe acolo intră în Ungaria pe quare nu o deprădasserŏ âncŏ, Regêle Bela IV fugì din aintea lor în Dalmația. Tătarii devastarŏ tot, și sătui, încărcați de prade, attacați apoi în façă de Bela que se înturnà cu ajutorul cavallerilor de Ierusalem quari se ḑicea și Ioanniți sau Cavaleri ai Sântului Ioan, iar pe la spate de Românii și Secuii din Transylvania. deșĕrtarŏ Ungaria și se așeḑarŏ în Crimeea,

www.dacoromanica.ro

XIV.

Bela IV se retórnă în Ungaria.— Cavalerii Sântului Ioan.— Diploma sau Chrisobulul lor. — Persecuţia contra orthodoxilor.

Bela IV începú a repară perderile que causasserŏ Tătarii, şi a împopulà locurile deserte, offerind dominiuri Românilor refugiaţi que se bătusserŏ cu Tătarii, şi qua să pótă de aquì înainte resiste mai cu tărie în contră Barbarilor, învitò şi pe Cavallerii de Jerusalem a se stabilì cu cetăţi întărite în locurile aquestea; le dărul dominiuri întinse pe la frantare în punturile quelle mai strategice de appĕrare.

Este de însemnat diploma sau Chrisobulut que regele Bela IV dă cavallerilor Ioanniţi la annul 1247. Aquest chrisobul, de şi nu s'a pus nici o dată în faptă, quŏci n'au lăssat Românii a se încuibà între dênşii aquesti propagandişti armaţi, este ânse un monument historicu în quare se vede starea armată a Românilor de attunci, domniatele lor şi organisarea lor. Afarŏ de ducatele Ulmasului, Fŏgărasului, Maramureşului, de Bănatul Severinului, de domniatele şi căpităuatele Munteniei şi Moldaviei, se vĕd în aquel chrisobul domniatul Fŏrcaşului, al lui Ioan, al Linioiului, al Senescului, que dupŏ mărturia aquestui chrisobul erà alle Românilor, erà autonome şi cu oştiri organisate.

www.dacoromanica.ro

Tot prin aqnest chrisobul se dă voie cavallerilor de Ierusalem a'şi facce cetate la Severin, li se cede cetatea Scardona lûngŏ mare, cetăţile de margini Pojonul, Moşonul, Sopronul şi cetatea de ferru. Dupŏ coprinsul ânsê aquestui document, aquesti cavalleri nu se vĕdù de qât în numĕr de 100 şi alţi 50 şi alţi 60 împărţiţi prin locurile şi cetăţile que li se accordă; şi de aquì se învedereadă quŏ aquestia nu erà vre o oştire mare de appĕrare, ci o cavallerie-model, nisce maestri dupŏ quare avea a se organisà oştirile Ungariei şi Românieî în contra Tătarilor şi altor Barbari. Magisterul aquestor cavalleri se numià Rimbaldo.

Pe lûngŏ aquestea Joanniţii erà o speçie de călugĕri armaţi, între eî avea preoţi predicatori. Unii întroducea papismul cu vorba, cu fulgerul anathemelor, prin epistole însinuitóre şi ameninţătóre, alţii îl susţinea şi îl întindea cu mână armată.

Este âncŏ de însemnat atât din sus citatul chrisobul unde a nume se vorbesce în contra Românilor orthodoxi quât şi din multe şi în tóte părţile epistole alle Papii quŏ Românilor nu le mai remânea speranţă de repaos şi de drepturi politicé, de nu vor îmbrăçişà catholicismul. Regele Ungariei susţinut de puterea papalĕ, începù a persecutà de façă pe naşii lor Românii, que dela început îi botezasserŏ.

www.dacoromanica.ro

XV.

Românii constr'nși se unescu spre a formà doe mari d[illegible] u e R o m â n e, despărțite de Unguri prin Carpați și de [qu i d]a Ru[illegible]t prin Dunĕre.

Românii din Moldavia și Muntenia adunați din preună cu ducii și archonții sau principii lor que erà în allianță de încuscrire, cu ducii și principii quellor din Transylvania, vĕdênduse la un locu din causa Tătarilor pe quarii îi înfrânssesserŏ, și pe de o parte strimtorați de multă grămădire que adducea scumpete, pe de alta amenințați de propaganda armată a catholicismului, și de viitóre incursiuni alle Tătarilor, pe de altă parte iarŏ neputênd a se învoì cu systema feodale que se înrădĕcinasse în Ungaria, necompatibile cu anticele lor datine și cu principele Christianismului primitiv que se indentificasse cu datinele lor cătà să se decidă que se cuvine a facce pe viitor. Circonstanțele îi consrîngea de tóte părțile.

Pînŏ aquì în Dacia lui Aurelian formasserŏ un regat federativ Romano-bulgar, și dinquaci în Dacia lui Traian un assemenea regat federativ al Unigro-Valachiei. Se decisserŏ darŏ a creà o Românie pură formată de doĕ mari ducate danubiene și susținută de quâte-va ducate alle Transylvaniei, cum și de regatul Romano-bulgar de peste Dunĕre.

Ducatele române al Sargeșului, Timeșului Crisului;

www.dacoromanica.ro

Maramureșului, Făgărașului, Almașului și altele mai mici confederate cu Ungaria și peste quare Radu-Negru avea supramanția, sunt învitate de ducii și archonții Moldaviei și Munteniei cum și de Banul Olteniei spre a facce cu toții un pact, a recunósce pe Radu-Negru și pe tatăl aquestuia Theodor sau Bogdan-Negru-Basarab de capi și mari duci ai ambelor ducate danubiene. Cunoscea dejà valórea aquestora quând îi condussesserŏ a resistà în contra Tătarilor.

Pe quât dar îi facilitarŏ împregiurările, începurŏ a fondà la început unul, quel quare ar' fi putut avea mai multe midlóce de appĕrare. Al Moldaviei nu se putea de astă dată formà, quŏci în pept avea pe Tătari, și la spate se aflà fărŏ nici o base. Al Munteniei dar erà mai facil de a se fondà: de o parte despre Unguri erà appĕrat de Carpați și de ducatele române din Transilvania, de alta spre Appus erà appĕrat de Bănatul Olteniei, la amiadă dl avea Dunĕrea; și spre Rĕsărit în față, erà mai departe de Tătari. Allesserŏ dar pe Radu-Negu-de mare ducă sau domn al Munteniei sau al Românie proprie, și pentru al Moldaviei pe tatăl aquestuia Theodor sau Bogdan fostul Ban al Craiovei și cumnat al regelui Ioan quel Bun, Radu-Negu avea dejà dominiuri și în Muntenia, ținutul Munticellului sau Muscellului și pînŏ în Argeș Bogdan Bassarab Negru avea dominiuri atât de mari în Moldavia, quât aqueasta se numì și Bogdania-négră, și o parte a ei Bassarabia, Bănatul Olteniei se dette filiului al doilea al lui Bogdan, Michaiu; iar ducatul Maramureșului filiului al treilea Dragoș

Astfel aqui dinquaci de Dunĕre se organisŏ federația de resistență în contra propagandei catholicismului și în contra Tătarilor, și tot assemenea peste Dunĕre Românii cu bulgarii se decissesserŏ a ajutà pe Greci încontra imperatorilor Catholici, și a se susținne în contra Tătarilor.

www.dacoromanica.ro

La tóte părțile unde erà element român se vĕdu pretutindeni numind de capi din anticii lor duci și domnitori, Assani, Negri-Basarabi que toți erà consângi și alliați. Astfel se succed evenimentele cà și orele fără întrerumpere, și astfel este logica lor. Domnitorii Românî apoi îșî iau titlu august sau supranumele de *Ioani* pre cum împeratorii Romei se supranumirŏ Cesari și Augusti.

Acum putem trecce fărŏ confusiune în Periodul a treilea al Românieî pure.

www.dacoromanica.ro

PERIODUL AL TREILEA

ROMANIA PURA

SAU

MARI-LE DUCATE DANUBIENE.

EPOCHA ANTEIA

După decisiunea, cum am dis que luasserŏ, Radu-Negru trecù Carpații din preună cu toți Românii refugiați din țérra nóstră și 'și mutò residința la Câmpul-Lung qne erà, cum am arătat, unul din dominiurile salle. De aquì călare peste amêndoĕ domniatele se pusse a guvernà protegiat de munți cà de o fortereță, și ajutat de concursul Românilor în genere.

Pe lângŏ casele și Mŏnăstirea que avea demai nainte în Câmpul-Lung, peste currênd pusse a se înălță cetate, curte domnească, Biserice și alte edificiuri.

Românii que se înturnarŏ cu dênsul formarŏ o oștire;

www.dacoromanica.ro

principii sau archonții lor îl încongiurară că ministri și consilieri, că judicători și diregători. și toți că nisce căpitani.

Prima curte a cătat să fiă ca un campament. Principii sau archonții popolilor furŏ firesce numiții bellatori sau boieri. Historia ne spune quŏ dela Traian pînŏ la Radu-Negru și pînŏ mai târdiu Românii nu mai avurŏ pace dela incursiunile atâtor ginți, și qua să se conserve, au cătat sau a înfrânge sau a chrestinà pe *Barbari*. Prin urmare brațele sau armele lor au cătat să fiă conduse de minte, și mintea susținută prin arme. *Bellatori* au cătat să fiă toți Românii, și bellatori, sau boieri au cătat să fiă capii lor și în timp de luptă și în timp de pace.

INSEMNĂRI. (*)

A.

Câmpu-Lung fu o capitala provisorià a Romàniei. Radu-Negru cată să se așéde la început, călare, cum am dis, de unde să pótă dirige și guvernà și Transylvania și *Muntenia*:

Nu se învoiescu ânsĕ historicii despre annul în quare s'au pus prima pétră de temelie a aquestei capitale. Unii dicu quŏ aqueasta s'a întêmplat la 1215 basânduse pe inscripțiunea unei biserice din Câmpul-Lung edificată de Radu-Negru. quare inscripțiŏ are aquesta dată. Annul aquesta nu se accórdă cu evenimentele și causele que făcurŏ pe Români a se uni atât de strîns. Radu-Negru sau tatăl sĕu e putut facce biserica în câmpul-Lung la 1215 mai 'nainte de a devenì Domn pe *tótă* țérra, cà tot proprietarul pe dominiul sĕu particular.— Alții dicu iarŏ quŏ treccerea a-

(*) Pentru instructori.

www.dacoromanica.ro

questui Domn dinquaci peste Carpaţi s'a întêmplat la annul 1290, o differinţă de 75 de anni, de o v aţă de om, Aqueasta este o erróre şi mai mare pentru quŏ autorii contimporani scriu quŏ la annul 1274 regele Bulgariei Milotin a fost luat de soţie pe filia Domnului Valachiei. Prin urmare aquest domniat a cătat să fiă format mai 'nainte de annul 1274, şi cu atâta mai virtos mai nainte de 1290. Errórea aquestei păreri încurcă tótă chronologia, strămută persónele dintr'un secol în altul ; şi facce din historie o fabulă absurdă que n'are nici meritul unui romanţu.

Trecerea lui Radu-Negru la Câmpul-Lung n'a putut dupŏ tóte cuvintele naturali, a se întêmplà, de quât dupŏ incursiunea Tătarilor şi aşedarea lor în Crimeea Aquest eveniment s'a întêmplat, dupŏ cum s'a vĕdut, dela annul 1228 pînŏ la 1241. Şi dupŏ aqueasta îndată s'au şi determinat Românii între a se unì şi a fi solidari între sine appĕrânduse de o parte în contra Catholicismului armat şi de alta în contrra Barbarilor.— Apoi, dupŏ probe se învedereadă quŏ la 1215 Radu-Negru n'a putut fi de quât fórte june, daqua nu pruncu, şi nu putea efectuà treccerea, commandà armate şi organisà State. La 1290 darŏ aquest bărbat erà între rĕposaţi şi organisarea ţĕrrei printr'ênsul erà şi mai imposibilĕ.

B.

Annul treccerii.— România-pură.— Prima constituţio.— Saténii sunt Burgĕri. — Numele burgĕrab o învedereadă.*)

Treccerea lui Radu-Negru din Transilvania la Câmpul-Lung s'a effectuat dela 1247. De aquì începe o erà

(*) Pentru instructori.

www.dacoromanica.ro

nuoĕ pentru Români. De unde peste Dunĕre chrestinând pe Bulgari, formasserŏ un regat federativ Romano-Bulgar, de unde peste Carpaţi chrestinând pe Unguri formasserŏ un regat iar federativ Ungrovalachu; de unde iarŏ pîno aquì se vĕd figurând în historie quând cu nnmele de Valachi, de Vlachi, de Olachi (que însemneadă tot Români), quând cu numele de Comani, de Pa inaţi, şi ênsuşi de Scythi adessea, din causa vecnătăţii şi amesticului lor; acum vin a se constitui în State pure române, autonome şi independente, de aquì înainte începe Românía pură, conservând orthodoxia şi prin urmare sympathii naturale mai mult către popolii greci şi slavi de quât către popolii catholici; pentru quŏ aquestia îi persecută.

In Câmpu-lung se pusse prima pétră angulară a fondamentului Românici, tot acolo se promulgŏ prima constituţ une a aquestor doĕ mari ducate.

Prima condică a Romaniei fu Pentateucul lui Moyse, împlinit cu principele evangelice. Românii puşi între Catholicismu şi Barbari, dreptul lor publicu fu fórte departe şi de dreptul feodal şi de dreptul *păgân*, Luânduse dupŏ Biblie ţérra o împărtirŏ în doĕ spre-ḑece judeţe, cà şi Palestina în ţinuturile quellor doĕ spre-ḑecesemenţii.

Fiă-quare Român se înturnò la căminul şi proprietatea sa de mai 'nainte, şi pământul Românici que nu avea proprietari fu reparţit la toţi Românii, cum şi la o multitudine de Români que îi urmarŏ din Transylvania.

Tóte foncţiunile Statului se constituirŏ de a fi deschise la toti Românîí de ori-que stare.

Se stabili ânsĕ o hierarchie unde să se quéră serviţiul şi capacitatea qua să nu fiă ţérra dată pe mâinile junilor fărŏ experienţă. (vedi pag. 58).

Patria avù dreptul de a'şi recrută foncţionarii din toţi

www.dacoromanica.ro

filii sĕi, fără distincțiune de stare, luând în considerațiune talentul și capacitatea și respectând vechimea în serviţiu.

Puterea executivă fu separată de quea legislativă.

Dintre fonctionarii învechiți în servitiu și înaintați pe gradele hie rarchiei se formò un Senat spre a servì și de ajutor și de controlor Domnitorului.

Pe lângă aquesta o adunare generalĕ de representanți fu instituită spre a se adună la casuri extraordinare de allegere de Domn, de ardicare de imposite de declarare de resbel, de legiuiri sau reforme fondamentali.

Fonctionarilor Statului, unora li sĕ dette nume dupŏ natura fonctiunii lor; și altora pentru decorul sau marea-cuviință a thronului li se dette numele cà și ministrilor imperiului Byzantin precum mare Logofet, Mare Spăthar, Mare Vestiar, mare Comis sau Comi e Mare Căminar, Mare Cupar sau Paharnicu.

Se vĕd în historiă figurând și comiți și castellani.

Episcopul Făgărașului, venind împreună cu Radu-Negru fu numit archiepiscop al Ungro-valachiei, și organisò clerul.

In fiă-quare urbă și ênsuși commună sau sat se dette locuitorilor d eptul de cetățeni. cu numele de *burgari* sau burgesi și se institui o municipalitate. Capul burgarilor dupŏ allegere fu numit *burgărab* sau părcălab.*)

Magisterul urbei Câmpului-lung sau Judele burgarilor avù numele de Judeçu. Aquesta erà Mairul.

Aqueastă constituțiŏ servì de base tutulor legiuirilor

(*) Vedi Chrisobulul Câmpu-lungului. Pino quând în fiă-quare sat exista numel și fonctia de burgărab sau părcălab, aqueasta învedereadă quo t satul a fost o commună, și tot săteanul un burgar sau burghes. Limba sau vorbele este unul din quelle mai mari documente alle historiei unui popol.

www.dacoromanica.ro

que se făcură mai în urmă pînă la annul 1830, și ênsuși Regulamentului Organicu, elaborat sub Grigoriu Ghica de Boieri Români. De s'a modificat constituția după timpi sau în mai bine sau în mai rău, originea ei se cunósce pînă astădi. Nici un Stat al Europei nu se vede assemenea organisat în annul 1247: Pretutindeni eră Feodalitatea și dreptul păgân.

Astfel se constituiră Românii în Câmpul-lung în adunare generală, și astfel fiă-quare că oștean sau boier și boieribil se înturnă la căminul său spre a locuì și appĕrà țérra. Din aquest princi), mai târdiu sătenilor laboratori, fiind și oșteni, li se da nume de pitărei, căminărei, pacharnicei, după rangul capului lor: și apoi roșiori, verdișori după uniforme. Mulți din ostenii săteni eră considerați *de gentili-ómeni din tată în fiiu, boieri de neamuri.*

RADU-NEGRU-BASSARAB.

I.

Annexarea Olteniei.— fondarea capitelelor.— Lui Radu-Negru succede fratele său Michaiu-Negru Bassarab.

Radu-Negru-Bassarab a fost filiu al lui Theodor sau Bogdan I Negru-Bassarab. Avù alți doi frați cunoscuți Michaiu que eră Banul Severinului, și Dragoș daca Maramurețului și póte și pe Florillă, regelle Românilor transdanubiani.

Quând a trecut în Câmpul-lung la annul 1244, și s'a proclamat domnu al Românieì eră dejà ducă al Almașului și Făgărașului și Domnu cu supremație peste tóte ducatele Transylvaniei.

Prima Curte Domnească fu ca un campament, în Câmpul-lung. De acolo din preună cu principii sau archonții țerreì dette prima *constitutiune* și organisò țérra,

www.dacoromanica.ro

formând communele sau satele; după vechile datine romane în colonnie militare.

Quând țêrra se întemeiò așa-fel și luò o consistință, Banul Craiovei, Michaiu Bassarab, fratele lui Radu nu întârdiò d'a venì din pr ună cu toți principii sau archonții Bănatului și annexarò quâte ciuci județe alle Olteniei pe lângò quelle doè-spre-dece alle României mari, Pactul de mai 'nain e, frăția dintre ambi domnitori, și nevoiea de a nu lăssà pe cavallerii de Ierusalem a se încuibà la Severin furò causa de a se efectuà așà de facil aqueastă unire.

De aquì înainte din doè guverne se făcurò unul; se respectò ânsè autonomia Bănatului Olteniei, adicò Senatul lui, dreptul lui de legiuire, dreptul lui de viață și de mórte. Banul Craiovei de aquì înainte peste Oltu guvernà Oltenia, iar în România ma e avù dreptul de Presidente al Senatului și al Adunărilor generali.

Întărindu-se acum România-mare și mai bine atât pri i annexarea Banatului quât și prin organisarea din întru a colonnielor militare, Radu-Negru, își mutò re sidința la Curtea de Argeș. In locul domnitorului la Câmpul-lui.g, remasse primarul sau Judeçul.

Sub dênsul se fondarò atâtea cetăți urbe' și burguri, se edificarò și se dotarò multe monăstere cà nisce fortereție. Trifu sau Tîriscul luè numele de Tîrguvestii sau Tîrgoviște și se populò mai mult; se fondarò Pitesci; Bucurescii începurò a devenì un burg; Cetatea Sar-Georgiu sau Giurgiu se fortificò din nuou.

Pe quând Radu-Negru fondà Domniatul Românllor spre a resistà Barbarilor, și propagandei armate a Papismului, Românii de dincolo de Dunĕre din preună cu Bulgarii ajutà Grecilor spre a allungà pe Latini din Constantinopole și a mântul orthodoxia.

Domnì Radu-Negru cu pace și organisând țêrra 23 de anni; și după mórtea lui representanții Națiunii al-

www.dacoromanica.ro

ilesserŏ de domnu pe fratele lui, Banul Craiovei Michaiu Negru-Bassarab; iar pe filiul lui Radu a nume Dan, îl allesserŏ și îl numirŏ Ban al Craiovei.

II.

MICHAIU I NEGRU-BASSARAB.

Michaiu.— Curcubeta.— Asan quel nuou.

Michaiu I Bassarab s'a suit la thron fórte cătu unt la annul 1264 și a domnit assemenea cu pace, occupânduse cu organisarea țĕrrei spre a împlini quâte nu terminasse fratele sĕu Radu-Negru.

La annul 1277. în domnia lui Michaiu I, și dupŏ reconquista Constantinopolii de Greci. Tătarii din Crimeea se revĕrsarŏ din nuou în Bulgaria. Attunci un păstor de porci român din Moldavia a nume Curcubăta sau Cordocuba pe quare Grecii 'l au numit Lachanà (adicŏ Vărzarul) adunò, încuragiat de o prediccere, mare numĕr de Români și puinduse în capul lor, bătù pe Tătari. Dupŏ que coprinse apoi multe cetăți din Bulgaria unde appărusse că mântuitor, se proclamò de imperator și forțò pe Maria, regină vĕduvă a lui Constantin regelui Bulgariei a'l luà de soțu. Attunci se află un descident al lui Asan în părțile Byzanțiului. și imporatorul Michael Paleologul îl făcù ginere și 'l numì Asan quel nuou. Aquesta prin ajutorul Byzantinilor și al Românilor și Bulgarilor nemulțumiți de Curcubeta vine spre a batte pe usurpator și a se reîntregì în drepturile paterne. Dupŏ mai multe lupte Curcubeta perde bătaiea și spre a scăpá fuge la Tătari. Nogai Khanul Tătarilor pe de o parte îi dă ospitalitate, iar pe de alta pentru quŏ se încuscrisse și se allianse cu Grecii luând de so-

www.dacoromanica.ro

çie pe Euphrosina filia imperetorului Byzanțiului, într'o nópte după ospețu pune și'l uccide. Aqueasta s'a întêmplat la annul 1281.

Michaiu I nu se amestecò în luptele aquestéa; ci se occupò întru a'și appĕrà fruntarele și a întări țérra prin repaos după atâtea sbucinări que avussesse mai 'nainte de fondarea Domniatului Român.

Domnì 19 anni cà înțellept și bun guvernator, și muri la annul 1283.

V.

DAN-NEGRU-BASSARAB.

Dan.— Dragoș trece în Moldavia.— Saț-vodă.

E admirabil spiritul de politică, de tăctică, de unire, de ordine, și de prudență que characterisă pe Românii din epocha aqueasta. Toți călcà cu încetul și sigur, și tot înainte. Vede quine-và cum formă și constițuescu primul ducat, cum alleg de Domnu pe quel mai brav căpitan și înțellept organisator, pe Radu-Negru. cum după mórtea lui nu dau frênele guvernului în mâinele lui Dan filiului aquestuia, ci lui Michaiu banului Craiovei, și pe junele filiu îl alleg spre a guvernà Oltenia.

După mórtea lui Michaiu, quând Dan erà dejà bărbat trecut prin schóla de a guvernà, cercat în tóte, Românii îl alleg de Domn și îl pun pe thronul întemeiat de tătăl sĕu.

Pe filia lui Dan o a fost luat de soție regele Românilor și Bulgarilor, de pe quând erà Ban al Craiovei la 1274.

Acum venì timpul de a se fondà și marele ducat al Moldaviei. Dan erà alliat cu regatul Românilor și al

www.dacoromanica.ro

Bulgarilor. Nogai Khanul Tătarilor erà alliat și ginere imperatorului Michael Paleologul și amicu Bulgarilor pentru quŏ ommorisse pe Curcubeta. Prin urmare acum Tătarii erà în astêmpĕr. Theodor Bogdan nu mai trăià. Dan susținù pe filiul aquestia și unchiu al sĕu, pe Dragoș Negru-Bassarab duca de Maramureș a veni în dominiurile tatălui sĕu. Aquesta se pune în capul Moldovenilor refugiați și altor Români și locuitori ai Transylvaniei, și vine a pune fondamentele edificiului soçial și politicu al Moldaviei. Aquest eveniment daqua Cantemir îl pune la annul 1283, s'a întêmplat prin urmare pe quând domnià Dan I, iar nu Radu-Negru, tatăl lui Dan. Cantemir nu precisă annul trecerii lui Dragoș. Domnlatul Moldovei s'a putut fondà în domnirea sau a lui Dan, sau următorului sĕu Mailat între annii 1283 și 1300. Cată ênsĕ a luà un termin de midloc quât să se învoiască și cu etatea lui, și cu șirul chronologiei Domnilor.

Despre aquest eveniment ne vine în ajutor manuscriptul lui Huru cancellarul quel mare al lui Dragoș. Din Aquest manuscript am tras paginile dela 55—59.

Eatŏ quâte se relată și despre trecerea lui Dragoș în Moldova. Originalul fiind în limba română de pe timpii tui Stephan [a] Moldovei dela spătarul Clănĕu, facem și aquì o tradu · une fedelĕ și mai ad litteram.

"Dequi hotărîrŏ (Românii) a nu mai primire limbele que să 'nadisserŏ (nada avurŏ) trecând p'aice să cure de cindea Duněri. Multe nevoi avurŏm și bătăi în îndelung timp cu aquelle spurcate limbe pînŏ se desbararŏ de vechiea lor nada și 'și îndreptarŏ eallea pîn Panonia și Ardeal și pe la părțile Crîmului; și apoi Ungurii putinți devenirŏ, quŏ vincerŏ și biruirŏ pe toți Ducii și Domniii Romanilor (Rômlenilor) din Ardeal, și de dincolo de munți; și putinți devenirŏ și Lestii. Și catau queia și queia a biruire moșiele nóstre, și multe cu dênșii și valuri și vinceri avurŏm. Ci încŏ Ungurii biruiau

www.dacoromanica.ro

pe queĭ dela Severin și din Gallicea que acum Munteni numescu-se, pînŏ quând acolo se strămutò dela Făgăraș Duca Radu-Negru cu mulți Români, și frate sĕu Banul, se ĭubună cu moșnenii, și Domnu loru 'și numirŏ'l și cap la ostile ,tóte, și multe vinceri făcù aquesta cu Ungurii, și scăparŏ d'a'i mai biruire Unguri.

"Ma Romanilor de dincolo de munți mult val le făcea Ungurii, fiind ai nostri ĭu fracțiuui (daraburi) multe, și de păs mare mulți ĭși lăsau moșia și căminele și alergau la noi, pînŏ și Dragoș, filiul lui Bogdan (1) Domnul Mureșului (2) cu fratele sĕu Bălliță, nepoți lui Ioan Alexi quel Mare ĭnpĕratul cu 4352 de moșneni și voinici de óste, cu alle lor famillie (case(3) și cu serbi, și cu vite și cu tóte alle salle buuuri încurserŏ la noi; și în ḑioa de Rusalii sosirŏ acolo uude ș'acum *Câmpii lui Dragoș* numescu-se. Și acolo în tinde (șatre) custarŏ pînŏ ĭu tómnă quând socrul sĕu Boldur Marele Jude de Barlad dette scire la toți bĕtrânii și moșnenii și la toți diregĕtorii la Ieși, în al moșiei midlocu, a se strîngere și consultare de 'iar' priimire veri nu priimire pre dênșii.

„Dela toți darŏ [de o lalță] eșì părerea: priimiascăi, quŏ frați și d'o origine sunt cu dênșii toți, și săi îmbune, quŏ dę amar pĕs și multa împilare 'și au fost lăsat moșia și căminele și averile tóte.

"Și la toți locuri d'adĕpost și ocine le detterŏ quât sosirŏ pe l'alle salle qua și ei să se făleascâ și să resufle între ai lor frați.

(1) Vede-se quo Bogdan sau Theodor tatăl lui Radu-Negru fu tatăl și al lui Drapoș.
(2) Și banul Craiovei, pe attunci.
(3) Styl biblicu, casa lui Lacob, casa lui David, adico famillia. Famillie între Romani sau dis pîno mai deunăḑi case: ține de casa Brancoveanului, Văcărescului etc.

www.dacoromanica.ro

"Și quând la annul fu după bĕtrâna datină a se diregĕ orii allegere, și se moșnenii toți cu senatul la Iași strîngere, înbiarŏ și pe dênșii la aquel mare consiliu și allesserŏ la Baia Consol pe Dragoș, și pe frate sĕu Bălliți Castillan la Némțul, și pe Stephan fiiul sĕu căpitan la Oituz; și aquesta se însurò cu Anna fata lui Coman Tăut quare 'nainte fussesse la Baia Consol; și mulți alții quari cu Dragoș venisserŏ, la diregĕtorii se allesserŏ.

"Și ast faptu mult mînîă pe regele Ungurilor și mestĕ óstea lui, și 'l îndupărò și Imperatul dela Beciu și Leshii, și cu mare 'năpadă năbușirŏ în Moșia nóstră și în urmă-le devastațiuni lăssarŏ, și nimeni mai 'nainte scire de a lor invasiune luasserŏ. Ma quând Românii vĕdurŏ astà calamitate și pacoste, cu stejari mari din tóte părțile cà fulgerul curserŏ înainte toți diregĕtorii cu legiunile și cetele lor, și toți moșnenii și veteranii, cu alle lor curtene cete, și toți ómeni din sate cu topóre și cu cóse, pînŏ și matrónele și muieriie tóte luarŏ în mână que puturŏ apucà, lance, topor, cósă, cuțit, măciucă și înpreună cu barbații, și fiii lor, cà serpii, cà fére muscătóre, și cà și cum fire-ar orbi assupra păgânilor vrăjmașilor lor aruncarŏ-se, și mereu trei-deci de dille vincerŏ și nici leacu de resufflu nu le detterŏ, pînŏ que totului cu totul îi urmărirŏ și 'i fugărirŏ.

"Gonirŏ pe Unguri și pe Beceni pînŏ la apa Tissei, și pe Leshi pînŏ la Liov. Puțini scăparŏ dintr'ênșii. Și acolo Moldovenii stetterŏ locului doĕ sĕptĕmâni în resufflu; arserŏ și prădarŏ tot, și se învĕrtejarŏ încărcați de prade, de dobitóce și mulți serbi. Și multă mórte și măcellu dintr'ambe părțile tĕmplarŏ-se în quât nu se mai cunoscea. Allesserŏ pe ai noștri și 'i astrucarŏ (îngroparŏ) afarŏ de 7134 voinici morți din legiónile și din cetele moșnenilor Furŏ pleguiți și slutiți ginte multă. Fu plaguit și consolul Dragoș și cumnatu-sĕu Boldur Campe-

www.dacoromanica.ro

duxul și Gelăi Judele, și Șerbul mare căpitan și mulți moșneni: Murirŏ și 172 moșneni bĕtrâni, și cinci c'ochii vechi, și tribuni, și căpitani 92. Ma sântul Dumnedeu duperŏ pe ai noștri și vincerŏ ~i resbirŏ cu totului tot pe păgâni și 'i fugărirŏ pînŏ în țĕrile lor.

"Ma cum Ungurii sunt fălоși nu se puturŏ allină și alliarŏ-se, cu Leshii, fiind și ei trufași fălоși, și amăgirŏ și pe Tătari, și pe Kazaci, și pe Ruși a se allià cu dênșii, și năbușind din nuon assupra Moldovei fecerŏ pacoste și smintitură. Ai noștri toți pînŏ la unul se scularŏ și curarŏ în pregiurul diregĕtorilor și moșnenilor și se băturŏ mereu în neresufflu dela Sân Petru pînŏ la Sânta Maria mare aunul 1283, și cu grația lui Dumnedeu sântul furŏ biruiți păgânii; și fugind numai cu suffletul tóta prada și ammuniția remasserŏ locului.

"Nu le mai lăssarŏ pas ai nostri și 'i urmăririŏ în țĕrrile lor. Dragoș Consolul cu moșneni și diregĕtori și voinici alleși trecŭ dupŏ dênșii în Ardeal, și pradŏ și arse pînŏ la Benda.— Prefectul Benda cu alleșii sĕi intrŏ în țérra Leshească și pradŏ și arse pînŏ la Cracova. Boldur campoduxul trecŭ de cindea de Nistru cu alleșii sĕi, iar Balaș căpitanul arse și prădŏ pînŏ la apa Bugul. Ast-fel se appĕrarŏ și vincerŏ Românii în contra atâtor Ginți de barbari adunate, și cu grația Sântului Dumnedeu atâta fricâ prinserŏ de aquì înainte toți păgânii, quŏ numai cutedarŏ a mai facce incursiuni și suppĕrari în țĕrrele nóstre.„

"La annul 1287, fu serbată ḑioá recompenselor bravurei, dupŏ cum arată aquellași 'manuscript, toți vingĕtorii furŏ trași trei dille în carre de triumphu și laureați cu coróne de stejar, Mulți furŏ înălțați la rangul de senatori, între quari primul fu Dragoș.

Dupŏ aqueasta adunânduse Episcopii din preună cu Senatorii sau bĕt ânii și moșnenii, decisserŏ spre stabilirea și unitatea guvernării și spre a se păzì datinele

www.dacoromanica.ro

țĕrrei a'și allege un singur Domnu, după exemplul Muntenilor, și allesserŏ pe Dragoș a fi Domn scaunelor și duce (vodă) al oștirilor, dâ.du'i în mână grapă (drapel) și spre a se distinge peste toți diregĕtorii și senatorii pusserŏ pe capul lui să pórte stemă cu péná albă adornată cu capul Boului cu petre scumpe; fiind, (ḑice tot textul, quŏ erà de sânge (rodu) împărătescu și Roman (Rômlean). Doi spre-ḑece din Senatori i se decernurŏ drept consilieri. Ior Senatorii remasserŏ a fi alleși tot de representanții națiunii, quari avea dreptul a dà recompense după merit și a înălța pe qei quari servià cu credință,— Domnul fu alles cu condițiune de a conservà și protege datinele și libertățile țĕrrei.

Astfel România pură fu împărțită și încredințată guvernării familliei Negrilor-Bassarabi atât în Muntenia și Oltenia, quât și în Moldavia și Transylvania; pentru quŏ Negri-Bassarabi possedurŏ încŏ mult timp ducatele Almașului, Făgărașului și Maramureșului.

Marele Ducat al Moldaviei avù mai aqueeași constituțiune cà și România.(*) Dragoș fiind fórte 'naintat în ḑille, domnì numai patru anni, urmând după ḑênsul filiul sĕu Saț-vodă, quăruia îț ḑicu și Sas.

După quâți-va anni regele Românilor și Bulgarilor avù resbel cu despotul Serbiei, și la aquest resbel luând parte și Dan spre a ajutà pe ginerele sĕu, fu uccis la annul 1297 într'o bătaie, după que domnì 15 anni.

Pe timpul aquestui domn, Ottoman sau Osman stabilì imperiul ottoman.

In cursul aquestei Domnie în Moldavia, domuirŏ Saț-

(*) Daqua în mai multe ținute, numele prefectului este de Burgarab, causa e quo aquelle ținute, resturi din micele republice avea deją legi și datine municipali, erà autonome; și unirea fu o confederație cu respectul drepturilor fiă-quăria urbe.

www.dacoromanica.ro

vodă filiul lui Dragoș, unii ḑicu 4 anni; noi credem mai mulți. Filii lui Saț numiți Balk *Dragu*, Dragomir și Stephan, se refugiă în apoi în Maramureș, după ce un Bogdan II ommóră pe Saț tatăl lor.

VI.

STȨPHAN I MAILAT-BASSARAB.

Mailat.— Andreiu III.— Mailat batte pe Andreiu și pe Scythi din Illiricu.

După mórtea lui Dan, fu alles în locu'i Stephan-Mailat. Mulți ḑicu quŏ aquesta a fost filiu al lui Dan, și în casul aquesta supranumele de Mailat i se dette, póte, pentru quŏ aquesta fu mai tare și *mai-lat* de quât predecessorii sĕi. Astfel adessea Românii supranumescu pe heroii lor de predilecțiune.

Domnitorii din aintea lui spre a organisà avură nevoie de pace. Stephan I fu nevoit să appere și să conserve quâte predecessorii sĕi creasserŏ; prin urmare fu nevoit a conducce luptele în contra innemicilor Patriei și Religiunii. Exclusivismul papal sculò cu resbel pe Andreiu III, regele Ungariei în contra Românilor. Mailat, cà Domn și în Muntenia și în Transylvania, rennoì fortereța Făgărașului, susținù resbellul în contra lui Andreiu, și vingêndu'l îl constrînse a încheià pace.

După aqueasta, Mailat se alliò cu Stephan cu despotul Serbiei și dette resbel upor Scythi sau Tătari que se revĕrsasserŏ din părțile boréale, și coprinsesserŏ Illiricul; îi învinse și mântuì părțile aquellea.

După o Domnire tot d'auna victoriósă de 27 de ani, Stephan I Bassarab. supranumit Mai-lat murì la annul 1325; și representanții țĕrrei allesserŏ în locul lui pe quel de attunci Ban al Craiovei Ioan I Bassarab.

www.dacoromanica.ro

VII.

IOAN I BASSARAB.

Bănatul se încorporă cu România.— Oştire română trece Dunărea.— Carol-Robert.

Ioan, că, Bassarab, n'a putut fi de quât sau filiul sau frate sau vĕr al lui Mailat. Cu suirea aquestuia pe thronul Munteniei, reunind pe capul sĕu ambele coróne, strînse şi mai tare unirea aquestor doĕ guverne. Oltenia se încorporò cu Muntenia şi amêndoĕ devenirŏ o Românie. Banul Craiovei de aquì înnainte fu numai un locotenente al Domnitorului în quelle cinci judeţe. De aquì înainte ambele ţĕrre unite allegea pe Domn, şi aquesta, că representant al suveranităţii naţionali, numià pe Ban, quare firesce cătà să fiă dintre quei mai de apróp̆e ai Domnitorului, sau filiu sau frate sau credincios al lui de appróp̆e.

Aquest Domn închieò la annul 1328 un tractat de allianţă cu Michael Stratemir regele Românilor transdanubieni spre a restabilì pe thronul Byzanţiului pe socrul aquestuia Andronic quel Bĕtrân. Ioan I trimisse peste Dunĕre un contingent considerabil de oştire: făcênduse ânsĕ pace, Românii se înturnarŏ înapoi.

Pe timpul aquesta domnià în Ungaria ânceŏ dela 1310 regele Carol-Robert, Neapolitanul, nu alles dupŏ con-

www.dacoromanica.ro

stituțiunea de attunci a Ungariei, ci impus de Papa prin anatheme pentru ori qui..e nu'l va recunósce. Aquesta avú missiune, mai mult de quât toți de a persecută pe orthodoxi și de a dà resbel Românilor. Dintre ducii români din Transylvania que devenisserŏ Catholici, Toma Farcaș, și un Dionisiu al lui Niculae, interesați și intriganți cà toți renegații, pussesserŏ ochii pe ambele Domniate danubiene spre a devenì domni; învitarŏ pe Carol-Robert să nu mai dea repaos Românilor, pe quari îi uumià schismatici, și pe quari Papa prin épistolele salle îi qualificà de păgâni fărŏ de lege. Pe de altă parte curtea aquestui rege ad-hoc erà plină de cardinali și propagandistì que întărîtà fanatismul papistilor. Carol-Robert nu întârdiò darŏ de a declarà resbel lui Ioan I Bassarab (pe quare historicii Ungariei îl numescu Bassarab V, pentru quŏ fu în adevĕr al cincilea domnu Bassarab). Oștire mare de Unguri condusă de ênsuși regele intrò în România, occupò quelle cinci județe și numì ban al sĕu pe Dionisiu.

Ioan Bassarab trimisse la început cu omenie soli la Carol-Robert, rugându'l d'a se tragge din pămêntul României. Nu ascultò regele Ungariei, pentru quŏ îi erà plin campămêntul de călugĕri propagandisti și de pretendenți la domniate și la posturile României.(*) Păsirŏ dar Ungurii mai înainte, Românii îi așteptà decișì ; la primul întêmpin Ungurii furŏ învinși, și nevoiți a quere pace. Românii le-o accordarŏ cu mari folóse pentru Ungaria,

Cată prin urmare a se retragge oștirile lui Carol-Robert; ânsĕ propaganditsii și pretendenții la domnie, la episcopii și alte posturi reținea din tóte puterile oștenii, și le încuragià applecarea către prade. Ioan Bassarab,

(*) Attunci Uniții venià cu mâna armată

www.dacoromanica.ro

vĕdênd pe de o parte călcarea tractatului și pe de alta fiind dator a'și appĕrà ţérra și popolul, se vĕdù nevoit a respinge pe Unguri cu armele, și băgându'i într'o strimtóre a munţilor, îi bătù pînŏ la exterminaţiune. Regele abià scăpò dându'și vestmintele filiului lui Dionisiu și luând pe alle aquestuia. Aquesta fu luat drept rege, și uccis de Români; aqueeași sórtă avurŏ toţi ducii și principii și căpitanii, și toţi călugĕrii que venisserŏ spre a întărrîtà pe Unguri și a converti pe Români la papismu. Felsser dice quŏ regele quând ajunse cu fuga în Temeșvar, n'avea cu sine nici atâţi-a oșteni quâţi luà quând se ducea la vênătóre. Călugĕrii que aţiţasserŏ resbellul furŏ uccișì cu ciomegele că nisce câini turbaţi, dice Dionisiu Fotinò dupŏ mărturia lui Simeon Gospodar.

Aqnest resbel susţinut cu vigóre de Români în contra fanatismului papal, și a lăcomiei de conquiste este descris de scriitori contimporani Unguri și alţii*).

Dupŏ aqueastă totalĕ disfată a Ungurilor, Ioan I Bassarab mai domnì decce anni în pace din partea Ungurilor; peste tot a domnit 15 anni și a murit la 1340

Despre Domnii Moldaviei dela Dragoș pînŏ la Stephan I puçin se află dela chronicari și historici și quâte

(*) Turocz, așà serie:

"Și s'a facut acolo uccidere pré mare, și au căḑut mare numĕr de oșteni, de principi, de magnaţi, ... Acolo perîro trei prepoșiţi, Andreiu prepositul Albei reale, suhcancellariu al regelui și bărbat onorabil; apoi Mihaiu prepositul din Poșega, și Nicolae prepositul din Alba Transylvaniei, Andreiu plebanul, Fratele Petru dintre dominicani, barbat de omenie au priimit cu toţii paharul morţii quel amar; pentru quo în capetele lor Românii au bătut cuie de lemn. Ommorîtu-s'au și preoţi quari crà capellanii regelui . . . luatu-s'au multe arme de l'omâni, vestminte scumpe, pungi pline de bani. Regele, mutându'și vestmintele și armele, se travestì în alle lui De eu filiul lui Dionisiu, pe quare creḑèndu'l a fi regele, amar l'-au ommorît. Iar regele abià scăpo cu vre-o quâţi-va credincioși.

www.dacoromanica.ro

spun aquestia nu adducu de quât confusiune în persóne şi în date. Toţi ânsĕ se învoiescu dupŏ documente a arătà quŏ Dragoş a fost fondatorul domniatuluĭ, quŏ Saţu filiul sĕu 'lau urmat şi quŏ Stephan I a murit la annul 1359, Quât ânsŏ despre. Domnii dintre Saţu şi Stephan nu se învoiescu. Unii pun pe Laşco dupŏ Saţ şi alţi pe Bogdan II (conservăm numele de Bogdan I pentru Tatăl lui Radu-Negru şi fraţilor aquestuia). Nimeni nu póte spunne quâţi anni au domnit fiiă-quare din primii patru domni. Noi nu'i putem punne de quât în epocha şi şirul natural al evenimentelor, şi dupŏ rôndul în quare dupŏ documente autentice îi punne B. Şincai, adicŏ: I Dragoş— II Saţu filiul aquestuia—III Bogdan II uccidĭtorul lui Saţ— IV Stephan. Aquestia sau póte şi alţii au domnit peste tot dela 1295 pînŏ la 1309 adicŏ cà la 64 de anni. Dela mórtea lui Stephan I se regulă chronologia.

VIII.

ALEXANDRU I BASSARAB.

Dupŏ mórtea lui Ioan I adveni la thronul Românieĭ fratele aquestuia Alexandru I Bassarab. Sunt în èrróre quei que pun pe Vladislav înaintea lui Alexandru.

Pe timpul aquestui Domn adveni la thronul Ungariei Ludovic filiul lui Carol-Robert. Aquest rege bătênd pe unul din ducii Transylvaniei (pe Laiot al Maramureşului) şi făcêndu'l tributar veni şi assupra lui Alexandru Bassarab; quŏci moştenisse atât urra quât şi systema de propagandă a tatălui sĕu. Alexandru îl întêmpinŏ la

www.dacoromanica.ro

Bran, și după o luptă sângerósă îl înfrânse și'l făcù a se retrage rușinat, numai cu pretențiuni. —Alexandru domnì numai cinci anni și murì la annul 1345.

IX.

VLADISLAV I BASSARAB.

Vladislav își dă titlu de rege al României; bate de doe ori pe Ludovicu al Ungariei.— Stephan I al Moldaviei.— Fiii aquestuia, Stephan II și Petru I.— Iliaș unitul.

Prin allegere generalĕ advenì la Domnia Țerrei Vladislav I, fratele lui Alexandru și al lui Ioan. Aquestuia prin diminutiv îi ḑicu și Vlaic, și Vulcaic, și ênsuși Lașco. Strașimir despotul Vidinului, român de Națiune que își didesse titlu și de imperator, erà cumnat al lui Vladislav. Domnul aquesta fu quel d'ântêiu quare se proclamò rege al Românilor.

Ludovic al Ungariei qua să'și spele rușinea dela Bran și pentru cause alle Bulgariei unde Vladislav susținea pe cumnatu-sĕu Strașimir, se sculò și assupra aquestui Domn. Tătarii erà dejà stabiliți în Crimeea, și devenisserò o putere regulară cu quarii putea quine-và tractà. Vladislav se vĕḑù nevoit a se allià cu Khanul Tătarilor în contra fanatismului papal que numai tractà alt fel pe Români de quât de schismatici și ênsuși de păgâni. Ludovic fu bătut și de astă dată, și fu nevoit a quere pace,

In bătaiea aqueasta la 1370 comisul Dragomir castilanul sau bugĕrabul din Dâmbovița și quare erà căpitanul-general al ostirii române uccisse pe Voivodul Transylvaniei Niculae sau Nicóră și pe vice-Voivodul Petru. Mulți nemeși perirò acolo.

www.dacoromanica.ro

Mulți scriu quŏ Vladislav a domnit numai 11 anni și quŏ a murit la 1356, urmându'i la thron filiul sĕu Niculae I Bassarab.

INSEMNARE.

In chronicele ânsĕ alle popolilor vecini cum și într'o scrisóre a Papii către aquest Domn și mai mult dintr'un chrisobul al aquestui Domn din annul 1372*) se vede quŏ a domnit peste 25 de annĭ. Nu se póte corrige aqueastă erróre a chronicarilor nostri de quât daqua Niculae filiul lui Vladislav va fi conservat pe lângŏ numele de Bassarab și numele tatălui sĕu Vladislav.

Vladislav se vede în annul 1369 restabilind pe Strașimir în Bănatul Vidinului de unde il allungasserŏ Ungurii. Se mai vede în annul 1270 bătând pe Unguri dincóci de părțile Sĕculor, și rempingêndu'i cu mari perderi.

Moldavia la început erà la miadă nópte locuită de mulți Poloni, la miadă ți de Tătari. și pe airea de o mare parte de Cumani que chrestinânduse se quam assorbisserŏ de elemenlul român. Primii domni erà mărginiți în hotare fórte ânguste. Sub Stephan I, uninduse mai mulți Români dominarŏ elementele eterogene și întinserŏ frontierele Moldaviei pînŏ la Danastru și pînŏ la marea Négră.

(*) Șincai Chronica Românilor tom. I pag. 338 și 339.

www.dacoromanica.ro

După mórtea sa Stephan lăssò doi filii pe Stephan II și pe Petru I. Aquesta din urmă, mai june, ânsĕ mai întreprindĕtor și ambițios, își făcù un partit mai mare și allungò din țérră pe frate-sĕu Stephan și pe partisanii sĕi. Stephan se refugiò în Polonia, și querù ajutor dela regele Casemir promitêndu'i quŏ de va învinge pe frate-sĕu și va adveni la thron, va închinà Moldavia regatului *Poloniei*. Regele adunò armată formidabile și o trimisse în contra Moldovenilor. Aquestia așteptà dejà pe inemici la fruntarele țerrei într'o pădure. *Acolo se* făcù bătaiea și Polonii furŏ bătuți pînŏ la exterminațiune: mare numĕr de prisonieri illustri căduró în mâinile Moldovenilor pe quari Casemir îi resumpĕrò. Unspre-dece drapelle luarŏ Moldovenil dela *Poloni*, și armele, bannii, provisiunile aquestora devenirŏ prada vingĕtorilor.— Aqueste evenimente s'au întêmplat pe la capĕtul annului 1359.

După mórtea lui Petru adveni la thronul Moldaviei filiul aquestuia Iliaș sau Lașcu. Mai dinainte se stabilisserŏ în Moldavia din călugĕrii catholici de ordinea Minoriților. Aquestia făcurŏ pe Lașcu, que voià a so despărți de femeea sa, a se unì cu Roma și se vede e epistolă a Papii Urban V din annul 1370, prin quarlaudă pentru aqneasta pe Lașcu și pune episcop catholicu în tîrgul Seret. Urban în annul aquesta scrisse o epistolă și lui Vladislav al Romăniei spre a'l tragge la catholicismu cum și Dómnei Clarei vĕduva lui Alexandru Bassarab muma reginei de Bulgaria, lăudându-o quŏ ținne religia catholică pe quând pe Ludoviou regele Ungariei îl sculò assupra orthodoxilor. Pe aquest timp în Muntenia domnià Vladislav quărui îi dicea și Lașcu, și în Moldavia Iliaș quărui și lui îi dicea assemenea Lașcu; unul se luptà și appĕrà orthodoxia în contra Catholicismului și altul se unià cu Catholicii.

www.dacoromanica.ro

X.

NICULAE I BASSARAB.

Niculae Vladislav.— Suleiman I.

Aquesta a fost filiu al lui Alexandru; și póte și filiu adoptiv al lui Vladislav. Mulți dicu quŏ aquesta n'a domnit; sau de va fi în numĕrul Domnitorilor să fi domnit sub numele de Vladislav. Nu se împacă aqueste păreri cu pétra mormêntale que se află la Câmpu-lung cu vorbele următóre: "Aquì jace Niculae-vodă, filiul lui Alexandru-vodă, annul 1366,„ Pentru quŏ Vladislav se vede domnind dela 1345 pînŏ la 1372.

Prin urmare, sau quŏ adevĕratul Vladislav a domnit numai 11 anni pînŏ la 1356, și dupŏ dênsul pînŏ la 1366 a domnit Niculae, și apoi dupŏ aquesta pînŏ la 1372 a domnit alt Vladislav filiul quellui d'ântêiu, sau quŏ un singur Vladislav a domnit dela 1345 pînŏ la 1872.

Noi spunem aquì și quâte dicu chronicarii nostri de aquest Niculae.

In timpul aquestuia, Suleiman I trecŭ din Thracia în Macedonia și Bulgaria. Regele Bulgariei querŭ ajutor dala Niculae I al Românieĭ, quare îi și trimisse doĕ mii de călléri. Treccerea Turcilor în Bulgaria se vede quŏ a fost cu învoirea imperatorului Cantacuzen, que prin maritagiul principessei Theodorei cu Sultanul Orcan tatăl lui Suleiman, se alliasse cu Turcii. Nisce as-

www.dacoromanica.ro

semenea monstruóse allianțe sunt tot-d'a-una symptome de faliment la națiuni și cobe de mari desastre. Turcii făcêndu'și o dată drum în Europa nu putea să se arreste aquì, de și se înturnarŏ de astă dată în Asia. Niculae Bassarab domnì dece anni și murì la annul 1366. Se îmmormântò la Câmpu-lung unde pe pétra sepulcralĕ se află arătata mai sus inscripțiŏ.

XI.

RADUL *II* BASSARAB.

Radul II.— Amurat.—Dan că un Xenophonte.

Adunanța principilor sau archonților țĕrrei din preună cu representanții ei allesserŏ, dupŏ mórtea lui Niculae I sau mai bine a lui Vladislav, pe Radu II, fratele aquestuia, al lui Ioan și al lui Alexandru.

In timpul aquestui Domnu, Sultan Murat, filiul lui Soleiman trecù din nuou din Asia în Macedonia și Bulgaria. Bulgarii și Sîrbii querurŏ ajutor dela Radu II. Aquesta trimisse o numerósă oștire sub commanda filiului sĕu Dan. Acumântêia dată venirŏ Turcii pept la pept cu Românii.

In aquea bătaie capii Bulgarilor și Sîrbilor perdurŏ viața, armata alliată a crheștinilor fu desfăcută. Byzantinii surrîdea la aqueste triumfe alle Turcilor, pentru quŏ ia Dumnedeu mințile popolilor que singuri se pun pe callea perdĕrii. Dan făcù o retirată onorabilĕ assemenea quellor dece mii conduși de Xenofonte.

Avù Radu II doi filii: pe Dan și pe Mircea; domnì dece anni, și dupŏ dênsul la 1376*) fu alles filiul sĕu Dan II.

(*) Este probabil quo și Radu al doilea, fiind fratele cu Vladislav, să fi avut supranumele glorios al aquestuia, și strainii să'l fi tractat cu aquest nume. Se vede o scrisóre a Papi Urban V, din annul 1270, către Vladislav domnul Românici, prin quare pe de o parte îl căiesce quo nu è catholicu, și pe de alta îl bine cuvêntă quo bate cu vigóre

www.dacoromanica.ro

Radu II. Bassarab şi prin urmare din familliia Negr'-lor, se vede şi ellu figurând cu numele Radu-Negru. Despre Dan II nu se scie din Domnia lui nimicu de quât quŏ a domnit şése anni. Murì la annul 1383; unii ḑicu quŏ a căḑut assassinat fărŏ a se scì de quine şi unde. In ḑillele aquestui domnu, Minoriţii que se încuibassерŏ în Moldavia, venirŏ a se stabilì şi în ţérra Română. Aqueasta o însemnăm, pentru quŏ ḑela dênsul se începurŏ propaganda papismului, şi tendinţe către întruduccerea titlurilor şi privelegelor feodali. Perirea lui cătă să aibe mari cuvinte în politica Românilor gelosi de libertăţile şi de religiunea lor.

INSEMNARE.

Cu aquest domn se termină prima epochă a fondării marelui nostru ducat epochă de creaţiune, de lupte şi de independinţă.

Doi Domni d'a rêndul Radu I şi Michaiu I dotară ţérra cu legi salutarie, o organisarŏ şi o pusserŏ pe callea pe quare abiă peste cinci seculi şi jumĕtate începù a o pricepe Europa, şi apoi prin torrente de sânge a intrà pe dênsa fărŏ a puté âncŏ a o străbatte cum se cuvine. Pe quât întregul Europei gemea sub regimul feodal şi sub dreptul păgân, Radu-Negru dette un model de guvern constituţional, basat pe dreptul mosaicu şi pe charitatea evangelică. Sute de epistole alle Papilor fulgerarŏ assupra Românilor orthodoxi, şi daqua tot-d'a-una îi numescu *schismatici* este quŏ guvernele Românilor coostituţionali le stà cà un ghimpe în ochi.—

pe Turci. La aquest annuânse domnià în ţerrà Radu II şi prin un mare, *Vladislav* a fost un supranume que însemnè̆lă, *fórte glorios*. I questi patru fraţi în adever furo glorioşi.

www.dacoromanica.ro

Daqua Radu și frate-sĕu Michaiu cum și Dan avurŏ a organisà, successorii lor, Stephan, Ioan și fraţii aquestuia Alexandru, Vladislav, Radu II sciurŏ a appĕrà și a susţine quâte părinţii lor făcusserŏ. Allianţele lor sunt din quelle mai politice, luptele lor din quelle mai heroice și demne de adevĕraţi chreștini, lupte de appĕrare nu de attacu și de conquiste; braçul lor și al următorilor lor appĕrarŏ orthodoxia și o mântuirŏ; pietatea lor și a descindenţilor creò monastiri, dotò Sântu Mormânt susţine pînŏ astădi pe vĕduvă și pe scăpĕtat prin atâtea spitaluri, și întind lumina.

Cu Dan II se termină epocha de întrégă suveranitate. In persóna lui pare quŏ fu assasinate ênsuși tendinţele către feodalitate Dan a murit, din cadaverul lui eșirŏ vermii ciocoismului, Naţia începù a se desbină în partituri. Boierii și Ciocoi; Unii conservatori și datinelor și libertăţilor naţiunii, și alţii cu innovaţiuni dela străini, cu smorfurile și gesturile, quând byzantine, quând alle baronilor feodali.

www.dacoromanica.ro

EPOCHA A DOA.

I.

TURCII

Ammu dis quŏ din imperatorii Byzantini începusserŏ a se allià cu Turcii, și a le facilità treccerea în Europa sau spre a batte pe Chrestini, sau spre a se servi cu dênșii la alte planuri. Așà făcù și Cantacuzen Ioan, chiemò în ajutor pe Turci qua sĕ pótă cu dênșii ursurpà thronul lui Ioan Paleologul.

Ancŏ dela annul 1361 Turcii se și aședasserŏ în Europa, mutându'și residința în Adrianopole. De aquì începurŏ a batte pe Chrestinii de peste Dunĕre, Românì, Bulgari, Sîrbi, Albanesi.

Pînŏ aquì Orthodoxii avea a se luptà assupra Catholicismului armat, și Papii îi bătea mai vîrtos prin Unguri sub Bela IV, Carol-Robert, și Ludovic I. De aquì înainte și Catholicii și Orthodoxii își mai veniră în simțiri înaintea puterii materiali a Turcilor și a principelor aquestora religióse și soçiali, Papii începurŏ a luà cu bînele pe ducii Romăniei, și a învità pe Ludovic regele Ungariei a facce causă commună cu orthodoxii. Politica Romei erà îndoità, pe de o parte prin assemenea allianțe putea batte Islamismul que erà o protestațiŏ armată în contra dreptului roman, și feodal și pe de alta putea întruducce între Români și Bulgari missionari propagandisti. De pe attunci dată privelegele

www.dacoromanica.ro

călugĕrilor de ordinea minoriţiior în ambele Domniaţe danubiene şi între Bulgari. Ludovic ânsĕ îşi avea ideile salle fiixe de a domnì peste România şi Bŭlgaria, rușinele que pătișsse dela Rom.âni nu le putea uità âncŏ, animositățile salle nu erà âncŏ allinate. Inemicu al Românilor, rival al Polonilor, se occupà mai mult de aquesti vecini de quât de Turcii que erà mai departe.

Aqueasta erà situaţia popolilor Orientului, pe quând dupŏ moartea lui Dan, Mircea fratele sĕu fu alles şi adveni la thronul României la 1383, şi pe qnând în Moldavia domnià Petru supranumit Muşat adicŏ Frumosul filiul lui Laşcu unitul.

II.

MIRCEA I BASSARAB.

Titlurile lui Mircea.— Alliaţele offensive şi defensive. — Solii. — Amurat.— Miloş.— Vitejescu.— Baiazet.— Sigismund bătut de Mircea.

Cum adveni la thron Mircea I Bassarab, trecù Dunĕrea în contra lui Sisman despotul sau regele Bulgariei que se dice quŏ se încuscrise cu Sultanul Amurat, îl bătù şi annexò pe lûngŏ Rmânia coprinsele Dobrogei şi al Drăstiorului, Mulţi din popolii depărtaţi îi detterŏ titlu de rege: el ânsĕ în decretele salle se întitulà

"Mircea cu graţia lui Dumnedeu Domnul Ţerrei Ro-"mânesci, duca Făgărașului şi al Almaşului, comite al "Severinului, despotul Dobrogei şi Domnul Drăştioru-"lui etc. etc.„

Vĕdênd pe de o parte puterea şi întinderea Turcilorà şi pe de alta tenacitatea regelui Ungariei de a domin, pe Români. se pusse în legĕtură strînsà cu Moldavia,

www.dacoromanica.ro

Polonia, Sîrbia, Bosnia și Albania și închiei tractate de alliantă offensivă și defensivă cu aqueste Staturi, în contra Turcilor și a Ungurilor. Vede-se trimiși că soli la regele Vladislav al Poloniei spre a închieà tractatut de allianță din partea lui Mircea boierii Români comții Magnu și Roman Herescu, și din partea lui Petru Mușat, boierul Dugoiu cu titlu de mareșal.

La annul 1389 Amurat venì assupra lui Lazar despotului Serbiei, alliatul și socru lui Mircea. O armată însemnătoare de Români. de Sîrbi. de Bosniagi și de Albanesi alliați se adunò pe câmpul Mirlei lûngŏ Mărgu spre a resiste în contra Turcilor. Ungurii, vĕdĕnd nevoiți a facce causă commună cu alliații chrestini. Bataiea fu cruntă; de ambele părți perirŏ fórte mulți. Victoria erà a Turcilor. Attunci un om june bellator sau boier din armata chrestină, dupŏ unii Sîrb, a nume Miloș Cobilovici, dupŏ alții Roman supranumit Vitejescul, disperat, se prefăcù quŏ este disertor, și întrând în campamentul Turcilor, fu dus înaintea lui Amurat. Acolo junele herou uccisse pe Sultanul și cădù și el victimă assalit de numĕrul gardilor. Baiazet supra-numit fulgerul (*Ilderim*), succedĕnd tatălui sĕu Amurat, victorios în aqueastă luptă trecù în Bulgaria, o dominŏ, prinse pe Sisman ultimul ei rege și'l tăiò la Philippopole.

Mircea se trasse dupŏ aqueastă disfată spre a'și appĕrà Statele. Sigismund regele Ungariei quare succeduse lui Ludovicu, nu putea sufferì tractatul de allianță al lui Mircea cu Vladislav regele Poloniei și'i declarò resbel pe quând avea a se appĕrà în contra Turcilor. Mircea lăssò pe Unguri a intrà în țérră, a venì pînŏ la Turnu și a'l lua cu assalt; iar quând mulțumiți de aqueastă victoriă fărŏ resistință se înturnà înapoi, Mircea cu armata sa îi attacò la treccerea peste Muntele Passerea și îi bătù cum abià scăparŏ quâți-va. Fărŏ Nicola Gara, Sigismund ar' fi căḑut prisonier. Ungurii

www.dacoromanica.ro

o pățiră și de astă dată că și sub Carol-Robert și Ludovicu.

Catastrophele adessea adducu pe ómeni în simțiri, unde fórte adessea victoriele îi îmbată. Sigismund începù a cugetà mai matur dupŏ aqueastă disfată, mai vîrtos quând vĕdù quŏ Turcii luând Bulgaria și Serbia, se întinssesserŏ pînŏ la Beligrad de unde amenință Ungaria și ênsuși Europa. Românii se ținea tare. dupŏ cum se ținurŏ âncŏ mult timp, și cu sângele lor appĕrarŏ Europa abătênd tot-d'a-una torrentul aquesta nuou de Barbari. Sigismund recunoscênd valórea Românilor, se determinŏ a închieià un tractat de alliantă offensivă și defensivă la annul 1395.*)

IV.

Bătaica dela Nicopole.— Tractarea lui Mircea cu Baiazet.

Assicurat Sigismund de allianța Românilor, prin midlocirea Papii querù ajutorul dela mai multe Staturi alle Europei. O armată de 60 de mii Unguri, Germani, Bohemi, Belgi, Franci și Români se adunarŏ la Nicopole, în contra quărora Baiazet venì cu 200 mii Turci. Bătaiea începù la 28 Sept: 1396, Ungurii cu alliații lor furŏ învinși. Sigismund abià scăpò într'o barcă și prin Constantinopole și Rodos trecênd în Dalmația, pe acolo se returnò în Ungaria. Turcii, de și vingĕtori, perdurŏ peste 60 de mii. Fiă-quare chrestin mai 'nainte de a cădé mort sau prisonier, 'și a făcut datoria a'și uccide adversariul. Atât costò pe Baiazet aqueastă perdere în quât furia îl făcù a'și întinà victoria puind a uccide pe-

(*) Vedi Chronica Românilor de G. Șincai tom. I. pag. 165.

www.dacoromanica.ro

ste ḑece mii de prisonieri quăror se cuvenià a le respectà viaţa.

Mircea attunci, vĕḑênd pe de o parţe disfata Ungurilor, şi pe de alta tăria Turcilor, remâind singur în contra lor, şi sciind spiritul de propagandă al Statelor catholicé, se determinò, pentru conservarea României, a drepturilor ei şi a Religiunii şi, a facce un pact de confederaţiune cu Baiazet, recunoscênd supremaţia Sultanului, quare din parte'i se îndatorò de a recunósce autonomia României, adicŏ dreptul d'a facce resbel şi pace, dreptul de viaţă şi de mórte; dreptul de a'şi allege pe Domnitor. Prin aquest tractat, şi pentru assicurarea aquestor drepturi România se îndatoreadă sub titlu de *peşceş* sau dar de ommagiu a da Sultanului quâte 3000 de bani roşii în semn quŏ îi recunósce supremanţia în aqueastă confederaţiune.

V.

Baezot calcà tractatul.— Mircea îl allungă pînă le Adrianopole. — România remâne iar independente vre-o 67 ani.

Dupŏ doi anni dela aquest tractat sau quŏ Mircea a începuto a se înţellege cu Ungurii, sau quŏ Baiazet mai împuternicit dupŏ quâte sufferisse şi óstea lui la Nicopole, pacea se întrerupse, şi Baiazet voì să afle un pretext spre a suppunne şi România, declarò resbel lui Mircea şi trecù Dunĕrea, puindu'şi castrele pe locul que se chiamă Roviue în judeţul Ialomiţei.

Mircea făcù a se tragge toţi locuitorii la munte bĕtrâni, femei şi copii, apoi adunându'şi oştirea şi quând urmărind pe Turci quând lăssânduse a se urmărì, ajungênd a'i tragge prin strimtori şi prin păduri, le dette în fine o bătaie decisivă, şi atâta îi sparserŏ şi îi tăiarŏ Românii, quât îi pusserŏ pe fuga urmărindu'i peste Du-

www.dacoromanica.ro

nĕre pînŏ la Adrianopole. Dupŏ aqueastă victorie România rĕmasse iar independentă quât trăì Mircea și din succesorii sĕi în timp de 67 de anni.

VI.

Fiiĭ lui Baiazet, Suleiman, Musâ, Mahomet II.

Patru anni dupŏ aqueastă disfată a lui Baiazat, adlcŏ la 1402, avù aquesta o bătaie cu Tamerlan Khanul Tătarilor din Asia, și cădù prisonief. Fiiĭ lui Baiazet Musà și Soleiman începurŏ a se certà pentru thron. Persecutat de mórte Musà de către frate-sĕu; se refugiò la Mircea querêndu'i ajutor. Aquesta i'l offerì și trimisse pe nepotul sĕu Dan peste Dunĕre în capul unei oștiri numeroase, din preună cu Musà. Dupŏ mai multe lupte Suleiman fù învins, și Musà advenì la thron. Assicurat acum Mircea de un alliat și amicu cà Musà, închiò din nuou un tractat cu Vladislav regele Boloniei în contra lui Sigismund. Ansĕ la 1413 Musà fù resturnat de frate-sĕu Mahomet II. Aquesta nu putea sufferì pe Mircea pentru amicia que avussesse pentru Musà și trecênd Dunĕrea, luò cetatea Giurgiu, și la annul 1416 întărindu-o pnsse întrênsa garnisonă turcească. Mahomet II querù attunci dela Români numai aquei 3000 bani roșii, și drept ostatici pe unul din filii lui Mircea, și trei filii de boieriì

VII.

Stabilimentele instrucțiunile lui Mircea I.

Domnul aquesta edificò monastirele Cozia și Codmeana; el mutò residința dela Argeș la Tîrgoviște, unde

www.dacoromanica.ro

locuià, și la Bucuresci, unde stà iarna. La Argeș după strămutarea capitalei lăssò un Judeçu, cum și la Tîrgovisce altul. Aquestia erà cà nisce Mari. Ellu făcù multe reforme în administrațiune și organisò prima oștire regulată que appĕrù în Europa.

Pe lungŏ communele armate și căpităna tele de mai nainte, formò un corpu de dorobanți de 12 mii permanenți pedestri după modul anticilor pretorieni sau al ianicearișlor:— un alt corpu de 5000 călări numiți Roșiori;— o legiune de străini, numiți Seimeni:— un regiment de Lefegii pedestri;— 2000 Kazaci călări;— 2000 de Lipcanî;— 1000 de Sàracei și de Scutelnici;— apoi vênători călări, fustași sau bărdari, approdi quâte cinci sute, cum și cinci sute de pagi (copii din casă) copii de boieri que formà gardia palatului. Aqueste corpuri, afarŏ de quelle de mai 'nainte formau o oștire mai mult de 30 de mii, și peste tot cu căpităna tele, cu gendarmii que se numià Slujitori și alții se ardicà pînŏ 80 de mii în timp de resbel, afarŏ de gardiele communale que se sculà cu boierii de țĕrră sau cu proprietarii moșielor cu ai lor carteni.

VIII.

Stephan II.— Roman I.— Petru III.— Iuga I. Alexandru quel Bun.

In Moldavia lui Petru Mușat îi urmò frate-sĕu Stephan II și domnì trei anni dela 1390 pînŏ la 1392.

Aquestula îi urmò frate-sĕu Roman I alți trei anni pînŏ la 1395.

Apoi iar se suì la thron Stephan II și domnì patru ann pînŏ la 1399.

Venì apoi la thron filiul lui Stephan II, Petru III quei domnì numai un an.

www.dacoromanica.ro

Și după dênsul la 1400 urmò filiul sĕu Iuga I. Aquesta domnì doi anni, și întrepinse a organisà multe; întemeiò din nuou dogmele orthodoxe, fondò quâte-va urbe și cetăți, și fortereţe; formò o bună cavallerie. Mircea declarându'i resbel, în bătù și'l dusse prisonier la Argeș, la 1401.

Aquestuia îi succedù frate-sĕu Alexandru I supranumit quel bun.

INSEMNARE

Toți Domnii, dela Radu-Negru pînò la Mircea I se vĕd domnind pe viață; și domniele lor sunt pline de fapte demne de o Națiune que se organisă; unire, vigóre, aspiraţiò în viitor, patriotismu, pietate, nimic nu le lipsesce, Moldavia, din disgrațiă, ne presentă un spectacol cu totul different. Dela Dragoș pînò la Alexandru ântêiu, tóte Domniele scurte, agitate, pline de certe între frați și maculate de sânge. Quari să fiă causele ? Quea mai principale este quĕ în România proprie (cată să o numim așà) și dincolo și dinquaci de-Olt locuitorii furò toți Români, capii lor de aqueeași origine și credință cu dênșii, din famillii vechi illustre bine-crescute, primii lor capi furò cònsângi și plini de pietate; și pe quât temellia edificiului soçial s'a pus în harmonie și dreptate, pe terrrêm tare, pe atâta aquest edificiu a cătat să fiă solid și mai durabil. Moldavia, din contra fù plină de Poloni, dc Tătari, și de Comani. peste quari mai veniiò atâția Unguri, Armeni și Judani Terrêmul îi fu semĕnat de elemente diverse, rivale și fiă-quare de ajuns de tare spre a paralysà unul pe altul, și spre a servì de iustrumente politicelor din afarò. Acolo unde România la fondarea sa a putut a se organisà în unire, a se appĕrà cu tărie, și a se conservà

www.dacoromanica.ro

cu devotament, Moldavia, cà ellement român, fu uevoità numai a se appĕrà la început spre a puté devenì quevà; pruncia ei fù fórte agitată, fórte constrînsă spre a se puté disvoltà. In fine în Iuga-Vodă se vĕdù nisce tendinţe de organisare, nu ânsĕ şi de concordie română daqua îşi creadă o cavallerie, scopul îi è spre a batte pe Mircea, şi cădênd în mâinile aquestuia, la 1401 móre cà prisonier la Curtea de Argeş.

Se vede quŏ resbellul que susţinù Mircea fù un resbel numai de appĕrare şi nu de conquistă; quŏci vingĕtor în Moldavia. lassă a se allege în locul lui Iuga, fratele aquestuia Alexandru I.

IX.

ALEXANDRU I AL MOLDAVIEI

Allianţa cu Polonia.— Curtesiele şi darurile între suverani.

Politica aquestor doi Domni se învol. Alexandru urmò din pas în pas faptelor lui Mircea, avêndu'l de model, îi devenì un emule fórte demnu. Dupŏ que se alliarŏ între sine. Alexandru se alliò din preună cu Mircea şi cu regele Poloniei, îl împrumutò cu bani, luând hypothecă ţinuturile Senatinul, Colomeia şi Pocuţia.

Alexandru se vĕdù trădat în aqueastă allianţă, qnŏci regele Vladislav, tentat de Sigismund, se înţellesse pe ascuns cu aquesta spre a împărţì între ei Moldavia. Catholicismul bătea de o parte pe Români prin Unguri, şi pe de alta prin Poloni. Românii cătà darŏ a devenì quât se póte mai solidari unul de altul; unirea în Alexandru şi Mircea devenì şi mai strînsă; quŏci sórta que erà să aibă Moldavia. aqueea aşteptà şi pe România. Nu trecù ânsĕ mult dupŏ aqueastă unire strînsă şi Mircea

www.dacoromanica.ro

murì la 1419 Următorul lui Mircea nu fu demn de dênsul; Alexandru remasse isolat, ânsĕ într'o domnire apprópe de 32 de anni, putusse facce mult; organisasse ţérra fórte bine, braçe avea de ajuns de appĕrare şi căpitani fórte buni. Vladislav, cà polon, precum să lăssasse a se amăgì cu speranţe de Sigismund, assemenea fu impresionat şi de tăria lui Alexandru, şi preferì a'l avé de un vecin amicu.

Astădi Suveranii îşi trimit decoraţiuni de ordini unui altuia, titluri de cetăţeni în curtenire reciprocă, cu aqueasta ânsĕ nu se facu de quât cà cum ar devenì unul suppus sau vasal quellui lalt. Pe attunci, în timpii feodalităţii, îşi dăruià unul aituia dominiuri în ţerrele lor, şi de unde erà suverani la sine, devenià cu dominiurile dăruite vasali în ţĕrra quellui lalt. Ast-fel s'a întêmplat şi Românilor, Domnii Munteniei de unde erà suverani la sine, cu dominiurile, şi ducatele que posedà în Transylvania erà vassali Ungariei, Domnii Moldaviei, de unde erà suverani la sine, eu dominiurile şi ducatele que li se dăruià în Polonia era vasali aquestui regat. Lui Alexandru dupŏ aqueastă nuoă allianţă, i se dărul ţinuturi în Polonia, şi quând la annul 1421 îi murì Dómna, Vladislav nu întârdiò, de a'l facce cumnat offerindu'i de soçie pe Ringala surora reginei.

X.

Moldoveni şi cavalleri Teutoni.— Emanuel Paleologul.—Allianţă în contra Turcilor. Unguri nu vin la locul de întêlnire.— Unguri apoi accus. pe alţii de coalaci.— Polonii se desbină de Moldoveni şi perd.— Moarteă lui Alexandru.

Quând la annul 1423 Vladislav avù resbel cu cavellerii Teutoni, sau ai Tântului Ioan, din Rrusia. Alexandru trimisse un un ajutor de 400 cavalleri que desvol-

www.dacoromanica.ro

tarĕ o bravură din quelle mai rare. La Mariemburg Moldovenii se distinserŏ atâta în quât annalele Poloniei relată tactica şi bravura lor cà un exemplu necunoscut în historia militară Dupŏ que scósserŭ pe cavallerii Teutoni din cetate, se prefăcurŏ a fugì, pînŏ ajunsserŏ la o pădure. Acolo allungaţi de inemici, descăllicarŏ, fugărind apoì cu caii în aquea selbă, Teutonii descăllicarŏ şi ei spre a'i urmărì cà învinşi. Din desimea selbei, Moldovenii pe descălicate incepurŏ a săgetà pe inemici, a'i paralysà, şi quând îi vĕdurŏ uimiţi şi întorcênd spatele, răpede Moldovenii cu agerimea lor naturale se avêntarŏ pe cai, se răpedirŏ assupra aquestor cavalleri model din Europa, îi bâturŏ pînŏ la unul şi pe quâţi scăparŏ cu viaţă îi luarŏ prisonieri.

Ioan filiul imperatorului Byzantiului Emanuĕl Paleologul, quând se înturnà dela Vieuna, dela socru-sĕu imperatorul Austriei trecù prin Moldavia, şi avù o ospitalitate splendidă dela Alexandru que îl petrecú pînŏ la Gallaţi. Quând apoi la 1429 Ioan succedù la imperiul tatălui sĕu, trimisse amiculai sĕu Alexandru coróná imperiale şi titlu de rege, cum şi Mitropolitului mitră patriarcale. Alexandru este tractat de historicii Poloniei, şi aquest titlu se dette îndelung domnilor Moldaviei.

Ungaria, Polonia, Românìa şi Moldavia erà dejà alliate dela 1412 în contra Turcilor; duccerea lui Ioan Paleologul la Vienna, treccerea lui prin Ungaria, Polonia şi Moldavia n'a putut fi de quât spre a le facce a susţinne imperiul Byzantin que erà dejà în agonie. La annul 1426 Vladislav trimisse un corpu de 5000 călări, se unì cu oştirea Moldaviei, şi la Brăilla aqueastă armată aşteptŏ îndelung pe Sigismund cu Ungurii să viiă şi ellu în contra Turcilor. Manopere ânsĕ dela Roma făcurŏ pe Sigismund a nu ajutà pe Byzantini, şi oştirile moldave şi polone aşteptarŏ în van. Tot ânsĕ que è mai straniu è quŏ dupŏ doi anni tot Sigismund accusà

www.dacoromanica.ro

pe Moldoveni de codaci quŏ n'au venit în contra Turcilor, și se pusse din preună cu Vladislav al Poloniei spre a surpà pe Alexandru și a împărți Moldavia. Alexandru se vĕdù nevoit a rumpe pactul și cu unul și cu altul și a se allià cu Svidrigil duca Lithuaniei que erà orthodox și a batte pe Vladislav pe alliatul sĕu perfid. Mari perderi făcù Poloniei, de și se alliasse aqueasta cu Tătarii. Quând Alexandru se înturnà dela resbel triumfător, dupŏ luarea și prădarea a multor cetăți din Galiția; fù supraprins și attacat pe din apoi de Poloni și Tătari și trecù Dunastru fórte în desordine la 1430.

Alexandru mai trăì pînŏ la 1433 și murì dupŏ o domnire de 32 de anni și 8 luni. Mircea I și Alexandru I se pot supranumì Romulu și Theseu ai României. Emuli între sine, se întrecurŏ în fapte mari și organisatóre, Alexandru organisò Moldavia dupŏ Modelul Munteniei: Ministerul, Senatul. administrația, judicătoriele, clerul, armata se stabilirŏ dupŏ aqueeași systemă, de și Muntenii imità în costume pe Unguri, și Moldovenii mai mult pe Poloni.

Alexandru fondò monăstirile Moldovița și Bistrița; dotò Metropolia cu dominiuri, creò doĕ episcopie quea dela Roman și quea dela Rădăuți, și le dotò cu dominiuri; încuragiò sciințele, artele și talentul; mțellept, și de o bunĕtate rară recompensò serviții și capicitatea, iertând pe quât se putea pe culpabili, în quât țĕrra, dupŏ mórte îi dette supranumele de *Alexandru quel Bun*, *Alexandru quel Mare*.

In dîllele aquestui domn venirŏ Armenii și Țiganii în Moldavia.

Alexandru precum semenò lui Mircea în vîrtuți assemenea și în defecte; amêndoi cunoscurŏ mai multe femei, și lăssarŏ mai mulți fălii din diverse mume, quare furŏ causa certelor și desbinărilor, în amêndoĕ țĕrrele.

www.dacoromanica.ro

XI.

FILII LUI MIRCA ŞI FILII LUI ALEXANDRU I.

Mirhea.— Dan.— Vlad-Dragu transformat în Draeu.

Mircea I a lăsat mai mulţi filii din mai multe femei que îşi disputà Domnia âncŏ de pe quând trăià el. Dupŏ mórtea lui la 1419 unul din aquesti filii a nume Mirhe, sau Mirhu, quărui îi ḑicu şi Mircea II advenì la thron.

Dan III, filiul lui Dan II fussesse trimis cu oştire română în ajutorul lui Musà de către unchiul sĕu Mircea I. Dupŏ uccidérea lui Musà. Dan trecù dela Turci în ajutorul Byzantinilor; şi dupŏ multe fapte de arme în coutra Turcilor, făcù pe Sultanul a abandonà assediul.

Dan remâind în Constantinopole, contrăctò multe din defectele byzantinilor que furŏ mai târḑiu alluatul viţiurilor din Phanar. Constantinopole erà pe attunci cetatea de studiuri pentru quine voià a se folosì cu studiul; erà âusĕ şi capitala desfrêului, a pĕcatelor a falimentului moral. Junii desfrênaţi avea unde a se desfrênà şi mai mult, quei applecaţi spre intrigă avea unde a'şi ascuţì mintea spre rĕu; ambiţioşii avea unde a'şi recrutà complici de complote. Dan, cum audì de moartea unchiului sêu Mircea I. şi de suirea la thron a vĕrului sĕu Mirhea dupŏ que se unì cu toţi soçii sĕi în desfrânări cum şi cu mulţi filii de boieri Români que se

www.dacoromanica.ro

află acolo; după que formò o adunătură de ómeni fără căpĕtâiu, querù dela imperatorul Emanuel Paleologul ajutor spre a se returnà în România. Aquesta îi dette e navă mare, Dan se îmbarcò cu complicii sĕi, venì pe Marea Négră şi descindù la Dunĕre. O parte mare de boieri şi de locuitori îl proclamarŏ de domnu. De aquì se începù resbellul civil în ţĕrră; unii ţinurŏ cu Dan şi alţii cu Mirhea. Dan cum învĕţasse a fi Byzantin, scià a se facce şi turcu; querù ajutorul Turcilor, Mirhea pe al Ungurilor. Lupta fu cruntă de amêndoĕ părţile; Dan învinse şi ommorî şi pe Mirhea cum şi pe generalul ungur Stephan de Lişonţ la annul 1420.

Dan remasse domnu cu numele de Dau III şi domnì pînŏ la annul 1430, alliânduse quând cu Turcii quând cu Ungurii spre a se susţine; şi aqueste allianţe nu făcea de quât a desbinà pe Munteni de Moldoveni.

Iar unul din filii lui Mircea Vladu-Dragu, quare pe quând Dan erà în ajutorul lui Musà, el se dussesse a ajutà pe fratele aquestuia Soleiman, şi quare acum se află în Constantinopole, adunò şi ellu oştire, şi basânduse pe boierii nemulţumiţi de Dan III. venì şi descindù la cetatea Albă que acum se ḑice Akerman unde îl întêmpinarŏ partisanii sĕi cu o multitudine de oşteni şi'l proclamarŏ domnu. Dan întêmpinò cu resbel pe Vladu-Dragu şi remâind învins, perdù şi capul.

Dragu avea nu numaî a se mântuì pe sine de partisanii lui Dan, ci şi ţĕrra de toţi discepolii unei şcólĭesuitice şi byzantine que Dan întrodusse. Vladu-Dragu pe quare Wındeck îl numesce Pangraţiu-Albu, (*) se determinò a curăţì ţĕrra du aquesti ómeni exlusivi şi cruḑi, şi începù a uccide fără misericordiă.

Sultanul Amurat II, auḑind de aqueste proscripţiuni

(*) Pancraţiu este traducţio a numelui *Vlad* que însemnéḑă tare Vul potent *Vaiffant*.

www.dacoromanica.ro

și uccideri, aflò pretexte de a'și punne uu protegiat al sĕu, pe Radu quărui îi ḍicea Prasna-glava. Trimisse pe aquesta cu oștire turcească spre a destronà pe Vlad-Dragu. Aquesta se luptò cu vigóre în contra Turcilor, îi învinse și tăió pe Radu și pe partisanii lui.

Se mai sculară apoi mulți din filii naturali ai lui Mircea I, și se proclamară domni în diverse părți alle țĕrrei, dęsbinându-o în atâtea facțiuni. Dragu îi învinse pe toți, și fu fórte crudu cu adversarii sĕi. Din causa cruḍimii lui îi schimbară numele diu Dragu în Dracu. Amicii pe de altă parte îi conservară aquest supranume, pentru quŏ și în Constantinopole • Constantin ultimul imperator aveà tot supranumele de Dracu Vladu Dracu domnì pînŏ la annul 1446. A fost aspru în adevĕr; ânsĕ just și bun oștean. Vom mai vorbi de dênsul și trecem în Moldavia.

XII.

Filii lui Alexandru I. — Stephan. — Elie.. — Quine 'i a scos ochii? Frate-sĕu.

Alexanpru I al Moldaviei murind la 1433; lăsò doi filii făcuți din doŏ mume, pe Elie sau Iliaș și pe Stephan. Iliaș, ajunse la domnie, recommandat de ênsuși tatăl sĕu la mórte, și temênduse de frate-sĕu Stephan, pusse de înnecò pe mama aquestuia. vrênd a'l uccide și pe dênsul. Stephau se refugiò în Muntenia la Vladu-Dracu, și prin ajutor de oștire dela aquesta și dela Turci venì a bătte pe frate-sĕu Elie. Lupta fù scurtă: Moldovenii, quea mai mare parte se unirŏ cu Muntenii și instalarŏ de domnu pe Stephan. Crima lui Elie priu quare se suisse la thron îutărîtasse pe Moldoveni. Elle învins se refugiò în Polonia la Vladislav Iagellon. Polonii vĕḍênd quŏ Stephan are partit mare în térră, qua

www.dacoromanica.ro

să l aibă de amicu, pe de o parte îl recunoscură de domnu, iar pe de alta detteră ospitalitate lui Elie qua cu dênsul să pótă amenința tot-d'a-una pe Ștephan, și a'l forța qua să le fiă alliat credincios. Elie dar fu reținut cu tóte onorile în Polonia; dar scăpând; întrò iar în Moldavia, resculò o parte din țérră în contra fratelui sĕu Stephan, se băturò în doĕ rônduri; iar la 1436 ajunseră a se împăcà și prin midlocirea regelui Poloniei, a împărți Moldavia în doĕ, adicĕ: în partea de jòs către mare și în Bassarabia să domnească Stephan, și în partea de sus din preună cu Suceava să domnească Elie. Domniră astfel amêndoi frații șépte anni pînò la 1444 quând Stephan aflând occasiune, prinse pe fratesĕu Elie, și îi scoasse ochii, Elie muri dupò un an la 1445. Mai domni apoi Stehpan singur trei anni, și fù uccis la 1447 de Roman filiul lui Elie.

XIII.

Uniația în Moldova.— Grigoriu unitul.— Domnia la Florența.— Limba latină se allungă și se întruduce slavona. — Agitațiuni sociali în Transylvania.

In aqueastă epochă de desbinare este de însemnat qnò în Moldavia prin propaganda papale s'a fost întrudus uniația. Grigoriu Mitropolitul la annul 1435 recunoscù supremația Papii și adoptò dogmole Apusului. — La annul 1439 Damian Metropolitul Moldaviei assistò la synodul dela Florența pentru unirea Bisericelor, cu îndemn dela imperatorul Byzanțiului de a adoptà dog mele Apusului spre a attragge pe Catholici să'l ajute în contra Turcilor.— Dupò un an, la 1440, quând se ținù alt synod în Constantinopole în Sânta Sophia, Damian fu stins din chorul archiereilor cà un uniat, și în locul lui susemnò Macariu Metropolitul Nicomediei.

www.dacoromanica.ro

Pînŏ aqnì Românii învĕță latinesce; serviţiul divin se făcea latinesce dupŏ cum se făcusse mai nainte de desbinarea Appusului. actele guvernului, decretele domnilor, tractatele se făcea tóte în limba latină. Metropolitul ânsĕ que urmò lui Damian, fiind tórte zelos appĕrător al dogmelor Rĕsăritului, allungò limba latină din biserice și întrudusse pe quea slavonă qua să puiă o linie de demarcaţiunne între Români și Latini que acum nu mai erà un nume naţional ci religional. Excesul în tóte și ênsuși în zel ne face adessea a cădé în mari errori. Hellenii, din păgâni devenind Chrestini, și conservênd limba hellenică, nu numai quŏ aqueasta nu'i mai addusse la păgânĕtate, ci le explicò Christianismul și îi făcù a'și conservà naţionalitatea. Assemenea și cu Românii, limba latină, ca o limbă cultă și precisă ar fi putut le explicà mai bine orthodoxia, și a le appĕrà naţionalitatea de a nu expunne în mari pericole. Limba slavonă, străină cu totul și fărŏ autori clasici îi făcù a înapoià fórte mult.

Pe aquesti timpi deplorăbili în Transylvania se făcù o agitaţiŏ soçiale între popoli spre a scuturà jugul feodalităţii, Servii querea libertatea avênd de axemplu communele Românieï que erà organisate cu drepturi municipali cu burgĕrabii lŏr, și pe un picior de colonnii militare. Aqueastă turburare se allinò dupŏ mórtea lui Sigismund la annul 1437, prin împilarea iobagilor și mai vîrtos a Românilor din Transylvania pe quari nu numai quŏ nu'i ajutarŏ quei doi Corvini Ioan și Matheiu, cî îi și appĕsarŏ pentru quŏ nu îmbrăçișarŏ catholicismul. Numele român se făcù acolo synonym cu serv sau iobag. Vom vorbì de Corvini la locul lor.

———

www.dacoromanica.ro

XIV.

VLAD III DRACU ŞI IOAN CORVINU.

Vlad III.— Amurat.— Alliança între Turci, Românii şi Sîrbii în contra Ungurilor, Polonilor şi Muscalilor.— Dănescii înstrumente quelor din afaro.— Vlad îi curăţă.

Pe quând Moldavia erà desbinată între fraţii Stephan şi Elie, în Muntenia domnià Vlad III. Pe attunci şi regele Ungariei Albert murind, Vladislav, regele Poloniei, fù invitat a devenì regele şi al Ungariei, luând de soţie pe Elisabeth, vĕduva lui Albert. Peste Turcia la Adriapole, împărăţia Amurat II,

Vlad III învingênd pe toţi pretendenţii la thron, n'avea de adversarii mai redutabili de quât pe Dănesci sau pe quei dtn partitul lui Dan III. Aquestia, catholîsaţi dejà, erà susţinuţi de Unguri. Vlad-Dracu, se vĕdù nevoit a'şi facce şi el un ajutor din afarŏ, şi se determinò a se luà bine cu Turcii. La 1434 se dusse în persoană la Amurat II, din preună cu o scortă de 300 boieri şi aflându'l în Assia, îi promisse alliança şi ajutor ori quând va avé resbel în contra Ungurilor, Austriei şi Russiei. Amurat îi onoro pe toţi dându-le o masă şi'i trimisse în apoi cu mari daruri.

www.dacoromanica.ro

Quând Amurat la 1438 veni în contra Ungurilor, Vlad III, și Georgiu Brancovici despotul Serbiei își unirŏ oștirile cu quelle turcesci la Nicopole, și de acolo trecurŏ în Transilvania, unde devastarŏ tot. Amurat ânsĕ vĕdĕnd pe de o parte o resistință tenace la Hermanstadt, și pe de alta, prepuind pe Vlad quŏ îl amăgesce, se retrasse din Trausylvania.

Reînturnânduse și Vlad III la thronul sĕu, aflŏ țérra mai mult de quât mai înainte plină de partisanii Dănescilor. Aquestia vĕdĕnd urră Ungurilor și a Transylvanilor assupra lui Vlad, luasserŏ mai mult curagiu, și nemulțumiții trecusserŏ în partea lor. Vlad devenì terrîbil, pusse a uccide în tóte părțile o mare parte de boieri pe quare îi prepusse de adversarii. Terrórea se întinse peste tot,

XV.

Dănescii sunt susținuți de partitul catholicu.— Ioan Corvin Huniade è Danescu.— Vlad se alliă cu Amurat.— Aquesta îl prepune și îl urrestă.— Vlad se alliă cu Vladisilav al Ungariei.— Ungurii plecă la batalie fără oșteni. Vlad și generalii unguri ḑicu quo uu se pote, Ioan Corvin ḑice quo se póte.

Partitul Dănescilor erà ânsĕ tare susținut de Uniți, și prin urmare și de Unguri. In Transylvania domnià un Ramân din quei mai faimoși que erà din famillia Dănescilor. Aquesta erà Ioan Corvin de Hunyade. filiul unui boier român din famillia Dănescilor, a nume Voicu Botea. Ioan Corvin susținea pe toți Dànescii, și luasse lui Vlad-Dracul ducatele Almașului și Făgărașului, que pînŏ aquì erà appanage alle Domnilor români.

Vladu-Dracul. vĕdĕndu-se amenințat de un assemenea adversar u redutabil, fù nevoit a se mai ducce din nuou la 1440 la Andrinopole spre a salutà pe Amurat

www.dacoromanica.ro

și a rennoì le_ătura de alliantă offensivă și defensivă Aquesta îl quam prepunea dejà, și întărîtat de fanatismul unui favorit al său Phadulah, arrestò pe Vlad și'l pusse la închisóre în Turnul din Calliopole. Vlad, protestò de a sa levlitate și qua să scape, lăssò în locul lui doi filii ai săi drept ostatici.

Dupŏ que ajunse în România, Vlad-Dracul, se decisse a'și resbună în contra Turcilor, trecù dincolo de uniați și se allhò cu Vladislav regele Ungariei și Poloniei.

La 1444, Vladisl v, de și închieasse o pace pe dece anni cu Turcii remustr.t de Papa și îndemnat de a rumpe aq tea . evă. se determinò a dà resbel fù proclamat cu uet mare, cu mari declamațiuni și jurăminte, cu mari prepa'ațiuri, și quât oș irea ungurească și poloną fu adu ată d i tote părțile la Nicopole, nu erà mai mare de quât de de e mii sub commanda lui Ioan Corvin de Hunyade. Dupŏ promissiune venì și Vlad acolo cu dece mii călări sub commanda filiului său que se numià tot Vlad. Vĕdĕnd ânsĕ pucina oștire a Ungurilor, și cunoscênd și puterea și disciplina Turcilor, cum și cha acterul și bravura lui Amurat, nu'i plăcù nici de cum aqueastă întreprindere: îi părù fórte imprudente. Pe de altă parte Vlad erà un militar din quei mai distinși din timpul său, scià cum să înceapă și cum să susțiă un resbel. Vlad îi părù fórte ușurel. Intr'un consilliu ce se ținù, Vlad îi dișse de față cu toții

"Majestate, óstea 'ți è puçină, Turcii sunt mulți și commandați de ênsuși Amurat que este un bun căpitan; pe lûngŏ aquestea, iarna se appropie, și ai a te lupà și cu Turcii, și cu timpul rĕu și cu lipsa. Daqua credi quŏ imperatorul Byzanțiului, și flota Genovesilor și a Venețianilor vor b tte pe Turci de o parte pe quând noi îi vom batte pe de alta, puçine speranțe: Byzantinii cunoscu pu erea T rcilor; vor stà cà specta-

www.dacoromanica.ro

tori să véḑă încotro è victoria qua acolo să tréca ş ei; Genovesii şi Veneţienii sunt speculatori: aurul Turcilor îi fermecă şi'i va facce să stea loculuí. Nu è să pui credinţă pe ómeni pe quari nu'i mişcă de quât interesul banilor.

"Amênă resbellul pe annul viitor; prepară-te mai bine: să nu ne întemeiem de quât pe forţele nóstre proprie Astă li Amurat are mai mulţi ómeni după sine quând ese la vênătóre de quât noi quând eşirŏm la resbel "

Quei mai mulţi generali şi magnaţi Unguri approbaro consiliul ui Vlad. Numai cardinalul Julian que aţîţasse resbellul aquesta, şi Ioan Hunyade que erà inemicu lui Vlad, i se opusserŏ, ḑicênd quŏ Vl d nu è sincer, quŏ ţine cu T rcii, şi de aqueea le face atât a laude qua să sperie pe Unguri; ânsĕ ei nu cunoscu que va să ḑică fr'c şi pericolul şi vor merge înainte şi vor extermi à pe Turci de pe faça pământului. Regele Vladislav, că polon quăruia îi plăcea vorbele mari, applaudì lui Hunyade ş commando departul — Vlad atunci spre a susţine onorea Românilor. dette patru mii de călări sub commanda propriului sĕu filiu spre a mări óstea Ungurilor, şi făcù urare regelui de victorie, cum şi lui Hunyade.

XVI.

Lupta dela 10 Noembriu.— Turcii învinḡ.— Vladislav şi Cardinalul Iulian sunt uccişi. Hunyade scapă cu fuga. Vlad îl arestă. Hunyado se rescumpăra.

Armata Ungurilor şi a Românilor ajunse la Varna aşteptând ajutóre şi dela Ioan II Paleologul, şi dela Skender-beiu capul Albaniei, cum şi dela flota veneţiană şi genoveză.

A...urat que se aflà în Asia trecù în Europa şi îi în-

www.dacoromanica.ro

têmpinò la Varna. Lupta începù la 10 Noembriu 1444. Ioan Corvinu erà generalismul; Regele Vladislav remasse la locu mai singur cu un corp de reservă. In ḍioa d'âmtêiu Chreştinii înfrânserŏ pe Turci: a doa ḍi numĕrul Turcilor făcù qua victoria să fiă în partea lor. Regele Vladislav fù uccis şi capul lui fù purtat într'o suliţă de un derviş. Chreştinii perdurŏ curagiul; între quei uccişi furŏ şi episcopii de Erlau şi al Varadinului, cum şi cardinalul Julian quare fussesse causa aquestui resbel. Resbellul se terminò dupŏ cum îl prevĕḍusse Vlad III. Flota genovesă şi Veneţiană nu numai nu dette nici un ajutor Chrestinilor, ci facilitò pe Turci trecêndu'i ênsuşi în vasele lor din Assia în Europa, şi luând quâte un ducat de fiă-quare individ. Byzantinii nici nu se mişcarŏ din locu.

Hunyade scăpò cu fugă, şi trecù Dunĕrea în România. Vlad, avea multe assupra lui: luarea Almaşului şi a Făgăraşului şi ênsuşi Bănatul Severinului, protecţia que dă Dănescilor adversariilor sĕi, prădarea que mai din ainte făcusse în Romănia, insultata que îi făcusse înaintea regelui Vladislav, divergința de principe politice şi religióse, îl făcea acum să'şi resbune. "Unde e filiu meu?" îl întrebò Vlad, cum îl vĕḍù înturnânduse în starea deplordbile dela resbelul întreprins cu atâta uşurĕtate; şi în dată îl pusse în carcere. Intr'aquestea se înturnò şi Vlad filiul, que ḍin preună cu Românii sĕi nu fussesse quel d'âmtêiu de a fugì dela bătălie. Remasse Hunyade captiv pînŏ que se rescumpĕrò şi dette înapoi Romăniei Almaşul, Făgăraşul şi Oltenia. Dupŏ aqueastă justă restituire, Vlad III dette libertatea lui Hunyade, şi il petrecù cu onori pînŏ lă Braşov.

———

www.dacoromanica.ro

XVII.

Ioan Corvin vice-regele al Ungariei.— Allungă pe Vlad III și pune pe Dan IV.— Vlad restórnă pe Dan.— Hunyade bun general, român ânse renegat. Exemplul lui a fost fatal elementului Român.

Hunyade aflò Transylvania și Ungaria în desolațiune, și contribuì mult spre a assicurà mințile. Moștenitorul corónei Ladislav IV erà prunc de cinci anni; și representanții Ungariei allesserò pe Ioan Hunyade de vicerege guvernator pînò vo cresce pruncul regal. Luând puterea în mânà Hunyade, numai întârdiò de a'și resbunà în contra lui Vlad III. Se pusse dar în capul unei oștiri numeróse și intrând în Romănia, allungò pe Vlad III și pusse în locul lui pe cumnatul sĕu Dan IV Vlad se refugiò la Turci, și cu ajutor dela dênșii reintrò în țérrà la 1446. Dan cu ajutor și dela Unguri și dela Domnul Moldaviei, Roman, bătù pe Vlad și ji tăiò capul cum și filiului aquestuia quellui mare. Vlad al III a domnit 24 anni, cà bun guvernator, bun general, appĕrător al regiunnii în contra catholicismului, appĕrător al Românilor în contra Iobăgiei. Daqua Hunyade 'ia fost inemicu. este quò aquesta devenisse catholicu, și susținea nemeșia ungurească în contra quellor de o națiune cu dênsul Români, lăssându'i fărò nici un drept politicu. Hunyade a fost un general mare, ânsĕ cà un renegat a combătut și pe Români și orthodoxia. Exemplul lui 'lau urmat multi Români din Transylvania pînò astàdi lepădânduse de religiune și de națională; de aqueea Românii 'i-au numit pînò astă-ți nu Ungari, ci Ungureni.

www.dacoromanica.ro

XVIII.

D A N IV,.

Se sperie și Turcii de cruzimile lui Dan.— In lupta de a Mirla Ungurii sunt bătuți, Hunyade prins de Sîrbi se r scumpere.— Dan IV m'te.

Dan IV fù un domnitor crud și vendicativ, ucisse pe ori-quare erà prepus de a fi din partea Draculescilor quât se indignarŏ și Turcii de barbaria lui. Schóla ciocoismului în țĕră, cum am dis, își are început dela Dănesci atât în România quât și în Transylvania, și începù cu furie cà tóte pestilențele. Magnificența și heroismul boierilor prin aquestă schólă furà maculate. Pașii din Bulgaria avurŏ ordinile Sultanului la 1447 də a veni și a pedepsì pe Dan al IV. Aquesta se unì la annul 1448 cu Hunyade que venià a batte pe Turci pentru rușinea que pătișsse la Varna. Turcii se întêmpinarŏ cu Ungurii pe câmpia Mirlei sau Cosova, unde fussesse uccis Amurat I. Ungurii și aquì furŏ bătuți, și Hunyade sciù a fugì quel d'întêiu și fù prins de Georgiu Vucovici despotul Serbiei, și nu putù scăpà pînŏ nu se rescumpĕrò și dette ostaticu pe filiul sĕu. Atât erà persecutia Catholicilor în quât sîrbii preferià de a facce causă commună cu Turcii numai qua să scape de dișii. Chrești'ni. Românii assemenea lăssarŏ pe Dan și Trecurŏ la Turci. Amurat îi tractò cà nisce instrumente

www.dacoromanica.ro

órbe alle unui despot crud, și cà pe nisce disertori, și pusse a'i uccide. Dan IV nu mai trăì mult după nqueastă bătate. Dionisiu Photinò ḍice quŏ fù uccis la Tîrgșor.

In Moldavia în annii aquestia; pela 1347 Roman avù de adversariu pe vĕrul sĕu Petru filiul lui Stephan și amicul lui Vlad IV al Românieì; aquestu îl și resturnò în annul următor 1448. Roman se refugiò în Polonia, și acolo murì avelinat de ómenii cumpĕrați de Petru. Aquesta domnì cinci anni și murì la annul 1452.

Stephan III apoi, nepot de suror al lui Elie advenì la thron prin ajutorul Polonilor, și după un an, un filiu naturial al lui Alexandru I a nume Bogdan III, l..ò domniă și allungò pe Stepban III.

Ast-fel împărțì și desbinò țĕrra după mórtea lui Alexandru I aqueastă famillie de Atriḍi ai Moldaviei, sbucinându-o prin resbelle civili peste 23 anni.

XX.

VLAD IV.

Corvin scóte ochii protegiatului sĕu Stăncinicu qua sa complacă lui Vlad VI.— Caderea Byzantiului.— Corvin își spală rușinele.— Radu quel Frumos uccide pe Vlad IV.— Bogdan III.— Alexandru II.— Petru-Aron.— Ciubor.— Stephan quel mare.

Dupò mórtea lui Dan IV boierii țĕrrei prin allegere generalĕ, la 1452 allesserŏ de Domnu pe Vlad IV nepotul lui Mircea I. Pare quŏ pentru politică ajutò la aqueastă allegere și Ioan Corvin, spre a nu'și perde influința din România. Qua să se arate favorabil lui Vlad IV, Corvin nu avù nici un scrupul de a punne a scótte

www.dacoromanica.ro

ochii protegiatului și consângelui său, lui Stanciu filiul lui Dan IV que avea pretențiuni la domnie.

Pe timpul Domniei aquestuia în Constantinopole Impărăția Constantin XI, iar la Turci, murind Amurat II la annul 1451, lăssasse în locu'i pe filiul său Mahomet II. Aquesta luò Constantinopole la annul 1453 la 29 Maiu. Constantin XI se luptò bărbătesce și cădù mort din preună cu imperiul byzantin.

Am arătat quò Romulu fondò Roma, și din întêmplare cu un Romulu August cădù imperiul ei la annul 1467. Tot assemenea fù și cu imperiul Byzanțiului: Constantin quel mare îl fondò, și cu Constantin XI se terminò.

La annul 1454 Mahomet II trimisse la Dunĕre óste numerósă spre a străbatte în Europa. Aquì Corvin își spălò rușinile pățite de mai 'nainte; quòci înfrânse pe Turci.— In annul următor Mahomet II venì în persónă cu oștire mai mare, și Corvin, avênd în ajutor și nisce cavalleri cruciați, iarăși bătù pe Turci. De attunci Hunyade își făcù un nume european. Nu trăì ânsĕ mult dupò aqueastă victorie, quòci murì la annul 1456.

Tot pe aquel timp la annul 1455 Radu III filiul lui Vlad III venì dela Turci cu oștire și avênd partit mare în țérră, bătù pe Vlad IV, și'l uccisse la Tîrgșor. Aquesta advenind la thron nu domnì mult; pentru quò erà fórte sfemeiat; Dupò dênsul venì frate-sĕu Vlad V, la annul 1456 și el fugi la Turci, dela quare luasse multe vițiuri; Ellu este Domnul quare s'a numit Radu quel Frumos.

In Moldavia, pela 1452, quând Bogdan III quând Alexandru II, domnirò doi anni. Dupò dênsnl advenì la thron Petru IV supra-numit Aron quare a uccis pe

www.dacoromanica.ro

Bogdan III. Aquest Petru Aron veni cu ajutorul Ungurilor și domnì numai doi anni. Se mai vede în aquest interval și un Ciubor-vodă. Aquesta ânsĕ se pare quŏ nu a fost domnu ci un general ungur a nume Ciupor quare venisse cu Petru Aron, și quare dupò mórtea lui Aron îi luò locul quâte-và luni pînŏ fu allungat.

Vlad V ajutò prin oștiri pe Stephan quel mare al Moldovei spre a venì și a'și luà thronul părintescu din mâna assupritorilor, la annul 1456.

———

www.dacoromanica.ro

EPOCHA A ATREI

VINDICTA.

I.

VLAD V ȚEPEȘ.

Catholicismul și Islamismul își disputà dominarea lumii.— Popolii, sunt victime.— Fanatismul.— Vlad V jurà resbunare ‘tuturor victimelor.

Mai ‘nainte de căderea Constantinopolii, și după aqueasta quâți va anni, amêndoë domniatele danubiene erà sbucinate cum s’a vĕțut de resbelle din întru și de din afarŏ, din causa filiilor naturali ai lui Mircea I și Alexandru I; causa âmsĕ quea mai mare a fost fanatismul religios al Turcilor de o parte și al Catholicilor de alta que își disputà dominarea popolilor, și scullà frate asupra fratelui, adressânduse la patimile lor. Lege constituțiŏ, datine, tóte erà călcate în picioare, fiă-quare cu puterea și cu protecținnea sau catholică sau musulmană trecea la thron peste cadaverul și lumina ochilor fraților sĕi

Vlad V, filiul lui Vlad-Dracul, împins de uraganul vendict i generali cu sabia în mână, fără adunare și allegere generalĕ își deschise drum la Domnie la annul 1456. Om plin de energie și de resbunare, sufferind multe din partea Dănescilor alliați și consângi cu Ca-

www.dacoromanica.ro

tholicii, avênd a resbună mórtea tatâtui sĕu, consângilor sĕi şi amicilor aquestora, mórtea tutulor boierilor onservatori ai institutiunilor lui Radu-Negru şi Mircea inemicu neîmpĕcat innovaţiunilor şi imitatiunilor dupŏ eodalitatea Catholică din Ungaria şi Polonia, se determinŏ din preună cu viaţa să'şi sacrifice şi numele şi onórea, şi sufletul, numai să curețe ţérra de cangrena quea mare. Vlad V. appĕrŭ în Romînia că geniul rĕsbunĕtor al ei împellițat într'unul din descendenții lui Mircea, descindent al Negrilor-Bassarabi. Just pînŏ la extremitate, se decisse a nu mai iertă nimicu. Jurŏ pe ţépă cu tot focul urrei cum un pietos n'ar jurà assupra crucii. Vai de inemicul Patriei, Religiunii şi al cugetelor sallel ţépa îl aştéptă!

IX.

Iecatombele lui Vlad V.— Matheiu Corvin devine rege.— Tractatul lui Vlad V.

Dupŏ que mai ântêiu îsi formŏ o armată considerabile bine organisată şi bine ţinută, nu mai avŭ amici de quât pe soldaţii sĕi. Peste 500 de boieri que erà în relaţiuni cu Ungurenii şi cu Dănescii, que se încercà să întroducă în ţérră smorfuri feodale, pusse şi'i tăiŏ fărŏ nici o mustrare de cuget; peste 20 mii ómeni din ţérră de assemenea principe şi asiraţiuni făcŭ să dispară dintre quei vii. Patru sute de Saşi şi Ungureni que se afla în ţérră cu propagande contrarie libertăţilor Romăniei şi Relegiunii ei, îi adunŏ într'un magasiu şi pusse a le da focu. Probă quŏ n'a fost el începĕtorul quaestui rĕu, este epistola Comitelui Michaiu Silagi unchiul şi tutorul regelui Matheiaş către Sibineni, pe quari îi mustră quŏ ei au suppĕrat pe Vlad V.*)

(*) Veţi Chronica Românilor de G. Sincai, tomul II, pag. 93.

www.dacoromanica.ro

Trecù dupŏ aqueasta în Transylvania, arse Braşovul, şi trasse prin ţépă o mulţime de Saşi dinaintea Bisericei Sântului Iacob, la annul 1457.

Organisând ţérra milităresce, pedepsind cu rigóre şi cu dreptate, ne iertând nici o faptă rea, cà un alt Dracon al Athenei, applicând pedépsa cu mórtea la quea mai mică abattere din legi, prin terróre eşì la căpĕtĕiu de a moralisà ţérra şi a stabilì securitatea publică. Daqua erà terribìl cu din Români, nici o tigressă nu 'şi-a appĕrat puii mai cu furóre în contra inemicilor, pre quât Vlad V 'şi a appĕrat Românii în genere în contra Turcilor si altor inemici de din afarŏ şi din întru.

Pe timpul lui, în Constantinopole împĕrătià Mahomet II; în Ungaria dupŏ mórtea Regelui Ladislav de şi june âncŏ fu alles de rege Matheiu Corvinu filiul lui Ioan Corvinu prin miḑlocirea unchiului sĕu comitelui Michaiu Silagi.— Aquesta, cum ajunse la thron ântĕiu pe unchiul şi făcĕtorul sĕu de bine îl pusse la închisóre. Que avea dar să aştepte Românii din Ungaria dela un assemenea Român? —

Iar în Moldavìa domnià Stephan que se supranumì quel mare, ajuns la thron ênsuşi prin ajutorul lui Vlaq V.

Voind să assicure drepturile Rnmâniei şi să le appere apoi, şi vĕḑênd puterea Turcilor que luasserŏ deḑà Constantinopole, Vlad V se adunò cu Metropolitul şi cu toţi boierii, şi prin consilliu general se decisse a încheià un tractat nuou cu Turcii, a intrà din nuou în confederaţiune cu Turcia. recunoscênd supremaţia Sultanului. Tractatul lui Mircea se renoì cu prefacceri în folosul Românìei, şi cu obligări mai multe din partea Turciei. Aquest tractat s'a încheiat la 1460.

www.dacoromanica.ro

III.

Turcii quer copii.— Vlad V. refusă și facce alliantă cu Matheiu Corvinu.— Hamza-pașă în țépă.— Vlad declară resbel și trece Dunĕrea

Nu trecù dupŏ aqueasta, și chronicarii pămênteni ḑicu quŏ Sultanul trimisse firman invitând pe Vlad V, qua să viiă singur cu peșkeșul annual spre a se închinà Sultanului, și pe lnngŏ aquest peskeș să mai adaoge și quâte 500 copii de Român' pe fiă-quare an.— Din aquesti copii turcindu'i făcea imperul Ottoman ianicerii.—

Vlad V, respunse quŏ peșkeșul îl trimitte, quŏci îl îndatoreaḑă înscrisul quare tot assemenea îndatoreaḑă pe Sultanul întru a nu quore mai mult, niei venirea Domnului înaintea lui, nici copii țerrei. E pré mult ḑisse Vlad, și eu m'am jurat să fiu just; vai de omul que își va călcà cuvêntul sau înscrisul.

Vlad într'aquestea făcù un tractat de alliantă cu regele Matheiu al Ungariei, la 1461, vêḑênd pretențiunile Turcilor. Sultanul se înfuriò auḑind respunsul lui Dan, si trimisse ordini lui Hamza-pașà dela Vidin a intrà cu oștire în România și cu ori-que preț̦u a scótte din Domnie pe Vlad viu sau mort.

Quând Hamzà intrò apoi în țérră cu Turci, Vlad pusse mâna pe dânșii și pe toți ordonò a'i tragge prin țépă formând o pădure de țepe între quari a lui Hamzà erà mai 'naltă de quât a tutulor.

Vlad nu mai așteptò să'i declare Sultanul resbel ci trecù Dunĕrea la annul 1464, devastò Bulgaria de jos, uccisse peste 25 mii Turci, ariciând locurile de țepe.

www.dacoromanica.ro

IV.

Mahomet II cu 250 mii Turci in ra 'n Romania. Bataia d la Foxani și retra gerea de a Tîrgovi, e.

Mahomet II înfuriat de aque te sciri, se pusse singur în capul unei armate de 250 mii Turci și t'ecù Dunărea. Nu ajunssesserŏ âncŏ la Brăilla quând Vlad ardicasse toți locuitorii și îi trăssesse la munți. Turcii aflarŏ pretutindeni țérrà desertà: nici om, nici vită, nici de mâncare. Credurŏ dar quŏ lumea e sper'ată și quŏ a fugit de fricà. Aqueastă îi făcù să 'naintese u în·etul fărŏ témă și fărŏ a l..à nici o mĕsură de preveghiere. Vlad își împărțisse oștirea: o parte o ținea cu sine la locul de pândă unde se află, si alta o trimessesse la hotarele Moldaviei. Stephan ajutatul de Vlad a se sul l thron, erà alliat cu Turcii și cu Tătarii și veniă al batte pe de o parte pe quând Turcii se vĕrsà cà un torre i a'l batte pe de alta. Vĕdênd quŏ Turcii tăbĕrîsserŏ spre a petrece nópte și quŏ nu au nici veghii, nici mĕsure de appĕrare, Vlad se informò de situațiune campamêntului turcescu și camandò attacul. In midlocul nopții pe quând quei mai mulți Turci dormià, Românii cu torțe apprinse se răpedirŏ în midlocul lor, și Vlad commandă tóte attacurile. Pînŏ la dio tăiarŏ pe Turci în desordine, și fiă-quare din ei voind să se appere și nesciind în quine dă, se ommorà între sine. Vlad voià a străbatte *pînŏ la tindele Sultanului* și în intunerecul nopții înnemerì tindele și oștenii a doi pași cu quari se bătù pînŏ la alba dillei. Mulți Turci perirŏ în aqueastă luptă: că-

www.dacoromanica.ro

dură ênsĕ şi 1000 de Români în mâinile inimicilor. Sultanul la dio ordonò să'i taie. Aqueastă bătaie s'a întemplat în câmpia Foxanilor. La dio, Vlad se trasse spre Tîrgoviște.

V.

Mahomet II urmăresce pe Vlad la Tîrgovi ce. Pădurea de țepe. Multă cruḍime. mult zel. Mahomet ermino cu intriga quă e nu putu facce cu forța. Radu quel frumos se pro lamă domn. Vlad tre ce la Mahoiu I, evine c Unguri, se nvinge. Ungurii ajută, Ungurii îl arrestă. Quine era Matheiu.

Mahomet II urmări pe Vlad către Tirgoviște de unde aquesta se re răssesse dejà cu lăcuitorii la cetatea Poienarii que o construisse ellu. Mahomet la approprierea sa de aqueastă capitală, remasse îmmărmurit quând vĕḍù o pădure de 20 mii țepe prin quari fussesserŏ trași 20 mii Turci, în miḍlocul quărora mai 'nalt se află Hamzà în vestiminte roșii. La spectacolul aquesta Mahomet II suspinò, și ḍisse: "multă cruḍime. mult devotament! nu "ia quine-va așà de facil țĕrra unora assemenea ómeni"

Mahomet veni la mâini cu un corp de 6000, călări que Vlad lăssasse a'l observà, (pentru quŏ el ḍela Poienari plecasse înaintea lui Stephan spre Moldavia). Mahomet, impresionat de quâte vĕḍusse și mal vĕḍênd resistința Românilor, commandò departui înapoi către Giurgiu; și se încercò a facce prin int igă queea ce nu putusse facce cu forța. Se decisse a se adressà la nemulțumiți. Dupò que Turcii devastarŏ tot în treccerea lor prin Bucuresci pînŏ la Giurgiu, Mahomet trecù Dunĕrea, și lăssò pe Ali-beiu cu o parte de oștire spre a susținne pe Radu quel Frumos. Aquesta se ḍice quŏ erà frate lui Vlad; trăind ânsĕ cu Turcii, contractasse învĕțurile lor. 'Iar fi plăcut să facă din țĕrră un pașalîk Erà dar candidat favorit al Turcilor pentru quŏ le promissesse alle închinà țĕrra.

www.dacoromanica.ro

Radul se adressò la Boieri, le descrisse crudimile lui Vlad, tăria și puterea Turcilor, adăogind quŏ au să mai viiă în țérră și mai numeroși, și quŏ mai bine să abandone pe Vlad, de quât să susțiiŏ un despot qne a addus și va mai adducce peire pe țérră. Ast-fel stătuți Românii de nevoi, și de sufferințe, trecurŏ cu toții în partea lui Radu și îl proclamarŏ de domnu, Dunăscii iar, se mai află mulți în țérră.

Vlad strîmtorat și de Stephan se vĕdù nevoit a se refugià în Ungaria la regele Matheiu cu quare erà dejà în allianță. Se întêlnì cu aquesta la Turda, și de acolo Vlad cu oștire ungurească și cu regele Matheiu intrò din nuou în țérră.

Radul cu boierii și oștire eșirŏ înaintea regelui Matheiu, și arătarŏ quŏ voiescu pace, quŏ n'au bătaie cu nimeni, și quŏ nu voiescu de quât a ascăpà de crudimile lui Vlad. Radu se mai înțellese iar cu regele Matheiu, îi offerì ducatele Almașului și Făgărului que pînŏ aquì le avea domnii Români: Matheu vĕdênd quŏ Radu avea partit mare, quŏ Vlad nu mai erà posibil, vĕdênd apoi quŏ î se promite atâtea folóse, nu numai quŏ întórse spatele lui Vlad, ci pusse âncŏ îl închisse la Buda unde stetto prisonier dece anni.

Radu ajunse la domnie și se recunoscù într'ênsa și de Turci și de Unguri, oferind Ungurilor Almașul și Eăgărașul, și Turcilor dreptul de a cousiderà pe domni cà pe niscè pași Turci cu doĕ tuiuri. De aquì înainte domnii, de unde erà independenți devenirŏ în adevĕr tributari Turciei și perdurò doĕ ducate din Transylvania.

www.dacoromanica.ro

Pentru Matheiu în Ungaria și Transylvania, daqua că 'rege' al Ungariei avea interese de a mări aquest regat cu perderea 'Românilor de dinquaci de Carpați, unde 'ia fost simtimentul de națională pentru quei de dincolo? Nici un drept politicu, pentru dênșii fără numai de s'ar fi lepădat de orthodoxie și prin urmare de națională. Din causa aquestei persecuțiuni, tôte familliele illustre române din Transylvania devenind catholice, trecu astădi de familjii ungare. Glorifice-se qu'ne are interes cu Ioan și cu Matheiu Corvini, quoci Românii în genere, n'au que dicce de dênșii de quât qucea que pot dicce Grecii de aqueia dintr'ai lor, que au adoptat Islamismul și au ajuns Pași și Viziri.— Daqua sunt doŭ interese, unul al împilătorilor și altul al împilaților, daqua è an princip al despotismului și altul al libertății, orthodoxia a fost partea împilată și în Turcia și în Ungaria, orthodoxia a purtat în sînul sĕu principul libertății, pentru quo a fost o protestație viiă și necontenită.

VI.

STEPHAN V. QUEL MARE.

Stephan bate pe Poloni și închie tractat.— Bate pe Sași— se allie cu Turcii și bate pe Vlad.

Aquesta a fost nepot alui Alexandru quel Bun, și filiul al lui Bogdan-Vodă. Ajutat cu oștiri dela Vlad V, venì în Moldavia și a'lungò pe usurpatori. Petru Aron se refugiò la Regele Poloniei. Stephan pentru aqueasta trecù fruntarele și depradò ținuturile Poloniei, pînŏ que constrînse pe rege a închieià un tractat de pace la annul 1459, cu mari folóse petru Moldova, Ambele State prin aqest tractat făcurŏ alliangă offensivă.

Aqueastă alliangă făcù pe Stephan a devenì ingrat către Vlad V, que îl ajutasse, Vlad se alliasse cu Matheiu al Ungariei, Stephan nu vedeà în Unguri de quât nisce protectori ai lui Petru Aron que le didesse cetatea Killia. Stephan, dupŏ que își îmmulți și organisò bine oștirea trecù la annul 1461 là Sĕcui și îi prădò fórte, Quând la 1461 Mahomet II, trecù în România în contra lui Vlad V, Stephan se alliò cu Turcii, spre a paralysà operațiunile de resbel alle aquestuia.

La annul 1865 venì și luò cetatea Killia dela Ur-

www.dacoromanica.ro

guri și cetatea Albă, coprinse ținutul Putnei que pînŏ aquì fussesse al Românlei. La annul 1467 Matheiu al Ungariei, spre a'și resbunà de prădările que făcusse Stephan Secuilor, intrò cu oștiri în Moldova și arse și prădò Tortușul, Bacăul, și Romanul, Stephan îi uccisse la cetatteă Baia vre 10 mii de oșteni și 'l făcù să scape cu fuga și cu o săgeată în spate,— Pentru aqueastă prădare a lui Matheiu, Stephan intrò din nuou în Transylvania și devastò regiunea Săcuilor, pînŏ constrînse pe Matheiu a încheià pace cu Moldova, la 1468, offerindu'i și quâte và cetăți cu dominiuri în Transylvania.

Dupŏ împăciuirea cu Ungurii, în aquellași an, Stephan bătù pe Tătari și luò prisonier pe Carzicu filiul Khanului:— Secuii, spre resbunare detterŏ ospitalitate lui Petru Aron que fugisse din Polonia la dênșii. îi detterŏ și ajutor spre a batte pe Stephan. Aquesta batu pe Petru Aron și pe Săcui, intrò apoi în ținutul lor și îi redepsì aspru.

VII.

Stephan se emancipă de alianța cu Turcii și intră în resbel cu Radu IV.— Domna și filiele lui Radu captive la Stephan.— Stephan Domnu al Secuilor.— Disfata Turcilor la Bătalea și pacea între Munteni și Moldoveni la Rominicul sarat—Stephan ia de socia pe Voichița filia lui Radu IV.

La annul 1470 Stephan începù a întórce spatele Turcilor cu quari se alliasse, și qua să se emancipe de aqueastă alliață se determinó a batte în Romănia pe Radu IV, favoritul și ajutorul Turcilor. Arse Brăilla, iar Radu intrò în Moldavia, și Muntenii se întêmpinarŏ la Soci, unde se făcù o bătaie cruntă. Radu înfrânt se returnò în napoi.— Dupò 3 anni Stephan iar declarò resbel lui Radu, La 1474 Moldovenii cu Muntenii se

www.dacoromanica.ro

bătură la Rômnicul Sărat. Radu perdênd bătaia se retrasse în apoi. Stephan îl urmarì pînă în Bucuresci; Radu se vĕdù nevoit a fugi la Turci. Avĕrea lui şi Dómna Maria, şi doĕ filie cădură în mâinile lui Stephan. Vingĕtorul se vĕdù nevoit a se întorna în Moldavia, quĕci în lipsa lui Guvernatorul Transylvaniei Blaş intrasse acolo cu 6000 de oşteni. In România lăssò domnu pe Laiot Bassarab. Cum ajunse în Moldavia bătù pe Balş şi urmărindu'l în Transylvania, se declarò domn al Secuilor; recrutò apoi dintre dênşi un corp bun de oştire şi cu aquesta, din preună cu ai sĕi, eşi înaintea Turcilor; quĕci Radu quel frumos venisse cu oştire turcească şi allungasse pe Laiot; iar Soliman paşà înaintasse pînă la Bărlad, Turcii avea oştire multă. Stephan avea 40 mii de Moldoveni, 5000 de Sĕcui şi 2000 de Poloni. Bătaia fu disperată. Moldovenii înfrânserò pe Turci şi îi allungarò pînă peste Dunăre. Patru paşi căduro morţi din preună cu mii de soldaţi. Pînă la 100 de stégari li se luarò; prisonierii furò toţi traşi prin tépă.

Allungênd pe Turci, Stephan se întórse către Radu favoritul Turcilor que venià în Moldavia; trimisse mai întêiu pe vĕru sĕu Alexandru sau Şandrea în courta lui; aquesta perdù şi bătaiea şi viaţa în luptă, Venì apoi singur Stephan şi înfrângênd pe Radu, îl urmărì pînă la Rômnicul Sărat, Acolo Boierii din ambele părţi din preună cu soli înadins trimişi dela Casemir regele Poloniei stăruirò a se facce pace; şi de unde pînă aquì hotarul între România şi Moldavia fussesse Tortuşuacum se pusse Milcovul. Stephan în annul aquesta (1475 fiind quĕ îi murisse Dómna, luo pe Voichiţa filia lui Radu IV de soţie: iar pe Dómna din preună cu queea-i laltă filie o trimisse cu onori la bărbatul sĕ Radu.

———

www.dacoromanica.ro

VIII.

Mahomet II, declară resbel lui Stephan.— îi doclarară şi Radu IV.— Stephan se desparte de Voichiţa şi o trimitte la tată sĕu.— Matheas şi Stephan îşi adducu a minte de Vlad V.— Radu IV cade.— Vlad V. se realţă la Domnie.

Mahomet II, dupŏ ruşinea que păţîsserŏ ai sei la Bărlat, se preparò cu oştire şi mai mare a întrà în Moldavia. Ungaria şi Polonia. In Romănia avea de auxiliar pe favoritul sĕu Radu quel frumos, quare nu puçin rĕu putea facce şi lui Stephan si lui Matheiu al Ungariei. Radu quel Frumos, dupŏ preparativele Turcilor, începù de mai 'naiute ostilităţile în contra lui Stephan, ḑicênd quŏ voià a luà înapoi dela Moldoveni ţinuturile que aquestia le luaserò dela Romăni, adicŏ Killia, Alba şi ţinutul Putnei. In aquer epochă ânsĕ, a restitul aquelle părţi Romăniei erà una cu a le preparà spre a le dà peskeş Turcilor: patriotismul lui Radu erà fórte falş şi hypocrit.

Stephan cunoscea şi manoperele Turcilor, şi hypocrisia Frumosului de Radu, şi amicia falşă a Ungurilor şi Polonilor: mai mult de quât tóte ânsĕ nu mai putù suferi rolul neomenos que jucà Radul şi se determinò a începe dela dênsul, a'l perde cu ori-que preçu, Se despărţì în dată de Voichiţa, o trimisse la tatăl sĕu şi se înţellesse de aprópe cu Matheiu al Ungariei.

Acum (la 1475) şi Stephan şi Matheiu îşi addusserŏ aminte de Vlad V que jăcea de ḑece anni în închisóre

www.dacoromanica.ro

la Buda: acum le erà la amêndoi necessarie talentele militare alle aquestui om que devenisse spăimêntalliul Turcilor. Matheiu dette libertatea lui Vlad V, şi 'l trimisse la Sibii cu scrisóre către Magisterul Thoma spre a'i da tot ajutorul qua să reintre în România.

Stephan acum se înţelesese cu Bathory Istfan Domnul Transylvaniei; amêndoi întrarŏ în România de amêndoŏ părţile şi despre Milcov şi despre Turnul Roşu. Radu IV strimtorat de tóte părţile, fugi în Braşov. Acolo Saşii prinḑêndu'l îl detterŏ în măinile lui Stephan quare pusse şi îl tăiò în dată.

Vlad V se stabilì din nuou pe thronul României. De unde în Domnia d'ântêiu purtà numele de Ţepeş; acum i se dette supranumele de *Câlugĕrul*; din causa martyrului de ḑece anni. Turcii se speriarŏ quând vĕḑurŏ quŏ au a facce de aquì înainte cu Vlad Ţepeş. şi cu Stephan pe quare tóte Statele străine îl numisserŏ dejà quel Mare. Mai întârḑiarŏ dar expediţiunea spre a se preparà mai bine. Se încercarŏ a facce quâte-va incursiuni. şi puçini se înturnarŏ înapoi. Unirea acum erà strînsă între domnii Romani şi între Unguri.

Vlad filiul lui Radu IV quel Frumos, ţugì la Turci qua prin ei să viiă la domnie.

IX.

Turcii trecu Dunĕrea.— Vlad V le resiste şi se retrage tregându'l la munte Paul Chenesul.— Turcii sunt bătuţi la apa Vinerii

La 1479, Ali-beiu inemicul lui Vlad V trecù Dunĕrea cu 100 mii Turci assupra lui Vlad şi a Ungurilor Românii audind de numĕrul Turcilor, se trasserŏ la munţi. Vlad le ţinù pept, trăgênduse tot spre munţi pînŏ se va uni cu oştirea ungurĕscă din Transylvania. Acolo Istfan Bathory Domnul ţĕrrei, adunŏ pe lângŏ

www.dacoromanica.ro

Ungurii sĕi óste de Romăni, de Saşi şi de Săcui, cu quari veni a se uni şi Vlad. In Temisiana erá ban comitele Paul Chenesul (*). In pregiurul aquestuia că Român se adunarŏ toţi Românii Temisiansi şi formarŏ o oştire respectabile.

Ali-beiu urmărind pe Vlad, întrŏ în Transylvania şi 'naintŏ fărŏ resistinţă pînŏ la Alba-Iulia.— Oştirea alliată vrea să'l puiă la mijlocu— Bathory Istfan îl întêmpiŋo la apa Vinerii, şi acolo începù bătaia. Saşii şi Secuii furŏ tare bătuţi. Românii şi Ungurii resistarŏ cu vigóre. Turcii se credea vingĕtori, quând de o dată pe la spate îi supraprinde şi îi attacă Paul Chenesul cu Temesianii sĕi. Abiă cu fuga scăparŏ pucini din Turci dintre amêndoĕ focurile Ali-beiu fu nevoit a se travesti că un purcar şi aşa străbătù cu fuga prin munţi şi selbe pînŏ trecù Dunĕrea în Turcia. Campamentul Turcilor întregu, cu arme, bagage. bani, căduù în mâinile vingĕtorilor. Peste 30 de mii căduró morţi în acéstă bălaie, afarŏ de prisonieri. Dupŏ victorie Chrestinii oşteni făcură ospeţ mare în sunetul musicei, mulţumind lui Dumnedeu; apoi plânserŏ pe quei morţi şi se occuparŏ de îmmormêntarea lor.

(*) Despre numele *chenez*, G. Sincai, tom II pag. 30 dice quo au venit Românii cu dênsul din Moldavia, quând au fugit în Transylvania din causa Tatarilor, şi 'l au luat dela Pacinaţi şi Comani. Noi credem quo chenez este o corrumpere a vorbei *chnezi*, sau *khnĕzi* slavone que însemnuéză *cap archont sau principe*. Lui Paul chenezul, îi dicu autorii contimporani şi *Paul de Canisa, comite al Temisianei*. Aquesti chenezi între Românii din Ungaria unii erá numiţi d'a dreptul de Rege, şi alţii se allegea de popol. Quei numiţi de rege avea drepturile nobililor, adică fiecea quât opt oameni prosti: iar la aleşii de popol, un chenez facea numai quât doi ómeni prosti Ast-fel şi în hierarchia nóstră vechie, prin serviţiu ajungea quine-va a avé doĕ voturi, patru voturi, opt şi doĕ spre-dece voturi, pupo o mare capacitate sau un lung serviţiu, şi se dicea boier de doi-spre-dece.

www.dacoromanica.ro

X.

Baiazet II intră în Moldavia.— Stephan se ține la defensivă, delăsat de allianții săi.— Vlad V. delăsat è nevoit a face quece qué a facut Stephan.—

La annul 1481, murind Mahomet II, îi succedù Baiazet II. Aquesta spre a spĕlà rușinea Turcilor, și spre a'și împlinì cugetele de conquistă. se scu'ò singur la annul 1484 cu putere mare și trecù Dunĕrea în Moldavia în contra lui Stephan; luò Killia și cetatea Albă prădò quelle din preginr, Iarna venind împedicò operațiuuile de resbel. Stephan V retras la munți querù dupŏ legăminte ajutor dela Matheiu al Ungariei și dela regele Poloniei.

Matheiu erà în resbel cu Austria și nu putù face nimicu, Casimir al Poloniei abià îi dette vre o 3000 de călări, dupŏ mai multe ceremonii și smorfuri de suzeran al Moldaviei. Secuii, se rebellasserŏ și întrasserŏ în Moldavia. Stephan îi curăți: iar pe Turci nu'i putù scótte din Killia și cetatea Albă. Se resemnò și se ținù numai în defensivă. Stephan scià din tradițiuni și din experiință quine sunt din natură Ungurii și Polonii, îi mai scià iarŏ că nisce brațe alle Papismului în părțile aquestea. Acum îi cunoscù și mai bine. Căutò darŏ a se ținé prin propriele salle mijlóce, și a se strecurà cum và puté cu politica dupŏ timpi.— Quei tarî mai adesea sunt sinceri; quei fără putere mai adesea sunt nevoiți a alergà la artă și ênsuși la astuție.—

www.dacoromanica.ro

Queea que se întêmplò lui Stephan, aqueea sufferi şi Vlad V. Amêndoi în spate cu Turcii, şi delăssaţi de Unguri şi de Poloni, furò nevoiţi a luà cu binele şi pe unii şi pe alţii spre a timporisà; furò nevoiţi şi ênsuşi a fi unul în contra quellui lalt qua să pótă împăcà pe quei mai tari, adicò pe Turci, Vlad V, de şi nu se arêtà ostil Turcilor, ânsè se înţellegea pe ascuns cu Ungurii, pentru quò scià la Turci pe adversariul sêu Vlad VI. Quând Turcii au luat Killia şi Alba, se ḑice quò şi Vlad V s'a aflat la assediu în ajutorul Turcilor; quând iarò Turcii se preparà la annul 1492 spre a întrà în Ungaria, Vlad V însciinţò pe ascuns pe Bathory Istfan prin Sibineni despre preparativele şi manoperele Turcilor.

XI.

Vladislav îl devine rege al Ungariei. — Turcii întră în Ungaria Stephan alliat cu Ungurii — Cu quine a ţinut Vlad V? — Uccidérea lui Vlad V. — Albert amăgesce pe Stephan. — Aquesta îi bate. — Artă pentru urtă.

Dupò mórtea lui Matheiu al Ungariei la annul 1490 advenì la thron Vladislav II, filiul lui Casemir al Poloniei. La 1493 Turcii întră în Ungaria, dupò cum însciinţasse Vlad V în annul trecut pe Sibineni. Stephan alliat cu Ungurii de astă dată, vine a batte pe Turci în Muntenia. Fost'a Vlad V în contra Turcilor sau nu? nu se póte affirmà; quòci unii scriu quò s'a uccis în resbel străpuns de un pagiu al sêu cumpêrat de Turci şi de Vlad VI, (*) şi alţii scriu quò s'a uccis de Stephan al Moldaviei. (*).

(*) Şinçai Chr. R. Tom. II pag, 70.
(*) Idem pag. 68.

www.dacoromanica.ro

Stephan quând mai putù adunù 20 de mii de Românі; (pentru quŏ din desele batăi se împuçinasserŏ bărbaţii) mai cerì a provocà pe principii Chrestini a se uni cu dênsul în contra Turcilor. Se adressŏ la Vladislav al Ungariei şi la Albert al Poloniei; ânsĕ aquestia erà înţelleşi în ascuns spre a resturnà pe Stephan şi a punne în locul lui pe fratele lor Sigismund.

Pe quând Turcii la 1497 sub Baiazat II se bătea la Dunare în contra Românilor şi Ungurilor, Albert al Poloniei se prefăcù quŏ se duce în contra Turcilor; şi întrând în Moldavia attacò pe Stephan cu 80 mii Poloni. Stephan se vĕdù nevoit a pactisà cu inemicii Tatari qua să pótă scăpà de alliaţii şi amicii sĕi Poloni. Peste currênd Polonii vedênduse puşi la midlocu şi lipsiti de provisiuni, înçepurŏ a strigà assupra regelui: pentru que 'i a addus în contra Moldovenilor. quând erà să'i ducă în contra Turcilor? Albert, vĕdênd pericolul, querù dela Stephan încetare de arme şi commandò departul înapoi în Polonia. Stephan, sciind characterul vendicativ al Moldovenilor, dişse lui Albert să nu ia drumul munţilor, ci să se rentó că tot pe unde a venit. Polonul nu'l ascultò, şi quând ajunse în mijlocul unei selbe, Moldovenii que îi pândea callea îl attacarŏ cu vigóre. Attunci erà în drept a veni şi Stephan: artă pentru artă, astuţia pentru astuţia. Il attacò cu Români şi cu Tătarii tot de o dată. Abià scăpò Albert cu prè pucini din quei 80 de mii, şi aqueia fĕrte demoralisaţi.

———

www.dacoromanica.ro

XII.

Desillusionarea lui Stephan despre dișii chrestini.— Pactisarea lui cu tâTtarii și cu Turcii.— Românii sunt o gălușcă cu atâtea noduri, în quâquine crede a o înghiți se înnecă.

Aqueastă purtare a lui Albert făcù pe Stephan a se desillusionà de tot despre Poloni și Unguri, și dupŏ cum se alliasse cu Tătarii începù a se învecì și cu Turcii. In annul 1498 cu Moldovenii sĕi și cu un corp de Tătari și de Turci, întrŏ în Polonia qua să arate lui Albert și prin urmare și lui Vladislav quŏ Românii sunt o galuscă cu atâtea noduri în quât quine crede quŏ o va înghiți se înnecă cu dênsa. Stephan întrŏ în Polonia și devastŏ tot pînŏ la Vislova; iar pe Ali-beiu îl trecù prin Moldavia în Galliția. Iarna fu grea în annul aquella și Turcii perirŏ de frigu cà lă 40 de mii. Quâți din aquestia se mai înturnarŏ prin Moldavia furŏ bătuți de Moldoveni travestiți în vestminte de Poloni, din 80 de mii, Turcii abià se înturnarŏ peste Dunĕre vre o 10 mii. Qua să scape de dișii Chrestini mai totd'auna astfel au pactisat Românii cu Turcii.

XIII.

Pactul de allianță în contra Turcilor nu se ține. Mórtea lui Albert. Méxtea lui Stephan.— Confederația cu popolii din Orient prin Turci.

Dupŏ aqueastă lecțiune que dette Stephan și Polonilor de o parte și Turcilor de alta, Ungurii și Polonii se făcurŏ quŏ se lassă de projectele de a impărți România,

www.dacoromanica.ro

invitară pe Moldoveni și Munteni la pace, unire și frăție que o numià eternă. Făcură un pact de allianță ofensivă și defensivă în contra Turcilor . Pe attunci domnià în Romănîa Radu V supranumit quel mare filiul lui Vlad V, și pactul de allianță se închieò între toti spre a fi unul de altul solidari,

Puçin după aqueasta, la 1501 Albert ial Poloniei muri și în locul lui se pusse fratele său Alexandru. Stephan occupò attunci Pocuția que fussesse a Moldaviei, și o luasserò Polonii

Nu mult după aqueasta Stephan quel mare muri la annul 1504 în 2 Iuliu, după que a domnit 47 de anni. Vădusse și pătisse multe, se desillusionasse de toți quâți se dicea chrestini. și la mórtea sa lăssò prin testament filiului său Bogdan să numai puiă *temeiu* nici pe Poloni, nici pe Germani, ci să caute spre Răsărit a se înțellege cu Turcii que sunt și mai tollerenți, și mai constanți și mai primitivi . Să caute ânsă cum țérra să nu'și pérdă nici autonomia nici Religiunea . Pentru aqueste doă principe să se lupte pînă la mórte . In testamentul lui Stephan quel mare se vede o tendință de confederațiune cu popolii Orientali . Toți bărbații quei mari dela Mircea I și Stephan V mântuirea Romăniei n'au vădut'o de quât în aqueastă confederațiune . Unirea popolilor orthodoxi din Orient are să regenere pe toți popolii . Quâți vor să ne desbine de Răsărit între noi n'au fost și nu sunt de quât iustrumente politicelor stràine

www.dacoromanica.ro

EPOCHA A PATRA

DOMNI ŞI BEI

I.

RADU V QUEL MARE

Duccerea lui Radu V la Constantinopole. — Patriarchul Nifon.— în locu de resbel, pace cu Moldovenii.— Nifon supărat pe Radu, bine-cuvântă pe Négu Bassarab şi plécă.— Mórtea lui Radu V.

După uccidérea lui Vlad V la anul 1493, urmò la thron fiiul aquestuia Radu V. Aquesta desillusionat şi el că Stephan quel mare de quei que se ḑicea chrestini, se dettermino a fi bine cu Turcii. Se dusse dar la Constantinopole la Bayazet II spre a renoì cu dênsul tractatele lui Mircea şi al tatălui sĕu Vlad V, promitênd a recunòsce supremaţia Sultanului. La duccerea sa la Constantinopole aflând pe Patriarchul Nifon exilat şi închis la Adrianopole, miḑlocì apoi la Pórtă a i se dà libertatea şi la înturnare îl învitò să viă în România spre a regulà clerul Patriarchul Nifon erà născut în Peloponesu quare erà plin de Români; fussesse metropolit la Thesalonice unde sunt iar Români mulţi din Macedonia; scià prin urmare românesce şi póte quŏ va fi fost născut şi din părinţi Români. Venì dar în ţérră cu Badu V, i se încredinţò Kyriarchia şi că un ponte-

www.dacoromanica.ro

fice, creò episcopia Romnicului și a Buzĕului sacrând singur pe Episcopi, organisò și regulò clerul que erà cu totul decădut. Prin consiliurile lui Nifon, Radu făcù multe bunuri în țérră edificò Mŏnastirea Dealului și alte așezĕminte de bine-facceri. De și recunoscusse supremanția Turciei, se vede ânsĕ intrat în allianța que s'a închieat la 1507 între Ungaria, Polonia și Moldavia. Radu V, a fost numai un organisator și amator de pace. Quând la 1507 Bogdan filiul lui Stephan intrò în Muntenia cu resbel și venì pînò la Romnicul Sărat, Radu în locu de a eșì cu oștire inaintea lui, îi trimisse pe Mitropolitul Maxim și alți boieri spre a facce pace. Lui Radu V, pentru faptele salle și characterul sĕn pacefícu, i se dette supranumele de Radu quel mare. Patriarchul Nifon ânsĕ pentru o abattere que a făcut în contra legilor Bisericei, măritând pe o suror a sa cu un boier que avea soție și copii în Moldavia, plecò supĕrat pe dênsul din țérră și se dusse a'și terminà viața la muntele Athon, lăssând bine-cuvêntările salle unui june fecior de boier Négu Bassarab, que îl avea de filiu suffletescu.

Radu V murì la annul 1508 dmnind 15 annĭ.

II.

Mihnea persecută pe Bassarabi.— P'rvulescii îi restórnă și pun pe Vlăduță.— Mihnea la Sibiiu se face catholicu.— Vlădescii îl uccidu.

Dupŏ Radu V. cu puterea Turcilor ajunse la Domnie Mihael sau Mihnea supranumit quel rĕu, filiul lui Armaș Dracea din famillia Dănesciler. Rĕutatea lui se semnălò persecutând și uccidênd pe toți Bassarabi și mare numĕr din boieri. Din Baparabi scăpò cu fuga în Serbia numai Négu filiul suffletescu al patriarchului Nifon. Cu dênsul în preună fugì și Metropolitul Maxim, Mihnea nu putù domni mult, quŏci banul

www.dacoromanica.ro

Pârvu al Craiovei din preună cu Boierii partisanii sĕi ĵque se ḑisserŏ Pârvulescï, luarŏ cu dênșii pe Vlăduță filiul lui Radu V și se refugiarŏ la Vidiu. De acolo trecênd la Constantinopole, făcură a se revesti Vlăduță cu Domnia, și înturnânduse în Oltenia, adunarŏ oștire și se sculară assupra tyrannului Mihnea. Aquesta, neputênd a se snșținé fugi la Sibii, și acolo, că un Dănescu que erà, devenì catholicu

Aqueasta făcù mare sensațiune; și ura que erà assupra aquestui om și mai vîrtos assupra spiritului de propagandă quare dela Bella IV, nu mai dà repaos aquestor doĕ țĕrre nici Românilor din Transylvania, ura ḑicu armò la 1510 mâinile a trei inși a nume Iaxit sîrb de naționĭ, Danciul, filiul lui Vlad V Țepeș, și Albeseul *boier din Muntenia*. Pe quând darŏ, Mihnea se ducea sau se înturnà dela Biserica catholică, se răpeḑirŏ quâte trei, îl uccisserŏ, și căḑurŏ și ei victimă Sibinenilor.

Vlăduță, domnind în locul lui Mihnea, nu avù mult timp repaos. Filiul lui Mihnea a nume Mircea que se aflà în Transylvania, și, quare trăind între păstori, se numià Mircea Ciobanul, adunŏ óste de Unguri fanatici, și cu ajutorul poporilor catholici intrò în țĕrră. Pârvulescï, și cu oștirea română întêmpinarŏ pe inemici la Gherghița, și luptênduse bărbătesce îi învinserŏ. Mircea Ciobanul scăpò cu fuga, și se dusse la Constantinopole, sperând a facce cu Turcii que nu putusse facce cu Catholicii.

Boierii din Tîrgoviște ânsĕ, partisani din tradițiuni ai Bassarabilor, vĕḑênduse persecutați de Vlăduță sau Vlad VI, trecurŏ în Serbia unde erà Négu Bassarab, și'l allesserŏ de domn. Intellegênduse apoi cu Meemet-beiu dela Nicopole, que erà un Român turcit, trecurŏ cu aquesta în Oltenia. Cum venì aqueastă scire în Bucurescï, boierii ommorîrŏ pe Vlad VI sau Vlăduță la 1513;

www.dacoromanica.ro

și recunoscură de domn pe Négu Bassarab. — Vlădută domnisse numai doi anni.

BOGDAN III.

Bogdan declară resbel Poloniei.— Iubesce-mĕ quo te taiu.— Bŏgdan se bate cu quei dobili, nu ânsĕ și cu quei tari.— La Turci, suppune țĕrra acolo ascultă pe tată-sĕu.— Trifaillă puiu de Domnu Dómnia 'ia repus capul.

După mórtea lui Stephan quel mare la 1504, adveni la trhonul Moldaviei Bogdan, unul din filii aquiestua.

Bogdan nu semĕnă mult tatălui sĕu. Voi și el să facă resbelle, eră ânsĕ bătăio după caprice iar nu din principe nici de nevoie de a se appără. Voi spre exemplu a'și lăssà soț'a și querù în căsătorie pe principésa Elisabeth surora regelului Poloniei Alexandru. Aqueasta, sau mumă-sa, pentru quŏ Alteța sa Moldavă se uità strâmb și pentru quŏ nu eră catholicu cà dênsa, nu'l vol. Bogdan declară pentru aqueasta resbel Polqniei. Nimicu mai ridicol și mai crud, de quât să voiască qnine-va a ajunge prin sânge, incendiu și devastațiuni la cununii cu aqueea que nu'l voiesce, pentru quŏ caută chioruș și pentru quŏ nu è catholicu! Șése anni ținù resbellul aqnesta que sbucinŏ doĕ țerre și uccisse atâția ómeni. La 1510 Vladislav regelo Ungariei, interveni și stabili pacea între aqueste doĕ țĕrre.

Intr'aquestea Bogdan, cum s'a vĕdut, avù certe și cu Radu V quel mare și se împăciui prin characterul quel bțând al aquestuia.

Resbellele lui Bogdan n'avură sigilliul heroismului paterne: în contra Turcilor nu schimbară nici o lance. *"Iubesce-mĕ quo te taiu"* fu devisa lor spre Polonia, iar resbellele către Romania, și aile Românlei către Moldavia pot semĕnà cu alle cetăților Italiei și Greciei antice.

www.dacoromanica.ro

Turcii erà tari; cu Turcii nu se bătù Bogdan: despre dênșii se decisse a asculta ultimele consiliuri alle Tatà sĕu. In timpul lui Sultan Selin trimissesse la 1511 pe Logofĕtul Tĕu spre a punne Moldavia sub supremanția Turciei printr'un tractat quare coprindea stipulațiunile Munteniei cu drepturi mai mari, și cu îndatoriri și mai mari quŏci în articolul VIII,

"Moldavia se îndatoreadă a dà de bună voie pe tot annul Porții quâte un *Peșcheș-baiaram* de 4000 galbeni, 40 de cai. și 24 falconi (curui). (*)

Moldavia avù pace quâți va anni, și quând fu turburată de Tătari, aquestia furŏ învinși. Un aventuriere a nume Trifailiă que se ḑiccea puiu de domnu, se adresò in Transylvania la călugĕri, adunò óste de Ungurì și intró pe neașteptate în Moldavia. Oștenii allergarŏ la arme, înfrânserŏ pe Unguri, prinserŏ pe Trifaillă. Domnia îi repusse capul; quŏci Moldovenii 'il tăiarŏ. Bogdan III muri în 18 August, 1517: și dupŏ dênsul prin allegere urmò filiul sĕu Stephan VI supranumit quel june.

Vlad V, și Stephan L ținnurò independența țerrelor; Filii lui Radu V, și Bogdan III făcurŏ începutul unei suppuneri. Domnii acnm în adevĕr devenirŏ.

IV,

NEGU I. BASSARAB.

Négu I face Metropolia din Tîrgovisce și cathedrala dela Curtea de Argeș, adduce oseminte le sântului Nifon.

Discepol și filiu spiritual al Patriarchului Nifon, Négu

(*) Veți Conservatorul pag. 75 și toți historicii que adducu înainte tractatele întroge.

www.dacoromanica.ro

adveni la thron la annul 1514 și administrò cu blândețe și înțellepciune; împăcò partitele și făcù multe bunătăți. Fondò mŏnastiri și le dotò nu numai în Romania, ci și în muntele Athos; făcù spitaluri și alte stabilimente pietóse, reconstruì Metropolia din Tîrgoviște. In onórea vechii capitale dela Argeș pusse a se construì o cathedrale de quea mai frumósă architectură. Aqueasta mŏnastire se terminò la 1512. La sanctificarea ei invitò pe patriarchul. oecumenicu que se aflà la Ianina, cinci archierei din preună cu Metropolitul țĕrrei Macariu, și o mie de preoți. Négu, tótă averea 'și a împărțit'o în binefacceri pentru scăpĕtați, bĕtrâni, vĕduve, și orphani Dómna sa que erà filia domnitorului Serbiei Lazar. Quând vĕdù quŏ s'a desecat averea soțului ei pentru mŏnăstirea dela Argeș, își vêndù tóte nestimatele; și își addusse dotea întrégă în holocaust pe altar, spre a se terminà aquest car-d'operă de architectură și eleganță.

Pentru o suvenire pietósă trimisse să quéră dela muntele Athos ossĕmintele Patriarchului Nifon și să le adducă în țérră. Remășițele mortali ale cuviosului patriarchu furŏ adduse cu condițiune de a fi restituite înapoi. Și dupŏ que i se făcurŏ honorile quelle mai pietóse s'au depus pe mormêntul lui Radu V quel mare la mŏnăstirea Dealului. Négu Bassarab apoi pusse a facce un sicriu de argint cu petre nestimate unde depuinduse reliquele Sântului, cu învoirea Părinților dela Athos ținnù numai capul și mâna Sântului, și se depusse în nuoa cathedrale dela Argeș.

Négu I Bassarab domnì opt anni, și murind la annul 1521 lăssò pe frate'le sĕu Preda epitrop al fiiului sĕu Theodosiu que erà de șéțe anni.

www.dacoromanica.ro

V.

Boierii din Buzeu bat pe Preda. — Mehmet beiu vra să susție pe Theodosiu, âns' se instală că pașa. — Radu Călugerul, și Mehmet-beiu. — Radu dela Affumați.

Boierii din Tîrgoviște susținea pe Theodosiu și pe Preda la domnie; Boierii din Buzeu se sculară cu arme, și veniră assupra lui; Pred cădù în luptă.(*) Attunci Mehmet beiu dela Nicopole alergă a susține pe Theodosiu; apoi vede quŏ'i vine mai bine a se instalà el ca pașă, și pe copil dinpreună cu mumăsa îl trimite la Constantinopole. Boierii protestară de aqueastă usurpațiune și allesseră de domnu pae un boier Radu VI que se făcusse călugĕr dupŏ que remăssesse vĕduv. Radu călugĕrul din preună cu boierii se băturŏ cu Mehmet beiu. Radu VI cădù prins, și la Nicopole i se tàiŏ capul. Mehemet beiu querù apoi la Pórtă să'l numéscă pe el Domnu sub cuvĕnt quŏ a fost Român. Ansĕ Logofĕtul Stoica. que arà agent al Țĕrrei la Constantinopole. încuragiò pe boieri a se oppune la aquéstă usurpare și a allege ei domnu pe Radu dela Affumați, ginerele lui Négu Vodă.

VI.

Radu della Affumați și Mehemet beiu. — Radu allungă pe renegat.—Radu captiv la Constantinopole. — Vlad VII. Radul mai domnesce șése anni — Moyse—Vlad VIII.

Pórta pe de o parte întărì pe Radu dela Affumați, iar pe de alta scrisse lui Mehemet beiu a'l resturnà.

*) Daqua Boierii unui județ putea a se sculà cu arme și a dà resbel altor județeni, cum se vede adessea în historie, aqueasta învedereadà quŏ țĕrra erà în confederațiune; și fiă-quare județu erà autonom ca și cantónele în Elveția.

www.dacoromanica.ro

Radu erà om energicu; cu boierii şi cu oştirea înfrânse în doŭ rînduri pe Mehemet beiu. Atreia óră surprins se refugiò în Transilvania; adunò acolo oştire de Români şi înturnânduse allungò din ţérră pe renegat que începusse a numì şi judicători Turci.

Se dusse apoĭ Radu din preună cu boerii la Constantinopole spre a quere a nu se mai amesticà paşii în alle Terrei. Sultanul, reţinù pe Radu prisonier şi numì d'a dreptul pe un boier Vlad*) que se allà maĭ de mult pe lungă Pórtă. Nu domnì ânsĕ mai mult de un an, quŏci Banul Craiovei Pârvu îl resturnò.

Attunci Radu dela Affumaţi fù din nuou numit Domnu la 1524, şi mai domnì âncò sésse anni. Murì apoi ucciş din preună cu filiul sĕŭ Vlad de nisce partisani al lui Vlad VIII.

Dupò aquésta, Pórta numì d'a dreptul pe Moyse I filiul iui Vlad VII. Aquesta fu crunt şi vendicativ: 'şi a înaugurat domnia prin mórtea a doi boeri, Vornicului Négu şi Postelnicului Preda. Mulţi din boieri alergarŏ la Constantinopole şi querurà destituirea lui Moyse. Turcii nu voià mai mult de quât să paiă şi să scóţă domni, să facă pe Românì a veni cu plângeri şi a le accordà apoi din marea misericordie quererea, mai vîrtos daqua dà la bani. Moyse fù destituit, şi în locu'ĭ fu numit un Vlad VIII.

Quând unii venià cu domn impus dela Turci, Moyse trecù la Ungŭri qua să viiă cu aquestia spre n'l susţine la thron. Unii vindea drepturile Ţerrei la Turci, alţii le offerià la Unguri que abià se mài ţinea şi ei. Venind la luptă Moyse, fù eccis şi Ungurii fugirà. Vlad VIII domnì numai trei anni, şi se înnecò în Dâmboviţă, la annul 1533.

*) Poate pe Vlad filiul lui Radu quel Frumos.

www.dacoromanica.ro

VII.

STEPHAN VI.

Tătarii sunt bătuți. — Turcii nu se bucură de pradele lor. — Hatmanul Arbure. — Stephan VI móre avelinat.

Dupŏ mórtea lui Bogdan III al Moldaviei, fù alles fiiul aquestuia Stephan VI quare s'a numit *quel june*. El semënò mai mult Bunului sĕ Stephan quel mare și în arta militară și în allegerea causelor de a facce resbellul. La 1519 Tătarii intrarŏ în Moldavia sub commanda Khanului lor Albugherei, și Stephan VI îi bătù pînŏ la exterminațiune.

La 1526 quând Buzoienii se sculară în contra lui Theodosiu quel micu, filiului lui Négu Bassarab, Stephan venì în ajutorul lui Theodosiu, și aflând la Tîrgșor quŏ Preda epitropul a murit în luptă și quŏ pruncul Bassarab s'a trimis la Constantinopole, se înturnò în apoĭ, ânsĕ prădând țérra.

Patru mii de Turci que se inturnà dela prade din Polonia, vrênd a străbatte prin Moldavia prădând, Stephan îi bătù de îi stinse.

Pe quât fù de energicu Stephan VI, pe atâta a fost și de cruut. Pe Hatmanul Arbure, que îl crescusse și îi făcusse atâta bine, numai pentru uu micu prepus insufflat de calomniatori, pusse de 'l tăiò din preună cu doi filii ai sĕĭ Theodor și Nikita.

Speriați boierii de aquéstă faptă, se sculară a'i querre cuvênt. Mulți căduró tăiați pentru aqueastă temeritate și queillalți scăpară cu fuga în Polonia.

Stephan VI domnì 11 anni și murì la 1527; mulți scriu quŏ a fost avelinat pentru cruțimile salle.

www.dacoromanica.ro

Pe timpii aquestui Domn, la 1525 Sultanul Suleimanŭ III dette resbel Ungariei, și în bătaiea dela Mohaci perŏ regele Ludovic. Attunci la 10 Septembriu Turcii luar-Buda. Dela Amurat și Bayazet I unul și aquellași cuŏ get avurŏ Turcii de a'și facce drum în Europa. Și pîn quând Românii fură tari la Dunăre. Ungurii se putea ținé și ei tarĭ. Fanatisați ânsĕ de Papism, dela Bella IV pînŏ în data aqueasta, nu făcurŏ de quât a desbină, persecută și batte pe Români, pe appĕrătorii fruntarelor lor, și alle Europei.

Inturnânduse Turcii din Ungaria, și thronul ei remîind vacant, Ioan Zapolia Domnul Transylvaniei se proclamŏ rege: o altă fracțiŏ de Unguri allesse pe Ferdinand de Austria, quare venì cu armată și allungò pe Zapolia în Polonia.

VIII.

PETRU VI RAREȘ.

Petru se arată demn de originea sa. — Bate pe Ferdinand. — Zapolia va să restórne pe Ferdinand.—Adoa victoriă a lui Petru în contra lui Ferdinand.—Innoirea Tractatului cu Pórta.

Dupŏ mórtea lui Stephan VI, Adunarea Țĕrrei allesse me domn pe filiul natural al lui Stephan quel mare nudeit Petru Rareș. Aquesta fiind din mumă din stările m jos, ajunsese pescar sau fabricator de plase. Se dărturisse Stephan quel mare Metropolitului quŏ aquesta îi erà filiu. Ținea mult pe de altă parte Maldovenii să'și alégă domni din familliă domnéscă, și renumele lui Stephan erà ânchŏ neșters dîn inimile lor.

Cum advenì la thron Petru Rareș, arătò o mare putere de voință, și o energie demnă de originea sa. A-

www.dacoromanica.ro

questa sămĕnŏ şĭ mai mult tatălui sĕu. Pe quât Muntenia, scădea din causa intrigilor şi din întru şi dĭn afară, din alluatul Dănescilor, cu atâta Petru Rareş organisò din nuou Moldavia şi ĭi dette o nuoă vigóre. Numele lui peste currênd devenì cunoscut. Ferdinand a Ungariei ĭi querù ajutorul. Petru vĕdênd starea aquestui regat, şi sciind un mare element de Români în Transylvania appĕsaţi de Sĕcui, îşi făcù planul de a venì în ajutorul Românilor şi a încorporà Transylvania cu Moldavia.

La annul 1528 Petru intrò în Transylvauia şi înfrânse şi respândi óstea lui Ferdinand. Aqueasta plăcù lui Zapolia şi ênsuşi Sultanului Suleiman. Petru prin aqueasta lovitură se arătò quŏ e şi profund politicu. Zapolia prin soli făcù cunoscut Turcului quŏ ĭi închină Ungaria de'l và restitul pe thronul ei. Soleiman se pusse din nuou în capul unei armate şi întrò în Ungaria în contra lui Ferdinand. Petru bătù din nnou óstea readunată a lui Ferdinand şi luându'i tótă artileria şi amunitia de resbel, se înturnò în Moldavia. Suleiman prin urmare putù ajunge pînŏ la murii Viennei.

Pe quât triumfà Petru pe atâta şi mai mult se întindea puterea Turcului. Pe un bărbat de Stat aqueasta 'lar fi pus pe cugete. Tot aşà se aflò şi Petru Rareş quând vĕdù rumperea equilibrului cu întinderea ilmperiului Ottoman. Convocò adunarea generale a boieri or şi se consultò cu dênşii. Dupe mai multe deliberaţiuni în quare se arătò desbinarea Chrestinilor, căderea lor din aqueastă causă, şi înălţarea Turcilor prin unire şi disciplină, se decisserŏ cu toţii a trimitte soli la Sultanul şi a rennoì stipulaţiunile tractatutui încheiat între Bogdan frate-sĕu şi Pórta: precisânduse mai bine drepturile Moldaviei. Modificaţiunile furŏ quelle următóre:

„Hotarele Moldaviei vor fi conservate întregi in tótă întinderea lor.

www.dacoromanica.ro

„Cultul musulman nu este iertat nici într'o parte pe pământul Moldaviei.

Titlu que țérra *autocrată* va fi conservat Moldaviei.

IX.

Petru ia Transylvania și se retrage intimidat de Zapolia.—Batte apoi pe Poloni. — Zapolia îl împacă. — Vintilă. — Paissie. — Suleiman în contra lui Zapolia. — Românii uniți bat pe Turci și uccid pe Gritti serascherul lor.

Petru Rareș după aquest tractat intră din nuou în Transylvania, luă Brașovul și cetatea Bistrița și se determină a remâné în Transylvania că Domn. Zapolia îl amenință quă se va plânge la Sultanul de aquésta; Petru vĕdù quă nu erà politicu a se stricà attunci cu Turcii, și abandonându'și de o quam dată planul, se returnă în Moldavia.

In annul 1531 Petru începù a batte pe Poloni și după multe perderi și de o parte și de alta, Zapolia intră la midlocu și făcù a încetà resbellul pentru un an.

In Muntenia după înecarea lui Vlad venì la Domnie la annul 1534 Vintilă-Vodă dela Slatina, om crud și tyran uccisse mulți boieri. După un an îl uccisserĕ boierii din Craiova. — După aqueasta se allesse la 1536 archimandritul Paisie, quare se numià mai 'nainte Radu Bassarab și domnì pînă la 1541 sub numele de Radu VIII Bassarab.

In Ungaria Zapolia se purtà cum să desplacă lui Suleiman. Aquesta trimisse în Transylvania 7000 de Turci și de Unguri sub commanda lui. Gritti, que de față se arătă quă voiesce a împĕcà pe Zapolia cu Ferdinand, iar în adevĕr erà de a occupà țérra. Transylvanii, pricepînd aqueasta se sculară cu armele avênd în capul lor de ducé pe Stephan Mailat, descindent al lui Mai-lat al

www.dacoromanica.ro

Românieĭ, querurŏ şi ajutorul lui Petru Rareş, cum şi pe al lui Radu-Paisie. Quâte trelle domniatele acum se unirŏ predominând mai mult spiritul român. Gritti cu Turcii sĕĭ se închisse în Mediaş, încongiurat de tóte părţile. Quând se încercŏ să 'şi facă drum printre împresurători, crĕdù în mâinile lui Mailat şi fu uccis; iar Turcii furŏ cu totul exterminaţi.

X.

Al doilea resbel al lui Petru cu Polonii. — Capitanii poloni lassa pe regele lor Sigismund. — Aquesta adună mercenarii. — Invoirea lui Zapolia cu Ferdinand. Suleiman se scólă în contra lui Petru Rareş. — Aquesta se retrage în Transylvania. — Fratele lui Petru, Stephan VII îi ia locul. — A doa Domnie a lui Petru.

Petru dupŏ aqueasta iar declarò resbel Poloniei la 1535, şi devastò Pocuţia. La 1537 Sigismund regele Poloniei venind pînŏ la Cracovia în contra lui Petru, căpitanii armatei lui aflarŏ cu calle mai bine a se desfac ce oştirea. Sigismund se vĕdù nevoit a strînge mercernari şi cu dênşi veni a prădà şi el Moldavia pînŏ la Cernăuţi şi la Botoşani.

Pe quand Moldovenii se bătea cu Polonii, Ferdinand se împăcò cu Zapolia; prin pact secret împărţind între dênşii Ungaria, cu condiţiuni qua după mórtea lui Zapolia, Ungaria tótă să rămâie lui Ferdinand de Austria. Suleiman audind, nu se mulţumì de aqueastă învoire; ellu vrea să fiă Ungaria a omului sĕu. Pe de altă parte nu'i venise nici de cum bine unirea lui Mailat, a lui Petru şi a lui Radu VIII, nici uccciderea lui Gritti şi a Turcilor sĕĭ, şi încŏ şi mai mult arderea Killiei, şi uccciderea Turcilor dintr'ênsa de către Petru Rareş. Profità dar de plângerea unor boieri nemulţumiţi şi de protestaţiunile Polonilor, şi se sculò singur în capul unei ar-

www.dacoromanica.ro

maté și veni în contra lui Petru. Aquesta se vĕdù în pericol, quŏcĭ boierĭi nemulțumiți luând curagiu, se revoltarŏ assupră'i. Se determinò darŏ a fugì pe ascuns în Transylvania și se închisse în castellul sĕu de acolo Ciccu.

Suleiman 'naintò cu oștirea pînŏ la Suceàva și pusse domnu pe Stephan fratele despre mumă al lui Petru. Aquesta fugisse mai din ainte la Constontinopole de frica fratelui sĕu.

Zapolia împressurò pe Petru în Ciceu, quare se ținù în appĕrare patru luni. Petru capitulò și querù să se ducă de bună voie la Constantinopole cà sol spre a'și pledà acolo singur causa.

Reușì a se justificà la Constantinopole și la 1541 iar se restabili pe thron Petru, quŏrui popolul și boieri. îi eșirŏ înainte pînĕ la Brăilla.

XI.

Mortea lui Zapolia. — Ungaria Pașalîk. — Mailat appĕrător. — Mailat trădat de P. Rareș. — Que este un adevĕrat sperveniț? — Mórtea lui Petru. Iliaș nuoul Heliogabal. — Stephan VII.

Intr'aquestea Zapolia murì, și Suleiman prefăcù Ungaria în pașalîk. Mailat se revoltò în contra Turcilor. Petru și Radu al Munteniei, firesce ca să complacă Sultanului venirŏ assupra lui și il împresurarŏ în castellul lui în Făgăraș (erà dominiu al Mailaților cà descindenți ai lui Negru Bassarab). Eroul se appŏrò bărbatesce. Petru vĕdênd quŏ nu'l póte perde cu forța, se determinò a'l perde cu perfidia. Propusse încetare de arme și îl învitò la ospĕțu si la conferințe pe fede de cavaller. Mailat se încredù și séra quând erà la cină, afarŏ Moldovenîi începurŏ cérta cu ómenii lui Mailat, și îi și uccisserŏ. Prinserŏ apoi pe ducele lor și îl trimisserŏ la

www.dacoromanica.ro

Constantinopole unde și murì. Vechiul pescar nu'și uitasse messeria: în fedea lui de cavaler întindea laţuri încredĕtorului herou. Toţi ómenii spervin din nimic la viaţă și din légĕu la mărire; sperveniţi ânsĕ maĭ vîrtos se ḑicu aqueia quari ajungênd la mărire, nu sciu a se susţine la demnitatea înalteĭ lor posiţiuni. Petru Rareș începù frumos și către capetul carrierii salle, căḑù mai jos și de quât starea Pescarului. Purtarea lui crudă către ţérră cum să o aducă la nemulţumire, duccerea lui la Constantinopole și căderea subt *talpele Sultanului*, cum ḑice chronicarul moldav, cum și purtarea bue avù în domnia a doa îl degradarŏ cu totul.

Petru mai domnì cinci anni dupŏ arrestarea lui Mailat, și murì la annul 1546, domnind 19 anni.

Representanţii ţĕrrei allesserŏ pe Elie filiul quel mai mare al lui Petru. Aquestuia îi ḑisserŏ Iliaș al treilea. Mai mult desfrênat de quât crud; indolent cà toţi micii tyranni, domnì șése anni în desfătări cu junii Turci de quari îi erà plină curtea, și lăssù ţérra în prada curtesanilor. Aquest domn fu un scandal în historia ambelor domniate, un alt Heliogabal. La 1552, vĕḑênduse în dispreţul tuturor, lăssò domnia în mâinile fratelui sĕu Stephan VII, și ellu se dusse la Constantinopole unde se și turcì.

Stephan nu se putù susţine mult; viţiurile lui făcurŏ pe boieri a'l uccide dupŏ un an.

www.dacoromanica.ro

XII.

BEII MUNTENI.

Radu VIII. — Laiot Bassarab. — Radu IX. — Mircea III. — Radu Iliaș. — Iar Mircea III. — Petrașcu quel bun. — Iar Mircea III. — PeX trută schiopul. — Dómna Chiajna. — Alexandru II. — Mihnea Turcitul-Petre Cercel poetul. — Iar Mihnea. — Stephan Surdul. — Alexandru III

Spațiul nu ne mai iartă a ne occupà de aquì înainte în aquest interval de scădere totalĕ de mîndrie și de intrige que addusserŏ amêndouĕ ţĕrrele în stare de pașalîkuri. Vom enumerà numai Domnii dupŏ rôndul lor și dupŏ caracterul lor.

Radu VIII Paiss e se allesse la 1536 și domnì pînŏ la 1546 quând mai bine quând mai rĕu fiind nevoit mai mult a pedepsì. Nemulţumiţii îșì allesserŏ pe un Laiot Bassarab și venirŏ cu oștire de Unguri. Radu VIII învins, fugì la Nicopole și dupŏ donĕ luni înturnânduse cu oștire turcéscă bătù pe Laiot și îl uccise. Dupŏ o domnie ânsĕ de cinci anni, fu exilat de Pórtă în Egypt unde a și murit.

Boierii querurŏ dela Pórtă pe Radu IX, filiut lui Radu VII dela Affumați. Quine dà mai mult din drepturile ţĕrrei aquella se făcea în epocha aqueasta domnu. Sub Radu IX, la 1546, se detterŏ Turcilor Brăilla, Giurgiu și Turnu quare devenirŏ fortereţe și raielle turcesci.

Dupŏ un an Domnul aquesta fu scos și Pórta numì d'a dreptul pe Mircea III filiul lui Mihnea quel rĕu. Aquesta fu mai crud de quât tatăl sĕu. In doĕ sĕptĕmâni pusse și uccise atâţia boleri; și dupŏ o tyrannie de opt anni, ţĕrra se resculò assupra lui și cu ajutor din Tran-

www.dacoromanica.ro

sylvania, după o bătaie sângerósă, îl alungò peste Dunăre la Turci.

In locul lui boierii alleserò la 1550 pe Radu X Iliaș. Mircea III se returnò peste currênd cu oștire turcească și cu Tătari, și prinḑênd în luptă pe adversariul sĕu, îl uccisse și mai domnì âncò trei anni pînò la 1554, quând fu destituit și rechiemat la Constantinopole.

Se trimisse după aqueasta dela Pórtă, după quererea boierilor, Pĕtrașcu vodă, filiul lui Radu Paissie quare se află agent al Românieĭ lùngò guvernul Ottoman. Aquesta guvernò ţérra cu blândeţe și dreptate patru anni și murì la 1558. A lăssat după sine pe doi filii pe Petru Cercel și pe Michaiu. Unii ḑicu quò a avut patru filii. Pentru bunĕtăţile lui fu numit quel Bun.

După mórtea lui Pĕtrașcu quel bun, Pórta mai trimisse iar pe Mircea III în a treia a sa domnie, în quare se semnalò prin mai mari cruḑimi. Dette amnistie boierilor emigraţi, și qnând pe cuvênt se înturnarò în ţérră, îi invitò la 3 Martiu 1561 în adunare generale, din preună cu doi episcopi, cu egumeni și archimandriţi. Quând adunarea erà împlinită, guardia palatului que erà numai de Turci uccisse pe toţi Boierii. După aquéstă neomenie murì la 1562.

După mórtea lui Mircea III îl urmò filiul sĕu Petru sau Petruţă supranumit schiopul, avênd de epitrópă pe mumă-sa Dómna Chiarina sau Chiajna. Boierii que erà refugiaţi în Transylvania, venirò cu oștire de acolo și alungarò pe moștenitorii tyranului. Aquestia fugind în Turcia se înturnarò cu Turcii, și învingênd pe adversasarii, se restabilirò în domnie. Attunci peșkeșul începù a luà numele de *haraciu (tribut)* și se suì pînò cu cinci mii galbeni. Domnì Petruţă noĕ anni, și destituit la 1569 fu exilat în Asia.

După dênsnl se trimisse fratele sĕu Allexandru II. Aquestă fu cà și tatăl seu de crud. Peste douĕ luni uc-

www.dacoromanica.ro

cisse unspredece boieri. Dupŏ o domnie de 8 anni, murì la 1577, și lăssò în locul sĕu pe Mihnea II. Aquesta domnì 6 anni, și fu exilat la Tripole.

Boerii querură apoi la Pórtă pe Petru Cercel, filiul lui Pătrașcu quel Bun, quare nu pré fu bun așa ca tată-sĕu; erà ânsĕ instruit, își făcuse educațiunea în Fracia unde a și servit ca ostean subt Henric IV. Autorii contimporani dicu quŏ erà și poet, și citeadă versuri d'alle lui în limba italiană.*) Petre Cercel domnì doi anni, și *fu destituit prin intrigele que îi făcù Mihnea, quare venì de a doa órà la domnie în locul lui, la annul 1585. Mai tăiò quâți-va boieri, își continuò cruḑimile vre o șése anni.* Dupŏ plângerile necontenite alle boierilor, fu destituit și rechiemat la Constantinopole. Acolo infine se turcì, cà Elie al Moldaviei filiul lui Petru Rareș.

Querură dupŏ aqueasta boerii la Pórtă, (pentru quŏ dela un timp înquà ei *tot* querea) pe Stephan surdul filiu al lui Pĕtrașcu, dupŏ cum dicu unii. Dela aquesta Turcii pretinserŏ și mai multe, adaosul de tribut, voiea de a locuì în țérră, de a'și facce giamii, și pentru quò Românii se mai țineà a nu dà. Turcii începurŏ a luà cu forța quând una quând alta. Stephan domnì numai un an; boierii nemulțumiți de indolența lui, querurŏ în locu'i pe Alexandru III.

BEII MOLDOVENI.

XIII.

Joldea. — Alexandru Lăpușneanu. — Beii Moldoveni. — Aventurierul Heraclide. — Iar Lăpușneanul. — Bogdan V. — Ion Armeanul. — Petru Schiopul. — Ivan Creț-Potcóvă. — Ion Sassul. — Aron VII.

Dupŏ uciderea lui Stephan VII la 1554, boierii Mol-

*) Veḑi *Histoire de la Valachie* par M. Cogălniceano. pag. 244.

www.dacoromanica.ro

daviei que fugisserŏ din causa lui Stephan, înțelleși cu mulți din țérră, venirŏ cu oștire de casacĭ a avênd de candidat în capul lŏr pe Stolnicul Petrea și'l proclamarŏ de Domn dându'i numele de Alexandru Lăpușneanul. Aquesta domnì fórte aspru patru anni.

Către al cincilea an un aventurier Heraclide Despotul, veni ajutat de Ferdinand cu oștire de Unguri și de Poloni, și destronŏ pe Lăpușneanul. Delăssat de boieri și de oștire Lăpușneanul se refugiò la Constantinopole.

Heraclide Despotul, quăruia Moldovenii îi disserŏ Hereticul, domnì numai doi anni, și fu uccis de boieri la annul 1564. In capul complotului fu Stephan Tomșa și aquesta se proclamò Domn.

Iar Alexandru Lăpușneanul se înturnò dela Constantinopole cu oștire dela Turci și își reluò thronul. Mai domnì cinci anni, și din causa tyrannielor lui, îl avelinarŏ și murì la annul 1569.

Dupò dênsul succedù filiul seu Bogdan V. subt epitropia mume-sei Roxandrei. Aquesta murind dupŏ un an, Bogdan june ânchŏ se refugiò la surorile salle în Polonia. Pórta trimisse de beiu pe un Ion que'i dicea Armeanul.

Ion Armeanul domnì patru anni. Impiu și tyran spăimêntò pe Moldoveni. Scriu chronicarii quŏ ómeni a îngropat de vii, pe un Archiereu Grigoriu, 'l a ars de viu; boieri mulți a tăiat: și cu quât erà de tyran, cu atăta scià și a se batte.—In nltima bătaie que avù cu Turcii la Cahul, fu trădat, și dânduse prins, Turcii îl tăiarŏ. Pórta trimisse apoi în locul lui pe Petre Vodă Schiopu, que domnisse în România.

Petru, fratele lui Alexandru, que venisse cu Turci îi luò locul la thronul Moldaviei Iar la annul 1577 fu allungat de un Ioan Crețu quŏrui îi dicea și Potcóvă. Aquesta se dicea quŏ erà frate cu Ion-Armeanul. Peru fugì în Muntenia la fratesĕu Alexandru.

www.dacoromanica.ro

Potcóvă domnì trei anni. — Dupe el se trimisse Ion Sassul, quare fu scos la 1584, și in locu'i se pusse iar Petru Schiopul.

Trimisse apoi Pórta în locul lui pe un Aron de origine obscură. Aquesta umilì țérra la Turci și o stórse neomenesce.

XIV.

Alexandru III și Aron.—Arendași Turci.—Case, giamiĭ turcești în țerra.

Doi Domni acum contribuirŏ spre a venì cuțitul la os in amêndoĕ Domniatele, Alexandru quel rĕu în România și Aron în Moldavia.

Alexandru spre a'și putea exercità în securitate tóte cruḍimile și a stórce țérra fărò controlor, addusesse cu sine și se încongiurà de o gvardie de Ianiciari. Turcii, que dupŏ tractate n'avea voie să intre în țĕrrĕ făcusserŏ monopol pe arendășie. Aquesti arendași storcea acum nepedepsit pe sătean; ommorà și lua tot sub protecția Domnitorului și a Ianiciarilor: vită, producte, femei, copii erà în dispositiunea lor. Precum luà decima dela bucate și dela vite, assemenee luà și din ḍece copii unul, îl turcea și îl trecea în corpul ianiciarilor. Aquesti storcĕtori erà ómenii Turcilor que împrumutasserŏ pe Alexandru qua să 'și cumpere domnia, și pînŏ să'și scóță capetele și interesele înḍecit, ei avea monopolul de a fi arendași. Turcii se împărțisserŏ în tóte satele, se stabilisserŏ în țérră și își făcusserŏ și giamii. Mai în aqueastă stare se afla și Moldavia subt Aron.

www.dacoromanica.ro

XV.

Michaiu Banul Craiovei. — Talentele insuflă invidie și prepusuri mai vîrtos tyrannilor. — Securea carneficelui cade înaintea eroului. — Căderea lui Alexandru III. — Inălțarea lui Michaiu.

Pe atunci în Craioaa se află ban Michaiu filiul lui Pătrașcu quel bun. Banatul își avea âncŏ oștirea lui separată, și se bucură de nisce resturi de autonomie și de suveranitate locală. Michaiu susținea drepturile Bănatului și nu lăssà pe Turci să trécă nici Oltul nici Dunărea, județele Olteniei erà scutite de nisce assemenea nelegiuiri. Mihaiu erà guvernator sever pe quât a fost mai în urmă și mare capitan. Oltenia tótă îl respectà și se temea de dênsul; în Românía renumele lui crescea din dî în dî. Aqueastă popularitate pusse în neastêmpĕr pe Alexandru III, și se determinŏ a'l uccide în a-cuus. Michaiu află complotul que se urdià în contra lui, și spre a se mântuì de ori-que tentațiune de appĕrare se sculŏ a se ducce la Constăntinepole, unde unchiul sĕu Vestiarul Ion erà representant al țĕrrei. Pînŏ a nu trecce Dunărea fu prins și addus la Bucuresci. Alexandru î condamnŏ la mórte; și quând îl dusserŏ la locul supplil ciuluĭ, quând carneficele aidicŏ securea spre a'i tăià ca *pul, starea înfiptă și dréptă* a lui Michaiu, căutătura lu *majestuósă și feroce* que mĕsurŏ pe omul sângerilor de-jos pînŏ sus, îl făcù să'i cadă securea din mână și tremurând o luŏ d'a fuga printre multitudine. Popolul strigŏ de o dată: minune! grațiă! Boierii cu metropolitul allergarŏ la Alexandru și querurŏ grațiă. Și ast-fel scăpŏ heroul.

Nu mult dupŏ aqueasta trecù în Transylvania se cunoscù și se înțellesse cu Sigismund Bathory, și de aquì

www.dacoromanica.ro

plecò la Constantinopole. Acolo prin midlocirea Unchiului sĕu Vestiarului Ioan şi a unui grecu influent amicu al tatălui sĕu Pĕtraşcu, intrò cum se intrà p'attunci, în favórea Vizirului şi a tuturor Turcilor quellor mari. Pe lângò plângerile lui Michaiu, ajunserò şi alle Boierilor în contra lui Alexandru, şi Michaiu la 1582 fu numit beiu şi trimis în ţérră cu doĕ mii de spahii. Alexandru destituit se dusse la Constantinopole şi accolo fu sugrumat prin intrigele lui Ieremia Movilă din Moldavia.

EPOCHA A CINCIA.

MICHAIU-BRAVUL.

I.

Popolul Român devenisse mare prin sufferinţe; eătă un om cu mare ci brav. — Inţellegerile. — Decissia. — Jurămintele. — Massacrul din 13 Noembriu.

Cum se returnò în ţérră cà beiu şi se sul la thron, Michaiu se determinò a devenì Domnu. Sufferinţele erà mari în Românía, desperaţia erà şi mai mare. Dela Ban pînò la burgĕrabul communei n'asteptà de quât un cap demn de mărimea aquellei desperaţiuni generali. Popolul român devenisse attunci un popol de heroi: pentru quò am mai ḑis óre-quând:

„Se petrifică braçul la bendele metallice,
„Şi quând într'ênsul bate occellul Tyraniei
„Rescapĕră schinteia divin'a Libertăţii;
„Apprinde inimi, sufflet: *herou devine sclavul.*

Popolul român erá mare, curăţit şi sanctificat prin focul durerilor, şi avea nevoie numai de un bărbat brav. Michaiu avu tot curagiul şi tótă bravura querută. Işi pri cepú epocha; nu mai remânea de quât a luá mĕsurele cuvenite.

www.dacoromanica.ro

Cadrele oștirilor create de Radu-Negru și de Mircea I există âncŏ; nu remânea de quât a le împlini. Michaiu aflŏ terrêmul preparat de străbunii sĕi. Posturile nu erà âncŏ desființate; capii corpurilor de ostire existà âncŏ; ia în quât pentru soldați, la ora venită nu erà necessitate de quât de un appel qua să alerge tot popolul sub dra pellele Patriei.

Michaiu se decisse mai ântêiu a se înțellege cu Transylvania și Moldavia. Cu Sigismund Bathory se cunoscea dejà și póte quŏ amêndoi se înțellessesserŏ de mai 'nainte (quŏci din Transylvania el plecasse la Constantinopole). In Moldavia iarŏ, Aron începusse a fi sațiu de abusurile și neomeniele Turcilor; și pe tyranni nimeni nu'i urrasce mai mult de quât iarŏși tyrani împilați, mai vîrtos quând aquestia se îmbuibă și încep a avé speranțe de emancipare. Aron erà și el un tyran și voià a se emacipà de sub controlul Turcilor. Michaiu se înțellese cu dênsul și făcú un legĕmênt de ajutóre reciproce Aquesti trei Domni se decisserĕ a se înțellege și cu Germania și Polonia Drumul erà deschis, pentru quŏ assemenea înțellegeri se mai făcusserŏ și înainte. Rodolf, împeratorul Germaniei, promisse allianță pentru scopuri alle salle particulare, și Polonia remasse neutră, tot pentru assemenea scopuri particulare.

La 5 Noembriu, în prediua anniversarei victoriei ceresci, a archangelilor Michael și Gabriel, plenipotenții Trasylvaniei și Moldaviei erà dajà în Bucuresci, și pusserŏ jurămêntul din preună cu Michaiu de a umilì orgolliul Turcilor, și de a mântui țerrele de jugul lor.

Beiul turcescu, nu mai aveà acum de quât să arate capilor Românieĭ quŏ é Domn în adevĕr al Românilor, demn de thronul lui Mircea quellui Bĕtrân pe quare se suisse. Adunŏ pe Boierii necorrupți âncŏ de doctrinele Dănescilor, și cu Metropolitul Euthymiu în capul lor, le communicó la toți cugetele salle, și cu toții împreună

www.dacoromanica.ro

jurară pe românesce curat spre a mântui Țérra și Religia. De aqui înainte tóte se prepararŏ în secret, și la 13 Noembriu 1594 toți Turcii din Bucuresci și din Iași furŏ supra-prinși și tăiați în aqueeași ḍi. La 15 Noembriu din preună cu scirea fu și ênsuși Michaiu la Giurgiu: arse cetatea, tăió pe Turci, și quâți mai scăpară se închisserŏ în fortereță.

II.

Paşa cu doĕ mii.—Rusciucul bătut. Silistra luată.—Mustafa paşà şi Bogdan Sassul.—Buzescii bat pe Tatari.—Banii Michalcaa şi Manta.—Calofirescul la Ilhsova.—Kiraly la Dobrogea.—Gheți la Balcani, pînŏ în Thracia.—Aron la Bender.—Bender.—Farcaș la Vidin.—Michaiu bate pe Ferhat paşa Sinan paşa vine să facă țĕrrele paşalîkuri.

Nu trecù mult, și un paşă venì cà din partea Sultanului cu doĕ mii Turci, prefăcêndu-se quŏ are a negoçià cu Michaiu. Aquestà îi pricepù planul, și în prima nópte îl attacó și fĭcù un terribil măcel: nici un Turcu nu mai scăpó.

In mieḍul iernei la 1595 în gerul lui Ianuariu, Michaiu trecu Dunĕrea, bătù Rusciucul que erà appĕrat de 7000 mii Turci și prădó cetatea; trecù de aqui la Silistra, o bătù și'i desfiinţó fortificaţiunile. Scirea ajungênd la Constantinopole, acolo nu putea să crèḍă nici temeritatea nici răpĕḍile victorii și 'naintări alle lui Michaiu.

Pórta, după prima ei uimire, numì în dată domnu pe un Bogdan filiul lui Ion Sassul que domnisse în Moldavia; îi dette o oștire formidabilĕ.—Mustafa paşà erà în capul ei.—Pe de altă parte se trimisse ordini Khanului Tătarilor spre a intrà în Moldavia cu 30 de mii de ai sĕi. Fraţii Buzesci eșirŏ înaintea Tătarilor, de doĕ ori îi bătură și uccisserŏ pe filiul khanului. Banul Mihalcea și banul Manta bătură un corpu de Turci și de Tătari. Michaiu ţinea înainte în contra lui Mustafa-Paşa unde

www.dacoromanica.ro

erà tăria inemicului, și trecù Dunĕrea din nuou la 26 Ianuariu. Hordia Barbarilor fu bătută și prădată; Mustafa ênsuși cădù mort în luptă. Bogdan scăpó cu fuga, și în locul lui Pórta numì pe un Stephan. Calofirescul bombardà Hîrșova, iar corpul Transylvanilor que venisse sub commanda lui Albert Kiraly, trecù în Dobrogea, luó Istrova, Baba, și alte cetăți. Căpitanul Gheți cu un corp de Români, inaintând pînă la Balcani, acolo attacó pe Sinan-Pașà, îi tăió ómenii și îi luó averile. De aqui străbătù pînă în Thracia, dominó și prădó tot în drumul sĕu, și terrórea lui ajunse pînă în seraiul Sultanului. Din partea sa Aron al Moldaviei luó și devastó Benderul, arse cetatea Albă, și unindu'și ostirea cu a lui Kiraly, coprinse tóte locurile de pe lîngă Dunĕre din partea aqueea. Din Oltenia, Popa Stoica, lăssó altarul, încinse sabia, se pnsse în capul Oltenilor, și trecênd Dunĕrea, bătù Vidinul. Michaiu bătù în fine pe Ferhat Pașa și pe Tătari que formà corpul quel mai maro al oștirilor.

Naintà răpede Românii: spaima coprinsesse pretutindeni pe Turci. Sultanul Mahomet III vĕdù quă resbellul deveni serios, și se determinó a formà o oștire mai numerósă. Peste 200 mii Turcii fură adunați, și în capul lor serasker fu numit terribilul Sinan Pașà (1). Mahomet erà om vendicativ, plin de orgolliu și de mânie, crud cà un tigru. Sinan pașà luó ordini qua în dată să prefacă domniatéle în pașalicuri. Candidații de pași venià din preună cu oștirea.

III.

Pretențiunile lui Sigismund Bathory.—Nevoile lui Michaiu.—Michaiu jura, jură ânsĕ resbunare.—Miahaiu resistă la Dunere, și se retrage la Călugĕreni.—Lupta.—Victoria.—Retragerea.

Michaiu cum aflò despre aqueastă formidabile expediție, trimisse la alliații sĕi Transylvani și Moldoveni, și

(1). Se dice quò erà un Neapolitan turcit.

www.dacoromanica.ro

abiă putù adunà de astă dată 8000 de Români.

In Moldavia se formó un partit de ómeni fără credinţe (pentru quă boierii erà mai toţi emigraţi din causa persecuţiunilor lui Aron). Aquel partit se ḑicea, cum am ḑicce, al liberalilor, şi qua să pótă reuşi la scopurile lor, se făcură partisani ai lui Sigismund Bathory; şi quând inemicii communi erà la hotarele ţĕrrei, ei după chipul şi asseměnarea lor, îşi allesseră de Domnu un Ţigan (1) pe quare îl şi făcusserŏ hatman al revoluţionarilor. Numele aquestui domnu improvisat, pe quând Turcii intrà în ţérră. se numia Stephan Răsvan Cu toţii împreună prinserŏ pe Aron. îl trimisserŏ în Ttransylvania, unde a şi murit; şi cu toţii în preuna Ţiganul cu craii Moldaviei închinarŏ Ţérra lui Bathory recunoscênd pe aquesta de suveran, şi făcurŏ qua Domnul Ţĕrrei adică Ţiganul Răşvan să fiă locotenentele lui Bathory. Aquesta veḑênd pericolul eminent în România. îi veni gust a se facce suveran şi în aqueastă ţérră, şi nu promisse lui Michaiu ajutor, după, cum erà legat, de quât daqua îi va închinà şi ellu ţérrà, şi va jurà suppunnere şi credinţă cà un sudit al lui, Bathory, quare se şi proclamase rege.

Michaiu se vĕḑù constrîns a se suppune aquellei fatalităţi pe quare quei vechi o numià *Ananga*, şi la quare şi ḑeii se suppunea. Işi înnecó amarul, se dette de suppus al lui Sigismund, şi mai mult juró vendictă de quât credinţă. Pînă să viiă apoi Transylvanii eşì cu aquei 800 de Români în aintea Turcilor spre a le împedicà treccerea Dunării. Peste trei ḑeci de ḑille putù a ţinne în locu dincolo de fluviu 200 mii de Turci; şi aquestia ar' fi fost împedicaţi şi mai mult, daqua pe la Calafat n'ar'fi venit de peste Olt un corp mare de Turci a appucá pe

1) Se ḑice quŏ era un Neapolitan turcit.
2 Veḑi chronca R.Sincai pag. 257.

www.dacoromanica.ro

Români pe la spate. Michaiu se retrasse în ordine dela Dunăre, și se postó la Călugăreni unde, mai venindu'i și alte ajutóre de Moldoveni și Transylvani, putù numĕrà vre o 16 mii. Sinan Pașà protegiat acum de amêndoĕ părțile, construi o punte pe vasse și trecù Dunĕrea cu tótă armata. Credea acum quŏ nu se va mai arrestà de quàt dincolo de Transylvania: *Allah* și *prophetul*! resunà peste tot dela Giurgiu pînŏ la Călugăreni. Que erà acum Ghiaurii în aintea hordelor de ianiceari și spahii?

La 13 August ambele armate erà față în față la Călugăreni. Bătaiea se începù. Numĕrul Turcilor căḑù cà o materie formidabile peste Români que se credea siguri de striviți. Michaiu vĕḑênd terrórea generale, trasse sabia, și se răpedi cà fulgerul între Turci, uccisse cu mâna sa pe Caraiman pașà; bei, agale, soldați, căḑea unul dupŏ altul în aintea sa și muscà țĕrrîna în convulsiunile morții. Străbătù hordia Barbarilor și se înturnó înapoi cu tuiul lui Caraiman. Se scie quŏ tuiurile sunt însemnele pașilor, stindardul commandei que è formatde códe sau cóme de cal roșie. Să'și figure quine-va pe herou în fuga mare a cursierului străbătênd oștirea inemică, peste corpuri. peste arme, peste ómeni, avêntându-se peste grămmași de cadavere, spărgênd cete, resturnând tot; cóma roșie a tuiului semĕnà un balaur de focu que svolà, un comet răpede que străbătea rôndurile inemicilor. Românii se însufflețirŏ la aqueastă vedere, și cu toții strigarŏ: victorie! și cu toții de o dată se răpedirŏ cà prin instinct; nu mai vĕḑurŏ nici un obstacol; resturnarŏ tot que le sta în ainte, sparserŏ rêndurile Turcilor, îi pusse pe fugă; unul peste altul dà pe podul dela Călugăreni și se înnecà în Neajlu. Sinan pașà ênsuși que venià să facă țĕrrele Pasalîkuri, căḑù cu callul dupŏ pod îșî sparse capul, și'și rupse dinții. Turcii era dejà fugiți și respândiți.

Unul din prisonierii Români, profitând de fuga Turcilor,

www.dacoromanica.ro

pusse focu provisiunii de pulbere; și că un alt Sampson făcù nu a fi strivit ei să svóle în vênt din preună cu un mare numĕr de Turci și cu bagagele lor. Nóptea que veni nu mai lăssó pe Romani a'naintà mai departe. Nu erà apoi nici giganți nici smei; fiă-quare, de'și-ar fi uccis quâte patru și cinci Turci, nu ar'fi putut a'i uccide nici pe jumĕtate. Turcii mai remăssesserŏ âncŏ mulți, și Românii decimați erà stătuți cu toții de labórea ḑillei și de sudorile de sânge. Ținurŏ consilliu nóptea, și aflând de ajuns de astă dată quŏ au luat, cum se ḑice, apa Turcilor la prima lor încercare și quŏ le-au dat o lecțiune de a 'naintà cu pasuri mai mĕsurate de aqui înainte, se decisserŏ a se tragge către munți pînŏ le va veni și ajutorul întreg al Transylvaniei, și Moldaviei.

Michaiu își trimisse Dómna cu familia întrégă la Sibiiu, Iar Ardelenii lui Sigismund que nu făcusserŏ mai nimicu la Călugĕreni, în retraggere, vĕḑĕndu-se apprópe de Bucuresci, venirŏ și prădarŏ Bucurescii și batjocorirŏ ómenii sub cuvênt quŏ tot au [să'i prade Turcii mai la urmă, mai bine să ia ei queea que erà să ia Turcii. Oștirea română se retrasse cu Michaiu la Câmpul-Lung, la cetatea lui Negru-Vodă.

IV.

Intrunire alliaților.—Turcii ocupă capitalele.—Bisericele se prefacu în giamii.—Chrestinii iau din nuou Tîrgoviștea dela Turci.—Ali-pașa prisonier.—Sinan-pașa é allungat dela Bucuresci.—Turcii se înnecă în Dunĕre.—Sinan-pașa é pedepsit cu exiliul.

Rĕșvan în Moldavia, suppusul și locotenentele lui Sigismund Bathory, dupŏ que lăssó acolo quâte-va cete de Moldoveni și Transylvani spre appĕrarea Moldaviei de Tătari, trecù cu 2400 de pedestri, 800 călări, și 24 tunuri la Sigismund quare adunasse și el 32 mii

www.dacoromanica.ro

pedestri, 5000 călări, și 53 de tunuri, și quare se prepară a veni în ajutorul lui Michaiu.

Turcii occuparŏ într'aquestea țérra: Giurgiul, Brăilla-Bucurescii, Tîrgovistea erà în mâinile lor. Sinan paș-declaró țérra de pasalîk. Paș a guvernator fu instalat. Multe biserice din Bucuresci furŏ prefăcute în giami; în locul Crucii pe turnurile lor lucià dejà semiluna. Tîr; goviștea și Bucurescii se fortificarŏ din nuou de Turci.

Armata unită a Românilor, Transylvanilor și Moldovenilor, veni înaintea fortereței de lemn dela Tîrgoviștea, appĕrată de garnisonă turcească. Sinan-Pașà cu quei mai mulți ai armatei, se prefăcù quŏ fuge spre a tragge pe Chrestini la câmp întins, și veni pînă la Bucuresci fără a se luà nimeni după dênsul. Armata alliaților prin consilliul bellicu decissesse a luà mai întêiu Tîrgovistea din mâna Turcilor, a'i sparge de acolo, și apoi a'naintà siguri dela spate. La 18 Octombiu detterà fucu fortereței de lemn și o luară cu assalt, exterminând garnisona turcă, și luând prisonier pe Ali-paș a.

Sinan-pașà cum audi de aqueasta, afló quă é mai ințellept a se tragge la Giurgiu de quât a'și aștep à inemicii la Bucuresci. Lăssó dar aqui quâte-và mii de Turci deciși, și o minieră de pulbere la mônăstirea Radu-Vodă, quăriia să 'i se dea focu quând va intrà armata alliaților. Alliații iară afarŏ și ei quă erà mai bine a urmări pe Sinan fugarul de quât a mai stà prin Bucuresci. Pînă să ajungă la Giurgiu, și de acolo pînă să trécă Dunĕrea, Sinan-pșà perdù mai tótă óstea. Turc peste Turcu dà în calle; peste 6000 de carre lăssarŏ în urmă; vre o 5000 de prisonieri que ducea cu dênșii furŏ liberați; aqueștia luând armele Turcilor uccișì, îmi mulțirŏ armata vingĕtóre. Quând ajunserŏ Românii la Giurgiu, Sinan trecusse la Rusciuc și restul oștirii turcesci era pe pod. Michaiu pusse quâte-và tunuri a sparge podul și toți fugarii se înnecarŏ la 25 Octombriu. Sinan

www.dacoromanica.ro

uitasse acum quŏ n'a putut facce din România un paşalîk. Işi frângea numai mâinele despre queea que avea să respundă la Constantinopole quând îl vor întrebà que s'au făcut aquelle 200000 de Turci. In adevĕr quând ajunse acolo fu exilat la Malgara unde şi muri de durere.

V.

Bathory şi Răsvan se întórnă în Transylvania.—Michaiu şi Farcaş bat Vidinul şi Nicopole.—Ieremia Movilă ia locul lui Răsvan prin Poloni.—Movilă vingĕtor uccide pe Răsvan.

Nu mai remasserŏ dupŏ aqueastă victorie Românilor de quât a se curăţi şi de Turcii dela Vidin şi dela Nicopole. Dupò que petrecù pe Bathory que se înturnà în Transylvania, pînŏ la Gherghiţa, şi pe Răsvan que se duceà prin Transylvania în Moldova spre a allungà pe Ieremia Movilă, quare ajutat de Poloni îi luasse locul, Michaiu îşi îndreptó callea cu Românii sĕi către Vidin şi trecênd Dunĕrea, pe quând generalul Fărcăşanul luà Nicopole, Michaiu luó Vidinul. Românii exterminarŏ pe Turci şi din părţile aquellea.

Răsvan trecù din Transylvania cu 4000 pedestri, cu 1000 de călläri şi ajungênd la Suciava, acolo veni la luptă cu adversariul sĕu Movilă. Infriânt de aquesta, fu prins şi îndată tras şi în ţépă. Răsvan închinasse Ţérra lui Sigismund; Movilă o închinó la Poloni. Bietul Ţigan avù de carnefice pe Movilă. Lui Michaiu Austria îi preparà de carnefice pe italianul Basta.

www.dacoromanica.ro

VI.

Vindicta lui Michaiu—Lui Bathory îi trecu tónele de suveranitate. și îi vine alte tone de a se lepădă de lume—vrea să închine tĕrrele la Némțu—Trimitterea Banului Michalcea la Praga—Nemții vin la plăcinte, și Bathory își schimbă cugetul: va să abdice în favorea lui Ioșica.—Quând ai un amic nebun n'ai de que mai quere o mie de inamici.—Ioșica plătesce cu pellea favorea lui Bathory.—Quând viu Turcii, po Bathory iar îl appucă tónele suveranității.

Ansĕ ómenii cà Michaiu nu per așà currênd. El aveà un compt nedesfăcut ânco cu Bathory, nu putea muri pînŏ nu'l va desfacce: jurasse omul credință, și credință de herou, vendictă adicŏ patriei salle și numelui de Român. România, dupŏ posițunea ei putea să fiă subt supremația Turciei de attunci, nu ânsĕ subt suveranitatea unui Bathory. Que făcusse aquesta? que putere aveà? cu que ajutasse pe Români, quând la 20 Maiu 1595 avea pretențiunea de a deveni suveranul Românilor și Moldovenilor? Facil a intrà gărgăuni în cap de suveranitate, a nevoie ânsĕ a da un corpu fumurilor salle. Quine se uită la typul lui Michaiu vede un om quare de n'ar fi putut semĕnà lui Michael archangel, nu s'ar fi lăssat quel puçin mai jos de quât Lucifer; unul cà el nu putea să se lasse a remâné un biet diavol de rônd, el que purtà trei-deci de victorii pe braçele'i de Alcid.

In Decembriu 1596, Michaiu se dusse cu quâți-và boieri în Transylvania să vĕdă que mai are în cuget Suveranul de Bathory. Vĕdù ânsĕ quŏ tentația de suve-

www.dacoromanica.ro

ranitate a fost avut'o numai quând erà pericolul general al Chreștinilor: acum îi mai trecusse și își pussesse în capu să se facă de viiu, să se lepede adicŏ de vanitățile lumii. Vrea să abdice la suveranitatea de peste România și Moldavia și ênsuși la Domnia Transylvaniei, vrea să închine aqueastă țérră la Austria que nu descărcasse nici o pușcă. Michaiu se cruci de aqueastă straniă schimbare, și se determinó a luà și el parte la aquelle negoțiațiuni. Quând la 1597 plecó Sigismund la Fèrdinand que se aflà la Praga, trimisse și Michaiu acolo pe Banul Michalcea.

Sigismund se învoi cu imperatorul să'i dea Transylvania în schimb pe micele ducate Opol și Ratibor din Sillesia, și pe adaos de 500 mii galbeni. Quând se returnó în Transylvania își schimbŏ cugetul, disse quŏ abdică la domnie și învitó între alți nemeși și pe Românul Stephan Iosica que se lepĕdasse de românismu și se făcusse chatolicu qua să semene adicŏ à Ungur.

Comissarii impĕratului Rodolf venisserŏ să ia dupŏ forme Transylvania. Bathory, cum îi vĕdù, iar își schimbó cugetul, și se decisse în Silleșia; iar pe Iosica îl lăssó în mâinile Austriacilor, și aquestia îl arrestarŏ la Satu mare (Maiu 1598).

Nu mult dupŏ aqueasta în August se respândì nuvella quŏ vin iar Turcii. Sigismund attunci vĕdênd pericolul general, iar fu appucat de tónele suveranității. Veni în Transylvania adunó magnații la Turda și se proclamó din nuou domnu al Transylvaniei. Trimisse apoi la Michaiu însciințându'l să 'și adducă a minte de jurămêntul de suppunere și să 'l recunóscă iar de suveran. Michaiu respunse quam pe picior, quăci avea d'a facce cu Halil-pașà al Vidinului și cu Mehmet pașà al Durostorului, se occupà cu dênșii pînă îi bătù. Purtarea lui Sigismund întăritó pe Rodolf și neavênd cu que să 'și scótă focul pusse de uccisse pe Stephan Iosica que se aflà

www.dacoromanica.ro

închis în mâinile ómenilor sĕi. Quând are quine-va un amicu sau protector nebun n'are de que să mai caute inemici. Iosica plătì cu capul favórea lui Bathory.

VII.

Alte tône vin lui Sigismund.—Cardinalul Andreiu Bathory.—Daqua cardinalul s'a făcut pașă, să se bată ca un pașă. Cardinalul se se bată da iesuit.

Alte *tône* îi mai veniră lui *Sigismund* în 1599. Chiemó pe vĕrul sĕu din Polonia, pe cardinalul Andreiu Bathory, îl pusse să 'și schimbe sutana în attilă și rasa în conțeș, și îl făcù domnu în locul lui. Transylvanii qua să scape de un om așà de schimbător, jurară credință călugĕrului. Sultanul profitó de aqueastă schimbare și luó pe Cardinal sub protecția sa. Andreiu Bathory trimisse la Michaiu și querù a'și ținne legămêntul que făcusse cu Sigismund. Michaiu îi respunse quă aquel legĕmênt l-a rupt ênsuși guvernul Transylvaniei. România se umilisse spre a umili pe Turci; Transylvania singură devenind un pașalîk al Turcilor, are să aștepte dela Români queea que au pătit tóte pașalîkurile turcesci. Daqua cardinalul s'a făcut pașă, să se aștepte la resbel, și să cade quel puçin a se bate cà un pașă, iar nu cà un călugĕr. Andreiu vĕdù quă é mai bine a se batte da iesuit. Se încuscrì cu Ieremia Movilă al Moldaviei și se legó cu dênsul în contra lui Michaiu.—„Vor cădea amêndoi„ dișse Michaiu quând audì de aqueastă alliață. Se preparó dară de resbel.

www.dacoromanica.ro

VIII.

Campamentul dela Ploiesci.—Jurământul oștirilor.—Michaiu ia Brașovul și 'nainteadă catre Sibiiu.—Andreiu Bathory quere pace.—Michaiu dă semnalul de resbel.

La 13 Octombriu 1599 adunó óstea Românieĭ la Ploiesci, querù tutulor Boierilor și soldaților jurământul de credință quă vor 'naintà ori unde le và commandà să mérgă. Lui Banu Adrian și lui Ruzescu le dette commanda *oștirilor* Bănatului, și le ordonó să se adune și să aștepte la Rômnicul Vâlcei ultimele ordini.

Quând veni timpul *departului*, spre a nu'și dà âncă planul pe față, dișse quă óstea are a trecce prin Transylvania cu voiea Cardinalului, în ajutorul imperatorului Rodolf.

Intr'aquestea Cardinalul fiind om de lume strînsesse o adunare generale la Alba-Iulia (Belegrad); și pe quând erà dat cu totul plăcerilor cà un pașă turcu, Michaiu trecù Carpații drept în mijlocul Sĕculor, quăror le proclamó libertățile usurpate și'i învitó la arme. Quând ajunse în regia Sassilor, le spusse quă vine în folosul imperatorului Rodolf, que erà objetul lor de predilecțiune și de credință, și quă se ducce a dà jos pe Cardinalul que a închinat țérra la Turci. Ast-fel luó Brașovul și 'naintó către Sibii.

www.dacoromanica.ro

Andreiu Bathory audind pe neasteptate de întrarea și de appropierea lui Michaiu, trimisse soli înaintea lui și îi querù pace. Michaiu reținù solii și își urmó drumul înainte. Attunci dette de scire Banului Adrian și Buzescului a trecce cu óstea lor pe la Turnul Roșu. Ostirile Olteniei și Românieі se întêlnirŏ la satul Talmaciu, o postă de parte de Sibii

Andreiu mai querù pace; Michaiu quând veni apprópe de Sibii, declaró pe Andreiu de sperjur, de închinat la Turci, și quă că pe un criminal de înaltă trădare îl iartă, de vă revesti din nuou rasa și se va returnà în Polonia, dupŏ que va rechiemà în locu'l sĕu pe Sigismund. Cu legea și cu tractatul în mână Michaiu voi să rumpă tractatul lui Sigismund que umilisse atâta pe Români în ḑillele lor de nevoie și de tribulațiuni.—Cardinalul mai cercó o dată și trimisse pe nunțiul apostolicu Malaspina a fi solitor de pace și a facce pe Michaiu să nu quéră atâta pe quât Cardinalul nu putea dà bucuros. Michaiu reținù pe Cardinal și dette semnalul de resbel.

IX.

Bataica dela Selimberg.—Tunurile *Ungurilor* resbesc pe Români.—Michaiu le deșteaptă curagiul.—Polonii se dau prinși.—Bathory fuge. Victoria Românilor.

In 28 Octombriu 1599 începù bătaiea pe câmpul dintre Sibii și satul Șellimberg. Andreiu Bathory avea o bună artillerie și 9000 de militari. Michaiu avea acum 30 de mii de Români. Se luptară dela 10 ore de dimineața pînă în nópte fără a se decide victoria. Ungurii făcea mare rĕu Românilor cu tunurile, și'i pusserŏ în derută. Attunci Michaiu lovì cu sabia pe unul din căpitanii sĕi: „Stați *locului* mișeilor!„ strigó de o dată Michaiu. La vocea lui stau cu toții, reiau curagiù și se răped disperați. Polonii que erà cu *Ungurii* se speriă și

www.dacoromanica.ro

trecu în partea Românilor qua să nu fiă uciși; commandanții Ungurilor cădură prinși. Cardinalul Andreiu, vĕdêndu-se bătut, ia fuga prin munți și șelbe spre a se refugià în Polonia. Transylvanii, vĕdêndu-se fără căpitani, fără domnitor, se respândescu și lassă câmpul bătăiei cu 32 tunuri și cu tóte munițiunile în mâinile Românilor. Peste 2000 de ómeni cădură din amêndoĕ părțile în ḑioa aqueea. Victoria rĕmasse a Românilor.

X.

Dieta proclamă pe Michaiu Domnu al Transylvaniei. Un Secuiu ucide pe Andreiu Bathory.—Săracu Popa.—Solii Austriei.—Visita și pretențiunile ridi oli.—Rĕspunsul lui Michaiu.

Aqueastă victoriă făcù pe magnații Transylvaniei a se adunà în Alba-Iulia la 1599 Noembriu 20 și a proclamà pe Michaiu de Domnu al Transylvaniei. La 1 Noembriu heroul dela Călugĕreni, Domnul Românieĭ intró cu triumf în Alba-Iulia cà Domnu al Transylvaniei. Cardinalul Andreiu în fuga sa, fu uccis de un Sĕcuiu la quare querusse ospitalitate. în pădurile dintre Transylvania și Moldavia. Căpul i se addusse la Michaiu quare lăcrĕmó quând îl vĕḑù, și printr'un suspin ḑisse: *săracu Popa!* Ucciḑĕtorul fu dat în judicată și condamnat la mórte cà un violator al ospitalității.

Nimicu mai ridicol cà visita que avù după aqueasta Michaiu cà Domnu al Românieĭ și al Transylvaniei. Imperatorul Rodolf trimisse commissari să felicite pe Michaiu. Turcii la ast-fel de împregiurări trimit daruri frumóse. Austria trimisse o mulțime de *vorbe* frumóse și un titlu de domnu ereditar al Munteniei. E facil a dărui quine-va din alle altora. Par' quă țĕrra Românilor erà țĕrra lui Rodolf qua să o dăruiască lui Michaiu și descindenților aquestuia.—Apoi ordonó lui Michaiu să ésă din Transylvania și să reintre în Muntenia spre a batte

www.dacoromanica.ro

pe Turci în locul Austriei, quă îi va trimitte şi el bani şi oştire. Austria cà tot dauna voià să se bată alţii în locul ei.

Michaiu se consultó cu boierii; şi după consiliul lor respunse commissarilor: quă dreptul de Domnu al Transylvaniei i'la dat şi adunarea magnaţilor aquestei ţerre. In quât pentru Muntenia, Majestatea sa n'are nici un drept a o dărui nimului nicì ênsuşi provisoriu; iar în quât pentru bani, în adevĕr quă'i aştéptă, pentru quă alt-fel îşi va întórce armele în contra imperatorului, şi îi va arătà quă nu'i lipsescu nici braçele, nici armele, nici banii.

XI.

Iar îşi schimba cugetul Sigismund Bathory.—Ieremia Movilă instală în Romania de domn pe frate sĕu Simeon.—Michaiu allungă pe Ieremia—Moldovenii proclamă pe Michaiu de Domnu.—Solii Austriei. Solul Turcie la Alba-Iulia.

Sigismund Bathory n'avea nevoie de multe qua să 'şi schimbe cugetul, Indemnat de Turci, de Poloni şi de Ungurii refugiaţi să nu lasse Transylvania, intró în Moldavia şi se unì cu Ieremia Movilă. Aquesta pe quând Michaiu se aflà cu oştirea în Transylvania, intrasse în Romania que erà în rĕpaos, şi cu forţă instaló aquì de Domnu pe frate sĕu Simeon Movilă.

Cum audì de aqueasta Michaiu, intró în România, allungó pe Simeon, intró apoi în Moldavia; şi în lupta que avù cu Ieremia, oştenii Moldoveni, cum veni în faça fraţilor lor Români, de o dată strigară cu toţii: Să trăiască Michaiu Domnul Moldaviei! Movilă delăsat de toţi, scăpó cu fuga în Polonia.

Micaiu recunoscut de Domnu şi al Moldaviei, îşi dette titlu de aqui în ainte: „Domnul Romaniei, Transylvaniei şi Moldaviei, etc. „Compuse un guvernu provisoriu de

www.dacoromanica.ro

patru boieri Moldoveni, le lăssò frênele guvernării în mână, şi trecù cu oştirea în Transylvania la Alba-Iulia.

Aquì veniră din nuou commissari dela Rodolf. De astă dată cu daruri, cu titlu de consiliar al imperiului, de Guvernator al Transylvaniei. Austria vrênd nevrênd vrea să procopsească pe Michaiu. Tot attunci veni şi din partea Sultanului un commissar cu daruri şi semne dedistincţiune şi consideraţiune. Il împresurasseră *muşterii* pe Michaiu, Commisarilor austriaci nu le plăcea aqueastă visită; iar Michaiu le disse să nu le fiă cu suppărare; pentru quă cu cugetul cu quare 'i-a trimis pe domnialor Impĕratorul, tot cu aquellaşi cuget a trimis şi Sultanul pe omul sĕu

INSEMNARE.

Tóte miscările au ascinderea şi descinderea lor Aquì fu puntul quel mai culminant al gloriei lui Michaiu; de aquì înainte începù a declnà şi faptele aquestui om extraordinar din preună cu simtimentele şi cugetele salle. Tot ânsĕ que è mai rĕu este quă din preună cu dênsul declină şi ómenii quărora el erà capu şi exemplu, şi cu ómenii din preună declină şi epocha lor. Cà historici catăsă descriem faptele. Michaiu, dupò atâtea fa, te mari, a commis o erróre; şi errórea sau greşala în politică şi în resbel è mai mult de quât o crimă; pentru quă crima face rĕu la indivíde; errórea unui căpitan ânsĕ sau a unui om de Stat perde naţiuni.

Quând Michaiu întrò în Transylvania, Sĕcuii, dupò cum s'a vĕdut, il urmarò spre a'şi vĕrsà sângele d'alăturea cu dênsul. Pentru que? Pentru quò le-a promis liber ăţile que li se usurpasseră de nemeşii feodali. S'a vĕdut âncò quò Ungurii o mare parte furò cu dênsul, şi o mare parte iară în contra lui. Pentru que iară? Pentru quò unii aflà folos în aquea prefaccere, şi alţii se vedea attacaţi în interesele lor quelle mai vitali.

www.dacoromanica.ro

Românii iar din Transylvania, fiind partea impilată, nu vĕdură nici un semnu de ușurare; Michaiu 'și-a fost addus a minte de Sĕcui; și pe Români îi treciì cu vederea.

Mare parte apoi din Transylvania din diverse naționalități, avênd a se plânge îndelung de abusurile papali sau alle sacerdoților privelegiați, furĕ nevoiți a protestà, adoptând alte confessiuni. Michaiu, aquestora nu numai quĕ nu le promisse nici o consolațiune, ci fu răpede întru a uccide pe toți protestatori dupĕ inspirațiunea episcopului catholicu Napragi, que'i qualificà de eretici; și ar fi făcut'o daqua nu 'l-ar fi exortat în numele Bibliei Demetriu Archiepiscopul orthodox cum și Radu Buzescul. (1) Apoi de și n'a uccis Michaiu pe protestanți a ordonat ânsĕ să le închidă templurile, și 'i-a persecutat fórte asupru.—Sașii apoi, afarĕ de confessiunile lor, ei nu putea fi cu Michaiu, deqât pînĕ quând îl credurĕ quĕ era un instrument al lui Rodolf; în dată ânsĕ que Rodolf începù a'l prepunue și a'l observà prin Basta, Sașii începură a'l urrî și pentru imperatorul Rodolf și pentru deprădările que se comissesseră în multe din communele lor. Pe lângĕ aquestea dorobanții lui Michaiu avurĕ tótă licența spre a committe mari abusuri de putere prin commune de ori-que naționalitate. (2)

Pe que mai putea a se întemeià Michaiu de quât pe elementul pur din țérra română. pe boierii que erà otficerii lui și adevĕrații conservatori și appĕrători ai libertătilor Națiunii, pe ostenii lui cu un cuvênt. Michaiu ânsĕ în quât ventru țerra română făcù un așeqĕmênt și declarĕ pe toți sătenii lipiți de moșia pe quare se află fiă-quare: din ómeni liberi îi declarĕ servi, proprie-

(1) Vedi Chronica lui Șincai, Tomul I, pag. 276, 277, și 278,

(2) Vedi idem pag. 281 și 282.

www.dacoromanica.ro

tatea altuia; în locu de a înălța numele de *Român*, îl degradò pinò acolo în quât să deviiă synonym cu *sclav*. Iobăgia feodale dela dênsul datò în România, și ținù peste un secul.

Michaiu putù să aibă în partea sa o mână de curtesani adulatorî, quâte-và sute sau și mii din quei de schóla Dănescilor que se ḑicea ciocoi; ânsĕ aqueștia tot-d'auna au fost codaci și sunt pe atâta de poltroni pe quât sunt și de intriganți; aquestia neavênd credință, n'au nici devotament și heroism. Que avea să mai aștepte aquel soldați români quând la resbel n'avea nici un cămin să mai appere, și quând dela resbel nu'i mai aștepță a casă de quât servitutea?—Metropolitul apoi. Episcopii și aquei Buzescî pe quari îi vĕḑurŏm quŏ aŭ appĕrat cu atâta ardóre în numele Bibliei și au scutit dela mórte pe nisce străini protestanți, cum óre nu avea să appere pe Români, pe frații lor de arme dela o servitute necunoscută în historia Românilor. Eatŏ causele que addusserŏ atât de răpede pe Michaiu pe clina căderii. Nu'i mai remasse nici un amicu de quât curtesanii intriganți; și unde nu é virtute nu é amicie.

XII.

Complot in contra lui Michaiu.—Michaiu perde bătaiea la Mirislou.—Dómna arrestată.—Baba-Novak ars de viu.—Polonii în Moldavia.—Michaiu perde bătaiea la Seret.—Polonii în Tîrgoviș e pun Domn pe Simeon Movilă.—Michaiu și Buzescii sunt bătuți la Argeș de Poloni.

Capii Ungurilor vĕḑêndu-se amenințați la viață, attacați și împedicați în credințele lor, complotarŏ a se desfacce de Michaiu. Pe de o parte se adressarŏ la guvernul Poloniei querênd a le trimite pe Sigismund în Transylvania și a ajutà lui Ieremia Movilă a se restabili în

*) Vedi idem Șincai, pag. 281 și 282.

www.dacoromanica.ro

Moldavia și a se armà în contra lui Michaiu; iar pe de alta, spre a fi mai sicuri de reușită, se înțellesserŏ și cu Basta generalul oștirii austriace que, cà rival și inemicu al lui Michiu, erà trimis mai mult spre a'l observà și paralysà de quât spre a'i fi de ajutor. Promisserŏ în fine quŏ se vor suppune imperatorului Rodolf, și quŏ lui Basta îi vor offerì guvernul țĕrrei numai să scape de Michaiu.

Adunați cu toții la Turda, și assicurați de nuoele ajutóre de quare se procurarŏ se determinarŏ a facce o oppositiune tare și de față lui Michaiu; și quud doi boieri veniră din partea aquestuia spre a'i exortà la ordine, ei fi d ttorŏ afarŏ cu rușine din adunanță, dând cu aqeasta semnalul revoltei.

Ungurii din preună cu oștirea lui Basta se pusserŏ la satul Mirislou, și Michaiu cu ai sĕi se aședŏ pe câmpia Mureșului. Bătaia fu așà de cruntă în quâ 11 mii de Romàni remasserŏ pe câmpul luptei. Michaiu se retrasse la Alba-Julia, și de acolo, prin Brașov trecù în România. Pe Dómna cu tótă familia lui Michaiu o arrestarŏ vingĕtorii la Făgăraș; iar pe unul din generalii lui quei mai buni pe Baba-Novak, cum și pe un preot sêrb a nume Saski, dupŏ decisiunea dietei pusserŏ de'i arserŏ de vii în piața Clausemburgului.

Quând Michaiu ajunse în țĕrră, audì de tóte aquestea și quŏ în Moldavia generalul polon Zamoicky intrasse cu ostire mare. Michaiu se pusse în capul oștirilor que le-a fost lăssat în Țĕrră sub commanda filiului sĕu Pĕtrascu, și veni în Moldavia spre a întêmpinà pe Polonĭ. Aquestia fiind mai numeroși învinserŏ pe Romàni que erà cu totul descuragiați și nu se mai putea batte cà mai nainte. Michaiu perdù bătaia lungŏ Seret, și se înturnà prin regiunea Sĕcuilor în Țĕrră spre a'și adunà alte puteri. La Tîrgoviște lassò pe filiul sĕu Nicolae și

www.dacoromanica.ro

pe fraţii Buzescii, şi trecù Oltul qua în Craiova să'şi adune oştire nuoă.

In lipsa lui, Polonii 'naintarŏ spre capitală, fărŏ a le stà nimeni în contra. Filii Popolului soldaţii n'avea que să mai appere, pentrn quŏ erà condamnaţi la servitute. Polonii pusserŏ domn pe Simeon fratele lui Ieremia Movilă. şi începurŏ a prădà ţérra. Buzescii que, suppĕraţi pe Michaiu pentru asservirea Românilor, lăssasserŏ să 'nainteḑe Polonii, vĕḑênd purtarea lor, trecurŏ la Michaiu spre a adunà quât mai curênd oştire în Oltenia, şi se întórserŏ în contra prădătorilor. Lungŏ Argeş la 23 Noembriu, Românii venind în luptă cu Polonii, perdurŏ bătaiea. Nimeni nu mai avea curagiu nici în sine nici în viitor. quŏci communele devenisserŏ sate, burgĕrabii devenisserŏ sbiri ai cetăţenilor, colloniele militare alle lui Radu-Negru şi Mircea I devenisserŏ nisce tĕrrĕmuri de turmente şi de servitute. *Român* vrea să ḑică *serv*.

XIII

Michaiu trece la Rodolf. şi dà în cursă.—Michaiu e numesce guvernator la Transylvaniei.—Invidia lui Basta.—Victoria lui Michaiu la Goroslou. —Fuga lui Sigismund.

Michaiu strîmtorat de tóte părţile, se decisse a allergà la Rodolf al Austriei, luŏ cu sine pe banul Michalcea, şi la 25 Decembriu ajunse la Vienna unde fu însciinţat din partea lui Rodolf să viiă a'l întêlnì la Praga. Acolo se înţellesse cu imperatorul, sau mai bine, ministrii austrieni addusserŏ pe Michaiu să nu mai înţellégă de acum înainte de quât aşà cum venià biue intereselor cabinetului lor. Heroul decădut. făcù cà tot omul que stă să se înnecce şi se appucă, se accaţă cu amêndoĕ mâinile şi de spini şi de ênsuşi pĕrul sĕu cu quare cu el cu tot se affundă. Michaiu erà în cursă.

Venì apoi scirea la cabinet, quŏ Ungurii s'au dat în

www.dacoromanica.ro

politica Turciei și Poloniei, abandonând cugetul de a se închină Austriei, quŏ Sigismund a intrat în Transylvania cu intenţiuni de a o închină Turciei, și quŏ Basta, de unde aștepta a se numi guvernator al Transylvaniei, abiă scăpŏ cu fuga de acolo, trecênd la Hustu. Avea necessitate acum Austria de un om activ și întreprinḑĕtor, de un omu quare servindu'i, să créḑă quŏ își serve propria sa causă. Michaiu erà omul aquella, quŏci el avea sete de resbunare, el avea nevoie de a se realţà. Austria îi dette 100 mii galbeni spre a se preparà de luptă, îl numì guvernator al Transylvaniei, și qua să fiă sigur de quâte el promitea, îl îndatoró a se împăcà cu Basta, cu Basta inemicul sĕu, cu Basta quare el intrigà de a se facce guvernator. Invidios cà o ienă, Basta rugì cà un tigru străpuns quând audì de trimitterea lui Michaiu cu bani și cu putere, și de numirea lui cà guvernator; îndatorat ânsĕ de guvernul sĕu a se împăcà cu Michaiu, își înnecò urra și ori-que ressimtiment, și se decisse a'și resbunà.

Michaiu quând ajunse în Ungaria la commandantul Ferdinand Gonzaga, aquì la masă din ordinile lui Rodolf se aflò și Basta; Gonzaga îi împăcò adicŏ și'i făcù a'și dà mâna unul altuia. Basta întinḑêndu'i mâna, pare quŏ 'i-ar fi dat arvună de mórte.

Michaiu dupŏ aqueasta se pusse în capul unei oștiri austriace de 10 mii pedeștri și de 8 mii callări (aquestia erà Germani, Unguri, Români și Casaci), și plecò în contra Transylvaniei, avênd și pe Basta cu sine, cald și fórte sincer inemicu. Michaiu commandà o colónnă, și Basta alta. Oștirea Transylvană, cumpusă de 25 mii ómeni sub commanda lui Moyse Sekeli îi aștepà la Goroslou, și aștepta și pe Turci în ajutorul lor. Bătaiea se făcù la 3 August 1601. Transylvanii furŏ înfrânți, și Michaiu allungându'i li făcù a perde vre-o 10 mii, cum și 45 tunuri. Iar Sigismund fugì la Movilă în Moldavia.

www.dacoromanica.ro

XIV.

Pretexte și accusări—Complot.—Intrarea perfidă.—Assassinatul.—Purtarea imfamă.

După victoriă, militarii începură a prădà și a facce cum de pretutindeni să viiă plângeri Basta, quare singur învità la excese pe militari, accusà pe Michaiu; aqueasta quare din experiență învățasse să țiiă în frêu licența militară, accusà pe Basta. Urra ferbea dejà de mai 'nainte; din aqueste assupriri se începù cérta. Fiă-quare avea în parte împurterniciri dela imperatorul a avé commanda supremă; fiă-quare pretindea să fiă capul quellui lalt. Cabinetul Austriei preparasse dejà prin assemenea mĕsure terrêmul discordiei. Certele acum ajunsesserŏ în culmea lor. Michaiu se aflà commandând oștenii austriaci, și pe quând la 19 August 1601 se afla în campament pe colina que domină peste câmpul Turdei, și se occupà pe de o parte a convocà generala adunare a Transylvaniei, iar pe de alta a se ducce spre a 'și liberà famillia, fórte de dimineață își vĕdù tinda încongiurată de Valloni și de Germani trimiși de Basta; în capul lor erà Iacob Beauri. Michiu eșì în aintea lor i a'l întêmpinà, și quând erà să reintre în tindă, învità pe Beauri de curtesie a intrà în ainte: aqueasta se scusó dicênd: *nu se póte: Domnul meu înainte.* Michaiu appucò înainte, și perfidul căpitan pe la spate răpede și așà de tare îl străpunse cu alebarda, în quât de o palmă eșì aqueasta de queea laltă parte în pept: un alt Vallon împușcându'l apoi, îi dette lovitura de grație. După aqueasta, Vallonii tăiarŏ capul Heroului și spre batjocură

www.dacoromanica.ro

îl pusseră pe cadaverul unui cal, pe quare stette treii dille. Corpul se îngropă acolo pe collina Turdei (1), iar capul i se adduse mai tărdiu dela cathedrala din Alba-Iulia și se depusse în Mănastirea Dealului la Tîrgoviște. Qua să 'și facă quine-va o idee despre starea de civilisațiune a Românilor din aquei timpi, fără a se uità la constituțiunea lor, nici la Domnii poeți cà Petru Cercel, n'are de quât să compare purtarea lui Michaiu la mórtea și immormêntarea lui Andreiu Bathory, cum și purtarea Metropolitului și a Buzescilor la invitarea Episcopului catholicu de a uccide pe Protestanți, cu purtarea barbară și neomenòsă a Nemților și Ungurilor după mórtea lui Michaiu. Rușine eternă și lui Basta și Domnului său Rodolf.

1) Nu se scià unde s'a îngropat corpul lui Michaiu-voda pînă la annul 1845. Attunci s'a întêmplat a mĕ ducce în Transylvania, pînă la Clausemburg. Inturnându-mĕ de acolo în companie cu D. N. Bibescul, cu un professor engrav Român din Sibiiu, și cu D. Delbelovici, audirăm quă s'a aflat mormêntul lui Michaiu vodă de un păstor pe colina Turdei. In drumul nostru vre-o patru trăsure ne abăturăm a visità aquel locu. Vĕdurăm un sarcofagu sau sicriu de pétră assemenea și la styl și la mărime cu quel din St. Sava que s'a aflat peste Olt. Coperitura îi erà spartă de securea aflătorului que credusse quă află o comóră; în întru nu erà nimicu. Quare este proba, întrebaiu eu, quă aqui a fost îngropat Michaiu Bravul? D. Delberovici îmi respunse. Proba este 1-iu quă într'ênsul s'au aflat ossĕminte de om fără capu, și 2-lea quă s'a mai aflat un lanț de aur, o sabie și un innel: pe sabiă erà scris Michael, și pe innel inițiala M. Lanțul și ossemintele le-a luat comitele Teleki și le a depus în Museul seu: sabia a cumpĕrat'o căpitanul de Husari Copcea. Iar innellul îl possede deputatul din Sasebiș que se numesce Tîndar. Din aqueste persóne mai tărdiu am vĕdut numai pe D. Tîndar, quăruia 'i am dat o visită în adins la Sasebiș, și quare a avut bunĕtatea a'mi arătà innellul, și m'a assicurat și mai mult de aqueastă împregiurare. Mai tărdiu prin D. Tîndar am aflat quă căpitanul Copcia era dispus. a-vide sabia pe preț de 200 galbeni. Cuverul de attunci s'a refusat a offeri aquea sumă.

www.dacoromanica.ro

XV.

Banul Michalcea executat.—S'a suppĕrat mult Imperatorul Rodolf de mórtea lui Michaiu, ânsĕ 'i-a mai trecut.—Nu è mărire unde nu è viatute. Comparaţiŏ între Vlad V şi Michaiu Bravul.

Banul Michalcea fu şi el arrestat şi executat mai la urmă. Impĕratorul Rodolf, quând auḑì de aqueastă împregiurare, se suppĕrŏ fórte tare assupra lui Basta, şi aşà de tare în quât îi trecù numai de quât suppĕrarea, şi lăssò pe Basta guvernator al Transylvaniei.—Famillia lui Michaiu remasse captivă, unii ḑicu quŏ a fost dusă în Crimea la Tatari.

Lui Michaiu contimporanii şi posteritatea îi detterŏ numele de *Bravul*, nu ânsĕ şi de *quel Mare*. Nu è Mărire unde nu è Justiţiă şi Virtute.

Communele dela dênsul înquà furŏ numite Sate, şi locuitorii satelor remasserŏ *Români* adicŏ *servi* dupĕ limbagiul ciocoismului de attunci, şi nu se liberarŏ de quât peste 120 de anni.

Michaiu a domnit opt anni. In Domnia lui a edificat Mŏnăstirea numită Michaiu-vodă.

Aqueastă domnie de opt anni plină de atâtea victorii închiee singură o epochă, epocha lui Michaiu, epochă fórte mare din partea Naţiunii, epochă a unui popl de heroi, comandaţi de un destructor al quellor mai frumóse şi liberali instituţiuni

www.dacoromanica.ro

De va comparà quine-và bravura şi cruḑimele lui Vlad Ţepeş cu alle lui Michaiu Bravul, Ţepeş a fost crud qua să curéţe Romania de inemicii ei din afarŏ, s'o moralise, şi qua posteritatea să afle, cum afló Michaiu, ómenii liberi spre a o appĕrà. Michaiu fă'ù atâtea bătăi şi bravure cu ómenii preparaţi de vechile instituţiuni, însufflò terrórea în Turcia şi Transylvania, qua pînŏ în quelle dupŏ urmă quând se credea mai tare, să dea o lovitură vechilor instituţiuni, şi din filiul fiă-quăruia soldat şi sătean să facă un iobag (*) România nu mai avù de aquì înainte oşteni, ci mercenari străini. Ţepeş preparò o epochă cà a lui Michaiu, iar Michaiu preparó o epochă cà a beilor din Phanar. Domnii que venirŏ dupŏ dênsul. nu se mai servirŏ de quât cu mercenarii, pînŏ quând bătuţi de Turci, sfîşiaţi de intrigele din întru, ajunserŏ a dà domnia pe mâna străinilor.

EPOCHA A ŞESEA.

I.

Simeon Movilă se allungă.—Radu Şerban Bassarab.—Constantin Movilă. Radu Mihnea.—Gabriel Bathory Stephan Tomşa.—Beclian.—Alexandru-Elie şi Phanarioţii.—Mehedinţeanul şi Căpitan Busdugan.

In România erà dejà Domnu Simeon Movilă şi ţérra sufferià din excessele adunăturelor lui de militari. Fraţii Buzesci venirŏ de peste Olt cu oştire şi allungarŏ pe Movilă. In adunarea generalĕ apoi boierii allesserŏ pe Radu-Şerban-Bassarab. Aquesta restabilì ordinea şi pacea, de şi se aflà *între doŏ puteri rivale*, între Turcia şi Austria.

Ieremia Movilă venì a batte pe Bassarab, şi fu bătut şi respins, şi pînŏ murì nu lăssó în pace pe Şĕrban.

(*) „Quare pe unde va fi aquella să fiă român vecinicu unde se va afla dice Michaiu în aşşedĕmântul sĕu citate de Radu Mihnea în chrisobulul aquestuia din annul 1613, Aprilliu 24.

www.dacoromanica.ro

II.

Matheiu Bassarab.—Vasile Lupul.—Spătarul Michaiu la murii Vienei. Intrecerea intre Matheiu Bassarab și Vasile Lupu în fapte bune.—Mercenarii nu sunt oșteni.—Revoltele lor.

Dupŏ Alexandru Elie, Pórta trimisse pe Leon Tomșa fiiul lui Stephan Tomșa din Moldavia. Aquesta fiind crud și tyran cà tatăl sĕu, Boierii de peste Olt, Albanul, Gorganul, Coțofeanul, Predescul, Filișanul și Mitrea, se sculară assupra lui și allesseră de Domn la 1633 pe Matheiu Bassarab din satul Brâncovenii. Tot pe aquel timp allungară și Moldovenii pe tyrannul lor și pusseră în locu'i pe Vasile Lupu.

Matheiu și Vasile ar fi putut facce mult bine ambelor domniate de ar fi fost în bună înțellegere. Ansĕ Vasile, pe lângŏ multe qualități bune, avea și un mare defect: invidia unită cu o mare dose de astuție. De trei ori deschisse resbel lui Matheiu, și de trei ori fu bătut, mai vîrtos la 17 Maiu 1653 la Finta laugò Gălbeniță (Ialomița) unde Vasile și ginere-sĕu Timus abià scăpară cu fuga și nu mai resufflară de quât la Gallați. Matheiu luò aquì o plagă seriósă la picior de quare suferì în delung.

Matheiu a fost bun amicu cu Geórgiu II Racoți și 'l ajutò în resbellul que aquesta avù cu Austria. Principele I. Kemeni scrie quŏ Matheiu Bassarab a trimis lui Racoți un contingent de 6000 curteni sub commanda spathrului Michaiu, quari ajunserò pînŏ la murii Viennei.

www.dacoromanica.ro

După mórtea lui Ieremia, îi urmó filiul său Constantin Movilă, și în Transylvania fiind domnu Gabriel Bathory, aquesta la annul 1610 intrò în România în contra lui Șĕrban spre a'și resbună de quelle întêmplate în dilele lui Michaiu Bravul. Șerban fiind supraprins, alergò în Moldavia și cu ajutor dela Constantin Movilă veni și ailungó pe Radu-Mihnea filiul lui Mihnea turcitul que venisse cu firman dela Pórtă în locul lui. Apoi trecù în Transylvania și bătù pe Gabriel Bathory. In aquea bătaie căduró morți peste 6000 Unguri, cum și din Români peste 4000.

La înturnarea lui Șerban în țérră, iar afiò pe Radu Mihnea cu óste turcească, și venind la hotare, Șerban perdù bătaia. Ne mai avênd speranțe de domnie, se retrasse cu famillia la Vienna unde și murì. Căderea lui Șerban trasse dupŏ sine și p'a lui Constantin Movilă. Pórta numì în locul lui pe Stephan Tomșa. om crud și tyran. O assemenea schimbare se făcù și în Transilvania; în locul lui Gabriel Bathory se pusse Gabriel Beclian.

Radu-Mihnea a fost om crud și rapace, și aquest viţiu îl făcù a împlea țérra de Phanarioți spre a stórce cu dênșii pe Români. Ellu domnì în doŏ rônduri între schimbându-se cu Alexandru IV-Elie. La mórtea lui s'a aflat un million de galbeni, din quari Pórta a querut dela filiul său decima, adicŏ 100 de mii.

Alexandru Elie adaose și el o mulțime de Phanarioți que usurparŏ drepturile Românilor. Paharnícul Lupu Mehedinţeanul și Căpitan Busdugan se sculară în contra lui și a Phanarioților. Pe aquel timp se află și în Moldavia domnu impus un Gaspar Gratian, străin și de națiune și de religiune Drumul beilor străinii ncepusse dejà a se face.

www.dacoromanica.ro

III.

Constantin Bassarab.—Terminarea Bibliei.—Revolta Seimenilor.—Spătharul Christea.—Restabilirea.—Mihnea III.—Geotgiu Ghica.

Prin allegere generale adveni la Domnie Constantin Bassarab filiul lui Şerban I. Aquesta moşteni amiciele şi allianţele unchiului său Matheiu şi continuò bine-faccerile lui; sub ellu se continuò traducţia Bibliei în limba română, la quare a lucrat mult boierul Grecceanul. Credem quò aquesta s'a supranumit astfel pentru sciinţa que avea în limba hellenică.

Mercenarii străini ânsè ajunsesserò o plagă. Constantin îşi făcù planul a'l *desfiinţà* prin resturile de dorobanţi pământeni. Planu se descoperì pentru quò se corrupsesserò şi dorobanţii devenind complici mercenarilor. Cu toţii se revoltarò şi uccisserò un mare numèr de boieri, şi pusserò domnu pe un spătharul Christea. Racoţi din Transylvania şi George Stephan al Moldovei, amicu al Bassarabilor, venirò cu oştiri, bătarò pe Seimeni şi restabilirò pe Constantin în domnie.

Carol Gustav regele Suediei declarò la 1656 resbel Poloniei, cu dènsul se alliarò şi domnii Romaniei, Moldaviei şi Transylvaniei. Aqueastă allianţă desplcù Sultanului; şi quâte trei domnii furò destituiţi. Constantin Bassarab şi Stephan IX se refugiarò în Transylvania; în

www.dacoromanica.ro

locul lor se trimisserŏ dela Pórtă un Mihnea în România şi Georgiu Ghica în Moldavia.

IV.

Cruḑimile şi vitiurile lui Mihnea.—Georgiu Ghica.—Gr. Ghica.—Stephănuţă Lupu.—Apafi.—Dabija.—Grigoriu Ghica.—Duca.

Mihnea III fu fórte hypocrit şi crudu. Conspirând assupra Turcilor, accusò pe boieri de un assemenea cuget, uccisse o mare parte dintr'ênşi, şi le dette famillele şi averile în prada sbirilor şi mercenarilor sĕi. Se revoltò apoi în contra Turcilor, şi vrênd a uccide pe Turcii din Tîrgovişte, dette focu aquestei capitale şi uccisse şi pe Românii dintr'ênsa. Spre a se puté apoi susţiné, făcú causă commună cu Racoţi din Transylvania şi cu ênsuşi Constantin Bassarab pe quare el îl scossesse din Domniă. Aquest domnu avù tóte viţiurile sceleraţilor cuteḑători. Quând Turcii veniă în Ţĕrră spre a'l pedepsì de rebellia sa, mercenarii sĕi, că toţi mercenarii tyrannilor, complotarŏ assupra lui spre a'l dà în măinile Turcilor. Aflând de aqueasta Mihnea abià scăpò cu fuga în Transylvania.

Pórta numì în locul lui pe Georgiu Ghca dela Moldavia, şi în locul aquestuia pusse pe Stephănuţă filiul lui Vasile Lupu.—Constantin Bassarab venì din Transylvania cu oştire şi allungó peste Dunĕre pe Georgiu Ghica la 1660. Sultanul trimisse oştire mare şi allungò pe Constntin Bassarab quare din Transylvania se dusse la Casaci. Georgiu Ghica apoi fiind scos, fu numit în locu'i filiul sĕu Grigoriu Ghica.

Racoţi fu bătut de Turci la Clausemburg, şi murì de o plagă que luò acolo. Dupŏ dênsul murì şi Mihneş. Apafi fu numit în locul lui Racoţi quare sul tributul Transylvaniei către Pórtă la 60 mii galbeni. In Moldavia

www.dacoromanica.ro

la 1662 murind Stephănuță-Lupul, în locu'i se pusse Eustrate Dabija.

La 1670 quând Pórta avù resbel cu Polonia, Grigoriu Ghica fu prepus și destituit, și în locu'i se pusse Duca vodă que domnisse în Moldavia după mórtea lu Dabija. Duca fu apoi strămutat în Moldavia de unde, dând resbel Casacilor, dominò Ucrania unde pusse un locotenent al sĕu a nume Dorotheu spre a o guvernà cu titlul de Hetman.

V.

Șerban Cantacuzen la murli Viennei.—inemicul invins é un óspe.—Sobiecky ajută Austrienilor. Revolta Ucraniei.—Duca prisonier la Poloni,—Demetriu Cantacuzen.—Constantin Cantimir.—Leopold și Sobiecky vor să impartă Ungaria și Pomniatele Danubiene.

Unul dintre boierii refugiați spre a scăpà de cruțimile lui Mihnea a fost și Șerban II Cantacuzen. Aquesta aflându-se la Constantinopole la annul 1679 ajunse la thron după strămutarea lui Duca la Domnia Moldaaiei.

La 1683, quând Turcia erà în resbel cu Austria, Șerban Cantacuzen fu luat din preună cu 4000 de Români spre a facce campania din preună cu Turcii, și se distinse la assediul Viennei prin modul quel nuou pînŏ attunci de a facce resbel mai chrestinesce. Inemicul învins, inemicul desarmat fu tractat de dênsul cà un óspe. Aquest mod îi făcù nume bun și la Turci și la Austrieni. La aquest resbel se aflà și Duca al Moldaviei. Cara-Mustafà fu bătut de Sobiecky regele Poloniei que venì în ajutorul Austriei, și aqueastă disfată o plătì cu ștreangul la Constantinopole quând se returnó.

La returnarea Domnilor români, Duca aflò Ucrania revoltată. Casacii allungasserŏ pe Dorotheu locotenentul lui, și acum prințênd pe Duca, îl dusserŏ în Polonia, acolo murì avelinat.—In locul lui Duca Pórta pusse pe Demetriu Cantacuzen que mai fussesse acolo Domn.

www.dacoromanica.ro

Matheiu Bassarab într'o domnie înțeleaptă de 21 anni făcù multe bunuri în România: fondò schóle pentru limba română, latină și hellenică, pusse a se traducce cărțile Bisericei în limba Patriei, stabilì bibliothece, edificò mŏnăstiri și spitaluri; ellu mântul națiunalitatea prin allungarea limbei slavone. Pe quând Typographia erà persecutată în Europa de papisti cà o invenție din iad, Matheiu o introdusse în România și pusse a se typări traducțiunile și cărțile în limba Patriei. Pe lungò aquestea, pusse a se faccé o condică de legi, încuragiò agricultura și commerciul. Vasile Lupu quât domnì nu pregetò de a se întrecce cu atheiu în assemenea bine facceri spre cultura și înaintarea Moldaviei.

Ori-que ar fi făcut ânsĕ quine-va erà un rĕu radical pe quare nu'l ar'fi putut stîrpì cu facilitate. Dela așeḑĕmêntul lui Michaiu, națiia nu mai avù soldați appĕrători, ci nisce mercenari străini și resturile unor dorobanți privelegiați que ajunsesserŏ cà nisce pretorieni îl timp de pace, și quari la resbel neavênd que appĕrà mai adesea abandonà câmpul. Intre boieri iarŏ, pe lângŏ smorfurile feodali introduse de Michaiu, se mai introdusserŏ de Phanarioții adduși de Alexandru Elie, învĕțurile de rapacitate și de intrige odióse. Un Domn cà Matheiu firesce quŏ nu putea să mulțumească pe quei corrupți. Seimenii străini, aținți de intriganți, aflarŏ occasiune quând Domnul erà pentru sănĕtate la Argeș, și se sclarŏ assupra lui quând se înturnà de acoio. Quând vol a intrà în Tirgovisce, aflò porțele cetății închuiate, și pe mercenarii de Seimeni strìgând: „înapoi! du-te la călugĕrie; nu ne trebuie noŏ domnu bĕtrân„. Matheiu se vĕḑù nevoit a tractà cu dênșii, a le îmmulți solda și a'i astêmpĕrà Inceputul ânsĕ de demoralisare militură se făcù, și assemenea revolte mai repetindu-se, amărîrŏ fórte pe Matheiu și 'i attacarŏ sănĕtatea și mai mult. Murì la 8 Aprilie annul 1654.

www.dacoromanica.ro

Aquesta domnì pînŏ la annul 1684, quând Turcii venind în contra Polonilor, şi nemulţumiţi de dênsul, îl trimiserŏ la Constantinopole, şi pusserŏ pe Constantin Cantemir în locul luĭ..

La annul 1686 Leopold al Austriei alliat împreună cu Sobiecky al Poloniei, se învoirŏ unul a luà Ungaria şi altul domniatele Danubiene. Sobiecky intrò în Moldavia; Cantacuzen venì în ajutorul lui Cantemir şi făcurŏ pe Poloni a lăssà Ieşii que occupasserŏ şi a se înturnà înapoi.

Austrienii luasserŏ Buda şi Beligradul dela Turci. Deslipisserŏ Transylvania de sub suzeranitatea Turciei şi o pusserŏ sub protecţia Austriei.—Un episcop ungur que se aflà în Vienna, scrià neîncetat Ungurilor: nu vĕ deslipiţi de Turci, quò tot è speranţă de a vĕ liberà de dênşii; vai de Ungaria ânsĕ de se va închinà Austriei. (1).

Aqueste vorbe prophetice nu furŏ ascultate. Austrienii intrarŏ pe la Ruşava să ia şi România. Cantacuzen scrisse commandantelui Veterani să se întórcă înapoi quŏ nu va fi bine. Commandantul îl ascultò pentru cuvinte alle Austriei particulare.

Cantacuzen vrea cu tóte aqŭestea să imite pe quei din Transylvania, să puiă România sub protecţia Austriei. Boierii ânsĕ se oppusserŏ: boierii români pricepusserŏ cà şi episcopul Magiar quŏ sórta Românilor pe lûngŏ Austria va fi tot aqueea cu a Românilor din Transylvania, nu'i aşteptà de quât drepturile Ţiganilor de nu se vor facce catholici, adicŏ de nu se vor ungarisà.

Ideea lui Cantacuzen de a suppunne ţérra la Nemţi nu 'i-a fost de semn bun cà tóte ideile cobe. La annul 1688 Octombriu 19 murì.

1) Veţi memorialele principelui Kemeni.

VI.

CONSTANTIN BASSARAB III BRANCOVEANUL.

Partitul austriacu în contra conservatorilor.—Constantin Balaceanul intră cu Nemții în contra lui Brancoveanul.—Pe quând Nemții vor să ia România, Polonii vor să ia Moldavia. Românii și Moldavii resistă.—Patrioții devin turcophili.

Nu erà âncŏ îmmormêntat Şerban Cantacuzen, quând Boierii în adunanță generalĕ allesserŏ la Metropolie pe Constantin Bassarab Brâncoveanul, nepot de suror al lui Şerban Cantacuzen. Cum advenì la thron Constantin III. în dată trimisse pe Spătharul Preda Brâncoveanul să ajungă în calle pe quei trimiși de Cantacuzen. a le da ordine să nu intre în nici o relațiune cu cabinetul Viennei. Deputații trimiși de Cantacuzen nu se învoirŏ toți: Bălăceanul se arătò nemulțumit de allegerea Brâncoveanului, și propusse guvernului austriacu a trimitte oștiri să coprindă România.

Constantin Bălăceanul intrò cu generalul Haisler și cu oștiri austriace în țérră la annul 1689. Tătarii venirŏ să'i allunge. Nemții dela Tîrgoviște se trasserò la Câmpul-lung și de acolo în Transylvania. Oștirile Românîiei și Moldaviei atât din téma de a nu vedé țérrele annexate la Austria, quât și din nevoiea în quare se aflà quŏ avea în cóstă armata quea mare a Turciei, furŏ constrînse de a facce causă commună cu Turcii, și cu

www.dacoromanica.ro

«dênşii în preună a trecce în Transylvania, a batte pe Austriaci şi a stabili acolo de Domn pe Tökoli din partitul turcophililor. Constantin Brâncoveanul şi Constantin Cantemir, cu oştirile lor şi cu Turcii în preună băturŏ pe Nemţi fórte şi pe generalissimul lor Haisler îl prinserŏ. La scirea ânsĕ quŏ vine altă armată nuoă şi mai numerrósă, Turci se retrasserŏ la Vidin şi lăssarŏ pe Transylvanii patrioţi sau conservatori în sórta lor.

Dominând Austriacii din nuou Transylvania, Sobiecky, regele Poloniei intrò la 1691 în Moldavia qua s'o annexe la regatul sĕu. Fu nevoit ânsĕ a se retrage din causa fametei.

La annul 1693 murì Constantin Cantemir. Boierii allesserŏ sau mai bine querurŏ în locul lui pe filiul aquestuia Demetriu. Aquesta erà dejà uns domn în Moldavia, qând Pórta trimisse pe Constantin filiul fostului domn Duca, ginerele lui Brâncoveanul. Aquesta abià domnì trei anni, şi în locul lui se pusse Antiochu Cantemir, filiul lui Constantin şi fratele lui Demetriu.

VII.

Tractatul dela 1699.— Incuscrirea Cantemirilor cu Cantacuzenii. Aquéstia vor să închine ţerrele. Brâncoveanul nu se invoiesce.—Liga în contra lui Brâncoveanul.—Lupta de partituri.

Turcii mai cercarŏ a batte pe Nemţi şi a le luà din mâini Transylvania: trei expediţiuni făcurŏ şi furŏ înfrânţi cu perderi mari. Puterile belligerante venirŏ la pace. In negoţiaţiunile que se făcea, Austria querea Transylvania şi Banatul Temişvarului; iar Polonia querea domniatele danubiene şi mai pe urmă mai lăssò din pretenţiuni ţicênd quŏ se mulţumesce şi numai cu Moldavia; mai pe urmă lăssò şi mai jos: se mulţumì numai pe cetăţile Cernăuţii, Suciava, Hotinul şi Soroca. Quând fu a se închieà tractatul, Austria făcù să i se

www.dacoromanica.ro

dea tóte quâte querea, adicŏ Ungaria, Transylvania şi Temisiana; iar Polonia să remâie cu Cameniţia. Domniatele remasserŏ, cum am dicce, tot sub *protecţiunea* Turciei. Aquest tractat s'a închieiat la 26 Ianuariu 1699.

Antiochu Cantimir însurò pe frate-sĕu Demetriu cu filia fostului Domn Şerban Cantacuzen. Din aqueastă alliantă se întêmplò complicaţiuni grave. Cantemirescii cu Cantacozinescii îşi detterŏ mâna spre a închinà ţĕrrele la Potentaţii din Europa. Brâncovenescii toţi susţinea quŏ ţĕrrele nu se folosescu cu nimicu daqua va fi să schimbe protecţiunile. De aquì se urdì complot spre a resturnà pe Brâncoveanul. Aquesta, aflând quâte se complotà în contra lui, reuşì a resturnà pe Cantemir, şi a punne în locul lui pe ginere-sĕu Constantin Duca. Aqueasta s'a întêmplat la 1700. Patimele s apprinserŏ, animositătile crescurŏ. Duca abià putù a se ţinne vre o trei anni şi la 1704 în locul lui se pusse Michael Racoviţă quare peste un an fu resturnat de Antiochu Cantemir. Duqŏ doi anni iar venì la thron Racoviţă la 1707.

VIII.

Catholicii partisani Austriei. Protestanţii partisani Turciei.—Carol XII. Mavrocordat Nicolae în Moldavia.— Tóte pestilenţele vin cu furie.—Demetriu Cantemir.—Vênzĕtorii ţerrei accusă de vênzĕtori pe apparatorii ei. Calomnia e arma sceleraţilor.—Generositatea lui Brâncoveanul.—Phanariotismul mai nainte de venirea Phanarioţilor.—Lui Policală Moldovenii îi ţicea Păcală.

In Ungaria pe attunci, toţi protestanţii devenisserŏ liberali şi de nevoie turcophili; toţi catholicii erà partisani ai Austriei. De aquì se născù o revoluţiŏ în capul quăriia se pusse Franç Racoţi. In Russia iarŏ Petru I se bătea cu Carol XII regele Suediei. La 27 Ianuariu, 1707 Carol XII perdù bătaiea la Pultava, şi fugì la Tighina, la Tătari. Carol accusò pe Racoviţă la Pórtă quŏ a dat ajutor Rusilor; Pórta îl destitnì şi pusse în

www.dacoromanica.ro

locul lui pe alt Phanariot, pe dragomanul Niculae Mavrocordat. Aquesta își semnalò beilicul prin cruḍime, cupiditate și urră assupra Românilor. Tóte pestilenţele, cum am mai ḍis, vin cu furie. Nu domnì ânsĕ Niculae Mavrocordat de quât un an și în locul lui se pusse Demetriu Cantemir.

Cantemirescii și Cantacozinescii se scie puŏ erà în ascuus în contra Turcilor și vrea să închine ţĕrrele la Europeni.—Intrasse și pe attunci ideea de principe străini.—Brâncovenescii erà din conservatori, și ideile lor de patriotism, quel puţin se accrḍà cu politica Turcilor. Cantimirescii dar complotarŏ să accuse pe Brâncoveanul la Turci quŏ el è în înţellegere cu Austria și Russia. (Tactica aqueasta de calomnie este vechie). Scopul calomniatorilor erà să dea pe Brâncoveanul în mâinile Turcilor, și attunci Demetriu Cantemir trecênd în locul lui în România, să lasse locul din Moldavia fratelui sĕu Antioch, și attunci să'și puiă în lucrare planul de a închinà ţĕrrele Russiei. Brâncoveanul le aflò aquestea, și în generositatea sa se determinò a fi numai cu preveghiere de a se appĕrà, nu ânsĕ și de a descoperì pe inemicii sĕi la Turci. Propaganda, cu tóte aquestea se făcea pentru quŏ în annul viitor se preparà resbel între Turcia și Russia. Brâncovenescii trecea în ochii propagandiștilor de reacţionari, de turcophili; și quei quari voià să închine ţĕrrele la Muscali aqueia erà liberali, aqueia patrioţi, aqueia partit naţional. Brâncoveanul erà accusat înaintea naţiunii cà Mihnea turcitul, și la Turci cà înţelles cu Nemţii și cu Muscalii și cà quel mai mare inemicu al Turcilor. Quine erà mai credincioși la *devlet* de quât Cantemirescii și companie? Phanariotismul erà dejà în ţĕrră mai nainte de a venì phanarioţii. Pe attunci se mai aflà și un phanariot agent al Rusiei în Moldavia, o speçie de liberal de pe attunci. Se numià omul Policala, și Moldovenii îi ḍicea *Păcallă* Aquesta

www.dacoromanica.ro

erà declamatorul quel mare; aquesta făcea tóte intrigele.

IX.

Mai bine un Domn făcut gata de quât altul que nu é aşa facil de a'l facce.—Fiind quŏ Brâncoveanul nu voiesee să vêndă ţérra, toţi vêndĕtorii jură mórtea lui.—Tractatul lui Cantimir a Russia. Limbă nuoă: quând Cantimir voiesce a annexă Moldavia a Russia, va să dică independenţă.—Proscrierea quellor que nu pricep aqueasta limbă.—Moldovenii nu vor să pricépă indoita limbă.

Preparându-se resbellul, Cabinetul Russiei creḑù quŏ mai bine erà să aibă un domnu făcut *gata* în partea sa, de quât să facă altul nuou quare erà mai a nevoie de făcut. Cercò darŏ a avé şi pe Brâncoveanul în partea sa dupŏ cum avea pe Cantemir, şi se mai încercò a învoì pe Cantemir cu Brâncoveanul. Nici unul nici altul nu puturŏ a se împăcà; quŏci Cantemir nu putea să ierte pe Brâncoveanul pînŏ nu se va vedé el peste ruinele lui în România şi pe frate-sĕu în Moldavia; Brâncoveanul iar nu se putea învoì cu Cantemir, pentru quŏ aquea învoire erà tot una cu a închinà ţérra la Muscali. Impăcarea între aqueste doĕ partite fiind imposibilĕ, toţi căusaşii de attunci jurarŏ dar mórtea lui Brâncoveanul.

La 13 Aprilie 1711 se făcù un tractat între Petru I şi Demetriu Cantemir In aquel tractat Petru nu mai scóte pe Cantemir din *Autocrat*; în aquel tractat se coprinde pe de o parte Cantemir să rĕmâie domn ereditar al Moldaviei, iar pe de altă parte Moldavia cu domn cu tot să se închine Russiei.

La 3 Maiu Cantemir dette un manifest prin quare declară Moldavia independentă de Pórtă, şi quŏ o unesce cu Russia. (Ḑişii liberali, din preună cu Policală se bucurarŏ mult.) Convocò Cantemir adunarea boierilor pentru 15 Iuniu, şi înşciinţò quŏ quei que nu vor veni la a

www.dacoromanica.ro

dunare şi nu vor fi de principele felului aquesta de *independinţă*, vor perde şi averile şi viaţa. Liberalii erà fórte expeditivi: pas'să nu fi fost quine-và de aquelle principe?

Cu tóte aquestea liberalii s'au aflat quam puçini, şi Moldovenii numiţi *înderètnici* fórte mulţi, şi atât de curagioşi în quât nu se speriarŏ quând audirŏ quŏ li se ameninţă averile şi viaţa. Quând venì în Moldavia generalul rus Şeremetiev, fórte pucini Moldoveni venirŏ a se unì cu armata russă; şi quând Petru I intrò în Iaşi qua să aibă jurământul de credinţă şi suppunnere dela Moldoveni promis prin tractat de Cantemir, fórte puçini boieri şi preoţi venirŏ la un assemenea jurământ. Din Romênia ânsĕ, fiind quŏ Cantacozinescii erà uniţi cu Cantemirescii, spătharul Thoma Cantacuzen, trecù într'o nópte cu călĕrimea română la Ruşi; lovitura fu îndoită: pe de o parte ei se recommandà la Muscali, şi pe de alta pe Brâncoveanul îl compromitea la Turci.

X.

Muscalii şi Turcii.—Ecaterina cumpĕră pacea.—Alţii facu şi alţii tragu: Cantemirii şi Cantacuzenii fug cu Muscalii şi lassă ţerrele în resbunarea Turcilor.—N. Mavrocordat.—Accusatia.

In 19 Iuniu Turcii trecurŏ Dunĕrea şi la Stellinesc începù bătaiea între Turci şi Muscali, quare ţinù trei çille fărŏ încetare. Ruşii erà bătuţi de doĕ părţi: de o parte de Turci şi de alta de fame, pentru lipsa de provisiuni; şi cătà a se dà învinşi.

Impĕrăteasa Ecaterina alergò în tinda Vizirului şi cumpĕrò pacea cu bani. Cantemir, qua să scape de urgia vingĕtorilor Turci, se ascunse în carreta împĕrătesei.

Dupŏ suscrierea păcii de Şeremetiev, Ruşii se retrasserŏ; Thoma Cantacuzen, fraţii Cantemiri şi cu o mie de Moldoveni şi Munteni trecurŏ în Russia şi lăssarŏ

www.dacoromanica.ro

Moldavia și Muntenia în resbunarea Turcilor a sufferì consequințele ḑisului lor patriotism.—Carol XII. explicò Sultanului manoperele Rușilor, tăria Turcilor, și nevoiea în quare ajunsesserŏ Muscalii; îi demonstrò quŏ pacea accordată din partea Vizirului a fost o trădare: Sultanul abià susemnò pacea în annul viitor în 16 Aprilie 1712.

Dupŏ fuga lui Cantemir, se trimisse în locu'i Nicolae Mavrocordat, inemicul Românilor în genere și al Brâncoveanului personal. Cantacuzenescii în Bucuresci aflarŏ miḑlocu prin Mavrocordat d'a denigrà pe Brâncoveanul la Pórtă. Mai aflarŏ și pe Demetriu Racoviță que erà refugiat în Transylvania, și îl pusserŏ să intre în correspondință cu Michael Racoviță que se află în Constantinopole. Adunarŏ apoi semnăture dela partisanii și clienții lor, și făcurŏ un act de accusațiune în contra Brâncoveanului în ḑece articole, pe quare îl trimisserŏ la Pórtă. Lăssarŏ apoi acolo pe agenții lui Mavrocordat și ai lui Racoviță a terminà fapta.

Brâncoveanul fu accusat cà trădător al Porței, cà vênḑĕtor al secretelor ei la cabinetele Austriei, Russiei, Poloniei, și la Republica Veneției.—Accusatorii își aruncà qualitățile lor assupra lui Brâncoveanul—și prin sofisme scotea la lumină tóte neadevĕrurile cu asseménare de Adevĕr. Tot que erà mai infam ânsĕ, erà quŏ între altele accusà pe Brâncoveanul quŏ trecerea lui Thoma Cantacuzen la Muscali s'a făcut dupŏ consiliul și ordinile secrete alle aquestuia.

XI.

Symptomele disgrației.—Cursa.—Vechiul amicu.—Peticul negru.—Masîl

Brâncoveanul începù a vedé symtome de disgrație; nu credea ânsĕ nici pînŏ acolo pe Români de rĕi, mai vîrtos pe Cantacuzeni que îi erà consângi, nici pe Turci

www.dacoromanica.ro

atâta de nedrepți și orbi din systemă pe quât erà de cupiți. Credea quŏ Turcii au nesațiu numai de averea iar nu și de viața lui. Scià apoi quŏ în resbellul cu Muscalii, el n'a fost înțelles cu dênșii cà alții. Consciința îl făcea încredĕtor. Urra Muscalilor erà probă de ajuns de innocența lui.

In annul 1714 Brâncovean .l querù voiea dela Sultanul să însóre pe filiul sĕu Radu cu filia lui Antiochu Cantemir que se află la Constantinopole. Accordându-i-se aqueastă voie, trimisse pe ginere sĕu Aga Manolache din preună cu domnița Bălașa filia sa qua să adducă dela Constantinopole pe mirésă. Peținorii avurŏ onori la Constantinopole, qua nu cum-vă Brâncoveanul să prepuiă quevà și să caute a scăpà. Attunci darŏ Vizirul, qua să nu se priceapă, trimisse un amicu al Brâncoveanului, pe Mustafà-aga la Bucuresci cu ordin să'l ia și să'l adducă la Stambul. Aquesta la 23 Martiu ajunse pe neașteptate în Bucuresci. Brâncoveanul audind, trimisse să'l poftească la Curte. Turcul respunse quŏ è fórte stătut de pe drum. Tótă nóptea ânsĕ Spĕtharul Stephan Cantacuzen veni și se dusse la aquest Capugì bași, adunò din tóte părțile bani, îi addusse, și îl îndoctrinò în interesurile și planurile lui. Banii erà fórte eloquenți și convingĕtori pentru Turci.

Adoa dì la 24 Martiu Turcul veni la curte cu 12 ciohodari armați pe sub vestmînte. Domnul îi făcuù tóte onorile și cà unui trimis al Porței și cà unui vechiu amicu; iar vechiul amicu, dupŏ ceremonie, de față cu toți boierii, scósse un peticu negru, îl pusse pe umerii Domnului, și cà un om que strigă *iadeș* strigò și el plin de bucurie: *Mazîl*—Brâncoveanul cădù jos de perfidia quea mare.

www.dacoromanica.ro

XII.

Arrestarea.—Firmanul.—Boierii au să respundă de Brâncoveanul; negu-ţetorii au să respundă de boieri.—Sigilliul pe averi.—Tocmeala de cu-séra.—Stephan Cantacuzen se numesce Domn.

Mustafà-agà, amicul lui Brâcoveanul, ḑisse attunci să viiă toţi boierii, le cità firmanul de destituţiune, le spusse la toţi pe curat turcesce quŏ sunt cu toţii responsabili pentru Brâncoveanul: chiemò apoi pe commercianţi şi le spusse quŏ sunt responsabili pentru boieri să nu lasse a fugì pe nici unul, încrediţându'i pe Allah şi pe prophet quŏ 12 mii de Turci n'aştéptă de quât un semn la Giurgiu să viiă să puiă foçu şi sabie pe capitalà, îndată que va scăpà Brâncoveanul sau vre un boier.

Assicurat acum vechiul amicu al lui Brâncoveanul despre tóte, nu întârḑiò a punne sigilliu la thesaurul publicu şi pe tótă averea lui Brâncoveanul. Nu venisse ellu de florile mĕrului, acolo erà ochii Turcilor. Dupŏ aqueasta se dette de scire imbrihorului que venià dupŏ dênsul cu o gălăgie de Turci qua să intre în Bucuresci.

Tocmeala erà dejà făcută de cu séra. Mustafà agà în faça tutulor Boierilor declarò de beiu pe Stephan Cantacuzen

XIII.

Quând ducu pe Christu la Cruce, ducu şi pe martyri români la Constantinopole.—Dorul şi mila liberalilor.—Torturele.—Curagiul martyrului. Armenii erà misericordiosi p'attunci: da bani cu interes de 30 la sută qua să scape pe vĕduvă şi pe orphan.—Stephan Cantacuzen întrece pe Armeni în charitate.

In anniversara ducerii lui Christu la Cruce, în Vinerea mare ardicò din Bucuresci vechiul sĕu amicu Mustafa

www.dacoromanica.ro

agà pe Brâncoveanul, pe Dómna cu patru nurori, cu ginerele sĕu Ioan Văcărescul și cu un micu nepotu și îi luò cu sine, cu mare scortă pe drumul Stambulului. Quând la 28 Marțiu în ḑioa de Pasci ajunsesserò la Rușciucu tot attunci peţitorii nuntași, ginerele și filia lui Brâncoveanul furò arrestaţi la Constantinopole în urma onorilor que li se făcusserò mai 'nainte.

Drumul erà lung pe attunci, și apoi nu allungà nimen dupò urmă; carnificii lui Brâncovénul erà sicuri de victima lor. In trei sĕptĕmâni încet încet ajunserò la Constantinopole; și Martyrul din preună cu famillia sa fu aruncat în carcere la quelle Sépte turnuri, (la Ediculè.)

Stephan Cantacuzen, domnu acum, n'avù nici o greutate de a adunà semnături pe petiţiuni scrise din cancellaria lui, în quare se plângea *bieţii chreștini*. (Specia aqneasta de liberali au și durere de bieţii chreștini) quò Brâncveanul 'i-a despuiat și 'i-a stors, și trimisse aqueste plângeri iute iute la Constantinopole.—Póte quò și pentru aqueasta pe Brâncoveanul îl întârḑiasserò atâta pe drum: vrea ómenii să îmmóie inima Sultanului pentru bieţii chrestini cum să nu mai dea graţiă lui Brâncoveanul.

Sultanul se decisse iufine să stingă famillia Brâncovenilor, mai virtos quând i se făcù atâta milă de *bieţii chreștini*; ânsĕ creḑênd quò mai au queva averi ascunse, îi mai lăssarò cu viaţă: pusse pe serenenissimul tată pe Constanti Brâncoveanul la torture să spuie tot que are. Il mai lăssarò, îl mai chinuirò, mai aşteptarò respunsuri dela Bucuresci, și infine dupò que vĕḑurò quò nu mai are nimicu de quât quelle que sigillasserò și confiscasserò, la 26 August 1714, Brâncoveanul fu scos din carcere din preună cu fillii și ginerele sĕu Văcărescul.

Engel în multe aberaţiuni va să arate quò Brâncoveanul a fost un omu fărò curagiu. Curagiul aquestui martyr s'a vĕḑut la mórte înaintea securii carneficelui.

www.dacoromanica.ro

„Filiĭ mei, ḑisse către ginerele şi filii sei, am perdut tot; să nu ne perdem şi sufletul învins înaintea pericolului este un suflet perdut. Credinţă şi curagiu dară, şi fiă numele Domnului bine-cuvêntat! Fiă sângele nostru spre spĕlarea pĕcatelor nóstre, iar nu spre pedépsa inemicilor nostri! „

Căḑù attunci înaintea ochilor părintelui, întêiu capul ginerleui seu Văcărescul, apoi al filiului sĕu quel mai june Matheiu; apoi al lui Radu, apoi al lui Constantin, şi infine fu executat *marele Martyr al Românieĭ* **Constantin Brâncoveanul**. Quine é tată vă puté pricepe durerea şi mărimea sufletului aquestui părinte.

Dómna, nurorile micul nepot şi ginerii queilalţi furĕ speriaţi cu mórtea qua să le mai stórcă Turcii bani; se rescumpĕrarĕ cu 50 mii taleri împrumutaţi dela Armeni cu interese de 30 la sută! Cantacuzen Stephan mai trimisse ânsĕ Vizirului 40 mii de taleri qua să nu lasse aqueastă famillie să reintre în ţérră. Fu darĕ exilată la Chiutaia în Asia, şi stette acolo trei anni pînĕ murĭ Vizirul.

Dar Cantacuzen Stephan? a domnit? a împĕrăţit? a făcut vre un bine ţĕrreĭ?—Abià avù timp de a prădà moşiele Brâncovenesci şi a îmbuibà pe Turci cu bani: beilikĕl un an şi noĕ luni. La 9 Ianuariu 1716, Cantacuzen fu ardicat cu tătă-seu Constantin şi cu doi filiĭ ai sĕi Radu şi Stephan, şi la 26 Maiu furĕ tăiaţi de aqueiaşi carnefici quari tăiasserĕ şi pe Constantin Brâncoveanul.

www.dacoromanica.ro

EPOCHA A ȘEPTEA.

BEI ȘI GOSPODARI.

I.

Nicolae Mavrocordat I.—Austria ia Banatul Craiovei.—Constantin Mavrocordat.—Michael Racoviță.—Grigoriu Ghica.—Austria dă Banatul în apoi Emancipația Românilor.

Aqueastă epochă fu quea mai fatale pentru Români. De aqui prin numirea lui Nicolae Mavrocordat cu titlul de beiu la 1716 se începe regimul phanariot în România. In Moldavia începusse mai din ainte cu quâți-va anni quŏci Nicolae Mavrocordat fu strămutat la Bucuresci dela Iasi, iar acolo se numì Micha l Racoviță.

Mavrocordat începù cu așa furie urra assupra boierior și tyranniele salle, în quât aquestia se săturarŏ fórte de timpuriu de principii străini.

Dupŏ resbellul que se făcù între Austria și Turcia, la 21 Iuliu 1718, în tractatul de pace dela Pasarovici i se dette Austriei Banatul Temeșvarului și al Craiovei cum și o parte din Serbia. Turcia erà îndatorată prin tractate să conserve integritatea territoriului Românei și Moldaviei. Incepù acum a dà queea que nu erà al ei.

Nicolae Mavrocordat fussesse arrestat de Nemți în aquel resbel și dus la Sibiiu; la 1719 i se dette drumul și veni din nuou în România spre a'și exercità tyranniele.

www.dacoromanica.ro

Uccisse mulți boieri și le confiscò averile; pusse pe preoți la *bir*; dette voie Turcilor a se așĕdà cu proprietăți în țĕrră; desființò tot restul de ostire română. În cruḍimile salle exilò pe Metropolitul Anthim, și quând trecea Dunĕrea pusse de'l înnecò. Beilikcì cà un Pașă din quei mai neomenoși pînò la 1730, și murì pe thron lăssându-se cà un model de beiu phanariot următorilor săi.

Dupò aqueastă pestilență politică și soçiale a României, luò beilicul aquestei țĕrre filiul sĕu Constantin Mavrocordat. Aquesta dupò patru anni fu resturnat de Michael Racoviță, și dette apoi pe la Turci tótă averea adunată prin rapacitatea tatălui sĕu qua să restórne pe Racoviță. În al doilea, beilîk, cum venì, pusse imposite mari pe țĕrră și le dette în arendă qua să scóță banii que didesse la Turci—La 1733 fu strămutat în Moldavia și în locul lui venì Grigoriu Ghica. Mavrocordat stórse și Moldavia pînò la 1725. Attunci luându'i locul Grigoriu Ghica, se dusse la Constantinopole și cumpĕrò formal Beilikul Munteniei pe un million, afarò de quâte mai dette pe sub mână pe la Pași. De attunci se făcù cà un drept al Porței qua la fiĕ-quare iuvestitură de Beiu să se verse în hasna o sumă fixată.

Se deschisse într'aquestea al treilea resbel între Russia și Turcia. Austria se pusse la miḍlocu să facă pace cu condițiune de a se dà Rucsiei părțile dela Marea Neagră, iar Austriei nu mai mult de quât Domniatele Danubiene. Turciei nu'i plăcù nici o assmenea pace, nici o assemenea intervenire. Austria attunci se făcù focu și deschisse și ea resbel; și fiind-quò perdù tóte bătăile, se mulțumì a încheià pace și a restitui bucuros României Bănatul Craiovei. Aquest tractat de pace se făcù la Sigidin la annul 1739, și se trasserò și Rușii din Moldavia renunțând și ei la părțile dela Marea Négră.

Mavrocordat Constantin se pusse attunci pe reforme, pentru quò reformele adducu de multe ori și mai tot

www.dacoromanica.ro

d'auna bani: înnalță impositele, mărescu veniturile Statului, quare din Vistierie n'au să facă de quăt numai un pas pînŏ în casetta beiului sau agospodarului.

Intre reformele que își propusse beiul, fu și reforma de a *desromâni pe români*, adicŏ de a emancipà pe săteni de servitutea în quare îi suppusse Michaiu Bravul. Aqueastă reformă adducea mare venit beiului, quŏci aquei servi, devenind contribuabili sau birnici, birul de aqui înainte erà să'l ia beiul, și cu quât unul se înavuțià, cu atâta boierii scăpĕtà. Sub masca chrestinătății Mavrocordat promisse aque stă prefaccere, Mavrocordat întrecea la crestinătate pe călługĕrii din Phanar que ne luà monastirile. Iar boierii Români, quând erà vorba de chrestinătate, tot d'auna au sciut sacrificà nu numai venituri ci și dominiuri întrege spre a dotà Monastiri și alte așeḑĕminte de bine-facceri. Liberarŏ dar boierii în unanimitate pe frații lor de aqueeași națiune și religiune.

Satrapi Constantin Mavrocordat pinŏ la 1744 quând fu strămutat la Iași; iar în Bucuresci fu trimis Michael Racoviță. Reformele. din țérra Română le dusse Mavrocordat și în Moldavia, pentru quŏ și acolo reformele scòtea la bani.

II.

Michael Racoviță—Constantin Mavrocordat—Aquestia se tot mută quând a Bucuresci și quând la Ieși.—Grigoriu Ghica—Constantin Racoviță—Mavrocordat cà un strigoiu in al séselea beilik.

Racoviță Michael erà și el phanariot și avea de typ pe Mavrocordații quari croisserŏ drumul. Qua să facă și el la bani, începù a stórce, pentru quŏ Mavrocordații despuiasserŏ de tot. Locuitorii fugirŏ peste Dunĕre la Turci de multa împilare. Satrapi ânsĕ Racoviță numai pînŏ la 1744 și în locu'i veni iar Constantin Mavrocordat. Țérra acum avea locuitori pré puțini; qua să scóță

www.dacoromanica.ro

dar ôela quei puçini quât ar fi putut scótte dela quei mulți, aflò cu calle, iar dupò nisce reforme nuoè, să îndoiască și să întreiască impositele. Mai beilîkcì așà îndoind și întreind birurile pînò la 1758, și iar fu trimis în Moldavia. Dupò principul phanarioților aqueste mutări sau preâmblări erà o specie buniórà de unire a Domniatelor luate de beilîk. Quând se dusse de astà datà iar la Ieși, în locul lui venì iar Grigoriu Ghica.

Quând Mavrocordat Constantin mai venì în Moldavia emancipò și acolo pe *Români*, tot cu cugetul eu quare îi emancipasse și în Muntenia. Noi ânsè n'avem să le cercetăm cugetul; quòci de multe ori inemicii cugetând să ne facă rèu, ne facu quel mal mare bine. A vrut Dumneḑeu cu Românii și au venit și phanarioții cu reforme. De astà datà ânsè Constantin Mavrocordat nu pré avu parte, quòci abià fàcù aqueastà reformà, și quând erà să se folosească dintr'ênsa, Constantin Racoviță filiul lui Michael dette la bani la Constantinopole și'l scósse din *huzmet*.

Grigoriu Ghica în România stette pînò la 1752, quând și murì; și în locu'i venì dela Ieși Constantin Racoviță. Așà se preâmblà pe attuunci beii. Stórse și aquesta ţérra pe quât putea stórce un beiu phanariot și mai vîrtos un beiu nuou. Oamenii firesce quò țipà, și Pórta atâta așteptà qua să facă la mutări și la fiă-quare mutare să ia millióne. In locul lui Constantin Racoviță strămutatul venì iar Constantin Mavrocordat, la 1756; și de astà datà ḑicea quò a venit fórte săracu pentru quò îi luasserò Turcii banii, și întrasse și în mari datorii. Qua să respundă dar banii împrumutați și qua să pótă mai adunà și pentru sine, suì birul pînò la 60 lei de famillie (și aquei 60 lei pe attunci fàcea mai mult de 20 galbeni). La annul 1758 fu scos iarò și arruncat în quelle șépte turnuri, unde își rescumpèrò viața cu 300 de pungi de bani. Se împrumtò ânsò la Meteline

www.dacoromanica.ro

cu 1000 de pungi de bani și iar cumpĕrò beilikul mai promițênd Vizirului 150 de pungi tot de bani; eșì din carcere că din mormênt și iar mai venì a șésea órà că un strigoiu în Bucuresci la annul 1761. Creditorii îl urmarò acum, și qua se'și sçóță banii îndoit și întreit, querurò să le dea dregĕtoriele țerrei pe mână. De astă dată mai beilikcì pînò la annul 1736, și dupò destituire se dusse la Constantinopole în disponibilitatea *Devletului*.

III.

Matheiu Ghica.— Constantin Cehan — Scar'at Ghica.— Ioan Calimache.— Stephan Racoviță.—Alexandru Gihca.—Grigoriu Ghica.—Grigoriu Calimache —Constantin Mavrocordat.

Mai beilikcirò prin intervaluri pînò la 1770

In România:

Matheiu Ghica la 1752.—Constantin Cehan la 1753 Scarlat Ghica la 1758.—Stephan Racoviță la 1764. Alexandru Ghica la 1766.—Grigoriu III Ghica dela 1768 pînò la 1770.

Iar în Moldavia:

Ioan Theodor Calimache, român din Calimănesci; lip ânsĕ pe lùngò Nicolae Mavrocordat și phanariotisa ajunse și el beiu, schimbându'și numele din Calimănesci în Calimache. Aquesta împilò dela 1758 pînò la 1761. Dupò aquesta venì filiul sĕu Grigoriu Calimache și împilò pînò la 1767.

Venì apoi Grig. Alexandru Ghica și împilò pînò la 1767.

Venì apoi iar Grigoriu Calimache și împilò pînò la 1768.

Mai venì apoi de a patra órà Constantin Mavrocordat que satrapisse în Muntenia de șése ori, și mai satrapì acum pînò la 1770, Quând, deschidênduse al patrule resbel cu Russia, fu prins de Muscali la Gallați, cădênd la pat de o plagà la picior, murì.

www.dacoromanica.ro

IV.

Resbellul Ecaterinei.— Manole Roset și Prëscoveanul.— Grigoriu III Ghica.— Qua să appere Galliția de Tătari Austria occupă Bucovina — Grigoriu Ghica perde capul pentru quŏ protestă.— Nicolae Caragia.— Michaei Suțu.— N. Mavrogene.— Alexandru Mavrocordat.

In resbellul que deschisse impĕrătésa Ecaterina cu Turcia la annul 1770, pacea se închieò la 1774 la Kiuciuk,-kainargì, îndatorindu-se Russia a da înapoi Domniatele que le occupasse deja. Se ḑicea în aquel tractat quŏ s'au restituit Românieĭ drepturile salle, și Boieri adunându-se pentru allegere de domnu, se formarŏ doĕ partituri; la unii que se ḑicea mai celebi iau cum am mai ḑicce progresisti, le remăssesse inima se un Phanariot a nume Manole Ruset, que fussesse pumit domnu și n'appucasse să domnească; alții pe quari nelebii îi numià Români proști și ruginiți, voià un Români pe Stephan Prescoveanul din Craiova. Pórta ânsĕ dupò învĕțul sĕu, nu se uità nici la unii nici la alții și trimisse d'a dreptul pe Alexandru Hypsylante în România și pe Grigoriu III Ghica în Moldavia.

Aquestia, sau pentru quŏ stăpânii lor Turcii se mai sbucinasserŏ quând de Musscali quând de Nemți și li se mai înfrânsesse cerbicea, sau pentru quŏ ei erà ómeni mai de omenie, guvernarŏ țĕrrele mai cu blândeței restabilind schólele din timpul domnilor pământeni, și regulând administrația și judecătorile.

www.dacoromanica.ro

Pe attunci Russia, Austria și Prussia în învoire occuparŏ și împărțirŏ Polonia; iar quând la 1774 eșirŏ oștirile rusesci din Moldavia, Austria trimisse și occupò pe da 'ntregul Bucovina que o ține pînŏ astădi sub, cuvênt quŏ daqua din Polonia 'i-a căḑut în parte Galliția Bucovina apoi îi este fórte necessariă qua să appere du acolo pe biata Galliția de Tătari. Iar în quât pentr Pórtă quare se îndatorasse a ținne întregd hotarele Moldaviei, se determinò mai bine să ia bani pe Bucovina și să tacă. Tîrgul și vêndarea aqueasta se făcù la 25 Februariu 1777.

Grigoriu III Ghica protestò cà și un Român în contra aquestui act attentatoriu la drepturile Moldaviei; aquest protest ânsŏ îl costò Domnia și viața. Pórta trimisse ianiceri și 'l uccisserŏ la Ieși; iar capul i 'l trimisserŏ la Constantinopole qua să se încredințede acolo quŏ s'a împlinit pe de plin ordinile. Ghicii dela aquest domnitor nu mai furŏ numărați între Phanarioți. Pămêntenia, o au prin sângele străbunului lor.

Se trimisse apoi la Bucuresci Niculae Caragià, și aquesta beilikcì numai un an; și dupŏ dênsul se trimisse Michael Suțu, și beilikcì pînŏ la 1786, quând în locu'i se trimisse Niculae Mavrogene.

In Moldavia, dupŏ ucciderea lui Grigoriu Ghica, se trimisse Constantin Moruz la 1777; phanariotisò și ei țérra vre o patru anni fărŏ în semnătate și în locu lui se trimisse Alexandru Mavrocordat. In ḑilele aquestui beiu se așĕḑarŏ agenți consulari în Bucuresci și leși din partea Austriei și Russiei.

La 1785 se trimisse alt beiu numit tot Alexandru Mavrocordat supranumit Ficara.

In annul 1785 se tăiarŏ și în Transylvania Hora și Cloșca capii Revoluțiunii Românilor.

www.dacoromanica.ro

V.

Mavrogene.— Al cincilea resbel.— Ienache Văcărescul.— Pacea.— Michael Suțu.— Alex. Moruz — Hangiarliul.— Constantin Hypsylante.

Nicolae Mavrogene se trimisse beiu în Muntenia la 1786. Ellu fu un omu original și stravagant: quând tyran, quând bufon, quând drept, quând assupritor, quând religios pînŏ la bigoterie quând theompect (batjocoritor de divinitate). Omul aquesta qua să 'și bată joc de instituțiunile țĕrrei, boierì într'o ḑi și pe callul sĕu que se numià Talambașa și 'l revestì cu rangul de clucer mare.

Quând la 1787 se deschisse al cincilea resbel între Turcia și Russia și Turcii intrarŏ în țĕrră, Mavrogene attunci speriò cu mórtea mulți boieri; și pe quei mai patrioți se mulțămì numai a'i exilà. Intre aquestia fu și Ion sau Ienache Văcărescul, primul compunĕtor de grammatică română, și poet.

Se unì și Austria la aquest resbel Attunci venirŏ vre o 30 de mii de Turci în Bucuresci, pe lûngŏ quari Mavrogene mai adăogênd volontarii Arnăuți, Sêrbi și Bulgari, formò o armată de 100 mii peste quare fu numit el mareșal sau Serasker. Pe quând Muscalii învingea pe Turci, în Moldavia, Mavrogene bătea pe Nemți de'i stingea la Sinaia și la Cozia. Servì el cu mare credință Turciei, și pînŏ a nu se închieia pacea, fiind quŏ murì Vizirul protectorul lui, și fiind quŏ

www.dacoromanica.ro

Mavrogene se oppunea la pacce rușinósă pentru Turcia, quând aqueasta erà victoriósă, nuoul Vizir, que erà cumpĕrat de Austria, pusse și'i tăiò capul pe quând erà peste Dunĕre apprópe de Sistov. Mavrogene pînŏ a nu murì strigò: „quine và mai servì cu credință Turciei cà mine să pață.

Pacea se încheiò cu Austria la Sistov la 4 August 1791; iar cu Russia tot în annul aquella la 29 Decembriu, quând Russia își înțiinse hotarele pînŏ la Dunastru.

In Muntenia se trimisse beiu Michael Suțu, și în Moldavia Alexandru Moruz. Dupŏ un an apoi trecù Suțu în Moldavia, iar în Muntenia ți luò locul Moruz.

La annul 1797 se destituirŏ beii, și în Muntenia fu trimis Constantin Hangiarlîul, iar în Moldavia Constantin Hypsylante. Lui Hangiarlîul dupŏ un beilik de doi anni, Pórta trimisse și'i tăiò capul la București în curtea domneaseă.

Venì apoi la annul 1799 iar Alexandru Moruz și stette pînŏ la 1801, quând în locu'i se numì în al treilea beilîk Michael Suțu.

III.

Pasvanteglu.— Michael Suțul.— Spargerea capitalei.— Melamos și Crai de curtea-vechie.— Înălțimile crăiesci sburarŏ de pe furci drept la nemurire.— Unirea Beilicurilor.— Constantin Hypsylante.— Generalul Sebastian Turcii quând nu putea uccide pe fiiu, uccidea pe tatăl.— Al Șéselea resbel.

Ancŏ de mai 'nainte din ḑillele lui Hangiarlîul se sculasse un aian dela Vidin, a nume Pasvantoglu, allungò pe Pașa de acolo, se revoltò în contra Porței, și commisse mari nelegiuiri atât dincolo quât și dinquaci de Dunăre. Michael Suțu abià ajunse în Țérră, și Bucurescii se sparserŏ de frica ómenilor lui Pasvantoglu que devastasserŏ Oltenia, și mai vîrtos de frica Turcilor

www.dacoromanica.ro

imperiali și unor volințiri Arnăuți și Bulgari que venisserŏ în contra Pasvantlîlor. Aquestia querêndu'și lefele pe atâtea luni și vistieria fiind desecată, se sculară assupra Beiului și Boierilor; și quând fugirŏ și aquestia în Brașov, toți ómenii fără căpĕtêiu se sculară, își allesserŏ un căpitan dintre dênșii a nume Melamos; violară palatul, îi pusserŏ cuca beiului pe cap, luară stindardele și tuiurile curții, appucară stradele în țipete, sparserŏ case, magazine și mai vîrtos pivnițe, strigară și ei un fel de: să trăiască libertatea și egalitatea! se numirŏ *crai de curtea vechie*. Aquestia qua să trécă și ei la nemurire se prepararŏ a dà focu Bucurescilor, quând Beșleaga que se află cu quâți-va Turci la Cotrăceni veni și restabili ordinea. Inălțimile crăiesci furŏ avêntate la nemurire de pe înălțimea furcilor, adicŏ Melamos și consorții furŏ spênduraţi dupŏ tóte formele quelle mai expeditive.

Venind apoi mai mulți Turci imperiali dela Rusciucu, Alexandru Suțu que se află la Ieși fu numit de Pórtă beiu peste ambele Domniate que ajunsesserŏ beilîkuri. Unirea beilîkurilor subt un beiu se făcù; numai remânea de quât unirea definitivă a beilîkurilor, adicŏ marele pașalîk. Din fericire nu ținù attunci dequât numai trei luni aqueastă unire monstruósă. și beiul îndoit fu destituit, și în locu'i se numirŏ în Bucuresci Constantin Hypsylante, iar la Ieși Alex. Moruz, la annul 1802.

Beilikul lui Constantin Hypsylante se semnalò cu cutremurul quel mare dela 14 Octombriu, cu incendiul quel mare, și cu formarea unei oștiri de vre o 4000 de adunături. Ellu se înțellesse în secret cu Cara-George que se luptà în Serbia pentru libertățile ei; cum și cu cabinetul Russiei. Attunci trecênd prin Bucuresci generalul Sebastiani ambassadorul lui Napoleon I lângŏ Pórta ottomană, vòi a tragge pe Hypsylante în politica napoleoniană, și neputênd reuși, îl denunțiò la Pórtă.

www.dacoromanica.ro

Hypsylante audind quŏ i s'a decretat destituțiunea și mórtea, fugì în Brașov și de acolo la Petreburg. Turcii din causa filiului Constantin, arestarŏ pe tatăl sĕu Alexandru Hypsylante que se aflà în Constantinopole și'i tăiarŏ capul.

Pórta numì apoi în locul lui Hypsylante iar pe Alex. Suțu. Constantin Hypsylante ânsĕ intrasse gospodar dejà cu Russii în Moldavia. Acum Russii vreau să fiă mai expeditivi și querurŏ să puiă Dunĕrea hotar între Turcia și Russia: Turcii nu voirŏ și începù al șésele resbel quare ținù dela 1806 pînŏ la 1812.

Quând la 1812 Russia fu nevoită a facce pace din causa lui Napoleon I. în locu de a perde din aqueastă pace și Crimeea, fu atât de îndemânatică, în quât luŏ și Bassarabia. Aqueasta costò viața fraților Moruzi din quari Demetriu fussesse unul din Murahazi (imputerniciți spre a încheià tractatul: Turcii îi tăiarŏ.

IV.

Ioan Caragea.—Scarlat Calimache.—Alex Suțu.—Michael Suțu.—Revoluția din 1821.—Tudor Vladimiresc și Alexandru Hypsylante.—Zavergii.—Turcii.—Din sângele lui Tudor resar domnii pământeni.

Dupŏ încheierea păcii și retragerea Russilor, furŏ numiți bei, în Românía Ioan Caragea, și în Moldavia Scarlat Calimache. Caragea stette cà un satrap pînŏ la 1818. In timpul lui din dreptul de autonomie s'a elaborat și s'a publicat un codice de legi, fărŏ a fi suppus la controlul nici al Turciei nici la Russiei. Caragea presimțind quŏ are să'i viiă destituirea dinpreună și cu perderea capului, fugì la Brașov, și de acolo trecù la Italia cu tóte averile que storsesse din țérră.

In urma lui, Boierii făcurŏ querere la Pórtă spre a'și allege ei domnu dupŏ vechile drepturi. Pórta ânsĕ le trimisse iar un beiu pe Alexandru Suțu; iar în Moldávia pe Michael Suțu în locol lui Calimache.

www.dacoromanica.ro

Eteriele greco-Salvesse întinsesserŏ în ḑillele lui Alex. Suțu între Greci și lavĭ peste Dunĕre, și îșĭ făcusserŏ mulți partisani și între boierii quei mai juni ai Românieĭ. Popolii Chrestini din Turcia n'așteptà de quât semnalul spre a se sculà în revoluțiune. Michael Suțu al Moldaviei intrò și ellu în conspirațiune. Alex. Suțu al României nu vol; și de aqueasta se întêmplò de și murì în 29 Decembr. 1820. Attunci în annul 1821 Alexandru Hypsylante general rus, trecù din Russia în Moldavia și din preună cu Michael Suțu ardicarŏ stindardul revoluțiunii la Iași; ncepurŏ a adunà volintiri Arnăuți, Bulgari, Sîrbi și Greci. Predominând între aquestia elementul slav, detterŏ ume aquestei mișcări *Za-vera*, adicŏ pentru lege, și aquesti revoluționari se numirŏ zavergii Pînŏ a uccide și a prădà pe Turci, începuro a ucide și pradà pe Moldoveni. În Bucuresci se formarŏ mai multe capităname, al lui Iorgache al lui Sava, și alții. Peste Olt se sculò Slugerul Tudor Vladimirescul, și adunò peste 16 mii de panduri Români, spre a facce causă commună cu chrestnii toți; avù sub sine și doĕ căpitanate de străini Bulgari și Arnăuți, unul sub Macedonski și altul subt Hagi Prodan:

Quând aqueastă oștire de Panduri ajunse în Bucuresci și se aședò la Cotrăceni, în Metropolie și airea în pregiur, Hypsylante venì din Moldavia și se aședò la Colintina cu o adunătură de vre o 300 înși, pe lângŏ quari se unirŏ și ai lui căpitan Iorgache și alții. Hypsylante voià a i se suppune și Tudor cu aquei 16 mii ai sei, și a'l recunósce de domnu al Românieĭ. Tudor îi respunse quŏ Românii s'au sculat spre a se liberà de jugul Phanarioților și a dà ajutor Chrestinilor; iar nu spre a'și schimbà stăpânul, și a se uità cu nepĕsare la Zavergii cum pradă țérra. Din aqueasta, se urmò neînțellegere. Pînŏ intrarŏ Turcii în țérra. Attunci Hypsylante se trasse la Tîngoviște; și Tudor que se afià la Golesci, fu trădat de căpitanul sĕu Makedonski și dat în mânile

www.dacoromanica.ro

Hypsylantesculuĭ Căpitan Iordake. Aquesta îl trimisse captiv la Tîrgoviste şi Hypsylante îl uccisse.

Zavergiĭ furŏ bătuţi de Turci, şi din sângele heroulŭi Românieĭ resărirŏ iar domni pământeni, de şi cu numele de beĭ. Dupŏ risipirea Zavergiilor Pórta querŭ din fiăquare domniat a se trimitte la Constantinopole quâte cinci sau şépte candidaţi de Domni. Din Boieriĭ que furŏ trimişi, Banul Grigoriu Ghica fu numit beiu în Românĭa şi Ioan Sturza în Moldavia.

EPOCHA A OPTA.

IV.

Grigoriu IV Ghica.— Ioan Sturdza.— inceput de regeneraţiune.— Al şéptelea resbel la 1828.— Regulamentul organicu.— Alexandru Ghica.— Michael Sturdza.—Protestul dela 1836.— Zavera dela Brăilla.— Căderea lui Iex. Ghica. Allegerea lui Georgiu Bibescul.— Zavera dela 1848; şi contra zavera; Regeneratóre.— Baltaliman şi Beiĭ-gospodari

Grigoriu Ghica venĭ Domnu în Bucuresci în tómna annului 1822. Sub dênsul se pardosirŏ stradele cu pétră; se ardicŏ collegiul din Sântul Sava unde din ţillele lui Caragià Georgiu Lazar începusse Mathematicele şi philosophia în limba română. Se dotŏ aquest collegiu cu professori români; se întrudusse methodul lancasterian, quare elaborat de Danil Thomescul, fu pus în execuţiune de Theodor Paladi. Sub aquest Domnu începŭ a se deşteptà în Români spiritul naţionalităţiĭ; se numì un commitet spre a elaborà un regulament de reforme.

Russia nu recunoscŭ pe Domniĭ români, şi nu trimisse consoli în Bucuresci şi la Ieşi, de quât cu queva mai 'nainte de resbellul que declarŏ Turcieĭ la 1728. Atunci ţĕrrele furŏ occupate de Ruşi; şi Regulamentul, elaborat sub Grigoriu Ghica, fu modificat şub presidinţa

www.dacoromanica.ro

consolului Rus Minzzaky. Banii Gr. Brancoveanul, Barbul Văcărescul, C. Bălăceanul, Vornicul C. Câmpineanul, și Vornicul I. Văcărescul poetul protestarò încontra modului de a se modificà și desbatte regulamentul, pentru quò adunarea generale n'avù de presindente pe Metropolit, ci pe consolul rus. Quei mai vechi cinci boieri muriră în aquellași an. I. Văcărescul fu exilat de Russi. Regulamentarii se ḑicea progresisti; Conservatorii drepturilor Patriei trecea de retrogradi. Desbătut într'o adunare generale de revisiune, se intrudusse în aquel regulament fără scirea Adunării un articol prin quare autonumia ţĕrrei se punea sub controlul Russiei și Turciei, Dupò încheierrea păcii dela Adrianopole în 20 August 1829, Russii se retrasserò din domniate în annul 1834, și furò numiţi bei și gospodari tot de o dată cà domnitori, în România Alexandru Ghica, și în Moldavia Mihael Sturdza. In 1836. Adunarea generale a Boierilor protestò în unanimitate în contra articolului strecurat în Regulament prin quare se răpià autonomia ţĕrrei.— Sub Alexandru Ghica se formarò quâte va jurnale în limba Patriei; schóle lancasteriane în tóte satele. Eteriele greco-slave se încercarò la 1840 a facce o nuoă Zavera la Brăilla: Alexandru Ghica o întêmpinò și făcù a se aflà adevĕraţi ei urḑitori. Aqueasta îi adduse căderea la 1842. Atunci dupò un secul și jumĕtate Nàţia reintrò în dreptul sĕu de allegere. Adunarea generale a representanţilor din 20 Decembriu, allesse *Domnu* pe Georgiu Bibescul; quare domnì cà alles al Naţiunii pînò la 1848.

Ansĕ urḑitorii conspiraţiunii dela Brăilla urḑirò un nuou complot sub aqueeași influinţă străină, spre a desthronà pe allesul Naţiunii, a prădà averile și a dà pretext legal de invasiune. Naţia, întrégă protestò în contra anarchiei, proclamò o constituţiune. Capitala întrégă venì la palat spre a susţinne pe Bibescu allesul Naţiunii abandonat de oștire. Aquesta susemnò constituţiunea;

www.dacoromanica.ro

intimidat ânsĕ de sĕse descărcari de pistóle assupră'i şi mai mult de urdítorii conspiraţiuni, abdicò la domnie, lăsând legalemente frênele Guvernului în măinile ministrilor constituţionali que numisse; trecù apoi în Transylvania. Facţiunea ânsĕ a tulburătorilor salariaţi, amĕgì Popolul, după departul Domnului, şi îl făcù a rumpe firul legal, şi aproclamà un Guvern provisoriu.

Aqueastă abattere din drumul legal, addusse apoi mari catastrophe, şi invasia Turcilor şi Muscalilor, cum şi conventia dela Balta-liman quare addusse după sine iar instalare de bei şi de gospodari impuşi, în locu de domni alleşi.

Aqueasta a opta epochă nu è terminată. De va fi egală cu prima, va fi o epochă de organisare şi de regeneraţiune. Tot que putem dicce este quŏ tótă regeneratia şi reintregirea è precedută de o crise, şi tóte quâte s'au întêmplat dela 1821 pînŏ astădi nu sunt de quât o crise que va adduce sau întremarea sau mórtea.

Terminăm aqueastă răpede scriere prin a arătà rolul principal al Românilor de mai mult de 17 secoli.

Quâţi din Romani după formarea imperiului roman subt August mai remăssesserŏ republicani, quei mai mulţi au cătat a îmbrăcşà Christianismul que le perfecţionà doctrinele liberali şi egalitare şi quare le addusse nuoĕ persecuţiuni.

Romanii venirŏ în Dacia quei mai mulţi chrestinaţi, şi pe quând Roma imperiale persecută pe chrestini, aquestia alergà quei mai mulţi în Dacia, în timp de 200 de anni. Sub Constantin quel mare, Românii din Dacia trimisserŏ la synodul dela Niceea patru episcopi, şi Gothii que furŏ chrestinaţi de Români alţi doi.

Românii diu Dacia au chrestinat pe Golhi, pe Bulgari, pe Sîrbi, pe Croaţi, pe Bohemi, pe Ruşi şi pe Unguri.

După Schismă, Românii cu Bulgarii ajutarŏ pe Greci a mântui Byzantiul de imperatori latini, Românii cu

www.dacoromanica.ro

Bulgarii şi Serbii appărarŏ orthodoxia în contra Papismului armat la Resărit prin Cruciaţi şi la Appus prin Unguri. Românii susţinurŏ orthodoxia nu numai cu bracele şi cu sângele, ci şi cu averile, fondând mŏnastiri şi lăssĕndu, şi copii şi descindenţii săraci. Românii detterŏ asyl Grecilor dela luarea Constantinopolii de Turci. In România se ardicŏ primul stindard al Liberţăţii Grecilor. Românii se pusserŏ de model spre generarea popolilor vecini din Oriente, Ettŏ rolul sau missiunea Românilor: Din Republicani devenirŏ Chrestini, şi Crestinarŏ atâtea Naţiuni; conservarŏ Christianismul primitiv adicŏ orthoxia. o appĕrarŏ şi o susţinurŏ. A fi orthodoxi cu toţii va să dică a fi tari prin unire între sine şi cu popolii împilaţi din Orient. Quei quari voiescu să'i desbine prin uniaţia cu Papa, nu facu de quât a semênà discordia, şi a preparà ruina prin desbinare. Românii şi au împlinit missia în 17 secoli, şi daqua este o Provedinţă, viitorul lor va fi demn de înalţul lor apostolat que'l au împlini atât îndelung, şi cu atâtea sacrifiiciuri.

www.dacoromanica.ro

CONCLUSIO.

Quâte âsĕ se coprinde in aqueastă cărticică de şéi spredece cólle, quâte s'ar puté coprinde intr'o historie de ḑeci şi ḑeci, şi sute de volume que ar vorbì de trei ḑeci de seculi ai ginţei romane şi de alţi ḑece secoli mai 'nainte ai ginţii dacire părinţii, bunii şi strămoşii nostri ni le-au conservat pînĕ astăḑi coprinse într'un mic scut, quât un romanat sau un leu de micu quare este stema Romaniei intréga.

La inceput Dacii cà aborigeni, adoratori ai luminei ei se închinà la luminarii sau focurile ceresci, la sóre, la lună şi la stelle. Doctrinà antică a Chaldei, a Magilor, ai quaror descindenţi, conduşi de stella mergătóre inainte venirĕ a adorà nascerea în preesepiu a nuolui suveran, a Cuventului, era doctrina Dacilor.

Drapelul Dacilor que bravà forţa imperiului roman fiind dragonul, erà adornat sau încorunat cu Sórele d'o parte şi cu Luna de alta, şi la midlocu cu un lucéfĕr.

Dupĕ conquista lui Trian, drapellele legiunilor române, que purtà unele aquila, altele Leul, altele capul Taurului, şi alle flotei Delphinii, dupó politica tolerenta de a adoptà doctrina şi ḑeii popolilor coqueruţi, nu întârḑiarĕ de a fi adornate cu stema Daciei.

D'assupra Aquilei Romane se pusse a strălucì sóre'le şi Luna şi lucéferul.

D'assupra Leului Severinului, aquelleaşi embleme strălucirĕ în datà.

D'assupra capului Boului, Sórele, Luna şi Lucéferul îşi reversà lumina şi tăria cu aqueeaşi claritate.

Delfinii flotei furĕ corunaţi cu aqueeaşi anreolă cerésca.

Ouând Dacia, devenità Romanie, devenì şi chreştină, Aquila romană se armò cu Crucea.

Dupĕ distrucţia imperiului romau de Barbarii, Ioan quel Bun descindent al Imperatorului Niger sau Negru, făcù qua Aquila să'şi înnoiască junetele şi să'şi întindă arripele protectóre spre un svol triumphător, que străbatù secolii pînĕ să se appropie de secolul Doĕ ḑeci spre a'i deschide porţele prin puterea Crucii. Papa îi binecuvêntò şi curagiul şi fapta şi 'i recunoscù de succesor la imperiul roman.

Quând din mai multe republice federative se formò Domniatul Romaniei sub Radu Negru, filiul lui Theodor Negru, şi cu dênsul se unì şi Banatul Severinului, amendoĕ stemele, Aquila şi Leul se unirĕ într'un scut; în quare Aquila imperiala

www.dacoromanica.ro

și cruciată luò centrul, Leul Severinului d'o parte, Dragonul dacicu de alta cà nisce sateliți în laturele planetului central, și Sórele Luna și Lucéfĕrul Dacicei confirmà conquista și domnirea elementului roman civilisator chrestinător al Barbarilor.

Tot assemenea Domniatul Moldaviei fu scutit de Capul Taurului cerescu, avênd Sórele Luna și Lucéfĕrul drept aureolă, și delfinii drept sateliți.

Transylvania, peste emblema munților, se vede stălucind cu Sórele, Luna și Lucéfĕrul.

Quând astădi Romania se unesce cu Moldova precum o dinióră cu Olthenia sau Severinul, ambele emblema, Aquila cu appanagele salle și Taurul cu alle salle ca gemeni se unescu într'un singur scut încoronate cu Sórele, Luna și lucéfĕrul custodit de giur împrejiur, cu Leul d'o parte, cu Dragonul de alta, cu Delfinii cà base sau fundament. Ettò stema țĕrrei quăria nu mai lipescu de quât clipeii sau scuturile Almașului, Făgărașului și Maramureșului.

Aqueasta stemă ne demonstră originea nóstră de o dată cu lumea adoratóre luminelor ceresci, historia nóstră de patru și cinci mii de anni, ne arăta queea que am fost, queea que suntem și queea que vommu fi.

La aquest scut, la aquest paladiu nici o mână sacrilege nu póte cuteda nepedepsit, nici de a smulge, sau ommitte que-va, nici de a adaogì que-va eterogen și usurpator

Ministerul trecut, venì în sessiunea de esttimp a Representanților Națiunii cu un project de lege pentru definitiva stabilire a armelor sau scutului Țĕrrei prin nisce sophissme quând de esthetică pe quare n'a simțit'o nici o dată, quând de sciința eraldică pe quare n'o cunoscu, sau, quare este și mai rĕu se prefacu quò n'o cunoscu, smulserò Sórele, Luna și Lucéfĕrul d'a mai încălzì și lumină inimă Romaniei, și adaosse o devisă cu totul eterogană que nu póte sta împreuna și cu atâta mai vêrtos în inima stemei romană existința uneia este mórtea quellei lalte, și noi voim să trăiască amendoò separate la locul lor respectiv de parte una de alta.

Sciința și drepturile Eraldicei ênsuși nu permit nisce assemenea sacrilege. Precum Rossia nu póte arborà prin allianțe de famillie, drapellul sĕu, pe vre o cetate, pe vre un babellu sau pe terrêmul prusian, și vice-versa, Prusia să 'și arbore sau să 'și altoiască alle salle în alle Rusiei assemenea nici una din amblemele sau devisele Prusiei nu pot a se altoì nepedepsit în alle Romaniei. Orucea Aquilli, a devenit dela 1848 junghilu

www.dacoromanica.ro

lui Aod Stăm aquì şi terminăm cu Ecclesiastul: "dăm pretextu înţelepţilor şi mai înţellepţi se vor facce.„

Cà resumat al historiei nóstre reproducem aquì Oracolul Romaniei edat în annul Domnului 1870, ora primă, spre a se cresce pruncii cu dênsul dela sînul Mamelor şi al Ecclesiei Resăritului quare este ênsuşi Romania, que din filie a Bruţilor a devenit Apostol.

FINE.

www.dacoromanica.ro

ORAOL

LA

ROMANIA

Trăgându-se la sorți în numele Romaniaei, au eșit Numerile urmatare I Emblema Pietății sub No. 15, — II Gladiul Triumphului sub No. 63, III Principe bune, consequinte mai bune, sub No. 3. — IV No. 50 que însemnédă putere, cade resturnat que arată p rderea puterilor, amaruri tribulațiuni; — V cuNo. 15 Emb ema Melancoliei indicând un spirit maladiv, căutând prin schimb ri o di tracțiune. — VI Desillusionarea după e încredere órbă. esse prin No. 55 resturnat. A. VII Trădarea în promisiuni banali în pacte solemne individilor adduce galbenarea și Statelor paralise în înanțe, inpică No. 18 resturt.

I.

(No. 15)

Emblema Pietății d'a inimi'nalțare
Iți cade, Romanie, că pétră, cardinală
La templele 'naltale spre-a Omului salvare,
Tu încarnarea Verbului, drept fede națională
'Ți ai însușit drept viață în Țérra ta promisă
S'ai dat drept de cetate Vieței spirtuale:
L'ai tăi fii Evangeliul fu lege 'n inim' scrisă

II.

(No. 63)

Drept gladiu al trinmphului, drept armă purtași cruce
Și chrestinat-ai Barbarii, că Da ia conquisă
In callea'ți gloriósă avuși Cuvêntul duce
Și-te-ai luptat cu brațul, cu mintea spre-a convinge
Și-a demonstrà quo Sórele la Rĕsărit străluce
Și qu'aquila romană prin cruce se destinge

www.dacoromanica.ro

III.

(No. 3).

D'ătăți ș'atăția secoli un geniu te grotege
Cà scutitorul angel și mysticu cà o sphynge
Aquesta è credința que-avuși d'eterna lege
Quŏ *bunele principe dau consequințî mai cune,*
Quŏ queea quare semeni, aqueea vei culege.
Lycug, spre-a 'ntări Legea în cuget își propusse
S'abdice la corónă, la interese-umane
L'affecțiuni, la patrie, căminele străbune
"Și ție-o viri ai Spartaei, prunci, vergîni și matrónae
Jurați a ținne legile intacte 'nviolate;
Jurați quŏ numai legile au drept de suveranae,
"Qu'avênd aquellea'și drepturi, o singura dreptate
Aveți și datorie la patria commună,
La Dei la Stat, l'a Omului întrégă libertate.
"Eu v'abandonu de astădi; și voi toți în preună
Ve guvernați de sine suppuși la vocea Legii
S'o respectați în tóte cu-amor cu vociea bună
"Și pînŏ l'amea întórcere suppuși să'i oă Regii
Que singuri veți allege să vĕ guverne în pace
Să vĕ conducă 'n arme, să bată sacrilegii,
"Recompensând Virtutea și cetățeni a facce„.
Adis; și toți jurarŏ, și el de bună voie
S'expatriă 'n tăcere cà Omul quare tace
Quând serios decide, qu'Anangă sau nevoie
E Deul-consequință, și toți la ea se 'nchină
Și Ratia supremă, toți deii și-'nsuși Joie.
Ea pe pămênt și 'nceruri ordonă și domină.
Se dusse Legistatorul, decis să nu mai viiă
Și nu se mai întórse din lumea lui străină.
Qua în eternu Spartanii sub jurament să fiă
Quŏ vor definde Legea mai mult de quât viața
Și quŏ Spartanul Patria prin mortea'și ține viă.
In adevĕr quŏ Atropos își uită-a tăiă ața
L'assemenea principe, și dură ori-que ginte
Que își respectă legile și înfrunta mórtea în față.
Lycurgu semenŏ în Sparta credință nenteresc
Și tótă lumea scie, comfirmă precum sinte
Quŏ și 'nsuși dupŏ mórte devotament culesse.

www.dacoromanica.ro

Cu quât è sacrificiul, cu-atâta ş'al lui premiu
Şi sacrificiu mare Destinul îşi allesse
Dela romana ginte şi marele'i imperiu.
Qua să trăiască 'n secoli cu-o missiune mare
Să 'ntindă Verbul Greciaei în vechiul hemispheriu
Al tău Brutu, Romanie, Părintele tău are
Speranţe mai înalte şi drepturi mai sublime
Să quéră-eternitatea cetăţii que resare
Din sângele seu propriu prin voturi marinime.
Işi sacrifică fiii spre 'ntemeierea Romaei
Pe petrele Dreptăţii, temeie legitime
S'a Romaniei 'ntrége prin arderea Sodomei
Tyrannului Tarquiniu.— Audi, o Romanie
Şi'ţi vedi a ta origine, şi fundamentul Domaei
Quând Brutu uită tóte, natură, părinţie.
Spre-a 'ntemeià republica Contêmplă'i sacrificiul:
"Părinţi conscrişi exclamă, vĕ duceţi la Senat;
Eu nu mai pot acoio sa queru a luà locul.
Vĕ duceţi, sterminaţi-'mi culpabila mea stirpe
Şi padepsiţi într'ênsa pe pater mai 'naite
In sângele meu propriu que este al lui sânge,
Pe mine mai 'nainte, să nu remâie Romaei
Nici umbră, nici cuvêntul d'a fi mai generósă.

.

"O dei! fiă-vĕ voiea! Decideţi, mĕ suppuiu.
Resbunatori ai Legii, resbunători ai Romaei
Voi aţi fondat prin mine al Libertăţii nóstre
Eternul edificiu, puind temeiu dreptatea.
Vreţi voi a surpà singuri aqueste fondamente
Şi *sacre* şi *eterne*? şi 'ncontra faptei vóstre
S'armaţi pe ai mei filii?
"Ah! sórta spăimentabilĕ! quând numai Tiberin
In furia'i funestă ar fi servit tyrannilor
Trădându'şi a sa patrie, durerea-ar' fi fost mare,
Quĕci trădătoru-aquesta eră fiiul meu propriu"
Ci, Titu! el heroul, amorul ţĕrraei sallaei!
Speranţa mea, din urmă ş'a tótei Romaniaei
Titu! o Dei! . . .
Şi quând Titu appare, audi'l Romanie.

BRUTU

„La doi fii din rărunchi'mi mĕ dette cerul pater,

www.dacoromanica.ro

Pe unul nu 'ĭ mai am..... A! svênturate, spunne.
Mai am încai un filiu?

TITU

"Nu mai mult nu ai.

BRUTU

"Respunde dar la jude dsqua nu 'mi ai ḑis pater:
Ai fost resolut singur spre-a Patr'aei 'mpilare
Ş'a frânge jurăminte?

TITU

"N'am resolut nimica.
Plin d'un venin de mórte qu e în spaimă mĕ devoră
Inimă'mi supraprinsă de marea'mi rătăcire,
Răpită dela mine, fu un moment culpabilĕ;
Şi ast moment m'accopere d'o-ete nă turpitute,
Şi scumpaei maellae patriae perduiu a mea credinţă,
"Trecênd momentul asta, mustrarea conscĭinţaei
E tot atât de mare cà-horribila mea crimă,
Şi 'n dreptul seu resbună a Romaei libertate
Pronunţă-a mea sentinţă, qu ĭŏ Roma te contêmplă
Şi quere-a mea pedépsă pentr'un exemplu mare:
Prin justul meu suppliciu se quere-a 'nspăimânta
Pe viitor Romanii que-ar încercà să facă
Aqueea que-am făcut.
Amea mórte va facce atâta bine Romaei
Pe quât ş'a mea viaţă, şi sângele aquesta
Util Patriei maelle ş'a quărui puritate
Adi numai è întinată, eră ursit să curgă
Şi tot să se mai verse, s'adape, şi să crésca
Al Libertăţii arbor.
"O consule al Romaei, în ult'ma mea oră
Prevĕdu dintr'o cetate qu esse-o Romani'ei.....
Să móră Titu, pater. Trăiasca Romania!„

Audi tu, Romanie, din qua e d' eiu
Deschis'aI ochi 'n lume, şi qua i'ţi sunt părinţii
Şi cum durerea nascerii că delicios suppliciu

www.dacoromanica.ro

Le-a-fost qua să producă în exaltarea minții
O filie ca tine și fórte și virilă
Etern predestinată din planul Presciinței
Spre-o missiune 'nalță, o vergine ducile,,
O filie că tine să iei formae gigantae
Să cresci atâția secoli, având lumea pupilă
Și 'n mâna'ți destinatțele'i să ții că un Atlante
Din 'naltul capitolului să'ți ai larii, părinții
Pe Bruți și pe Valerii, și scutiri d'adamante
Pe Mutii de Scevola, Orații Cuiratii
Și Regulii, și Marli, Ispanicei, Scipionii,
Spartacii, Catilinii Mecenii, Cicinații
Și Bruții și Cesarii, Pompei și Catonii;
Virgilii, Augustii, Ovidii, Lucanii
Și Plauți, și Horații; Antonii, Ciceronii,
Taciti, Livii, Seneci, Clemenții Christianii,
Justinii, Ieronymii, Ecclesiaei colóne;
S'evangelise suffletul, regenerând Romanii,
Să reînsuffle inima la vergini, la matrónae
La heroismul virilor la rugu, la rótă, cruce,
Să 'ntréce în virtute Leenae și Spartanae
Să dee caragiu bărbaților stâlparilejae 'și ducce
Să móră pentru Patrie și cu Traian să viiă
Unde Andreiu apostolul cu Pin și străluce,
Să 'nvingă Decebalii spre-a dà ființă ție
Spre-a îndoctrinà Zamolxii cu nalta ta doctrina
Lucéfer între stelle. și 'ntre păgâni chrestină.
Că primitiva-Ecclesie din giutea mai allésă
In candida'ți tunică, în manta ta divină
Purtând candellă d'aur, te-allesse Christu mîréssă:
La mystica ta nunta îți offerì innellul,
Te ploclamò de Mater augustă 'mpĕrătéssa.
In tinda Marturiei destinsu'țiai drapellul
Cu aquilla cruciată în cercul evangelicu
P'al quătrui focar spledid residă Christu Amnellul.
Martyrele te cântă în chorul lor angelicu
Celebră cu Prophetul pe radiosul munte,
Și angelii repetă în hymnul lor quel bellicu:
"Din sânul tău eșirò archimartyri de frunte
Părinți mari ai Ecclesiaei, prin verva lor divină
Martyre adorabili, bravând torturae cruntae
"Clemente Isapostolul. Drosida mult senină

www.dacoromanica.ro

Franklin-dacicu sau Sava, archimartyr de frunte,
Quintilian, Niceta, Doclida heroina,
"Maxim, Ermil, Stratonicu, toți purtătopi de cruce,
Emilian Căpiton, Gauția inclită,
Si Theotimu celebru que că un ḑeu străluce;
"Urfila-archipăstorul, onórea renumită,
Părinți toți ai Ecclesiaei, s'aques viață d'angel
Luciferantul Dada, că facla împmiită
"S'aquel typ al virtuților, modest că un archangel,
Mult sapientul Sava, și Cyrillu cuviosul,
Și geniul Picturei, model lui Michel-Angel,
"Maestru al lui Dante, vatele radiosul
Methodicul Methodiu quare fedel depinse
Judeḑul după urmă, infernul fiorosul
"Și paradisul splendid, și paganismu 'mpinse
Să ia nume de angel, modern Iezechiel,
Din lăcrymósa valle tot crinul îl distinse,
"Și din Bogore fece un angel Michael.
Ai înblânḑit Barbarii prin sântul Evangeliu
Aî chreștinat Geti-Gothii, chiemând în Israel,
"Germanii luminat'-ai cu al Dreptății Heliu
Ai chreștinat Bulgarii cu Slavii în preună
Ai romanit Cumanii, și cu-al baptesmei olîa
"Ai uns stirpea Magîarilor, dând cruce și cunună
La Stephan, l'a Corvinilor famillie romană;
Ai federat regate cu-o patria commună
"Al Romano-Bulgarilor în Dacia ripiană
Și al Ungro-Valachiaei din Istru pîn' la Tissa
Dominiu al Carpaților în Dacia traiană„
Avuși nume-auguste în țérra ta promisă
Albinii și Nigrinii, Ioanni, că Ioann unul
Radi, Mirci, Vladi, Stephani Convini (să fiă ḑisă)
Cercer, Michai, Michai și Alexandru Bunul
Și Cantimiri, Alexandru, George, Carol primul
Ioanni cu toți în secoli, că Calăian străbunul,
Que precursori însémnă la ḑeul-Omu sublimul.
Ți adduci a minte inclită, dilectă Romanie
De Brutu al teu pater, de Titu marinimul
Que te prevede splendidă în santa agonie
Strigând: „Sa móră Titu, Romania trăiască!

www.dacoromanica.ro

IV

(No. 50 R.)

Traiesci, sublima Mater, de trei mii d'anni apprópe,
Şi peste-eternitate vei mai trăi, şi âncŏ
Quât va trăi Cuvêntul sau Raţia divină.
Cunosci ânsĕ-adevĕrul eternităţii taliei?
Sau, fii tĕi sciu óre affundu-astui myster?
A causelor cansă aquestor mari prodige
E, cum am ţis, credinţa que-avuşi d'eterna lege
Quŏ *bunele* principe dau consequinţ' *mai bune*
Şi *queea quare semeni, aqueea vei culege*:
Lycurgu semĕnŏ 'n Spaita credinţă, nenterese,
Şi dupŏ mórte ênsuşi devotament culesse
Ci Brutu pentru Roma îşi sacrificŏ filii
Şi Titu, şi mai mare abnegă viaţa mórtă
Spre cresce-o Romanie să aibi viaţa vie
Predestinată-o dată spre sântul Evangeliu,
Qua Romania aqueasta crescută, educată
In cecoli preparată cu-assemenenea principe,
Aqueastă Romanie, fiind Democraţia
Intrégă grandiósă, ungêndu-se devine
Ecclesie Mirésă a Popolului-Cristu.
Părintele tĕu Brutu îşi sacrificŏ filii
Pentru romana ginte. Iar Pater quel mai mare
Universalul Pater îşi sacrificŏ Fiiul,
Divinul, primogenitul şi consubstanţialul
Dilectul, coneternul şi unicul sĕu Filiu'
Nu în parte pentru Roma, ci-umanitatea întrégă.
Aqueasta è doctrina que lûngŏ quea romană
Te revestì cu Deul in Omul-aquest Nuou
Din filie a Brutilor ai devenit Apostol.
Archimartyr şi splendidă prin lungele'ţi martyre
Prin luptae de Archangel, prin lacrymae amarae
Qua să te bucuri inclită, curată, luminată
Prin-focu-experienţiei la marea destinată
Qua să agungi acolo..... Te uită o Archangel:
La EVUL DOE DECIA Citesce al lui nume:
Ἀνατολὴ ὄνομα Ἀυτοῦ
Tu ai să'i deschidi porţele şi regii să te-admire

www.dacoromanica.ro

V.

(No. 15 R.)

Din multele'ți triumphe descepțiuni amarae
Adesea în neastêmper de quelle fiitóre
Cu-o minte maladiva, 'ți ai fost perdut curagiul;
Ci ai avut și Angelul que-te conservă întrégă
Și te scutesce 'n calle, qua nu cum-va de stâncе
Piciorul să se împedice, și peste lei balauri
Să treci triumphătóre,

VI.

(Ner 55 R.)

Avuși-mare încredere ș'ararŏ și în întru
Și mult ai fost delusă în marea ta speranță;
Ci angelul custode, Credința'ți exemplară
Te-assicură în tóte quŏ quât è sacrificiul
Atâta è și premiul, și la martyriu mare
E mare și coróna

VII.

(No 18. R.)

Trădata în mari pacte promissiuni banali
Cà individ 'ți adduce disgustul, gâbeneala
Cà Stat paralysia te scurge în putere
In sângele finaților, în mersul guvernării.
Ci 'n braçul tĕu quel tare vei rumpe legăminte
Vei sparge-ori-que obstacol și 'n secolul que vine
Vei da exemplu mare popórelor seduse
Pe patru mii de anni.
Și arătând salvarea, vei façce să cunóscă
Quŏ *Rĕsărit* è numele'i, vei proclamà și erige
Sau splendida chreștină republică romana
Sau turma și păstorul, Cesariatul-Christu.

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERÍE.

PERIODUL ANTÊIU.

DACIA.

pag.
EPOCHA ANTEIA. Zamolxe — Dacii 3
Brenu — Gallii 7
EPOCHA ADOA. Romanii şi Dacii 8
Ulpiu Traian — Decebal 14
Dacia provinţiă romană 20
Limba rustică latină — limba Dacilor 21
EPOCHA A TREIA. Adrian gelosia lui 31
Marcu Aureliu 33
Nigru şi Albin — Sever 34
Caracalla—cetatea Caracal—Severininopole sau Turnul Severinului 38
Chrestinii începu a fi appĕraţi 43
EPOCHA A PATRA. Aurelian, Dacia nuoă 40
Romanii Chreştini iau numele de gothi 47
Ecclesia îşi are historia sa que este indentică cu historia Romanilor 50
Manuscrise importante pe lungo documentele conservate de Ecclesie 53
Constantin—Roma nuoă, Patru Episcopi ai Daciei . 61
Episcopl Theotimu 63
Attila 68
Imperiu Appusului cade 64

PERIODUL AL DOILEA.

DACIA MIXTA.

EPOCHA A CINCIA. Românii şi Imperiul Byzantin . . . 67
Mahomet óspe la Heracliu 69
Bulgarii — Românii chrestineadă pe Bulgari . . . 71
Schisma Appusenilor 73
Românii autonomi cu Ducii lor 74
Regatul federativ Româno-Bulgar — Tendinţa Români-

www.dacoromanica.ro

lor de a luá din preună cu Bulgarii Constantinopole și de a restabili imperiul roman 76
Românii christianisă pe Unguri—Regatul federativ al Ungro-Valahilor — Stephan primul rege al Ungro-Valachiei 78
Bănatul Severinului cu Negri Bassarabi 79
Fraţii Petru şi Asan 82
Ioan se proclamă Imperatorul Românilor 85
Ioan se recunoasce rege al Românilor şi Bulgarilor, ajută pe Rĕsăriteni, bate pe Latini. Unirea lui cu Banul Severinului. Fondarea Craiovei 89
Insemnare preparatórie 90
Tătarii 93
Bela IV.—Cavalerii Ioanniţi.—Persecuţia Românilor ca orthodoxi 95
Românii constrînşi din tóte părţile se decidu a forma doŭ mari ducate pure române 97

PERIODUL AL TREILEA.

ROMANIA PURA

EPOCHA ANTEIA 101
Hanul trecerii-prima constituţiă 103
Radu I. Negru Bassarab 106
Michaiu I. Negru Bassarab 108
Dan I. Negru Bassarab 109
Stephan I. Mai-lat Negru Bassarab 115
Ioan I. Negru Bassarab 116
Primii Domni ai Moldaviei 119
Alexandru I. Negru Bassarab 119
Vladislav I. Negru Bassarab 120
Insemnare despre Moldavia 121
Niculae I. Negru Bassarab 123
Radu II. Negru Bassarab 124
Fiii lui Radu II. Dan şi Mircea—Insemnare . . . 125
EPOCHA A DOA. Turcii 127
Mircea I.—Amurat—Miloş—Vitejescul—Baiazet. . 128
Stephan II. al Moldaviei—Roman—Petru III. Iuga-Alexandru quel bun— Insemnare 130
Alexandru I. al Moldaviei. 133

www.dacoromanica.ro

Fiii lui Mircea I. și fiii lui Alexandrul I. 134
Uniația în Moldavia 135
Vlad III Dracu și Ioan Corvinu 142
Dan IV capul scólei Dănismului sau Ciocoismului . 144
Vlad IV 145
EPOCHA A TREIA. Vendicta, Vlad V Țepeș 155
Quine é Matheas Regele Ungariei? 156
Stephan V al Moldaviei quel mare 161
Radu IV quel frumos cade, Vlad V se realtă . . . 165
EPOCHA A PATRA. Domni și Bei, Radu quel mare . . . 172
Bogdan III 175
Négu I Bassarab 176
Meemet beiu și Radu dela Affumați 178
Stephan VI al Moldaviei 180
Petru Rareș 181
Bei Munteni 187
Bei Moldoveni 189
EPOCHA A CINCIA — Michai Bravul 193
Victoriele lui Machai 195
Un domnu Țigan în Moldavia, Pretențiunile lui Sigismund Bathory. Bătaia dela Călugăreni 196
Turcii înnecați în Dunĕre 199
Vindicta lui Michaiu 202
Cardinalul Andreiu Bathory 204
Moldovenii proclamă pe Michaiu Domnu al Moldaviei Michaiu Domnu al Românei, Moldaviei și Transylvaniei 208
INSEMNARE — Causele declinarii 209
Michaiu trece la Rodolf 213
Complot — Uciderea lui Michaiu 214
EPOCHA A ȘESE — Simeon Movilă — Radu Șerban Pasarab 218
Matheiu Bassarab 219
Constantin Bassarab. — Phanarioții 220
Șerban, Constacozen 222
Constantin III Bassarab Brâncoveanul 226
Cantimirii și Cantacuzenii 227
Muscalii și Turcii — Primul resbel 234
Arestarea, martyriul Brâncovenilor 235
Stephan Cantacuzen 236
EPOCHA A ȘEPTEA Bei și Gospodari — Inceperea regimului Phanariot — Mavrocordații 237
Michael Racoviță George Ghica - Constantin Racoviță 239

www.dacoromanica.ro

Matheiu Ghica - Cehan - Scarlat Ghica - A. Ghica — Grigoriu Calimache.-Mórtea lui C. Mavrocordat 241
Resbellul Ecaterinei— Russia occupă Bucovina . 242
Mavrogene 244
Pasvantoglu— Mihael Suțu— C. Hypsylante Unirea Boilicurilor-Muscalii dela 1806. I. Caragea Alex. Suțu Zavera lui Hypsylante — Tudor Vladimirescul . 245
EPOCHA A OPTA. Grigoriu Ghica—Ioan Sturdza— Muscalii dela 1828 - Alexandru Ghica Michael Sturdza - George Bibescul - Zavera și contra Zavera dela 1848 . . . 249
Rolul Românilor în 17 seculi 252
Conclusio 253
Oracol la Ronani 257

INSEMNARE

Sommarul dela fiă-quare capitol va putea servi nu numai scolarilor spre ținerea de minte, ci și însuși professorilor atât la prelecțiă quât și la cercetarea que va facce elevilor sei.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro